

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Π.Μ.Σ.: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς (1946 - 1981):
Η προσφορά του, ιστορικά στοιχεία και όψεις της
καθημερινότητας»**

ΕΛΕΝΗ ΠΑΣΣΙΑ

A.M. 583

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Επιβλέπων: Γεώργιος Δ. Καψάλης, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε Ιωαννίνων

Μέλη: Σμαράγδα Παπαδοπούλου, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε Ιωαννίνων

Μαρία Λιακοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε Ιωαννίνων

ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 2021

*Στη μνήμη του πολυαγαπημένου μου πατέρα Παναγιώτη και στο μοναδικό μου
στήριγμα, τη μητέρα μου Γιαννούλα Τσόλη. Σας ευχαριστώ πολύ για όλα...*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή, κύριο Γεώργιο Δ. Καψάλη, για την πολύτιμη βοήθειά του αλλά και σε όλους όσους βοήθησαν για την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας. Επίσης, νιώθω απέραντη ευγνωμοσύνη για όσους δέχθηκαν να δώσουν συνεντεύξεις και αφιέρωσαν τον πολύτιμο χρόνο τους για να απαντήσουν στα ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, θέλω να ευχαριστήσω με αλφαβητική σειρά τους: Παύλο Εξαρχο, Βύρωνα Κάτσιο, Θεόδωρο Κώτσιο, Σωτήριο Λίκα, Χρήστο Σιώζο, Παναγιώτη Σοκόλη, Χαρίση Τζούμα, Χρήστο Τσάη, Ζώη Τσιγγέλη, Σπυρίδωνα Τσιγγέλη και Γεράσιμο Τσώνη. Δε θα είχε νόημα αυτή η προσπάθεια δίχως τη δική σας βοήθεια ήταν και αυτή που καθόρισε το αποτέλεσμα.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται σε διάφορες πτυχές που αφορούν τη λειτουργία του Μητροπολιτικού Οικοτροφείου της Παραμυθιάς Θεσπρωτίας (1946-1981). Η ενασχόληση με το συγκεκριμένο θέμα κρίθηκε απαραίτητη διότι η προσφορά αυτού του οικοτροφείου σε ολόκληρη την Ήπειρο θα πρέπει να θεωρηθεί ως αδιαμφισβήτητο γεγονός. Ακόμη, κρίνεται χρήσιμη η διενέργεια έρευνας επειδή η βιβλιογραφία σχετικά με τη λειτουργία του είναι αρκετά περιορισμένη. Μέσω αυτής της εργασίας θα γίνει προσπάθεια να επαληθευτεί ο ισχυρισμός πως το εν λόγω ίδρυμα αποτέλεσε ένα ισχυρό έρεισμα για όλους τους νομούς της Ηπείρου. Η σπουδαιότητα αυτού του οικοτροφείου οφείλεται στο γεγονός ότι ιδρύθηκε σε μια δύσκολη ιστορική συγκυρία, αμέσως μετά τη λήξη της γερμανικής κατοχής, ενώ συνέχισε να λειτουργεί ακόμη και κάτω από τις αντίξοες συνθήκες που είχε δημιουργήσει ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος. Αυτό το ίδρυμα πρόσφερε στέγη σε νεαρά αγόρια που επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά δε διέθεταν τα οικονομικά μέσα. Το μέγεθος της ευεργεσίας γίνεται ακόμα περισσότερο κατανοητό εάν αναλογιστούμε πως μέχρι και τη δεκαετία του 1960 η Παραμυθιά διέθετε το μοναδικό πλήρες Γυμνάσιο Άρη Θεσπρωτία. Έτσι, εάν συνυπολογιστούν και τα περιορισμένα μεταφορικά μέσα που υπήρχαν εκείνη την εποχή καθίσταται σαφές πως χάρη σε αυτό το άσυλο κατάφεραν χιλιάδες παιδιά να ξεπεράσουν τα εμπόδια της απόστασης και της οικονομικής πίεσης που θα τους κρατούσαν μακριά από τη σχολική αίθουσα. Ως εκ τούτου, με το να μπορούν να συνεχίσουν τα παιδιά τη φοίτησή τους σε μια τόσο ταραγμένη περίοδο βοήθησε στην ανάπτυξη συλλήβδην όλων των περιοχών της Ηπείρου.

Για την πληρέστερη κάλυψη του θέματος, η μελέτη θα χωριστεί σε τρία βασικά μέρη. Στο πρώτο, περιλαμβάνονται εισαγωγικά στοιχεία και γίνεται προσπάθεια για σκιαγράφηση του πλαισίου εντός του οποίου λειτούργησε το ίδρυμα. Το δεύτερο και εκτενέστερο μέρος της εργασίας αποτελείται από κεφάλαια που επικεντρώνονται στην ίδρυση του οικοτροφείου, στο προσωπικό του και στην καθημερινή ρουτίνα των μαθητών σύμφωνα με τις πληροφορίες που αντλούνται από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η τελευταία και ενδεχομένως σημαντικότερη ενότητα περιλαμβάνει το ερευνητικό μέρος της διατριβής. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν 11 πρώην οικότροφοι που οι μαρτυρίες τους καλύπτουν το διάστημα από το 1946 έως το 1963. Η συλλογή των δεδομένων έγινε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν για πρακτικούς λόγους μέσω τηλεφώνου. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν μέσω αυτής της μελέτης μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα. Αναλύοντας τις μαρτυρίες των ερωτώμενων αποδεικνύεται πως το Οικοτροφείο Παραμυθιάς προσέφερε αρωγή και καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την πορεία που ακολούθησε η πλειοψηφία των φιλοξενούμενων. Επιπρόσθετα, καθίσταται σαφές πως έχει αξία το να αναδεικνύονται παρόμοια θέματα τοπικού ενδιαφέροντος ώστε να μην περάσουν στη σφαίρα της λήθης ιδρύματα που υποστήριξαν την κοινωνία σε κομβικά σημεία της ιστορίας. Εν κατακλείδι, παρατηρείται πως η ενασχόληση με τέτοιου είδους ζητήματα υπερτονίζει τη διαχρονική και πανανθρώπινη αξία της ανιδιοτελούς προσφοράς στον συνάνθρωπο.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Παραμυθιά Θεσπρωτίας, Οικοτροφείο, Εκπαίδευση

Abstract

This thesis focuses on various aspects concerning the operation of the Metropolitan Boarding House (1946-1981) of Paramythia (Thesprotia). Dealing with this issue was deemed necessary because the offer of this boarding house throughout Epirus should be considered as an indisputable fact. Also, it is considered useful to conduct this research because the literature about this topic is not enough extended. Through this work, an attempt will be made to verify the claim that this institution offered support to students from all the prefectures of Epirus. This boarding house was founded at a difficult historical juncture when the German occupation ended and continued to support children even under the adverse conditions created by the Greek civil war. This institution provided housing for young boys who were willing to continue to secondary education but did not have the financial means. The magnitude of its offer becomes even more understandable if we consider that until the 1960s Paramythia had the only complete High School in Thesprotia. Thus, if we take into account the limited means of transportation that existed at that time, it becomes clear that thanks to this asylum, thousands of children managed to overcome the obstacles of distance and financial pressure that would keep them away from school. Therefore, giving these children the opportunity to attend High School in such a turbulent period of time led to the development of all regions of Epirus.

To achieve the best possible outcome, the content of the study will be divided into three main parts. In the first, introductory elements are included and an attempt is made to outline the conditions which affected the institution. The second and most extensive part of the work consists of chapters that focus on the establishment of this boarding house, its staff and the daily routine of the students according to the information obtained from the literature review. The last and possibly most important unit includes the research that is implemented for this dissertation. More precisely, 11 former interns were selected to give testimony about the experiences they had inside the institution. Those testimonies cover a period of time from 1946 to 1963. Data collection was done through semi-structured interviews conducted by telephone for practical reasons. The conclusions reached through this study can be summarized as follows. Utilizing the testimonies of the respondents, it turns out that the Paramythia Boarding House offered help and determined to some extent the future of the majority of the guests. In addition, it becomes clear that it is worthwhile to highlight similar issues of local interest in order to avoid falling into oblivion institutions that supported society when it was necessary. In conclusion, it is observed that dealing with such issues overemphasizes the universal and timeless value of selfless offering to the fellow human beings.

Keywords: Paramythia (Thesprotia), Boarding House, Education

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	10
Εισαγωγή	12

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Προβληματική της μελέτης.....	17
Υπόθεση και στόχοι	18
Περιορισμοί της έρευνας	18
Μέθοδος εξέτασης των δεδομένων.....	19
Συνέντευξη.....	21
Είδη συνεντεύξεων	22
Δειγματοληψία	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Η Παραμυθιά Θεσπρωτίας.....	30
2. Τα ιστορικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Παραμυθιάς.....	36
2.2. Το ιστορικό Γυμνάσιο.....	39
3. Το ιστορικό πλαίσιο.....	42
3.1. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.....	42
3.2. Η Ελλάδα στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο	44
3.4. Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος.....	46
3.5. Παιδομάζωμα (ή παιδοσώσιμο).....	47
3.6. Το βασιλικό παιδοφύλαγμα / Οι παιδουπόλεις (ή παιδοπόλεις) της Φρειδερίκης	49

4. Η Ελλάδα από το 1950 έως το 1980	51
5. Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας από τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά (1936) έως και τη δεκαετία του 1960	57
5.1. Η Παιδεία κατά τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά (1936-1940).....	58
5.2. Η εκπαίδευση στην Κατοχή.....	59
5.3. Η περίοδος του εμφυλίου πολέμου (1946 - 1949).....	61
5.4. Η κατάσταση της Παιδείας από το τέλος του Εμφυλίου έως το 1960.....	62
6. Ο θεσμός του οικοτροφείου	64
7. Οικοτροφεία της Ηπείρου.....	67
7.1. Το Εθνικό Οικοτροφείο Αρρένων Φιλιατών	67
7.2. Οικοτροφείο Συρράκου Ιωαννίνων	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΤΟ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

1. Εκπαίδευση μετ' εμποδίων.....	77
2. Ο Μητροπολίτης Δωρόθεος (Δημήτριος Νάσκαρης).....	83
2.1. Τα πρώτα χρόνια της ζωής του	83
2.2. Ο Δωρόθεος και η εκτέλεση των 49 προκρίτων	84
2.3. Ο Δωρόθεος Νάσκαρης στην Παραμυθιά	85
2.4. Τα τελευταία χρόνια της δράσης του.....	87
2.5. Ο Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς και η τοποθέτηση της προτομής του Μητροπολίτη Δωρόθεου Νάσκαρη	88
3. Η ίδρυση και η έναρξη λειτουργίας του Οικοτροφείου.....	92
4. Το προσωπικό του Οικοτροφείου	96
5. Όψεις της καθημερινής ζωής στο Οικοτροφείο.....	99
5.1. Γενικά στοιχεία	99
5.2. Οι δυσκολίες	100
5.3. Τα παιδιά του οικοτροφείου ως μαθητές	107

5.4. Τα εξωσχολικά αναγνώσματα	111
5.5. Στιγμές ανεμελιάς	112
5.6. Το άγχος για καλές επιδόσεις	113
5.7. Το ζήτημα της πειθαρχίας.....	115
5.8. Διάφορα ζητήματα της καθημερινότητας.....	119
5.9. Οι διαπροσωπικές σχέσεις	121
5.10. Τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας του Οικοτροφείου	125
6. Το Οικοτροφείο Παραμυθιάς στον Εμφύλιο Πόλεμο	127
6.1. Τα γεγονότα της 21ης Μαΐου του 1948.....	130
6.2. Τα γεγονότα της 20ης Νοεμβρίου του 1948.....	136
7. Η σημερινή κατάσταση.....	139
8. Ο τόπος καταγωγής και τα επαγγέλματα των τροφίμων	142

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Έξαρχος Παύλος - Τελωνειακός.....	150
Κάτσιος Βύρων - Αξιωματικός της αστυνομίας και δημοσιογράφος.....	151
Κώτσιος Θεόδωρος – Διευθυντής Οικονομικών Υπηρεσιών στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.....	152
Λίκκας Σωτήριος – Αγροφύλακας.....	157
Σιώζος Χρήστος – Ιατρός	162
Σοκόλης Παναγιώτης– Εκδότης	163
Τζούμας Χαρίσης - Εκπαιδευτικός.....	167
Τσάης Χρήστος – Δημόσιος Υπάλληλος.....	169
Τσιγγέλης Ζώης - Δημόσιος Υπάλληλος.....	170
Τσιγγέλης Σπυρίδων - Δημόσιος Υπάλληλος.....	172
Τσώνης Γεράσιμος - Ιατρός.....	178
1. Ανάλυση των συνεντεύξεων.....	181

Συμπεράσματα	185
Επίλογος.....	187
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	188
ΠΑΡΑΘΕΜΑ.....	189

Πρόλογος

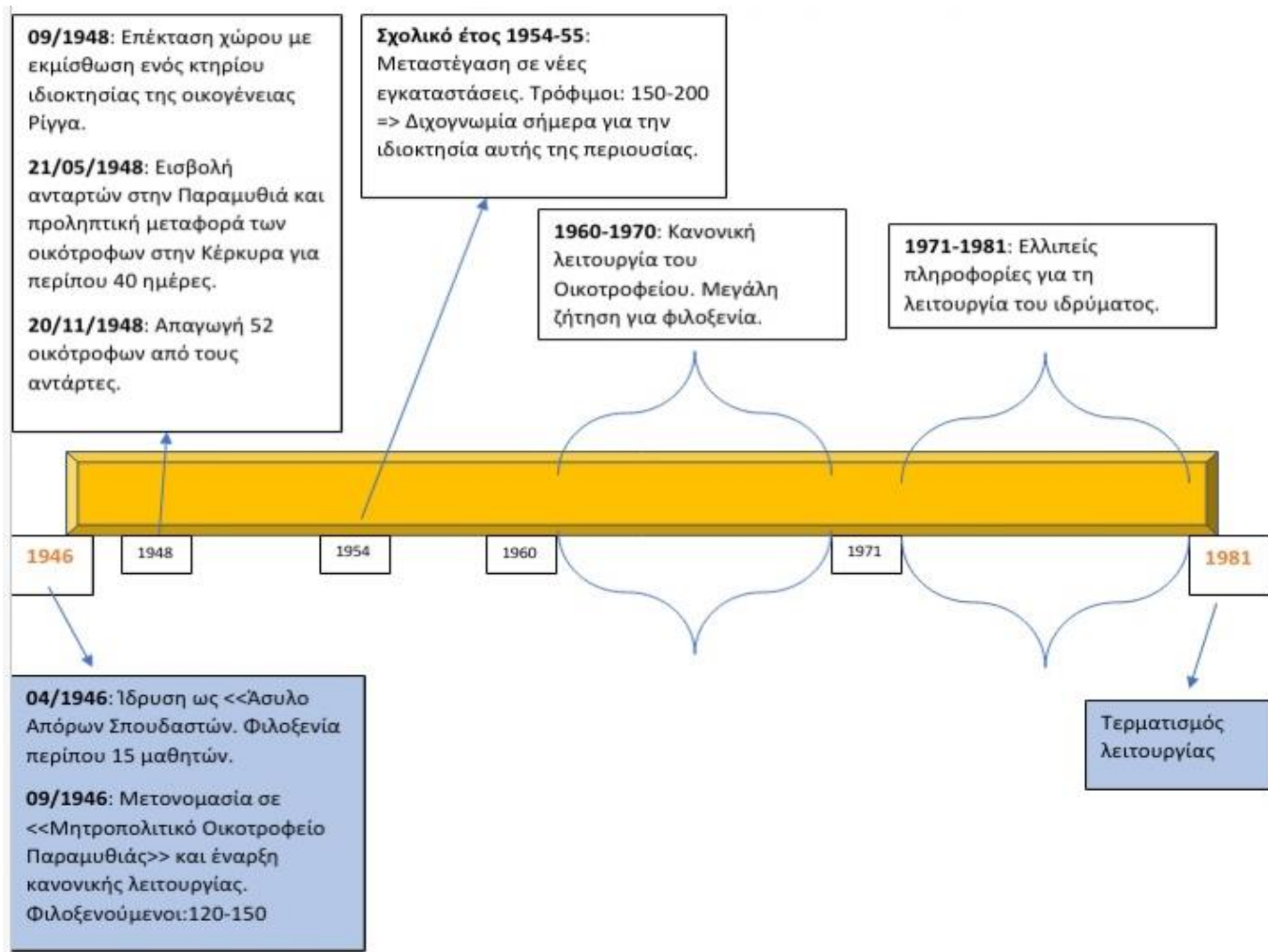
Το Οικοτροφείο Παραμυθιάς αποτελεί ένα κτίριο ορόσημο για την κωμόπολη αλλά και για την ευρύτερη περιοχή. Το 2016 συμπληρώθηκαν 70 χρόνια από την ίδρυσή του και είναι εντυπωσιακό το γεγονός πως ακόμα και σήμερα παραμένει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της τοπικής κοινωνίας. Ο κυριότερος λόγος για τον οποίο το συγκεκριμένο κτίσμα βρίσκεται στην επικαιρότητα είναι επειδή εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και πληθώρα απλών πολιτών θέτουν επιτακτικά το ζήτημα της ανακαίνισής του προκειμένου να αξιοποιηθεί ο χώρος για τη στέγαση γηροκομείου. Μια τέτοια ενέργεια θα εξυπηρετούσε διττό σκοπό διότι αφενός θα δοθεί ξανά ζωή σε αυτό το ιστορικό κτίριο και αφετέρου η περιοχή έχει ανάγκη από μια δομή για τη φροντίδα των ηλικιωμένων. Όμως, λόγω της ύπαρξης γραφειοκρατικών αγκυλώσεων αυτές οι προσπάθειες απέβησαν μέχρι στιγμής άκαρπες παρά τις συντονισμένες ενέργειες των εμπνευστών του εγχειρήματος. Έτσι, από αυτή την εκτεταμένη συζήτηση δόθηκε το έναυσμα για τη μελέτη της ιστορίας του συγκεκριμένου ιδρύματος. Για το εν λόγω θέμα έγινε έρευνα στην πτυχιακή μου εργασία στην οποία το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στη λειτουργία του κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου¹. Η παρούσα διατριβή αποτελεί ουσιαστικά την επέκταση της πρώτης αυτής προσπάθειας από την οποία όπως είναι προφανές έχουν αξιοποιηθεί πολλά στοιχεία.

Όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, το μέγεθος της προσφοράς αυτού του οικοτροφείου νοσηματοδοτεί κάθε προσπάθεια για εντατική μελέτη των πτυχών της λειτουργίας του υπό το πρίσμα της επιστημονικής έρευνας. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως η ενασχόληση με ένα θέμα του παρελθόντος, όσο τετριμμένο κι αν μοιάζει, είναι εφικτό να προσφέρει μια νέα οπτική για το μέλλον διότι η γνώση των πεπραγμένων συντελεί στο να στηριχθεί το παρόν σε πιο ισχυρά θεμέλια. Άλλωστε, μια από τις κυριότερες επιδιώξεις μέσω της παρουσίασης του συγκεκριμένου θέματος είναι να δοθεί το έναυσμα για τη διεξαγωγή ακόμα περισσότερων και πιο εμπειρισταωμένων ερευνών για παρόμοια ιδρύματα. Τέτοιου είδους δομές θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως κόσμημα για τις περιοχές στις οποίες ανεγέρθηκαν. Μερικά από αυτά τα ιδρύματα εξακολουθούν να προσφέρουν ακόμη και σήμερα στήριξη σε άτομα που έχουν ανάγκη ή επαναχρησιμοποιούνται οι προϋπάρχουσες εγκαταστάσεις για διαφορετικούς σκοπούς. Ωστόσο, τα περισσότερα παραμένουν ανεκμετάλλευτα όπως συμβαίνει και με το Οικοτροφείο

1. Βλ. Ελένη Π. Πασσιά, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς κατά τη διάρκεια του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949)*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Πτυχιακή εργασία), Ιωάννινα 2019.

Παραμυθιάς. Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αυτές οι δομές, ανεξάρτητα από το αν είναι δημόσιες ή αν βασίζονται εξ ολοκλήρου σε ιδιωτική πρωτοβουλία, υπενθυμίζουν την αξία που έχει η προσφορά βοήθειας και υποστήριξης σε όσους το έχουν ανάγκη και αποδεικνύουν περίτρανα ότι συνήθως η όποια ευεργεσία μεταφράζεται ως κοινωνικό όφελος.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Εισαγωγή

Με αφετηρία τον τομέα του πολιτισμού, επιλέχθηκε ως θέμα προς διερεύνηση η ανάλυση των συνθηκών διαβίωσης σε ένα ίδρυμα που για πολλά χρόνια, παρά τις αντιξοότητες, αποτέλεσε έρεισμα για τη μόρφωση παιδιών από κάθε γωνιά της Ηπείρου και όχι μόνο. Το ιστορικό <<Οικοτροφείο Παραμυθιάς>> ιδρύθηκε μετά τη γερμανική κατοχή και για πολλές δεκαετίες (1946 - 1981) πρόσφερε στέγη σε νεαρά αγόρια που δεν είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο λόγω της οικονομικής ανέχειας που επικρατούσε. Επιπλέον, η σημαντικότητα του εν λόγω ιδρύματος έγκειται στο γεγονός πως, για πολλά χρόνια, το μοναδικό γυμνάσιο της Θεσπρωτίας βρισκόταν στην Παραμυθιά². Επομένως, για εκείνους τους μαθητές οι δυνατότητες ήταν εκ προοιμίου περιορισμένες και η φιλοδοξία τους να συνεχίσουν την πορεία τους στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση έμοιαζε με απατηλό όνειρο. Όμως, το Οικοτροφείο Παραμυθιάς κατάφερε να μετατρέψει αυτή την ουτοπική σκέψη σε πραγματικότητα βοηθώντας τους εφήβους να υπερκεράσουν τα εμπόδια που θα τους κρατούσαν μακριά από τη σχολική αίθουσα. Χάρη σε αυτό το ίδρυμα δόθηκε σε εκατοντάδες παιδιά η ευκαιρία να διαπρέψουν και να ακολουθήσουν μια αξιόλογη επαγγελματική πορεία. Μάλιστα, πολλοί από τους πρώην οικότροφους συνεισέφεραν τα μέγιστα για την άνθηση των τεχνών και των γραμμάτων όχι μόνο στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου αλλά και πέρα από αυτή. Άλλωστε, αποτελεί χαρακτηριστικό γεγονός πως οι περισσότεροι από τους οικότροφους των πρώτων ετών ασχολήθηκαν με τον τομέα της εκπαίδευσης όπως θα αναλυθεί και σε επόμενο κεφάλαιο³.

Η επιλογή του Οικοτροφείου έχει αμιγώς συμβολικό χαρακτήρα διότι η συγκεκριμένη κωμόπολη διαθέτει πολλά θρυλικά κτήρια που αποτέλεσαν κυριολεκτικά τον ακρογωνιαίο λίθο για την πνευματική άνθηση του τόπου. Καταρχάς, πρέπει να σημειωθεί ότι και σε άλλες περιοχές της Ηπείρου λειτούργησαν Οικοτροφεία, όπως αυτό των Φιλιατών ή του Συρράκου Ιωαννίνων. Μπορεί οι χρονολογίες ίδρυσης, ο ρόλος και η αιτία ύπαρξής τους να διαφέρουν, όμως, η προσφορά και αυτών των ιδρυμάτων παραμένει ανεκτίμητη με τις λεπτομέρειες που δικαιολογούν αυτή τη διατύπωση να διερευνώνται σε επόμενη ενότητα. Μέσω της αναφοράς στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς που ξεκίνησε να λειτουργεί από το 1946 και διατήρησε αυτήν την

2. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 1985, σσ. 90-99.

3. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, εκδ. (αυτοέκδοση), Ιωάννινα 2000, σσ. 62-78.

υπόσταση έως το 1981 αντικατοπτρίζεται μία εξαιρετικά κρίσιμη καμπή για την ιστορία της ευρύτερης περιοχής. Οι αντίξοες συνθήκες διαβίωσης αμέσως μετά την κατοχή, το γεγονός ότι το μοναδικό πλήρες Γυμνάσιο της Θεσπρωτίας στεγάζονταν στην Παραμυθιά και τα ελάχιστα διαθέσιμα μέσα μεταφοράς βρισκόταν σε πλήρη αντιδιαστολή με το όραμα πολλών νέων της εποχής για ένα καλύτερο μέλλον. Έτσι, όσο δεν υπήρχε το οικοτροφείο, η επικρατούσα κατάσταση έδινε την εντύπωση σε πολλούς εφήβους πως η φοίτηση στο Γυμνάσιο ήταν ένας ευσεβής πόθος. Καθίστανται λοιπόν πασιφανείς οι λόγοι για τους οποίους μπορεί να λεχθεί πως ουσιαστικά το άσυλο προσέφερε πολλά περισσότερα εκτός από στέγαση και σίτιση.

Οι ελλείψεις και τα προβλήματα που προκάλεσε η κατοχή έγιναν ακόμα πιο αισθητές όταν το σχολείο ξεκίνησε να λειτουργεί κανονικά τον Ιανουάριο του 1946. Οι δυσμενείς επικρατούσες συνθήκες ευαισθητοποίησαν και παρακίνησαν το Μητροπολίτη Δωρόθεο όπως και άλλους ευεργέτες της τοπικής κοινωνίας στο να αναζητήσουν λύση σε αυτό το μείζον πρόβλημα. Η κρίσιμότητα της κατάστασης απαιτούσε μια δραστική λύση. Έτσι, χάρη στην αποφασιστικότητα και την επιμονή του Μητροπολίτη και των υπολοίπων ευαισθητοποιημένων πολιτών, στα μέσα του Απριλίου του 1946 άνοιξε τις πύλες του, σε ένα κτίριο απέναντι από το γυμνάσιο, το οικοτροφείο που αρχική του ονομασία ήταν <<Άσυλο Απόρων Σπουδαστών>>. Η λειτουργία του ιδρύματος αυτούς τους πρώτους μήνες μπορεί να χαρακτηριστεί και υποτυπώδης διότι μεταξύ απόφασης και υλοποίησης του σχεδίου μεσολάβησε πολύ μικρό χρονικό διάστημα λόγω της επιτακτικότητας της ανάγκης για τη σύστασή του. Μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους, τον Ιούνιο του 1946, φιλοξενήθηκαν 10 με 15 άποροι μαθητές.

Παρόλο που τα πρώτα έτη της κανονικής λειτουργίας του οικοτροφείου στιγματίστηκαν από τον εμφύλιο πόλεμο, το ίδρυμα σταδιακά απέκτησε μεγάλη απήχηση με αποτέλεσμα να αυξηθεί και ο αριθμός των ενδιαφερόμενων. Έτσι, έγινε προσπάθεια για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, στόχος ο οποίος σταδιακά επετεύχθη μέσω στοχευμένων ενεργειών. Η πιο επιτακτική ανάγκη ήταν η εξασφάλιση επαρκούς χώρου για τη φιλοξενία όσο το δυνατόν περισσότερων εφήβων. Αρχικά, μια πρόχειρη λύση που δόθηκε στο ζήτημα της εύρεσης επιπλέον χώρου στέγασης ήταν η εκμίσθωση, το 1948, μιας αποθήκης που ήταν ιδιοκτησία της οικογένειας Ρίγγα. Εν τέλει, το πρόβλημα επιλύθηκε με την ολοκλήρωση των εργασιών και τη μεταστέγαση στις νέες εγκαταστάσεις του οικοτροφείου κατά το σχολικό έτος 1954-55. Το καινούριο αυτό κτίριο και η προέλευση των κονδυλίων που αξιοποιήθηκαν για την ανέγερσή του

αποτελεί το <<μήλον της έριδος>> για τον φορέα στον οποίο ανήκει. Με τη δημιουργία αυτού του νέου οικήματος το οικοτροφείο γνώρισε μια περίοδο ακμής η οποία διήρκεσε έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Έκτοτε, ξεκίνησε η παρακμή και τα διαθέσιμα στοιχεία για τη λειτουργία του είναι από ελάχιστα έως ανύπαρκτα. Σύμφωνα με τον Σύλλογο Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς το ίδρυμα σταμάτησε να λειτουργεί το 1981 ενώ αργότερα, ύστερα από αίτημα του συλλόγου <<Οι φίλοι του Σουλίου>>, οι εγκαταστάσεις επαναχρησιμοποιήθηκαν ως Κέντρο Μαθητικής Εστίας από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας. Ωστόσο, δεν υπάρχουν διαθέσιμες περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτήν την πτυχή της λειτουργίας του. Φτάνοντας στο παρόν, το κτίριο παραμένει ανεκμετάλλευτο λόγω της διχογνωμίας που έχει ξεσπάσει για την ιδιοκτησία του χώρου. Όμως, γίνονται διαρκώς και άοκνα προσπάθειες για επίλυση του ζητήματος ώστε το οίκημα να αξιοποιηθεί εκ νέου για τη στέγαση ενός γηροκομείου.

Παρά τις δυσκολίες που προέκυψαν, κυρίως κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, το ίδρυμα λειτούργησε απρόσκοπτα φιλοξενώντας τα όνειρα και τις ελπίδες των κατατρεγμένων παιδιών της υπαίθρου. Εκείνοι οι έφηβοι βρήκαν κατά αυτόν τον τρόπο ηθική συμπαράσταση και έλαβαν μια χείρα βοήθειας ώστε να κάνουν τα επόμενα βήματα με περισσότερη αυτοπεποίθηση. Είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι η πορεία των πρώτων οικότροφων που αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο της περιοχής ήταν που έδωσε ουσιαστικά το εναρκτήριο λάκτισμα για την αλματώδη αύξηση του αριθμού των ενδιαφερόμενων για συνέχιση των σπουδών τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Κατά αυτόν τον τρόπο, το συγκεκριμένο ίδρυμα συνέβαλε με τη σειρά του στη σταδιακή ανατροπή των εξαιρετικά χαμηλών στατιστικών στοιχείων που παρουσίαζαν πως μέχρι τότε οι περισσότεροι μαθητές στην ευρύτερη περιοχή σταματούσαν το σχολείο μετά το Δημοτικό. Επιπρόσθετα, η μελέτη για τη ζωή μέσα σε ένα τέτοιου είδους ίδρυμα προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες αφενός για το πώς διενεργούνταν τα μαθήματα στο ξακουστό Γυμνάσιο της περιοχής κι αφετέρου παρουσιάζεται με γλαφυρό τρόπο το πώς η τοπική κοινωνία ανταπεξήλθε και υπερκέρασε τα φαινομενικά ανυπέρβλητα εμπόδια.

Εν συνεχεία, περνώντας στην περιγραφή του ερευνητικού σκέλους για την καλύτερη δυνατή κατανομή της θεματολογίας επιλέχθηκε η παρούσα μελέτη να χωριστεί σε τρία κύρια μέρη. Το πρώτο, θα περιλαμβάνει την εισαγωγή και τις θεωρητικές διαστάσεις της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν κάποιες βασικές πληροφορίες μέσω των οποίων θα

επιχειρηθεί να γίνει μια σκιαγράφιση του ιστορικού και κοινωνικοπολιτικού πλαισίου. Στη συνέχεια, στο δεύτερο μέρος της διατριβής, ακολουθούν κεφάλαια που επικεντρώνονται στην ίδρυση του οικοτροφείου, στο προσωπικό του και στην καθημερινή ρουτίνα των φιλοξενούμενων του όπως αυτή αποτυπώνεται σε γραπτά έργα όπως αυτό του Θεόδωρου Κώτσιου αλλά και του Συλλόγου Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Αξίζει να σημειωθεί πως ο εν λόγω σύλλογος είχε καταρτίσει ένα λεύκωμα με τα ονόματα κάποιων από τους οικότροφους δίνοντας μάλιστα πληροφορίες τόσο για τον τόπο καταγωγής τους όσο και για τα επαγγέλματα που ακολούθησαν. Κρίθηκε σκόπιμο η συγκεκριμένη λίστα να προστεθεί στο παράρτημα αυτής της εργασίας διότι τα στοιχεία που καταγράφονται παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μάλιστα, για τις συγκεκριμένες πληροφορίες θα υπάρξει μια συγκεντρωτική παρουσίαση και ένας σύντομος σχολιασμός σε ένα από τα κεφάλαια της δεύτερης ενότητας. Το τρίτο και τελευταίο μέρος αυτής της έρευνας περιλαμβάνει ημιδομημένες συνεντεύξεις (προφορικές ή γραπτές) που παραχώρησαν 11 πρώην οικότροφοι. Τα ερωτήματα, όπως είναι προφανές, επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στις εμπειρίες που αποκόμισαν από αυτό το ίδρυμα. Αν και η πανδημία αποτέλεσε τροχοπέδη, κατέστη εφικτό να διενεργηθεί η έρευνα μέσω τηλεφώνου γνωρίζοντας βέβαια τα μειονεκτήματα που συνοδεύουν την εν λόγω μέθοδο. Ωστόσο, τα βιώματα τους ήταν τόσο έντονα που δεν επηρεάστηκαν ούτε από το μεγάλο χρονικό διάστημα που έχει παρέλθει από τότε ούτε το ότι η συζήτηση διεξήχθη αποκλειστικά εξ αποστάσεως.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα κατά την οποία η συλλογή των δεδομένων θα γίνει αμιγώς από πρωτογενείς πηγές. Για τη συλλογή των επιθυμητών πληροφοριών, πέρα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, ως ερευνητικό εργαλείο θα αξιοποιηθεί η ημιδομημένη συνέντευξη. Το δείγμα των ερωτώμενων είναι ελεγχόμενο υπό την άποψη ότι αφορά αποκλειστικά όσους φιλοξενήθηκαν στο Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς κατά την πρώτη δεκαπενταετία της λειτουργίας του. Θα πρέπει να σημειωθεί ωστόσο πως η συγκεκριμένη μελέτη έχει κατά κάποιον τρόπο τη μορφή ιστορικής έρευνας εφόσον εξετάζονται περιστατικά που συνέβησαν στο παρελθόν.

Για την αποφυγή εξάπλωσης της πανδημίας προτιμήθηκε ως ασφαλέστερη επιλογή η πραγματοποίηση των συνεντεύξεων μέσω τηλεφώνου. Αδιαμφισβήτητα, μια συζήτηση που γίνεται δια ζώσης μπορεί να προσφέρει περισσότερες δυνατότητες και στον ερευνητή αλλά κυρίως στον ερωτώμενο διότι μόνο έτσι υπάρχει μια άμεση διαπροσωπική επαφή. Από την άλλη, η συνέντευξη που υλοποιείται μέσω του τηλεφώνου μοιάζει πιο <<απρόσωπη>> και σε μερικές περιπτώσεις ενδέχεται να οδηγήσει στη δημιουργία ενός χάσματος ανάμεσα στους δύο συνομιλητές. Παρ' όλα αυτά, η προστασία της υγείας των συμμετεχόντων είναι μη διαπραγματεύσιμη προτεραιότητα. Άλλωστε, η επιθυμία των ερωτώμενων να μοιραστούν τις εμπειρίες τους είναι τόσο έντονη που θα καταφέρουν να ξεπεράσουν το εμπόδιο που δημιουργεί η απόσταση.

Ως αφετηρία για την εύρεση των πρώην τροφίμων αξιοποιήθηκε η λίστα που κατήρτισε ο Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς το 2000. Συνολικά ερωτήθηκαν 11 φιλοξενούμενοι που προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές, βρέθηκαν στο ίδρυμα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, ακολούθησε ο καθένας την ιδιαίτερη δική του πορεία και φυσικά έκαστος βίωσε με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο τη διαμονή του στο ίδρυμα. Κατά αυτόν τον τρόπο επιχειρήθηκε μια πολύπλευρη προσέγγιση των πρώτων δεκαπέντε ετών της λειτουργίας του οικοτροφείου από άτομα που διαθέτουν διαφορετική οπτική γωνία προκειμένου να προσφερθεί ένα ικανοποιητικό εύρος πληροφοριών. Στις επόμενες υποενότητες, λοιπόν, θα γίνει μια σύντομη παρουσίαση των βασικότερων χαρακτηριστικών που απαρτίζουν μια έρευνα.

Προβληματική της μελέτης

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Παραμυθιάς Θεσπρωτίας ανέκαθεν ξεχώριζαν για την αξιοσημείωτη συνεισφορά τους στην πνευματική ζωή του τόπου. Για αυτόν τον λόγο η κωμόπολη έχει χαρακτηριστεί πολλακίς ως <<φάρος μόρφωσης>> κι έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών που ασχολήθηκαν με τον συγκεκριμένο τομέα. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής η εύρυθμη λειτουργία αυτών των σχολικών μονάδων διαταράχθηκε καθώς οδηγήθηκαν σε προσωρινή αναστολή λειτουργίας λόγω της δυσχερούς κατάστασης επικρατούσε. Όταν ο πόλεμος τερματίστηκε με τον τόπο να προσπαθεί σταδιακά να επανέλθει στους φυσιολογικούς του ρυθμούς, ο ρόλος των σχολείων έμοιαζε σημαντικότερος από ποτέ. Ο αριθμός των Δημοτικών σχολείων του νομού ήταν σχετικά ικανοποιητικός και έτσι μπορούσαν να εξυπηρετηθούν τα παιδιά που ζούσαν στα απομακρυσμένα χωριά. Μείζον πρόβλημα αποτελούσε η ανυπαρξία Γυμνασίων. Το ιστορικό Γυμνάσιο Παραμυθιάς που έστεκε αγέρωχο από το 1918 ήταν η μοναδική επιλογή για όσους νέους επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις εγκύκλιες σπουδές τους.

Κατά τη δεκαετία του 1940 οι μετακινήσεις δεν ήταν μία απλή υπόθεση, ο περιορισμένος αριθμός των διαθέσιμων μεταφορικών μέσων και το ελλιπές οδικό δίκτυο ανάγκαζαν πολλούς μαθητές να εγκαταλείψουν το σχολείο ακούσια. Κάποιοι κατέφυγαν σε πρόχειρες λύσεις όπως ήταν η ενοικίαση μικρών οικημάτων στην ευρύτερη περιοχή της Παραμυθιάς ώστε να βρίσκονται κοντά στο Γυμνάσιο. Από τη στιγμή που η ανέγερση καινούριων σχολικών μονάδων έμοιαζε με ουτοπικό αίτημα, ο Μητροπολίτης Παραμυθιάς Δωρόθεος ηγήθηκε των διαδικασιών για την ανέγερση ενός ασύλου που θα φιλοξενούσε τα παιδιά που οι εστίες τους βρισκόταν μακριά από την κωμόπολη. Έτσι, οι μαθητές όχι μόνο θα συνέχιζαν τις σπουδές τους αλλά θα τους παρέχονταν παράλληλα ένας αξιοπρεπής τρόπος διαβίωσης. Η εξασφάλιση ειδών πρώτης ανάγκης ήταν παράγοντας ζωτικής σημασίας καθώς τότε υπήρχαν σοβαρές ελλείψεις ακόμα και στα πιο στοιχειώδη αγαθά. Για τους προαναφερθέντες λόγους, κατά τους πρώτους μήνες μετά την ίδρυσή του, το άσυλο μοίραζε τρόφιμα σε όλους τους μαθητές του Γυμνασίου.

Λαμβάνοντας υπόψιν την ιστορική αξία που είχε η συγκεκριμένη εποχή, η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στα όσα συνέβησαν κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Μέσω της περιγραφής της καθημερινότητας των τροφίμων των πρώτων ετών, επιχειρείται η ανάδειξη των όσων συντελέστηκαν πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και

αρκετά χρόνια μετά τον Εμφύλιο πόλεμο. Θα παρουσιαστεί πως εν τέλει, πάρα τις αντιξοότητες, επήλθε η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των τροφίμων. Η αποφασιστικότητα και η αγωνιστικότητα των εμπνευστών αλλά και των συνεχιστών του εγχειρήματος λειτούργησε ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία και κατάφεραν να αυξήσουν τις διεξόδους που παρέχονταν στους νέους μέσω της αναβάθμισης του ρόλου της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Υπόθεση και στόχοι

Για την παρούσα εργασία κεντρικό άξονα και υπόθεση της μελέτης αποτελεί η διαπίστωση ότι το Οικοτροφείο Παραμυθιάς προσέφερε υλική και πνευματική υποστήριξη στους τροφίμους που κατέφυγαν σε αυτό πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Σχετικά με τους στόχους της έρευνας, αυτοί μπορούν να συνοψιστούν στα κάτωθι. Ως πρωταρχικός σκοπός μπορεί να οριστεί η ανάδειξη των συγκυριών που οδήγησαν στην ίδρυση του Οικοτροφείου. Εν συνεχεία, βασικό στόχο της έρευνας αποτελεί η παρουσίαση της καθημερινότητας των μαθητών που φιλοξενήθηκαν σε αυτό και κατ' επέκταση το πώς ο τρόπος ζωής τους άλλαξε με το ξέσπασμα του Εμφυλίου Πολέμου. Επιπρόσθετα, θα αναλυθεί ακροθιγώς το ζήτημα της σύγκρισης των συνθηκών διαβίωσης που επικρατούσαν και του είδους των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν στο Οικοτροφείο με βάση τα σημερινά ερευνητικά δεδομένα για αντίστοιχα ιδρύματα. Τέλος, ως ένα σημαντικό ζητούμενο θεωρείται η συγκέντρωση πληροφοριών για τον επαγγελματικό προσανατολισμό, τη ζωή αλλά και για τις αναμνήσεις των μαθητών που πέρασαν από το μνημειώδες αυτό οικοτροφείο.

Περιορισμοί της έρευνας

Όπως είναι προφανές ο αριθμός των διαθέσιμων πηγών για άντληση πληροφοριών είναι εξαιρετικά περιορισμένος από τη στιγμή που η έρευνα αφορά ένα πολύ συγκεκριμένο κομμάτι της τοπικής ιστορίας μιας μικρής κομόπολης. Η βιβλιογραφία για το Οικοτροφείο Παραμυθιάς καθεαυτό είναι εξαιρετικά μικρή σε έκταση και περιορισμένη σχετικά με το χρονικό πλαίσιο. Ειδικότερα, τα συγγράμματα που αφορούν την καθημερινότητα σε αυτό το ίδρυμα είναι ελάχιστα και αφορούν κυρίως τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του. Έτσι, για την παρούσα έρευνα οι περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές σχετίζονται με τη σκιαγράφηση του ιστορικού

και κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι της εποχής. Εξαιτίας αυτών των περιορισμών, πέρα από τα σχετικά βιβλία, μελετήθηκαν και αποσπασματικές αναφορές από τροφίμους οι οποίες προέρχονται κατά κύριο λόγο από τον τοπικό ημερήσιο τύπο. Τέλος, για πολλά από τα αναφερόμενα γεγονότα προκειμένου να διασφαλιστεί η εγκυρότητα των όσων διατυπώνονται γίνεται προσπάθεια για διασταύρωση και επαλήθευση των στοιχείων ώστε να παρουσιαστούν τα τεκταινόμενα με τη μέγιστη δυνατή αντικειμενικότητα. Οι συνεντεύξεις στο τελευταίο μέρος της έρευνας θεωρήθηκαν ως η πιο αξιόπιστη πηγή για τη σύγκριση των πληροφοριών που διασώζονται σε γραπτή μορφή προκειμένου να εντοπιστούν τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης.

Μέθοδος εξέτασης των δεδομένων

Η παρούσα εργασία εμπίπτει στην κατηγορία των ιστορικών ερευνών, είναι ποιοτική και η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η ιστορική-ερμηνευτική. Επομένως, αξίζει να γίνει αναφορά σε κάποια από τα βασικότερα χαρακτηριστικά αυτού του είδους έρευνας. Καταρχάς, έχει λεχθεί πως η κατανόηση του παρόντος είναι ανάλογη αυτής που έχουμε για το παρελθόν⁴. Για τη συγγραφή μιας μελέτης που αφορά ιστορικά γεγονότα, ο ερευνητής θα πρέπει αρχικά να αναγνωρίσει, εντοπίσει, προσδιορίσει και οριοθετήσει το θέμα του με βάση το χωροχρονικό πλαίσιο. Στη συνέχεια, θα πρέπει να μελετήσει τις πηγές που έχει στη διάθεσή του και να προχωρήσει στην πολύπλοκη διαδικασία της καταγραφής των δεδομένων. Η καταγραφή των στοιχείων κάθε πηγής απαιτεί τη χρονολόγηση και ταξινόμηση των δεδομένων σε θεματικές ενότητες ώστε να καταστεί πιο πρακτική η παρουσίασή τους⁵. Όπως είναι λογικό η αντικειμενική εξέταση των πηγών προϋποθέτει την ύπαρξη κριτικής σκέψης από τον ερευνητή ώστε να επιλέξει τις κατάλληλες πληροφορίες, στη συνέχεια να προσπαθήσει να τις επαληθεύσει ή να τις διαψεύσει για να καταλήξει στην τελική σύνθεση της εργασίας του⁶. Πρόκειται δηλαδή για μια συστηματική κριτική ανάλυση, σύγκριση και αντιπαραβολή των δεδομένων.

Ο τρόπος παρουσίασης των ιστορικών γεγονότων αποτελεί ένα θέμα που έχει απασχολήσει πλειάδα επιστημόνων διαχρονικά. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου για το συγκεκριμένο ζήτημα: <<Πώς θα γίνει η έκθεση των ιστορικών γεγονότων;

4. Βλ. Βασίλειος Γ. Σπυριδωνάκης, *Περί ιστορίας και ιστορικής μεθοδολογίας*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 13.

5. Βλ. Βασίλειος Γ. Σπυριδωνάκης, *Περί ιστορίας και ιστορικής μεθοδολογίας*, ό.π., σ. 165

6. Βλ. Βασίλειος Γ. Σπυριδωνάκης, *Περί ιστορίας και ιστορικής μεθοδολογίας*, ό.π., σ. 166

Με αφηγηματική μορφή, γεμάτη ζωντάνια και ποιήση ή με αυστηρά επιστημονική μορφή; [...] Θεωρίες ολόκληρες έχουν διατυπωθεί για τη μία ή την άλλη άποψη... Νομίζω όμως ότι το αριστουργηματικό ιστορικό έργο έγκειται στη σύνθεση, στην αρμονική σύζευξη δύο δυσκολοσύνθετων στοιχείων: του αυστηρού επιστημονικού, δηλαδή του ερευνητικού πνεύματος, και της ποιητικής πνοής που ανασταίνει στη φαντασία μας το παρελθόν⁷>>. Υποστηρίζεται, λοιπόν, πως θα πρέπει να αναζητηθεί από τον ερευνητή η χρυσή τομή ανάμεσα στην επιστημονικότητα και την παραστατικότητα. Όσο πολύπλοκο και αν φαντάζει ως διαδικασία είναι θεμιτό η καταγραφή να γίνει μέσα σε αυτό το πνεύμα ώστε το αποτέλεσμα να είναι επιστημονικά τεκμηριωμένο αλλά και ευανάγνωστο. Τέλος, δε θα πρέπει να λησμονηθεί πως ανάμεσα στα υπόλοιπα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διαδικασία παρουσίασης ιστορικών γεγονότων συγκαταλέγεται και το δυσεπίλυτο ζήτημα της υποκειμενικότητας που χαρακτηρίζει κάθε προσπάθεια αποτύπωσης του παρελθόντος. Για τον περιορισμό του συγκεκριμένου ζητήματος επιλέχθηκε στην παρούσα διατριβή να γίνει απόπειρα για μια σφαιρική απεικόνιση των πεπραγμένων μέσω της παρουσίασης πηγών που παρουσιάζουν τα γεγονότα με διαφορετική οπτική γωνία και ερμηνεία σε κάθε περίπτωση.

Το πιο σημαντικό στοιχείο είναι πως η ιστορική έρευνα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία πράξη αναδόμησης του παρελθόντος, εφόσον στοχεύει στην πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας μιας προηγούμενης εποχής. Μέσω της έρευνας θα πρέπει η εκάστοτε εποχή να οριοθετηθεί και να αναλυθεί με βάση τις κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές της ιδιαιτερότητες ώστε να δοθεί μια ολιστική οπτική. Αντλώντας τα δεδομένα μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματα των δρώντων προκύπτει ένα μείζον πρόβλημα. Σαφώς τα ιστορικά γεγονότα είναι αντικειμενικά και ανεπανάληπτα, ο ιστορικός λόγος όμως είναι κατασκευασμένος και επομένως οι πιθανές ιστορικές ερμηνείες πολλαπλές. Το γεγονός αυτό δεν αναιρεί την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της ιστορικής έρευνας, αρκεί να τηρείται μία βασική προϋπόθεση η οποία είναι η κριτική αναζήτηση των πληροφοριών. Στην παρούσα προσπάθεια έγινε συλλογή μόνο πρωτογενών πηγών, δηλαδή αξιοποιήθηκαν μόνο όσα ντοκουμέντα προέρχονταν από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές.

7. Βλ. Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, *Ο χαρακτήρας των Ελλήνων. Ανιχνεύοντας την εθνική μας ταυτότητα (έρευνα, πορίσματα, διδάγματα)*, Β' έκδοση, εκδ. Θεσσαλονίκη 1983, σ. 395.

Συνέντευξη

Σύμφωνα με τον Mishler⁸, η συνέντευξη κατέχει εξέχουσα θέση ανάμεσα στα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται στις κοινωνικές επιστήμες. Αποτελεί μια από τις βασικότερες ερευνητικές πρακτικές για τη συλλογή δεδομένων σε ποιοτικές έρευνες καθώς δίνεται στον ερευνητή η δυνατότητα για μια πολύπλευρη διερεύνηση του θέματος. Ως συνέντευξη, ορίζεται το εξειδικευμένο είδος προφορικής αλληλεπίδρασης που ξεκίνα με έναν συγκεκριμένο σκοπό και εστιάζεται σε κάποια συγκεκριμένη θεματική περιοχή.

Η συνέντευξη ως εργαλείο συλλογής δεδομένων παρέχει πληθώρα δυνατοτήτων στον ερευνητή. Επιγραμματικά μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- ✓ Επιτρέπει στον μελετητή να αντλήσει πληροφορίες παρέχοντάς του τη δυνατότητα να ερευνησει σε βάθος το εξεταζόμενο θέμα αναλύοντας τις εκάστοτε συμπεριφορές, στάσεις, αξίες και αντιλήψεις των ερωτώμενων.
- ✓ Μπορεί να εμπλουτίσει την ερευνητική διαδικασία οδηγώντας στη διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν. Σε τέτοιες περιπτώσεις απαιτείται τροποποίηση του αρχικού ερευνητικού πλαισίου. Ωστόσο, η επέκταση της θεματολογίας λόγω των ευρημάτων, προϋποθέτει την αμεσότητα της σχέσης ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερωτώμενο.
- ✓ Παρέχεται η δυνατότητα στον ερευνητή να αντικρίσει ουσιαστικά τον κόσμο και τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από τις εμπειρίες και την οπτική των συνεντευξιαζόμενων.

Παρ' όλα αυτά, η συνέντευξη ως εργαλείο συλλογής δεδομένων παρουσιάζει και αρκετά μειονεκτήματα. Τα πιο χαρακτηριστικά είναι ότι⁹:

- Αποτελεί μια εξαιρετικά χρονοβόρα μέθοδο όχι μόνο ως προς την υλοποίησή της αλλά και ως προς οργάνωση του σχεδιασμού και της εύρεσης των συνεντευξιαζόμενων.

8. Βλ. Elliott G. Mishler, *Συνέντευξη Έρευνας*, Μετάφραση: Ντενίζ Ρώντα, Επιμέλεια: Γιώργος Καλομοίρης, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.

9. Βλ. Steinar Kvale, *InterViews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Published by: Sage Publications, Thousand Oaks 1996.

- Προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από την πλευρά του ερευνητή όπως είναι η ευαισθησία, το γνήσιο ενδιαφέρον για το θέμα και ικανότητες ευελιξίας κατά τη διάρκεια του διαλόγου.
- Συνήθως, ένα σημαντικό τμήμα της πληροφορίας που αντλείται δεν κρίνεται εν τέλει ως απαραίτητο ή δεν γίνεται αντικείμενο ανάλυσης.
- Σε πολλές περιπτώσεις κυριαρχεί το υποκειμενικό στοιχείο με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στην αξιοπιστία των αποτελεσμάτων¹⁰.

Σύμφωνα με τον Kvale ¹¹ διακρίνονται επτά γενικά στάδια από τα οποία περνά η έρευνα με συνεντεύξεις από την αρχή μέχρι και την ολοκλήρωσή της. Τα στάδια αυτά είναι τα εξής:

- 1) Διατύπωση ερευνητικού προβλήματος / εύρεση ερευνητικής περιοχής ενδιαφέροντος (thematizing)
- 2) Σχεδιασμός (designing)
- 3) Πραγματοποίηση συνεντεύξεων (interviewing)
- 4) Απομαγνητοφώνηση ή προετοιμασία του υλικού (transcribing)
- 5) Ανάλυση δεδομένων (analyzing)
- 6) Έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας (verifying)
- 7) Δημοσιοποίηση των δεδομένων (reporting)

Είδη συνεντεύξεων

Η συνέντευξη διακρίνεται σε τρία βασικά είδη: τη δομημένη, την ημιδομημένη και τη μη δομημένη. Ο διαχωρισμός τους γίνεται με γνώμονα τον βαθμό δόμησης της συνέντευξης, δηλαδή ανάλογα με τον βαθμό τυποποίησης της από τον ερευνητή. Η επιλογή του κατάλληλου εργαλείου από τον ερευνητή για τη συλλογή των δεδομένων αποτελεί ενδεχομένως το

10. Βλ. Charles J. Stewart & William B. Cash , *Interviewing, Principles and Practices*, Published by: Wm. C. Brown Publishers, Dubuque 1991.

11. Βλ. Steinar Kvale, *InterViews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, ό.π. σ. 88

σημαντικότερο βήμα μιας έρευνας. Στην προκειμένη, κρίθηκε ως καταλληλότερη η ημιδομημένη μορφή συνέντευξης λόγω της ιδιαιτερότητας του θέματος που βρίσκεται υπό διερεύνηση. Ακολούθως, για να δημιουργηθεί μια πληρέστερη εικόνα, θα παρουσιαστούν εν συντομία τα βασικότερα χαρακτηριστικά των κυριότερων κατηγοριών στις οποίες διαχωρίζονται οι συνεντεύξεις.

Η δομημένη συνέντευξη

Η δομημένη συνέντευξη βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Τα ερωτήματα είναι προκαθορισμένα τόσο ως προς το περιεχόμενό τους, όσο και ως προς την σειρά με την οποία τίθενται¹².

Η μη δομημένη συνέντευξη

Η μη δομημένη συνέντευξη χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων. Στηρίζεται σε θεματικές περιοχές με βάση τις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου¹³.

Η ημιδομημένη συνέντευξη

Η ημιδομημένη συνέντευξη αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο, ερωτήσεων και χρησιμοποιείται συχνά από νέους ποιοτικούς μελετητές ώστε να έχουν έναν οδηγό για τα θέματα που θεωρούν ότι είναι σημαντικά να καλύψουν στο πλαίσιο της έρευνας. Χρειάζεται να σημειωθεί εδώ, ότι ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης παρουσιάζει ευελιξία:

- α) ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο,
- β) ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται κατάλληλοι,
- γ) ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και
- δ) ως προς τη δυνατότητα για πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων / θεμάτων για συζήτηση¹⁴.

12. Βλ. Kevin Dunn, *Interviewing*, Chapter at *Qualitative Research Methods in Human Geography*, Edited by: Iain Hay, Published by: Oxford University Press, South Melbourne 2000.

13. Βλ. Colin Robson, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη, Επιστημονική επιμέλεια: Καίτη Μιχαλοπούλου, Επιμέλεια Μετάφρασης: Φρόσω Καλύβα, Μετάφραση: Βασιλική Νταλάκου και Κατερίνα Βασιλικού, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2010, σ. 321.

- ❖ Αξίζει να σημειωθεί πως στην ποιοτική κοινωνική έρευνα αξιοποιούνται κυρίως οι ημιδομημένες και οι μη δομημένες συνεντεύξεις λόγω του ότι επιτρέπουν την άντληση πληροφοριών και δεδομένων σε βάθος, ενώ συμβάλουν στην ανάδειξη θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από τον ερευνητή.

Τηλεφωνική Συνέντευξη

Ένας από τους πιο διαδεδομένους τρόπους διεξαγωγής μιας συνέντευξης είναι μέσω τηλεφώνου. Στην προκειμένη περίπτωση επιλέχθηκε αυτός ο πρακτικός τρόπος λόγω των έκτακτων συνθηκών που δημιούργησε η πανδημία του κορονοϊού, ωστόσο αξίζει να αναφερθούν κάποια βασικά στοιχεία αυτού του είδους συνεντεύξεων. Καταρχάς, η τηλεφωνική συνέντευξη επιτρέπει την επικοινωνία με πολλούς συμμετέχοντες με τους οποίους η προσωπική συνέντευξη θα ήταν πρακτικά αδύνατη λόγω απόστασης, χρόνου και λοιπών άλλων παραγόντων. Ανάμεσα στα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου συγκαταλέγονται η προσβασιμότητα, η ταχύτητα και το μικρότερο κόστος διεξαγωγής.

Όμως, υπάρχουν ζητήματα στα οποία θα πρέπει να δοθεί προσοχή. Το πιο μείζον ζήτημα είναι εκείνο της διαπροσωπικής επαφής και της δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης που δύσκολα αναπτύσσονται στην τηλεφωνική συνέντευξη ιδιαίτερα όταν το περιεχόμενο των ερωτήσεων είναι ευαίσθητο. Επιπλέον, ο απρόσωπος χαρακτήρας της τηλεφωνικής συνέντευξης δημιουργεί επίσης προβλήματα σε θέματα συντονισμού και καταγραφής των απαντήσεων. Ως αποτέλεσμα, για όλους τους προαναφερθέντες λόγους αυτός ο τρόπος διεξαγωγής ερευνών είναι ενδεδειγμένος σε ειδικές περιπτώσεις όπως συμβαίνει και στην παρούσα χρονική συγκυρία. Σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το δείγμα το οποίο θα πρέπει να επιλέγεται με προσοχή. Όπως είναι λογικό, κυρίως αυτό το είδος συνέντευξης απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες από τον συνεντευκτή ο οποίος οφείλει να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος δεδομένου ότι χαρακτηριστικά όπως η φιλικότητα της φωνής και η εντύπωση που δημιουργεί μέσω της ομιλίας του είναι ζωτικής σημασίας για την ποιότητα της επικοινωνίας που θα αναπτυχθεί¹⁵.

14. Βλ. Colin Robson, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, ό.π., σ. 322.

15. Βλ. Γιώργος Δήμας, *Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων - Χρήση Ερωτηματολογίων - Μέθοδοι και τεχνικές δειγματοληψίας*, Διαθέσιμο [εδώ](#).

Είδη ερωτήσεων στις συνεντεύξεις

Ο σχεδιασμός και η διατύπωση των ερωτήσεων αποτελεί μια κρίσιμη καμπή για την επιτυχή έκβαση μιας έρευνας που βασίζεται σε συνεντεύξεις. Μερικοί από τους πιο χαρακτηριστικούς τύπους ερωτήσεων είναι οι ακόλουθοι¹⁶:

Κλειστές ερωτήσεις (closed questions): Στον τύπο αυτό όλες οι πιθανές απαντήσεις του ερωτώμενου προβλέπονται από τον ερευνητή. Ο τύπος αυτός ερωτήσεων χρησιμοποιείται συνήθως στις αυστηρά δομημένες συνεντεύξεις και μπορεί να χρησιμεύσει στη συλλογή ποσοτικών δεδομένων.

Ανοικτές ερωτήσεις (open questions): Σε αυτήν την περίπτωση ο ερωτώμενος αφήνεται ελεύθερος να αναπτύξει την απάντησή του δίχως υποδείξεις. Το είδος αυτών των ερωτήσεων αξιοποιείται κατά κύριο λόγο στις μη δομημένες και στις ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Μικτές ερωτήσεις (mixed questions): Είναι ερωτήσεις που συνδυάζουν τα χαρακτηριστικά των δυο προηγούμενων τύπων.

Καθοδηγητικές ερωτήσεις (leading questions): Ο ερωτώμενος καθοδηγείται έμμεσα να ανταποκριθεί με τρόπο που να συνάδει με την άποψη του ερευνητή. Είναι προφανές πως οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται αυστηρά στις συνεντεύξεις διότι διαστρεβλώνουν τις πραγματικές απόψεις των ερευνητικών υποκειμένων και αλλοιώνουν τα ερευνητικά αποτελέσματα.

Ερωτήσεις προκατάληψης (biased questions): Είναι οι ερωτήσεις που προσβάλλουν ή θίγουν τον ερωτώμενο και δείχνουν έλλειψη ευαισθησίας και γνήσιου ενδιαφέροντος από την πλευρά του ερευνητή. Αυτή η τακτική είναι αντίθετη στον κώδικα δεοντολογίας της έρευνας με αποτέλεσμα η ύπαρξή τους να οδηγεί σε πολλές περιπτώσεις σε οριστική ακύρωση της ερευνητικής διαδικασίας.

Περιγραφικές ερωτήσεις (descriptive questions). Στοχεύουν στην άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών από τον ερωτώμενο. Πιο συγκεκριμένα, συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνώσεις (για παράδειγμα: φύλο, ηλικία, ημερομηνία γέννησης, μορφωτικό επίπεδο, ύψος εισοδήματος κτλ.)

16. Βλ. Glynis Breakwell, *Η Συνέντευξη*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.

Ερωτήσεις γνώμης (opinion questions). Είναι οι ερωτήσεις που μέσω των οποίων διερευνώνται οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων σχετικά με διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες.

Δομικές ερωτήσεις (structural questions). Τα ερωτήματα αυτά στοχεύουν στην εύρεση αιτιοτήτων και αιτιωδών μηχανισμών.

Υποθετικές ερωτήσεις (hypothetical questions). Στοχεύουν στην άντληση πληροφοριών από τον ερωτώμενο για υποθετικές καταστάσεις ή για φαινόμενα που ενδέχεται να διαδραματιστούν στο μέλλον.

Εισαγωγικές και συμπερασματικές ερωτήσεις (introductory and conclusive questions). Είναι οι ερωτήσεις που αποσκοπούν στην εισαγωγή του συνεντευξιαζόμενου στο κύριο θέμα της συζήτησης ή/και κλείνουν την συνέντευξη αντίστοιχα.

Ερωτήσεις - γέφυρα (bridge questions). Λειτουργούν ως συνδετικός κρίκος για τη μετάβαση από ένα θέμα της συνέντευξης σε κάποιο άλλο.

Βλέποντας λοιπόν τις κυριότερες κατηγορίες ερωτημάτων, γίνεται αντιληπτό πως για την παρούσα έρευνα δε θα αξιοποιηθούν επ' ουδενί λόγω οι ερωτήσεις προκατάληψης ή οι καθοδηγητικές διότι δεν ενδείκνυνται για την άντληση αντικειμενικών πληροφοριών. Επιπρόσθετα, δε θα χρησιμοποιηθούν και οι κλειστού τύπου ερωτήσεις λόγω του είδους της έρευνας. Επομένως, οι ερωτήσεις στη συνέντευξη θα είναι αμιγώς ανοικτού τύπου και αναλόγως με το περιεχόμενο της συζήτησης μπορεί να είναι περιγραφικές, δομικές, υποθετικές ή να αποσκοπούν στο να διατυπώσει ο συνεντευξιαζόμενος τη γνώμη του για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Τέλος, σχετικά με τη δομή της συνέντευξης για την καλύτερη εφικτή ροή της συζήτησης, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη εισαγωγικών και συμπερασματικών ερωτήσεων καθώς και των λεγόμενων μεταβατικών ερωτημάτων που αποτελούν τη <<γέφυρα>> για την ομαλή επέκταση του θέματος.

Δειγματοληψία

Ως δειγματοληψία ορίζεται στη στατιστική η τεχνική της επιλογής ενός μέρους του υπό διερεύνηση πληθυσμού, πρόκειται δηλαδή για τη διαδικασία επιλογής του εξεταζόμενου δείγματος. Στη μεθοδολογία της έρευνας, ο όρος «πληθυσμός» αναφέρεται στο σύνολο των στατιστικών μονάδων οι οποίες ερευνώνται ως προς μία ή περισσότερες ιδιότητες / χαρακτηριστικά¹⁷. Οι τεχνικές δειγματοληψίας είναι ένα σύνολο μεθόδων που επιτρέπει να μειώσουμε το μέγεθος των δεδομένων που πρέπει να συλλεχθούν. Προκειμένου να επιλέξουμε, από τον πληθυσμό που ερευνούμε, το δείγμα που θα εξετασθεί πρέπει να ορίσουμε τον πληθυσμό σαν ένα σύνολο κατάλληλων δειγματοληπτικών μονάδων οι οποίες μπορεί να είναι ανάλογα με την έρευνα φυσικά πρόσωπα, αντικείμενα ή γεγονότα. Έτσι, το δειγματοληπτικό πλαίσιο θα πρέπει οπωσδήποτε να είναι ακριβές και ενημερωμένο.

Οι τεχνικές δειγματοληψίας διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τη δειγματοληψία με πιθανότητες ή αντιπροσωπευτική δειγματοληψία και τη δειγματοληψία χωρίς πιθανότητες ή δειγματοληψία κρίσης. Η πρώτη περίπτωση περιλαμβάνει τεχνικές όπως η απλή τυχαία δειγματοληψία, η δειγματοληψία κατά στρώματα, κατά ομάδες κ.ο.κ. ενώ στη δεύτερη εντάσσονται τεχνικές όπως η δειγματοληψία ποσοστών, η δειγματοληψία της χιονόμπαλλας κ.ο.κ. Στην προκειμένη περίπτωση επιλέχθηκε η δειγματοληψία σκοπιμότητας. Το συγκεκριμένο είδος δειγματοληψίας αναφέρεται στην επιλογή δείγματος από ορισμένες ομάδες του πληθυσμού οι οποίες και ικανοποιούν ορισμένες υποθέσεις. Σχετικά με το μέγεθος του δείγματος έχει υποστηριχθεί πως όσο μεγαλύτερο είναι το δείγμα τόσο πιο ικανοποιητικά μπορεί να αντιπροσωπεύει τον αντίστοιχο πληθυσμό. Ωστόσο, ένα μεγάλο δείγμα δεν είναι ικανό από μόνο του να εγγυηθεί την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του δείγματος είναι η ίδια του η σύνθεση η οποία θα πρέπει να αντιπροσωπεύει όλα τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού¹⁸.

Για την παρούσα έρευνα ο πληθυσμός είναι οι πρώην τρόφιμοι του οικοτροφείου Παραμυθιάς. Πιο συγκεκριμένα, αξιοποιήθηκε η δειγματοληψία σκοπιμότητας διότι επιλέχθηκαν μόνο άτομα που έγιναν δεκτά στο ίδρυμα κατά την πρώτη δεκαπενταετία της λειτουργίας του. Ως πλαίσιο εντός του οποίου έγινε η διαλογή των ερωτώμενων αξιοποιήθηκε κυρίως το λεύκωμα που είχε συντάξει το 2000 ο Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού

17. Βλ. Κώστας Ι. Χαρίσης, *Θεωρία δειγματοληψίας και εφαρμογές*, εκδ. Interbooks Αθήνα 1997, σ. 13.

18. Βλ. David A. De Vaus, *Surveys in social research*. 3rd edition, Published by: Allen and Unwin, Sydney 1991.

Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Σχετικά με το μέγεθος του δείγματος, ερωτήθηκαν συνολικά 11 άτομα τα οποία επιλέχθηκαν έτσι ώστε να υπάρχει μια ποικιλία σχετικά και με τον τόπο καταγωγής αλλά και με τις χρονολογίες διαμονής στο ίδρυμα ώστε να παρουσιαστεί πολύπλευρα το πώς βιώνονταν η καθημερινότητα σε κάθε περίπτωση. Μολονότι μοιάζει μικρός ο αριθμός των συνεντευξιαζόμενων θα πρέπει να γίνει κατανοητό πως αφενός η έρευνα αποσκοπούσε στη συλλογή αμιγώς ποιοτικών δεδομένων και αφετέρου αποτελεί δύσκολο εγχείρημα η εύρεση των στοιχείων επικοινωνίας ατόμων που καταγράφονται σε μια λίστα που καταρτίστηκε πριν από 21 έτη. Οι 11 αυτές συνεντεύξεις είναι αρκετές ώστε να προσφέρουν σε ικανοποιητικό βαθμό μια πολυεπίπεδη απεικόνιση άγνωστων λεπτομερειών, που δεν καλύπτονται από την ελάχιστη υφιστάμενη βιβλιογραφία, για τη λειτουργία του οικοτροφείου. Επομένως, η παρούσα έρευνα θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια απλή προσπάθεια για επιβεβαίωση της εγκυρότητας των υπάρχουσών καταγραφών αλλά και για εμπλουτισμό των διασωθέντων μαρτυριών για το ιστορικό αυτό ίδρυμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η παρούσα ενότητα έχει εισαγωγικό χαρακτήρα καθώς παρατίθενται στοιχεία που θα δημιουργήσουν μια πληρέστερη εικόνα για το ίδρυμα που αποτελεί αντικείμενο μελέτης. Μέσω των ακόλουθων ενοτήτων επιχειρείται η αποσαφήνιση των λεπτομερειών που σχετίζονται με το πλαίσιο εντός του οποίου λειτούργησε το Οικοτροφείο Παραμυθιάς. Κρίθηκε, λοιπόν, σκόπιμο να παρουσιαστούν αρχικά κάποιες βασικές πληροφορίες για την Παραμυθιά Θεσπρωτίας και για τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα λίγο πριν την ίδρυση και καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του οικοτροφείου. Στη συνέχεια, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά το διάστημα 1940 με 1980, διότι η καθημερινότητά των τροφίμων ήταν άμεσα συνυφασμένη με τη σχολική πραγματικότητα που βίωναν ως μαθητές του Γυμνασίου Παραμυθιάς.

Τέλος, για μια πιο ομαλή μετάβαση στην επόμενη και πιο ουσιώδη ενότητα, θα γίνει επιγραμματικά μια αναφορά στον θεσμό του οικοτροφείου στην Ελλάδα και ακολούθως, θα παρουσιαστούν εν συντομία κάποια από τα αντίστοιχα ιδρύματα της Ηπείρου. Η ύπαρξη αυτής της ενότητας κρίνεται απαραίτητη γιατί διασαφηνίζεται έτι περισσότερο το περιεχόμενο των επόμενων μερών της εργασίας και αιτιολογούνται εν μέρει πολλά από τα συμβάντα. Άλλωστε, πρωταρχικό στόχο της παρούσας διατριβής αποτελεί η ανάδειξη των προκλήσεων και των εμποδίων που υπερκεράστηκαν χάρη στην ίδρυση του Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Με την ολοκλήρωση του πρώτου μέρους της εργασίας αναμένεται να γίνουν κατανοητές οι ιδιαιτερότητες του χωροχρονικού πλαισίου και των τεκταινόμενων που έλαβαν χώρα. Η σημασία αυτών των πληροφοριών έγκειται στο γεγονός ότι επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του ιδρύματος και καθόρισαν την πορεία που ακολούθησαν οι φιλοξενούμενοί του.

1. Η Παραμυθιά Θεσπρωτίας

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός πως η Ήπειρος βρήθει από ιστορικές κωμοπόλεις. Μια από αυτές είναι και η Παραμυθιά Θεσπρωτίας η οποία είναι κτισμένη στη θέση της αρχαίας Εύροιας. Πιο συγκεκριμένα, βρίσκεται στο υψόμετρο των περίπου 350 μέτρων, εκτείνεται αμφιθεατρικά στους πρόποδες ενός βουνού που ονομάζεται <<Γκορίλας>> (ενδεχομένως η ονομασία του προέρχεται από την παλαιά σλαβική λέξη "Gor" που μεταφράζεται ως "βουνό") και ανάμεσα στους ποταμούς Αχέροντα και Καλαμά. Στη δυτική της πλευρά βρίσκονται όρη τα οποία αποτελούν τα σύνορα για την Ηγουμενίτσα, το Μαργαρίτι κι άλλες περιοχές. Στα όρια της βρίσκεται ο γνωστός από τη μυθολογία ποταμός Κωκυτός που λεγόταν πως δημιουργήθηκε από τα δάκρυα των συγγενών των νεκρών που έπαιρνε ο Άδης μέσω του ποταμού Αχέροντα. Με εξαίρεση τις κοιλάδες του Καλαμά και του Κωκυτού, το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου χαρακτηρίζεται ορεινό ή ημιορεινό. Ωστόσο, η κοιλάδα της Παραμυθιάς είναι μία από τις μεγαλύτερες στη Θεσπρωτία με σημαντική οικιστική και πολιτισμική παρουσία.

Για την προέλευση του ονόματος της Παραμυθιάς δίστανται οι απόψεις. Με βάση την επικρατέστερη, υποστηρίζεται ότι η περιοχή έλαβε το όνομά της από την εκκλησία της Παναγίας της Παραμυθιάς εκ το ομώνυμο Μοναστηριού όπου οι αναξιοπαθόντες ζητούσαν <<παραμυθία>> δηλαδή παρηγοριά¹⁹. Άλλη μια εκδοχή η οποία δε γνωρίζει ιδιαίτερη απήχηση παρουσιάζει το όνομα ως τον τοπικό προσδιορισμό <<παρά του Θύαμη>> που σημαίνει <<δίπλα από τον Καλαμά>>. Διοικητικά η περιοχή υπάγεται στον Δήμο Σουλίου και θεωρείται ως η μεγαλύτερη κωμόπολη του νομού διότι ο πληθυσμός της ανέρχεται σε περίπου 2.300 κατοίκους, ενώ σε επίπεδο Δήμου βρίσκεται περίπου στους 10.000 με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν το 2011.

Για τον θεσπρωτικό χώρο αξιόλογοι μελετητές ασχολούμενοι με ποικίλους κλάδους, στις έρευνές τους, έχουν ρίξει φως και συνεχίζουν με ενδιαφέρον να αποκαλύπτουν πτυχές που σχετίζονται με την ιστορία της περιοχής. Ανάμεσα σε αυτούς τους επιστήμονες ήταν και ο Σ. Δάκαρης ο οποίος έθεσε τις βάσεις για την αρχαιολογική αλλά και την ιστορική μελέτη της ευρύτερης περιοχής στους αρχαίους χρόνους με τα έργα του καθώς και με το πλήθος των δημοσιεύσεών του σε επιστημονικά περιοδικά αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος που

19. Βλ. Βασίλης Κραβίτης, *Η ιστορία της Παραμυθιάς*, Β' έκδοση, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 1991.

καλύπτουν ένα αξιόλογο πεδίο έρευνας²⁰. Η κωμόπολη βρίσκεται σε μια τοποθεσία με πλούσιο ιστορικό υπόβαθρο το οποίο αποδεικνύεται και από το πλήθος των αξιοθέατων που διασώζονται μέχρι και σήμερα. Τα πιο γνωστά αξιοθέατα της περιοχής είναι τα βυζαντινά Λουτρά, το Κάστρο Κούλια, το Κάστρο της Ελέας, το ρολόι, η εκκλησία του πολιούχου της πόλης Αγίου Δονάτου αλλά και η εξέχουσα αρχιτεκτονική των κτισμάτων στο ιστορικό κέντρο με τη χαρακτηριστική πλακόστρωτη αγορά. Αξίζει να σημειωθεί ότι πως η Παραμυθιά βρισκόταν για αιώνες στο επίκεντρο των εμπορικών, πολιτιστικών αλλά και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της ευρύτερης περιοχής. Μάλιστα, μπορεί να λεχθεί πως ακόμη και σήμερα διατηρεί ένα ικανοποιητικό επίπεδο σε αυτούς τους τομείς και πληροί τις προϋποθέσεις μίας μικρής πόλης. Σχετικά με τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής, τα οποία σε γενικές γραμμές παρέμειναν αναλλοίωτα με το πέρασμα του χρόνου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Λάμποβος. Έτσι ονομάζεται η εμποροπανήγυρη που διοργανώνεται κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή του Οκτωβρίου και διαρκεί μία εβδομάδα. Ο Λάμποβος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την ιστορία της περιοχής ενώ υποστηρίζεται πως αποτελεί το αρχαιότερο παζάρι της Ηπείρου²¹!

Η συνεισφορά της Παραμυθιάς στον τομέα του πολιτισμού - Η περίπτωση του Βασίλη Κρασίτη

Αξίζει να αναφερθεί ότι η Παραμυθιά ως πρωτοπόρος στον τομέα της εκπαίδευσης ανέδειξε εξέχουσες προσωπικότητες που διέπρεψαν ο καθένας στον τομέα του προσφέροντας τα μέγιστα στην τοπική κοινωνία αλλά και πέρα από αυτή. Μια από αυτές τις περιπτώσεις είναι και ο αείμνηστος Βασίλης Κρασίτης. Ο Βασίλης Κρασίτης γεννήθηκε το 1921 στην Παραμυθιά και έγινε γνωστός για τα ποιητικά του έργα, τα πεζογραφήματα και κυρίως για τις μελέτες του σχετικά με την ιστορία της Ηπείρου. Οι συγκεκριμένες μελέτες και ιδιαίτερες όσες αφορούν την περιοχή της Θεσπρωτίας αποτέλεσαν τη βασικότερη πηγή άντλησης πληροφοριών για την παρούσα διατριβή. Αυτή η εξέχουσα προσωπικότητα, λοιπόν, διέγραψε μια αξιοσημείωτη πορεία στον τομέα του πολιτισμού έως και το 1989 που απεβίωσε. Άφησε ανεξίτηλο το στίγμα

20. Βλ. Κωνσταντίνος Χ. Τσόδουλος, «*Η περιοχή της Παραμυθιάς (Φωτική – Άγιος Δονάτος) στους μέσους χρόνους*», Μέρος Πρώτο, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων: Φιλοσοφική Σχολή - Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας (διδακτορική διατριβή), Ιωάννινα 2015, σ. 1.

21. Βλ. Πολιτιστική ένωση Παραμυθιωτών Αθήνας, *Η Παραμυθιά μας*, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 2017, σ. 17.

του στο πέρασμα των χρόνων μέσω των έργων του τα οποία αποτελούν παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές²².

Η αναφορά σου συγκεκριμένο πρόσωπο δεν είναι τυχαία. Ο Βασίλης Κρασίτης πέρα από το πολυσχιδές συγγραφικό του έργο προσέφερε πολλά και στην τοπική κοινωνία καθώς έλαβε πολλές σημαντικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη και ανάδειξη της περιοχής. Ενδεχομένως το σημαντικότερο έργο του να ήταν η ίδρυση, το 1971, του Πνευματικού Συλλόγου <<Οι φίλοι του Σουλίου>>. Η συγκεκριμένη δράση απέκτησε αίγλη που την κατέστησε ξακουστή σε κάθε γωνιά της χώρας. Αποτελεί σημαντική λεπτομέρεια το ότι μέσω αυτού του Πνευματικού Συλλόγου είχε διατυπωθεί η ανάγκη για λειτουργία Μαθητικής Εστίας στην Παραμυθιά εφόσον το Οικοτροφείο είχε κλείσει. Αυτή η ενέργεια βρήκε ανταπόκριση διότι είχαν αξιοποιηθεί οι εγκαταστάσεις του οικοτροφείου για τη λειτουργία Κέντρου Μαθητικής Εστίας, δίχως βέβαια να δίνεται οριστική λύση στο πρόβλημα. Εκτός από αυτήν την αγαστή πρωτοβουλία, πρέπει να αναφερθεί πως ο Βασίλης Κρασίτης υπήρξε ιδρυτικό μέλος της <<Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών>> και της <<Ενώσεως Παραμυθιωτών Ιωαννίνων "Το Σούλι". Παράλληλα, συμμετείχε στην <<Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών>> και στην <<Ηπειρωτική Εταιρεία Αθηνών>> ενώ υπήρξε οραματιστής και εκτελεστής των πρώτων πανελληνίων εορτών Σουλίου το 1961²³. Μέσω αυτής της σύντομης αναφοράς καθίστανται σαφείς οι λόγοι για τους οποίους θεωρείται ως μια από τις σημαντικότερες μορφές που έχει αναδείξει η περιοχή.

Ο Robert Walsh περιγράφει το κάστρο της Παραμυθιάς παρέχοντάς μας πληροφορίες για τη μορφή που είχε κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα:

«Πάνω από την πόλη της Παραμυθιάς βρίσκεται το κάστρο, σ' έναν τεράστιο βράχο, του οποίου το ύψος σε ορισμένα σημεία πλησιάζει τα χίλια πόδια πάνω από την πεδιάδα... Το κάστρο περιβάλλεται από ένα τεράστιο πολεμικό τοίχος με πυργίσκους στην κορυφή του. Εδώ είναι όπου τα ερείπια μιας προηγούμενης πόλεως είναι περισσότερο φανερά... Οι πύλες των αψίδων που υπάρχουν ακόμη εδώ ανάγονται φανερά σε μια πολύ αρχαία χρονολογία²⁴...».*

22. Βλ. Ελένη Π. Γύζη, *Βασίλης Κρασίτης: ο φιλόσοφος ποιητής και άνθρωπος: μελέτη*, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 1978.

23. Βλ. Ελένη Π. Γύζη, *Βασίλης Κρασίτης: ο φιλόσοφος ποιητής και άνθρωπος: μελέτη*, ό.π., σ. 10

24. Βλ. Βασίλης Κρασίτης, *Η ιστορία της Παραμυθιάς*, ό.π., σ. 21.

Η περιγραφή του Λαμπόβου από έναν κυρατζή (αγωγιάτη) κατά τα έτη 1885-1890:

«... από εκεί φορτώσαμε δαδί και ήλθαμε εις τα Γιάννινα, τώρα το Σεπτέμβριον κινήσαμε διά την Παραμυθιά όπου γίνεται παζάρι ο Λάμποβος φορτώσαμε διάφορα εμπορεύματα διότι γίνεται μεγάλο παζάρι όπως εις τα Γιάννινα, την πρώτη βραδιά κοιμηθήκαμε εις ένα χάνι Γιάννης Ζήκος ονομαζόμενος, λέγεται και Τζαμαλιάγα, εκεί φάγαμε ψητό κατσίκι, την άλλη ημέρα φθάσαμε εις την Παραμυθιά ήλθαν εμπόροι πολλοί από Κέρκυρα και από διάφορα μέρη αγοράζανε άλογα, βόδια, εκάναμε και ημείς τράμπες από άλογα αγοράσαμε και πωλούσαμε, το παζάρι έκαμε οκτώ ημέρες ευχαριστηθήκαμε πάρα πολύ εφάγαμε ψωμί με μαγιά τυρί τολουμίσιο και σταφύλια πεντάγλυκα, από την Παραμυθιά φορτώσαμε δώδεκα ζώα ταμπάκο και επήγαμε διά τη Σαλονίκη, δεκαπέντε μητζίτια το φόρτωμα, κάναμε δώδεκα ημέρες έως ότου φθάσαμε εις την Θεσσαλονίκη, από εκεί πήραμε φορτώματα διά Σέρρας²⁵».

Το παζάρι του Σαββάτου

Κάθε Σάββατο η αγορά γεμίζει, που δεν έχεις που να περάσεις, από πολύ κό-σμο και ιδιαίτερα από γυναίκες της Βέλλιανης, του Προδρομίου, του Ζερβοχωρίου, του Καριωτιού, της Χούβιανης, του Ραχουλιού, του Σεβαστού, της Σέλλιανης, του Κεφαλοβρύσου, του Νεοχωρίου, της Βρυσούλας, του Μαντζαριού που πωλούν κηπευτικά και οικιακά προϊόντα²⁶. Από τούτο βγήκε και το δίστιχο για τους Καρυωτίτες: «Φάτε πιέτε Καρυωτίτες όλο λάχανα και πίτες»

Την ημέρα της αγοράς βλέπεις στους δρόμους της Παραμυθιάς χωριάτισσες γυναικούλες να κρατούν στα χέρια κότες, καλαθάκια και σακκουλίτσες μ' αυγά, φρέσκο βούτυρο σε κακαθάκια, σάκκουσ λαχανικών, κασόνια με φρούτα και τα παρόμοια.

Το μεγαλύτερο παζάρι γίνεται το Σάββατο του Λαζάρου, την Μεγά-λη Πέφτη και τον Λάμποβο (εμποροπανήγυρη) που ορίζεται από τον δήμο τέλη Σεπτέμβρη μ' αρχές Οκτώβρη²⁷.

Εικόνα 1: Η Παραμυθιά.
Ημερομηνία λήψης:
28/03/2021

25. Βλ. Έλλη Παπαδημητρίου, *Ο κοινός λόγος*, 3ος τόμος, εκδ. Εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 2003.

26. Βλ. Ηπειρώτικος Αστήρ (περιοδικό), 1904, σ. 339.

27. Βλ. Σπύρος Μουσελίμης, *Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία*, Γ' έκδοση, εκδ. (αυτοέκδοση), Γιάννινα 1997.

1.1. Η εκτέλεση των 49 Προκρίτων

Αξίζει να σημειωθεί πως η Παραμυθιά συγκαταλέγεται ανάμεσα στις εκατοντάδες μαρτυρικές πόλεις και χωριά της χώρας. Υποστηρίζεται πως η θυσία της Παραμυθιάς έχει μια θλιβερή ιδιαιτερότητα διότι οι θύτες δεν ήταν μόνο οι άγνωστοι για τους κατοίκους κατακτητές αλλά και η επιλογή των εκτελεσθέντων δεν ήταν τυχαία²⁸. Πιο συγκεκριμένα, από τις 28 Απριλίου του 1941 η περιοχή ξεκίνησε να ταλανίζεται για τρία συναπτά έτη από την τριπλή κατοχή Ιταλών, Γερμανών αλλά και των μουσουλμάνων Τσάμηδων που προϋπήρχαν στην περιοχή. Κατά τη διάρκεια αυτών των ετών η πόλη αντιμετώπισε πολλά δεινά με αποκορύφωμα των θηριωδιών την εκτέλεση από τους Γερμανούς 49 προκρίτων της περιοχής στις 29 Σεπτεμβρίου του 1943. Αυτό το ειδικό έγκλημα διαπράχθηκε ως εκδίκηση για τον θάνατο έξι Γερμανών στρατιωτών σε συμπλοκή με τους αντάρτες του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου Ε.Δ.Ε.Σ. στη Σκάλα της Παραμυθιάς. Οι ανακοινώσεις του Γερμανού φρούραρχου της Παραμυθιάς το ανέφεραν με σαφήνεια: «...δια κάθε δολοφονία ή τραυματισμόν Γερμανού στρατιώτου, θα εκτελούνται 10 χριστιανοί Έλληνες πολίτες εκ Παραμυθιάς και των πέριξ χωριών».

Έτσι, σε εφαρμογή των αντίποινων, τα μεσάνυχτα της 27ης Σεπτεμβρίου, μικτά αποσπάσματα από Γερμανούς και Τσάμηδες συνέλαβαν 52 επιφανείς κατοίκους της κωμόπολης. Τους πρόκριτους της περιοχής είχαν υποδείξει οι Τσάμηδες που συνεργαζόταν με τους κατακτητές. Οι αιχμάλωτοι κρατήθηκαν φυλακισμένοι για τριάντα τρεις ώρες στο υπόγειο του Δημοτικού Σχολείου²⁹. Κατά τη διάρκεια της κράτησης, ανακοινώθηκε στους κρατούμενους η απόφαση για την εκτέλεσή τους από τις αρχές κατοχής. Όπως εξιστόρησαν αργότερα οι τρεις που απελευθερώθηκαν την τελευταία στιγμή, οι τραγικές ώρες στο υπόγειο του σχολείου κύλησαν σε κλίμα συναδέλφωσης και αξιοπρέπειας προτού οι κρατούμενοι περάσουν στο πάνθεον της ιστορίας για τη θυσία τους. Η πιο συνταρακτική στιγμή ήταν όταν λίγο πριν το ξημέρωμα ο κρατούμενος ιερέας Βαγγέλης Τσαμάτος έψαλλε τη νεκρώσιμη ακολουθία³⁰.

Ο τραγικός επίλογος γράφθηκε το πρωί της 29ης Σεπτεμβρίου όπου οι 49 από τους κρατούμενους εκτελέστηκαν σε έναν ελαιώνα έξω από την Παραμυθιά και θαφτήκαν πρόχειρα

28. Βλ. Παναγιώτης Χρ. Τσαμάτος, *Ενθύμηση για ένα κοινό μέλλον*, εκδ. από τον Walter Bachsteffel και τη Sylvia Loser, Paramythia 2009, σ. 116.

29. Βλ. Βασίλης Κρασίτης, *Θεσπρωτικά*, Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 1972.

30. Βλ. Παναγιώτης Χρ. Τσαμάτος, *Η σφαγή των 49 προκρίτων της Παραμυθιάς από τους Τσάμηδες που συνεργάστηκαν με την αιματοβαμμένη μεραρχία Εντελβάις των Ναζί*, Συνέντευξη στην εκπομπή: <<Μηχανή του Χρόνου>>. Διαθέσιμο [εδώ](#).

σε δύο ομαδικούς τάφους τους οποίους είχαν αναγκαστεί να σκάψουν προηγουμένως όμηροι από τα γύρω χωριά. Η θυσία των 49 προκρίτων αθροιστικά με την εκτέλεση 11 ακόμη πολιτών που προηγήθηκε λίγες ημέρες νωρίτερα εκπλήρωσαν τη ζοφερή απόφαση για δολοφονία 10 Ελλήνων για κάθε έναν Γερμανό που χάνει τη ζωή του³¹. Μάλιστα, έχει υποστηριχθεί από μερίδα πολιτών πως με το εν λόγω περιστατικό είχε ανάμιξη και ο εμπνευστής του Οικοτροφείου Παραμυθιάς, ο Μητροπολίτης Δωρόθεος Νάσκαρης. Έτσι, για το συγκεκριμένο θέμα θα γίνει εκτενής αναφορά σε επόμενο κεφάλαιο. Παρόλο που αυτές οι τραγικές καταστάσεις στιγμάτισαν την πορεία της κωμόπολης, οι αγώνες και οι θυσίες δικαιώθηκαν με την απελευθέρωση να επέρχεται εννέα μήνες αργότερα, στις 27 Ιουνίου του 1944, από τις δυνάμεις του Ε.Δ.Ε.Σ. και υπό την ηγεσία του Ναπολέοντα Ζέρβα. Ως κατακλείδα για αυτή την υποενοότητα παρατίθεται απόσπασμα από την ποιητική περιγραφή του δυσάρεστου αυτού γεγονότος από τον Βασίλη Κρασίτη³².

Εικόνα 2: Μνημείο εκτέλεσης 49 προκρίτων. Πηγή:

<https://dimossouliou.gov.gr/building/mnimio-ektelesis-49-prokriton/>

31. Βλ. Παναγιώτης Χρ. Τσαμάτος, *Ενθύμηση για ένα κοινό μέλλον*, ό.π., σ. 122.

32. Βλ. Κρασίτης, *Θεσπρωτικά*, ό.π., σ. 186.

2. Τα ιστορικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Παραμυθιάς

Η Παραμυθιά έχει χαρακτηριστεί πολλάκις ως <<φάρος μόρφωσης>>. Μπορεί να λεχθεί πως δικαιολογημένα αποδόθηκε αυτός ο χαρακτηρισμός διότι η ιστορική πορεία της εκπαίδευσης στην περιοχή είναι μακρά και αξιοθαύμαστη. Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία αποδεικνύεται περίτρανα η ύπαρξη εκπαιδευτικών ιδρυμάτων από τα τέλη του 14ου αιώνα, δηλαδή από τότε που η περιοχή υπαγόταν στο δεσποτάτο της Ηπείρου. Όπως είναι προφανές οι πληροφορίες για τη λειτουργία αυτών των ιδρυμάτων είναι απειροελάχιστες. Αργότερα, η ποιότητα της εκπαίδευσης που προσφερόταν στην περιοχή ήταν τόσο αξιόπαινη, ώστε το 1670 ο Εβλιγιά Τσελεμπή να χαρακτηρίσει στα γραπτά του την Παραμυθιά ως <<Πατρίδα Λόγιων>>. Έτσι, ο διάσημος αυτός περιηγητής και γνωστός φιλέλληνας απέτισε φόρο τιμής σε όλους όσους συνέβαλαν στη διατήρηση αυτού του υψηλού επιπέδου στην παρεχόμενη μόρφωση. Μια δεκαετία έπειτα από αυτό, πιο συγκεκριμένα το 1681, ιδρύθηκε το ανώτερο ίδρυμα της Ελληνικής Δημόσιας Σχολής Παραμυθιάς.

Η Δημόσια Σχολή Παραμυθιάς λειτούργησε απρόσκοπτα μέχρι το 1690 ενώ στη συνέχεια αρκετά αίτια και κυρίως η έλλειψη πόρων είχαν ως αποτέλεσμα να ακολουθήσει σταδιακά μια φθίνουσα πορεία. Παρ' όλα αυτά, με τεράστια δυσκολία συνεχίστηκε η λειτουργία του ως το 1750. Έκτοτε, λειτούργησε ως δημοτικό σχολείο το οποίο ονομαζόταν εκείνη την εποχή <<Κοινό σχολείο>> (μονοθέσιο σχολείο). Αξίζει να σημειωθεί πως το προαναφερθέν εκπαιδευτικό ίδρυμα προβιβάστηκε το 1842 σε Ελληνικό Σχολείο ή αλλιώς Σχολαρχείο (παλιότερος τύπος σχολείου που κάλυπτε τις δύο τελευταίες τάξεις του σημερινού δημοτικού και την πρώτη τάξη του σημερινού γυμνασίου). Σε αυτήν την πράξη προέβη ο τότε επίσκοπος Παραμυθιάς, ο Αγάπιος Χατζηγιάννου, ο οποίος μάλιστα διέθεσε των 4.000 γροσίων για την ενίσχυση αυτού του σχολείου. Την ίδια ακριβώς χρονιά ιδρύθηκε και το Παρθεναγωγείο Παραμυθιάς τη λειτουργία του οποίου στήριζαν πολλοί ημεδαποί προσφέροντας αξιοσέβαστα χρηματικά ποσά. Μια ιδιαίτερη προσφορά ήταν το 1865 όπου η ευεργέτης Ειρήνη Πούλα άφησε ως κληρονομιά την οικία της για να αξιοποιηθεί από το εν λόγω εκπαιδευτικό ίδρυμα. Βέβαια, δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο το γεγονός πως υπήρξαν κι άλλοι, πολύ σημαντικοί ευεργέτες όπως οι Ιωάννης Λούλης, Αντρέας Μαυρογιάννης, Χρήστος Ρίγγας, αλλά και πολλοί άλλοι. Στη δίνη της Τουρκοκρατίας η ανοδική πορεία που σημείωνε η Παραμυθιάς στον τομέα της εκπαίδευσης δεν πέρασε απαρατήρητη από τους κατακτητές. Έτσι, αξιοποιήθηκαν θεμιτά κι αθέμιτα μέσα που αποσκοπούσαν στο να παρεμποδιστεί η λειτουργία χριστιανικών σχολών σε

αυτόν τον τόπο. Για τον λόγο αυτό επιβλήθηκε η λειτουργία και Τουρκικού σχολείου στην περιοχή³³.

Παράλληλα, το 1860, ο μεγάλος ευεργέτης Μιχαήλ Παραμυθιώτης θαυμάζοντας το εκπαιδευτικό έργο της περιοχής προέβη σε μία πολύ σημαντική πράξη. Συντάσσοντας στην Κέρκυρα τη διαθήκη του όρισε η οικεία του στην Παραμυθιά να αξιοποιηθεί για τη στέγαση σχολείου. Το 1872, μέσω της διαθήκης του, προσέφερε στην Ελληνική σχολή Παραμυθιάς τα έσοδα από τρία καταστήματα που είχε στην κατοχή του στην περιοχή. Το ποσό αυτό υπολογίζονταν σε περίπου χίλια πεντακόσια γρόσια ανά έτος. Επιπροσθέτως, άφησε σε τραπεζικούς λογαριασμούς καταθέσεις που έφταναν τα 5.000 τάλιρα με την προοπτική να αξιοποιούνται οι τόκοι για την κάλυψη των αναγκών του σχολείου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στη διαθήκη, το πόσο αυτό δίνεται για να <<διατηρείται αξιοπρεπώς το πνευματικόν τούτο κέντρον>>. Όπερ και εγένετο, το σπίτι του στην Παραμυθιά στέγασε το Γυμνάσιο και μετέπειτα, αρκετά χρόνια αργότερα, το πρακτικό λύκειο της περιοχής³⁴. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της περιοχής εκείνη την εποχή ήταν τόσο αξιόλογα που αναφέρθηκε σε αυτά το 1873 και η εφημερίδα <<Νεολόγος Κωνσταντινούπολης>> στο φύλλο υπ' αριθμόν 1329. Τα θετικά σχόλια δεν περιορίστηκαν όμως μόνο εκεί, η Παραμυθιά χαρακτηρίστηκε ως πόλη μορφώσεως Διδασκάλων από τον μεγάλο ευεργέτη και ακαδημαϊκό, Σπύρο Μελά. Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι αυτά τα εκπαιδευτικά ιδρύματα συνέτειναν στην έναρξη πνευματικών αναζητήσεων που επέφεραν μια <<αναγέννηση>> στον τομέα του πολιτισμού στην ευρύτερη περιοχή χάρη στις προοδευτικές τάσεις που καλλιεργήθηκαν μέσα σε αυτά³⁵.

Η ανοδική πορεία της Παραμυθιάς στον τομέα της εκπαίδευσης συνεχίστηκε ακάθεκτη και τα επόμενα χρόνια. Ένα από τα κτήρια που αποτελεί ορόσημο για την περιοχή είναι το ιστορικό Δημοτικό σχολείο Βούλγαρη. Ο καταγόμενος από την Παραμυθιά Θεσπρωτίας Σωτήριος Βούλγαρης που ίδρυσε τον θρυλικό οίκο <<Bvlgari>> για χρόνια επεξεργαζόταν την ιδέα να συμβάλει στην πνευματική ανάπτυξη της γενέτειράς του, ξεκινώντας με την ανέγερση ενός μεγάρου που θα στέγαζε τους μαθητές του δημοτικού σχολείου. Δυστυχώς ο ίδιος δεν πρόλαβε να εκπληρώσει το όνειρό του, όμως λίγα χρόνια αργότερα αυτή του η επιθυμία υλοποιήθηκε από τους υιούς του Κωνσταντίνο και Γεώργιο. Παράλληλα, ο Θεμιστοκλής Ρίγγας ο οποίος ήταν

33. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, ό.π., σσ. 90-99.

34. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, ό.π., σ. 100.

35. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, ό.π., σ. 203.

γόνος εύπορης οικογένειας που δραστηριοποιούνταν στον τομέα του εμπορίου τυροκομικών προϊόντων καταρτίζοντας την ιδιόχειρη διαθήκη του προσέφερε το δυσθεώρητο, για τα δεδομένα της εποχής, ποσό των 7.000.000 δραχμών για την ένδυση και σίτιση των απόρων μαθητών. Επιπρόσθετα, για τον συγκεκριμένο σκοπό το κληροδότημα Ρίγγα εκτός από μετρητά διέθεσε και τη διαχείριση των εσόδων από ακίνητα που βρισκόταν στην Παραμυθιά την Αθήνα, την Πάργα και το Μαργαρίτι. Πιο συγκεκριμένα, στη διαθήκη αναφέρονταν ρητά ότι³⁶:

«...Την ως άνω κτηματική μου περιουσίαν, επίσης δε και το συσσίτιον, θα διαχειρίζεται και θα διαθέτει Επιτροπή αποτελούμενη από τον εκάστοτε Μητροπολίτη Παραμυθιάς, ένα μέλος της οικογένειας Ρίγγα, το Δήμαρχο Παραμυθιάς, το Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου και ένα μέλος από την Κοινωνία της Παραμυθιάς...»

Πέρα από αυτές τις δωρεές των δυο μεγάλων αυτών ευεργετών προστέθηκε και το ποσό του ενός εκατομμυρίου δραχμών που διέθεσε το ελληνικό κράτος για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού. Έτσι λοιπόν, στις 2 Οκτωβρίου 1937 έγιναν και επίσημα τα εγκαίνια του μεγαλοπρεπούς Μεγάρου. Τη σημαντική αυτή μέρα, για την πνευματική ζωή της Παραμυθιάς, όλοι οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής είχαν συγκεντρωθεί στον χώρο που υψωνόταν το νέο επιβλητικό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου. Το ιστορικό αυτό σχολείο λειτούργησε για 72 έτη έως και τις 31 Αυγούστου του 2009 εφόσον είχε ολοκληρωθεί η κατασκευή του νέου που στεγάζει πλέον το Δημοτικό σχολείο της περιοχής. Έκτοτε, το κτίριο του Δημοτικού Σχολείου Βούλγαρη παραμένει μέχρι στιγμής ανεκμετάλλευτο παρόλο που αναμφίβολα έχει ακόμα πολλά να προσφέρει στην περιοχή και για τον λόγο αυτό γίνεται προσπάθεια για αξιοποίησή του³⁷.

36. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Σύγχρονοι ηπειρώτες ευεργέτες (1913-1986)*, εκδ. Οι φίλοι του Σουλίου, Αθήνα 1987.

37. Βλ. Δήμος Σουλίου: *Το Δημοτικό Σχολείο Βούλγαρη*, Διαθέσιμο στο:

<https://dimossouliou.gov.gr/building/dimotiko-scholio-voulgari/>

2.2. Το ιστορικό Γυμνάσιο

Ο Μητροπολίτης Παραμυθιάς Νεόφυτος Κοτζαμανίδης ο οποίος εργάστηκε με περίσσιο πάθος για την Παιδεία, ξεκίνησε το 1909 τις διαδικασίες για την ίδρυση ενός Γυμνασίου στην περιοχή το οποίο και εγκαινιάστηκε το 1918 με πρώτο Διευθυντή τον αείμνηστο Ευάγγελο Τζιτζίκη. Δεν πρόκειται για ένα απλό εκπαιδευτήριο εφόσον αποτέλεσε για πολλά χρόνια ορόσημο όχι μόνο για την ευρύτερη περιοχή αλλά και για ολόκληρη τη Θεσπρωτία καθώς υπήρξε το μοναδικό πλήρες γυμνάσιο στον νομό έως και τη δεκαετία του 1950. Έτσι λοιπόν, δημιουργήθηκε μια νέα πνευματική παράδοση για την περιοχή. Το εν λόγω εκπαιδευτικό ίδρυμα λειτούργησε απρόσκοπτα παρά τις σοβαρές αναταράξεις που προκαλούνταν εξαιτίας των δυσμενών κοινωνικοπολιτικών συνθηκών με τους μαθητές να διδάσκονται αξίες και ιδανικά που θα τότε εξασφάλιζαν μια ενάρετη και ποιοτική ζωή ενώ με το πνεύμα τους να παραμένει ελεύθερο όπως αποδείχθηκε και στην ιστορική πορεία³⁸.

Πρέπει να σημειωθεί πως η ίδρυση του Γυμνασίου Παραμυθιάς δεν ήταν το μοναδικό έργο του Νεόφυτου Κοτζαμανίδη. Ο αξιόλογος αυτός Μητροπολίτης συνετέλεσε στη λειτουργία του ορφανοτροφείου όπως επίσης και της Ιερατικής σχολής της Παραμυθιάς. Η παροχή μόρφωσης, όμως, δεν ήταν αρκετή από μόνη της για να στηρίζει την κοινωνία εκείνης της εποχής. Οι ανάγκες για στέγαση και σίτιση των μαθητών του Γυμνασίου Παραμυθιάς που προέρχονταν από την Παραμυθιά, το Ζαγόρι, το Πωγώνι, την Πρέβεζα, τους Φιλιάτες και το Φανάρι ολοένα και αυξάνονταν με αποτέλεσμα ο Μητροπολίτης Νεόφυτος να αποφασίζει και να υλοποιεί εν τέλει το 1921 την επιδίωξη για τη δημιουργία ενός ιδρύματος που θα φιλοξενούσε αυτά τα παιδιά. Έτσι λοιπόν, υπήρξε ο ιδρυτής ενός υποτυπώδους Γυμνασιακού Οικοτροφείου. Το συγκεκριμένο ίδρυμα αν και ήταν πολλά υποσχόμενο δυστυχώς έκλεισε γρήγορα τις πύλες του λόγω των αντίξοων συνθηκών και της κρίσιμης ιστορικής συγκυρίας.

Τον Φεβρουάριο του 1943, το Γυμνάσιο Παραμυθιάς ανέστειλε τη λειτουργία του λόγω του πολέμου. Το σχολείο άνοιξε ξανά τις πύλες του και άρχισε να λειτουργεί υποτυπωδώς από τον Σεπτέμβριο του 1945 με τους μαθητές να μην πηγαίνουν για διδασκαλία μέχρι τον Ιανουάριο του ίδιου σχολικού έτους. Έτσι, αναγκάστηκαν να διαβάσουν κατ' ιδίαν για να εξεταστούν στα διδακτικά αντικείμενα κατά το πρώτο εξάμηνο. Από τον Ιανουάριο έως και τον Ιούνιο ξεκίνησαν να φοιτούν κανονικά. Ο Σεπτέμβριος του 1946 βρήκε το σχολείο πιο οργανωμένο με

38. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, ό.π., σσ. 100-102.

την κάλυψη κάποιων από τις ελλείψεις. Η συγκεκριμένη χρονιά αποτέλεσε ορόσημο διότι τότε ιδρύθηκε και το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο το οποίο ήταν και αυτό που έδωσε μεγάλη ώθηση ώστε να επανακάμψει η εκπαίδευση που έμοιαζε να έχει πάρει φθίνουσα πορεία. Το συγκεκριμένο ίδρυμα στάθηκε ως δυνατό έρεισμα για όσους νέους επιθυμούσαν να συνεχίσουν την πορεία τους στην ατραπό της μόρφωσης αλλά οι εστίες τους βρισκόταν μακριά από την Παραμυθιά. Το συγκεκριμένο οικοτροφείο λειτούργησε ακατάπαυστα μέχρι και το 1981, έκτοτε τη φροντίδα των απόρων νέων ανέλαβαν άλλοι φορείς και κυρίως το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς σημείωνε διαρκή αύξηση μέχρι και το 1971. Εκείνη τη χρονιά ο αριθμός των μαθητών έφτανε περίπου τους 1400! Αργότερα, αυτός ο αριθμός άρχισε να φθίνει σταδιακά. Καταλυτικό ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε η λειτουργία Μαθητικών Εστιών από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας στην Ηγουμενίτσα και τους Φιλιάτες. Τα ιδρύματα αυτά έμοιαζαν ως ιδανικά καταφύγια για τα φτωχά παιδιά και είχε ως αποτέλεσμα να κατευθύνονται προς αυτές τις πόλεις ακόμα και παιδιά καταγόμενα από την περιοχή της Παραμυθιάς. Η συγκεκριμένη κατάσταση θορύβησε την τοπική κοινωνία με τον Πνευματικό Σύλλογο "Οι φίλοι του Σουλίου" να ζητά επίμονα την ίδρυση Μαθητικής Εστίας και στην Παραμυθιά. Ωστόσο, λόγω έλλειψης σχετικών πιστώσεων, το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας κατέληξε στην εύκολη και προσωρινή λύση του να λειτουργήσει στην Παραμυθιά ένα υποτυπώδες Κέντρο Μαθητικής Εστίας αξιοποιώντας μάλιστα τις παλιές εγκαταστάσεις σε έπιπλα και σκεύη που διέθετε το Μητροπολιτικό Γυμνασιακό Οικοτροφείο. Με αυτόν τον τρόπο προφανώς δε δόθηκε οριστική λύση. Υπήρξε ωστόσο ένα θετικό βήμα για την επιβράδυνση της παρακμής που είχε ξεκινήσει να γίνεται έκδηλη, προσφέροντας έτσι μια ανάσα ζωής στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της περιοχής.

Σήμερα, στο ισόγειο του κτηρίου έχει συστηθεί μη αυτοτελές Γραφείο του Τοπικού Υποκαταστήματος ΙΚΑ – ΕΤΑΜ Ηγουμενίτσας, το οποίο στεγάζεται εκεί από τις 2 Μαΐου 2012. Η συγκεκριμένη απόφαση προέκυψε ως αποτέλεσμα της απόφασης του Δημοτικού Συμβουλίου Σουλίου στη συνεδρίαση της 25ης Απριλίου 2012 όπου με ομόφωνη απόφασή του παραχωρήθηκε στο ΙΚΑ – ΕΤΑΜ το ισόγειο του παλιού Γυμνασίου Παραμυθιάς ώστε να αξιοποιηθεί δωρεάν³⁹. Επιπρόσθετα, σε αυτόν τον όροφο λειτουργεί και το δημοτικό κτηνιατρείο. Αδιαμφισβήτητα, αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενθαρρυντικό γεγονός πως

39. Βλ. Δήμος Σουλίου: Η απόφαση. Διαθέσιμο στο: <https://dimossouliou.gov.gr/anakinosis/nea/deltio-typou-ika/>

χρησιμοποιείται ακόμη ένα κτίριο με τόσο αξιόλογη ιστορική πορεία και εξακολουθεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία.

40

Το θρυλικό Γυμνάσιο Παραμυθιάς.

40. **Εικόνες 3&4:** Το παλιό Γυμνάσιο της Παραμυθιάς στο παρελθόν και το παρόν. Αριστερή εικόνα από: Σύλλογο Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, ό.π., σ. 16. Δεξιά εικόνα: λήψη στις 08/01/2021.

41

3. Το ιστορικό πλαίσιο

Σε αυτό το σημείο θα παρατεθούν κάποια ιστορικά στοιχεία ώστε να δοθεί μια πληρέστερη εικόνα του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου εντός του οποίου λειτούργησε το Οικοτροφείο. Θα γίνει μια προσπάθεια να σκιαγραφηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χρονικής συγκυρίας κατά την οποία άνοιξε τις πύλες του και φιλοξένησε τα όνειρα εκατοντάδων νεαρών μαθητών. Έτσι λοιπόν, στην αρχή θα γίνει αναφορά στα γεγονότα που προηγήθηκαν της ίδρυσης του ασύλου, δηλαδή στον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και στον αντίκτυπο που είχε για την ελληνική κοινωνία. Όταν το Οικοτροφείο ξεκίνησε να λειτουργεί η Ελλάδα είχε απελευθερωθεί και ο πόλεμος έμοιαζε να αποτελεί παρελθόν. Όμως, σύντομα αυτή η προσδοκία καταρρίφθηκε καθώς ξέσπασε ο εμφύλιος που οι συνέπειες του ήταν δυσθεώρητες. Έτσι λοιπόν, θα παρουσιαστεί εκτενώς το ζήτημα του ελληνικού εμφυλίου πολέμου με τις συνακόλουθες προσπάθειες που κατέβαλαν τα δύο αντίπαλα στρατόπεδα για την προσέγγιση των παιδιών για να ενταχθούν μελλοντικά στους κόλπους τους. Η σημασία της ύπαρξης των συγκεκριμένων υποενοτήτων έγκειται στο γεγονός ότι πράγματι οι αντάρτες, όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο, απομάκρυναν προσωρινά από το άσυλο πάνω από 50 τροφίμους.

Ο εμφύλιος πόλεμος αποτέλεσε την πιο κρίσιμη καμπή και τη μεγαλύτερη πρόκληση για την ομαλή λειτουργία του ιδρύματος. Πράγματι, οι ιθύνοντες κατάφεραν να υπερκεράσουν τα εμπόδια και να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τις αγκυλώσεις που προκάλεσε αυτή η σφοδρή εγχώρια σύγκρουση. Το Οικοτροφείο συνέχισε απρόσκοπτα τη λειτουργία του μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Για αυτόν τον λόγο, στη συνέχεια της παρούσας ενότητας θα γίνει μια απόπειρα να δοθεί μια πλήρης εικόνα για την κατάσταση που επικρατούσε κατά τη διάρκεια εκείνων των ετών. Ωστόσο, επειδή η ιστορία της Ελλάδας είναι μεστή και βρίθει από σημαντικά γεγονότα, τα τεκταινόμενα της χρονικής περιόδου από 1950 έως το 1980 θα παρουσιαστούν επιγραμματικά δίνοντας έμφαση μόνο στα πιο ουσιώδη ζητήματα.

3.1. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος

Ως Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ορίζεται η στρατιωτική σύρραξη στην οποία συμμετείχαν τα περισσότερα κράτη του τότε κόσμου. Χαρακτηρίζεται ως η πιο εκτεταμένη γεωγραφικά ένοπλη σύγκρουση διότι σε αυτή έλαβαν μέρος πάνω από 30 χώρες και περισσότεροι από 100 εκατομμύρια άνθρωποι. Ανάμεσα στις χώρες που ενεπλάκησαν συμπεριλαμβάνονται και οι

χώρες που αποτελούσαν τις λεγόμενες μεγάλες δυνάμεις. Έτσι λοιπόν δημιουργήθηκαν δύο αντίπαλες στρατιωτικές συμμαχίες. Από τη μία πλευρά ήταν οι Συμμαχικές Δυνάμεις με τη συμμετοχή κυρίως των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, της Σοβιετικής Ένωσης, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας (έως το 1940), της Ελεύθερης Γαλλίας (από το 1940 κι έπειτα), και της Δημοκρατίας της Κίνας. Ανάμεσά τους ήταν και το Βασίλειο της Ελλάδας, το Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας, το Βέλγιο, η Πολωνία, η Ολλανδία, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία. Από την άλλη, υπήρχαν οι αντίπαλοι των συμμάχων που ονομαζόταν δυνάμεις του Άξονα, σε αυτές περιλαμβάνονταν η Γερμανία, η Ιταλία (έως το 1943), η Ιαπωνία, η Ουγγαρία, η Φινλανδία, η Σλοβακία, η Κροατία, η Γαλλία του Βισύ (από το 1940 κι έπειτα) και τέλος η Βουλγαρία και η Ρουμανία που παρέμειναν έως το 1940.

Η επίσημη έναρξή του τοποθετείται την 1η Σεπτεμβρίου του 1939 για την Ευρώπη με την εισβολή των Γερμανών στην Πολωνία (αν και οι συγκρούσεις είχαν ξεκινήσει από νωρίτερα) και τερματίστηκε στις 2 Σεπτεμβρίου του 1945 με νίκη των Συμμάχων. Η συγκεκριμένη σύρραξη δε στοίχισε μόνο τα δυσθεώρητα ποσά που δαπανήθηκαν για την κάλυψη των αναγκών για τις εκστρατείες. Επιπροσθέτως, έχασαν τη ζωή τους σε αυτόν τον πόλεμο συνολικά πάνω από 60 εκατομμύρια άνθρωποι οι οποίοι κατά πλειοψηφία ήταν άμαχοι πολίτες. Για τους προαναφερθέντες λόγους χαρακτηρίζεται ως η πιο αιματηρή σύρραξη στην ανθρώπινη ιστορία. Κατά αυτά τα έτη διαπράχθηκαν θηριωδίες ασύλληπτες από τον κοινό ανθρώπινο νου. Οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις μαζικών εκτελέσεων ήταν αυτή του Ολοκαυτώματος και ο βομβαρδισμός με τη χρήση της "καινοτόμας" τότε ατομικής βόμβας (όπως συνέβη στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι). Μετά τη λήξη του πολέμου με την επικράτηση των Συμμάχων, το 1945, ξεκίνησε μια νέα διαμάχη ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τη Σοβιετική Ένωση καθώς αυτές οι δύο αναδείχθηκαν ως υπερδυνάμεις. Το αποτέλεσμα ήταν η έναρξη του λεγόμενου Ψυχρού Πολέμου ο οποίος διήρκεσε 46 χρόνια. Η Ελλάδα έμεινε αλώβητη από τα προαναφερθέντα γεγονότα, ο πόλεμος με τις συνεπακόλουθες συνέπειες του άλλαξε τη ροή της εγχώριας ιστορίας. Παρακάτω θα γίνει μια σύντομη ανάλυση της κατάστασης στη χώρα⁴¹.

41. *Πηγή:* Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Διαθέσιμο στο: http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/b_world_war/index.html

3.2. Η Ελλάδα στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο

Η Ελλάδα έλαβε μέρος στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο από τις 28 Οκτωβρίου του 1940 μετά την αρνητική απάντηση του Ιωάννη Μεταξά στα αιτήματα των Ιταλών. Αυτή η πράξη είχε ως αντίκτυπο την εισβολή των Ιταλικών δυνάμεων από την πλευρά της Αλβανίας. Η αρχική υπεροχή της Ιταλίας αναχαιτίστηκε από την αποφασιστική ελληνική άμυνα που αντέδρασε δυναμικά κυρίως στις μάχες στα βουνά την Πίνδου και στη γραμμή Ελαίας - Καλαμά. Η ελληνική αντεπίθεση άρχισε επισήμως στις 14 Νοεμβρίου του 1940. Αντιμετωπίζοντας έναν εξαιρετικά βαρύ χειμώνα σε συνδυασμό με τον ελλιπή ανεφοδιασμό η Ελλάδα υπερκέρασε τελικά τα εμπόδια και κατάφερε μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου του 1941 να καταλάβει περίπου το ένα τέταρτο της Αλβανίας. Έπειτα, στις 9 Μαρτίου, ξεκίνησε η αντεπίθεση από τους Ιταλούς η οποία δεν απέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και ματαιώθηκε. Στη συνέχεια, στις 6 Απριλίου ξεκίνησε η Γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας. Οι δυνάμεις τις χώρας αντιστάθηκαν σθεναρά αλλά εν τέλει η προσπάθεια απέβη άκαρπη. Έκτοτε, ξεκίνησε η Γερμανική Κατοχή. Μέχρι το τέλος του Απριλίου τα Γερμανικά στρατεύματα είχαν καταλάβει σχεδόν ολόκληρη τη χώρα. Το μόνο ελληνικό έδαφος που παρέμεινε απροσπέλαστο μέχρι τον Μάιο ήταν η Κρήτη, η οποία και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο για τα μετέπειτα γεγονότα. Όμως, η Γερμανία πραγματοποιώντας μία μεγάλη εναέρια επίθεση κατάφερε με μια Πύρρειο νίκη να κατακτήσει τελικά το νησί. Μέχρι την 1η Ιουνίου του ίδιου έτους οι Συμμαχικές Δυνάμεις είχαν αποχωρήσει και η Κρήτη βρισκόταν κι επίσημα υπό Γερμανική Κατοχή.

Μετά τα μέσα του 1942 με την οργάνωση και ανάπτυξη της ένοπλης ελληνικής αντίστασης, ξεκίνησαν σταδιακά να απελευθερώνονται περιοχές κυρίως στην ορεινή ενδοχώρα χάρη στις επιτυχημένες και στοχευμένες επιθέσεις των ανταρτών. Για να ανακοπεί αυτή η επιτυχημένη πορεία ξεκίνησαν περισσότερα γερμανικά στρατεύματα να μετακινούνται προς την Ελλάδα. Εξ αυτών οι πιο ακραίες ομάδες προέβησαν σε βίαιες πράξεις κυρίως με τη χρήση της πολιτικής των μαζικών αντιποίνων που είχαν ως αποτέλεσμα την αιματοχυσία του αμάχου πληθυσμού. Τέτοιες περιπτώσεις ήταν η Σφαγή του Κομμένου, η Σφαγή του Διστόμου, η Σφαγή των Καλαβρύτων και στην προκειμένη η εκτέλεση των 49 προκρίτων στην Παραμυθιά Θεσπρωτίας στις 29 Σεπτεμβρίου του 1943. Αυτές οι αποτρόπαιες πράξεις είχαν ως στόχο την καταστολή της δράσης των ανταρτών. Το 1943 η Ιταλία συνθηκολόγησε με τους Συμμάχους, γεγονός που απέφερε την παράδοση των περισσότερων Ιταλικών μονάδων στη Γερμανία. Το αποτέλεσμα ήταν να ξεσπάσουν άγριες συγκρούσεις μεταξύ Ιταλών και Γερμανών. Κατά τα τέλη του 1943

και στις αρχές του 1944, οι Γερμανοί σε συνεργασία με τους Βούλγαρους αλλά και με τη σύμπραξη Ελλήνων συνεργατών τους προσπάθησαν να αφανίσουν τις δυνάμεις της ελληνικής αντίστασης, κυρίως αυτές του ΕΛΑΣ, καθώς με το ΕΔΕΣ είχαν προχωρήσει σε μία άτυπη εκχειρία. Παράλληλα, οι ελληνικές δυνάμεις σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες βρετανικές είχαν αυξήσει τον αριθμό των επιδρομών στα νησιά του Αιγαίου. Τελικά, με την προέλαση του Κόκκινου Στρατού στο Ανατολικό Μέτωπο και την εγκατάλειψη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, ο γερμανικός στρατός αναγκάστηκε να αποχωρήσει από την ηπειρωτική Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1944. Όμως, δυνάμεις είχαν παραμείνει στην Κρήτη, τα Δωδεκάνησα και διάφορα νησιά του Αιγαίου μέχρι και το οριστικό τέλος του πολέμου τον Μάιο του 1945.

Η χώρα μετά την Κατοχή βρισκόταν υπό διάλυση. Πέρα από τις ανθρώπινες απώλειες που ανέρχονταν σε περισσότερα από 400.000 θύματα, όλες οι υποδομές και το σύνολο των κρατικών μηχανισμών είχαν εξαρθρωθεί. Τα προαναφερθέντα προβλήματα σε συνδυασμό με την οικονομική δυσπραγία και τον λιμό που είχε ξεσπάσει κατέστησαν την κατάσταση μη βιώσιμη. Ανάμεσα στα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η χώρα ήταν και το ολοσχερώς κατεστραμμένο εκπαιδευτικό σύστημα με τη νέα γενιά να γίνεται έρμαιο των καταστάσεων. Ειδικότερα στην Ήπειρο και πιο συγκεκριμένα στη Θεσπρωτία, έπειτα από την τριπλή κατοχή από Γερμανούς, Ιταλούς και Αλβανοτσάμηδες ήταν πολύ δύσκολο για τα παιδιά της περιοχής να καταφέρουν να συνεχίσουν το σχολείο. Ο κυριότερος ανασταλτικός παράγοντας ήταν ο μικρός αριθμός Γυμνασίων που λειτουργούσαν στην ευρύτερη περιοχή. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως το μοναδικό πλήρες Γυμνάσιο του νομού βρισκόταν στην Παραμυθιά μέχρι και την δεκαετία του 1950, περιορίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο ακόμα περισσότερο τις επιλογές των ενδιαφερόμενων μαθητών. Μετά από σκληρό αγώνα, η κατάσταση έμοιαζε σταδιακά να εξομαλύνεται στην περιοχή. Δυστυχώς όμως, η βελτίωση των συνθηκών έδωσε τη θέση της στην επιδείνωση της κατάστασης από τις εγχώριες διαμάχες που άρχισαν να ξεσπούν και κατέληξαν στην πανωλεθρία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου⁴².

42. Πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Διαθέσιμο στο: http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/b_world_war/index.html

3.4. Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος

Μετά την κατοχή, προτού η χώρα κατορθώσει να ορθοποδήσει, άλλη μια σειρά από συμπλοκές ξεκίνησε κι αυτήν τη φορά στο εσωτερικό της. Το πλήθος των ενόπλων συγκρούσεων ανάμεσα στις δυνάμεις του Ελληνικού Στρατού και των ανταρτών του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ) που βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, ονομάστηκε Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος ή κατά πολλούς δεύτερο αντάρτικο ή Συμμοριτοπόλεμος ή ακόμη και πόλεμος εναντίον του μοναρχοφασισμού (υπό την έννοια ότι αυτές οι μάχες αποτελούσαν συνέχεια της Εθνικής Αντίστασης). Θεωρείται από τους ιστορικούς ως η πρώτη πράξη του Ψυχρού Πολέμου, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές κατά τον ελληνικό εμφύλιο ήταν αριθμητικά οι περισσότερες για τη χώρα μετά το 1830.

Η έναρξη του εμφυλίου τοποθετείται από τη νύχτα της 30ής Μαρτίου του 1946 που μάλιστα ήταν παραμονή εκλογών. Το εναρκτήριο λάκτισμα δόθηκε όταν μια ομάδα πρώην ανταρτών του ΕΛΑΣ του Μακεδονικού γραφείου του ΚΚΕ επιτέθηκε στο Σταθμό Χωροφυλακής του Λιτοχώρου Πιερίας. Η ομάδα των ανταρτών αποτελούνταν από τριάντα τρεις ενόπλους οι οποίοι διενήργησαν επίθεση εναντίον μιας διμοιρίας της Εθνοφυλακής και μιας δύναμης της Χωροφυλακής. Απώτερος σκοπός αυτής της πράξης ήταν η απελευθέρωση κρατούμενων ανταρτών του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Το αποτέλεσμα της επίθεσης αυτής ήταν ο θάνατος εννέα χωροφυλάκων, δύο λοχίων κι ενός οπλίτη της Εθνοφυλακής. Η ομάδα των ανταρτών αποχωρώντας πυρπόλησε τον Σταθμό αποκομίζοντας έτσι τέσσερις κρατούμενους κι ελάχιστο οπλισμό. Η συγκεκριμένη επίθεση θεωρήθηκε ως απάντηση για τα δεινά που πέρασαν όσοι ανήκαν στο ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας⁴³.

Από τη μία μεριά λοιπόν βρισκόταν οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις τις οποίες συνέδραμαν δυνάμεις της Χωροφυλακής, της Εθνοφυλακής και των Ταγμάτων Εθνικής Ασφαλείας⁴⁴. Άτυποι σύμμαχοι τους ήταν πλήθος κόσμου από παρακρατικές οργανώσεις που πρέσβευαν συντηρητικά και αντικομμουνιστικά φρονήματα. Υλική στήριξη λάμβαναν αρχικά από τη Μεγάλη Βρετανία, όμως, σταδιακά αποσύρθηκε από την προσφορά βοήθειας επειδή η Ελλάδα θεωρήθηκε ασύμφορη για τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα. Έτσι, στη συνέχεια αυτόν το ρόλο ανέλαβαν οι

43. Βλ. Μιχάλης Στούκας, *Η αρχή του Εμφυλίου στην Ελλάδα*, Άρθρο στο <<Πρώτο Θέμα>>, Ημ. 05/04/2018.

Διαθέσιμο [εδώ](#).

44. Βλ. Στάθης Ν. Καλύβας & Νίκος Α. Μαραντζίδης, *Εμφύλια πάθη: 23 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2015.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Από την άλλη μεριά βρισκόταν ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (Δ.Σ.Ε) ο οποίος λάμβανε το μεγαλύτερο μέρος των όπλων, των πυρομαχικών και γενικότερα των πολεμικών εφοδίων του από τις γειτονικές νεοσύστατες Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες, δηλαδή από τη Γιουγκοσλαβία, τη Βουλγαρία και την Αλβανία. Όμως, στην Πελοπόννησο και τα νησιά ο ανεφοδιασμός γινόταν κατ' αποκλειστικότητα από τα "λάφυρα" που αποκόμιζαν από τις επιθέσεις εναντίον μονάδων του Στρατού αλλά κι από στρατιωτικές επιχειρήσεις σε μεγάλα αστικά κέντρα⁴⁵.

Μετά από πολλές και βίαιες συγκρούσεις που στοίχισαν πολλές ανθρώπινες ζωές, τελικά στις 29 Αυγούστου του 1949 στον Γράμμο η άμυνα του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας κάμφθηκε από τον σφοδρό βομβαρδισμό που εξαπέλυσαν οι κυβερνητικές δυνάμεις. Μετά από αυτό, οι αντάρτες διέφυγαν προς την Αλβανία και με την κατάληψη του Κάμενικ στις 30 Αυγούστου, δόθηκε τέλος στο πολεμικό σκέλος του εμφυλίου. Από τα όσα έλαβαν μέρος κατά αυτά τα έτη δεν έμειναν ανεπηρέαστα τα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα και οι δύο μεριές στράφηκαν στη συγκέντρωση νέων με σκοπό την ένταξή τους ή όπως υποστήριζαν αμφοτέροι η απομάκρυνση των παιδιών γινόταν για να προστατευτούν από τον κίνδυνο των "αντιπάλων". Παρακάτω θα γίνει μια σύντομη περιγραφή αυτών των μέτρων του παιδομαζώματος ή παιδοσώσιμου και τις παιδουπόλεις της βασίλισσας Φρειδερίκης.

3.5. Παιδομάζωμα (ή παιδοσώσιμο)

Στο πλαίσιο του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας και η Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση ή όπως αλλιώς ονομαζόταν "Κυβέρνηση του Βουνού" κατά το 1948 - 49 απομάκρυνε από τις εστίες τους, κυρίως από τη Βόρεια Ελλάδα, περίπου 25.000 παιδιά⁴⁶. Αυτοί οι νέοι μεταφέρονταν σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Η Ελληνική Κυβέρνηση για να περιγράψει αυτό το γεγονός χρησιμοποίησε τον όρο "παιδομάζωμα", παραλληλίζοντας έτσι αυτήν την πράξη με την απομάκρυνση των Ελληνόπουλων από τους Τούρκους. Πιο συγκεκριμένα, στις 27 Φεβρουαρίου του 1948 η Ελληνική Κυβέρνηση κατήγγειλε στην Ειδική Επιτροπή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τα Βαλκάνια ότι: *"Ελληνόπουλα μετακινούνται διά της βίας από τους αντάρτες πέρα από τα σύνορα, την*

45. Βλ. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, τόμος 2, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2001.

46. Βλ. Νίκος Ροδίτσας, *Το δεύτερο παιδομάζωμα (1948)*, Αθήνα, εκδ. Ι.Σιδέρης, Αθήνα 1977, σ. 12-13.

Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Γιουγκοσλαβία, καθώς και σε άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και κρατούνται στις χώρες αυτές⁴⁷ .

Το πότε ακριβώς ξεκίνησε αυτή η πρακτική δεν είναι γνωστό, ωστόσο η έκθεση της Επιτροπής του ΟΗΕ υποστηρίζει ότι άρχισε από τον Ιανουάριο του 1948. Σύμφωνα με την Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση ο λόγος για τον οποίο συνέβαινε αυτό ήταν για να γλιτώσουν τα παιδιά από τον πόλεμο και τον "μοναρχο - φασισμό", για τον λόγο αυτό αποκαλούσαν άτυπα αυτήν την τακτική ως "παιδοσώσιμο". Κάποιες ιστορικές πηγές υποστηρίζουν ότι ενδέχεται τα κίνητρα να ήταν περισσότερο στρατιωτικά παρά ανθρωπιστικά⁴⁸. Δηλαδή, πολλά από αυτά τα παιδιά είχαν γονείς ή αδέρφια στο αντάρτικο. Έτσι, μετά την αποχώρησή τους οι ενήλικοι απαλλασσόμενοι από την φροντίδα τους θα μπορούσαν να αφοσιωθούν ολοκληρωτικά στον πόλεμο. Παράλληλα, οι παραπάνω νέοι θα ήταν σε θέση να συμμετάσχουν μελλοντικά στον πόλεμο ως εφεδρείες και βοηθητικό προσωπικό, άλλωστε για τον λόγο αυτό γινόταν η διαλογή των πιο εύρωστων. Για την επίτευξη του τελευταίου σκοπού τροχοπέδη αποτέλεσε το κλείσιμο των συνόρων της Γιουγκοσλαβίας με αποτέλεσμα να καταστεί ανέφικτη η επαναπροώθηση των νέων για να ενταχθούν στις δυνάμεις του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας⁴⁹. Παρ' όλα αυτά, με βάση Γιουγκοσλαβικές και Πολωνικές πηγές, αναφέρεται ότι περισσότερα από 2.000 Ελληνόπουλα στάλθηκαν από τα στρατόπεδα της Ανατολικής Ευρώπης, όπου φιλοξενούνταν, για συμμετοχή στον Ελληνικό Εμφύλιο. Μία από τις πολλές περιπτώσεις που παιδιά απομακρύνθηκαν από τις εστίες τους από τον Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας θα αναλυθεί και στην παρούσα διατριβή. Στα τέλη του 1948 οι αντάρτες μετά από μεθοδευμένο σχέδιό τους απήγαγαν τροφίμους από το Οικοτροφείο Παραμυθιάς. Σχεδόν όλοι από τους απαχθέντες μαθητές κατάφεραν να δραπετεύσουν πριν σταλούν σε κάποια από τις χώρες φιλοξενίας και χαθούν οριστικά τα ίχνη τους.

47. Βλ. Lars Baerentzen, «Το "παιδομάζωμα" και οι παιδονόμοι της βασίλισσας», *Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1992, σσ. 138-139.

48. Βλ. Jordan Baev, *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα. Διεθνείς διαστάσεις*, εκδ. Φιλίστωρ, Αθήνα 1997, σ. 182.

49. Βλ. Γεώργιος Δ. Γκαγκούλιας, «Παιδομάζωμα». *Τα παιδιά στη θύελλα του Εμφυλίου Πολέμου και μετά*, εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 2004, σ. 100.

3.6. Το βασιλικό παιδοφύλαγμα / Οι παιδουπόλεις (ή παιδοπόλεις) της Φρειδερίκης

Στον αντίποδα της τακτικής του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας που συγκέντρωνε παιδιά και τα έστελνε σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης, υπήρξε η ίδρυση των Παιδουπόλεων ή Παιδοπόλεων με πρωτοβουλία της βασίλισσας Φρειδερίκης. Οι συγκεκριμένες δομές θεωρούνται κατεξοχήν συνδεδεμένες με το λεγόμενο "βασιλικό παιδοφύλαγμα". Σύμφωνα με την ίδια τη βασίλισσα σκοπός των παιδουπόλεων ήταν "να σώσουμε τα παιδιά μας των βορείων επαρχιών από την απαγωγή πέρα από τα σύνορα και τη διαπαιδαγώγησή τους σε εχθρούς της πατρίδας".

Υπάρχουν αναφορές που υποστηρίζουν ότι με εντολή της βασίλισσας Φρειδερίκης από το 1947 έως το 1949 πάρθηκαν αγόρια και κορίτσια κυρίως από τις Βόρειες Επαρχίες της Ελλάδας και τοποθετήθηκαν στα συγκεκριμένα ιδρύματα. Επιλέχθηκαν παιδιά που είτε είχαν χάσει τον ένα ή και τους δύο γονείς στον εμφύλιο πόλεμο, είτε η οικογένεια τους λόγω πενίας δεν ήταν σε θέση να τα αναθρέψει. Με βάση άλλες ιστορικές πηγές υποστηρίζεται πως ο απώτερος σκοπός αυτών των ιδρυμάτων δεν ήταν τόσο η προσφορά βοήθειας στους αναξιοπαθούντες, όσο η προσπάθεια για αναστολή της στρατολόγησης ολοένα και περισσότερων νέων μελών στην "Κυβέρνηση του βουνού".

Κατά τα έτη αυτά υποστηρίζεται ότι λειτούργησαν 52 Παιδουπόλεις σε όλη την Ελλάδα οι οποίες φιλοξένησαν περίπου 25.000 παιδιά. Όταν θεωρήθηκε ότι δεν υπήρχε πλέον κίνδυνος, κατά τη διετία 1949 - 1950, ολοκληρώθηκε ο επαναπατρισμός 15.000 παιδιών από τις παιδουπόλεις πίσω στις εστίες τους⁵⁰. Ο φιλικά προσκείμενος προς τη Βασιλική οικογένεια κύκλος περιέγραψε τη συγκεκριμένη πράξη με διθυραμβικά σχόλια για το έργο της Φρειδερίκης η οποία αποκαλούνταν συχνά ως "*Μάννα του Λαού*".

Μετά από αυτό, οι περισσότερες Παιδουπόλεις έκλεισαν και μόνο 14 από αυτές συνέχισαν να λειτουργούν φιλοξενώντας παιδιά που δεν υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για επιστροφή στις εστίες τους. Σε αυτά προστέθηκαν νέα μέλη τα οποία κατά πλειοψηφία είχαν σταλεί προηγουμένως στην Ανατολική Ευρώπη από την "Κυβέρνηση του Βουνού" και μετά τον επαναπατρισμό τους δεν κατέστη εφικτό να προσαρμοστούν στον τρόπο ζωής που είχαν εγκαταλείψει. Για τα τελευταία, οι αιτήσεις για την ένταξή τους στις Παιδουπόλεις γινόταν είτε

50. Βλ. Lars Baerentzen, «*Το 'παιδομάζωμα' και οι παιδουπόλεις της βασίλισσας*», ό.π., σ. 145.

από τις τοπικές αρχές είτε ακόμα κι από τους ίδιους τους γονείς τους. Σε ό, τι αφορά την εκπαίδευση που παρέχονταν στις Παιδουπόλεις, αποτελούσε έναν συνδυασμό εγκύκλιων γνώσεων που συνοδεύονταν με εξάσκηση σε πρακτικά αντικείμενα που προσέφεραν επαγγελματική κατάρτιση. Αυτό σημαίνει ότι πέρα από τα μαθήματα του Δημοτικού σχολείου τα παιδιά διδάσκονταν και μία τέχνη από την οποία θα μπορούσαν μελλοντικά να βιοποριστούν. Έτσι, με βάση αυτό το πλαίσιο σε πολλές Παιδουπόλεις λειτούργησαν κι επαγγελματικές σχολές. Μάλιστα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι πολλά από αυτά τα ιδρύματα λειτούργησαν ως "αγροτοπαιδουπόλεις", προετοιμάζοντας δηλαδή τη νέα γενιά καταλλήλως προκειμένου να συνεισφέρουν στον πρωτογενή τομέα παραγωγής της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι μεγάλη έμφαση δινόταν στην εξύμνηση του ελληνοχριστιανικού ιδεώδους και της "μάννας όλων των παιδιών" Φρειδερίκης.

Σύμφωνα με τον απολογισμό της Βασιλικής Πρόνοιας από το 1947 έως και το 1964, αποφοίτησαν από τις παιδουπόλεις 33.989 παιδιά⁵¹. Στην ιστορική έρευνα παραμένουν ακόμη ανοιχτά ερωτήματα σχετικά με τη λειτουργία των Παιδουπόλεων καθώς αποκαλύφθηκε ότι εκείνη την εποχή δρούσαν παράλληλα παράνομα κυκλώματα υιοθεσίας παιδιών⁵². Για τη δημιουργία αυτής της <<θαμπής εικόνας>> συνέτεινε η καταστροφή αρχείων μετά την πυρκαγιά του 1982 όπου τα εναπομείναντα διασωθέντα δημιούργησαν την υπόνοια ότι υπήρξε χάλκευση των επίσημων εγγράφων. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζεται με καχυποψία από μερίδα ιστορικών το συγκεκριμένο ζήτημα και για τις σκοπιμότητες εξυπηρετήθηκαν μέσω αυτού.

51. Βασιλική Πρόνοια, 1965.

52. Βλ. Ανδρέας Ανδρέου, Σοφία Ηλιάδου & Ιωάννης Μπέτσας, *Από το "παιδομάζωμα" στο βασιλικό "παιδοφύλαγμα": μεταπολεμικές όψεις κοινωνικής δικαιοσύνης στις Βόρειες Επαρχίες της χώρας*. Από το 5ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης (με διεθνή συμμετοχή): «*Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη*», 2008.

4. Η Ελλάδα από το 1950 έως το 1980

4.1. Η δεκαετία του 1950

Από το 1945 έως το 1950 υπολογίζεται πως πάνω από 100.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, ενώ τουλάχιστον 700 με 750 χιλιάδες άτομα μετακινήθηκαν από τις εστίες τους. Οι μετακινήσεις αυτές αφορούσαν κυρίως τους προερχόμενους από τους ορεινούς όγκους της κεντρικής και βόρειας Ελλάδας οι οποίοι επηρεάστηκαν ιδιαίτερος από την εμφύλια σύρραξη. Επιπρόσθετα, ένας μεγάλος αριθμός πολιτών βρέθηκε σε τόπους εξορίας και φυλακές, ενώ περίπου 80.000 άτομα κατέφυγαν στις ανατολικές χώρες. Στην αυγή της δεκαετίας του 1950, η κοινωνική φυσιογνωμία της χώρας είχε αλλάξει άρδην συγκριτικά με το προπολεμικό παρελθόν. Παράλληλα, μεγάλος αριθμός από όσους απομακρύνθηκαν από τα βουνά δεν επέστρεψαν στις εστίες τους. Η κοινωνική ισορροπία είχε διαταραχθεί οριστικά καθώς είχε δεχθεί ισχυρά πλήγματα. Από τη μία εθνοφυλετικές μειονότητες (στη δυτική Μακεδονία και τη Θράκη) εγκατέλειπαν τη χώρα κι από την άλλη κοινωνικές ομάδες (κυρίως ορεινός αγροτικός πληθυσμός) ακολουθούσαν το δρόμο της μετανάστευσης⁵³.

Η περίοδος αυτή βιώνεται πολύτροπα από τους ανθρώπους που προσπαθούν να ανασυντάξουν τις δυνάμεις τους μετά τα δεινά που πέρασαν κατά τη δεκαετία του '40. Στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας συντελούνται μεταβολές μεγάλης κλίμακας, όπως η αστικοποίηση, η βιομηχανική ανάπτυξη και η μετανάστευση. Στο εσωτερικό της χώρας η διχασμένη κοινωνία αντιδρά μη μπορώντας να διαχειριστεί καταστάσεις λόγω των αγκυλώσεων του παρελθόντος. Σχετικά με την πολιτική ζωή της χώρας, μετά τον Εμφύλιο πόλεμο η μορφή που προσέλαβαν οι κομματικοί σχηματισμοί στο κοινοβούλιο απέκτησε τριπαραταξιακό χαρακτήρα, όπως άλλωστε συνέβαινε και κατά το ζοφερό παρελθόν (1946-1949).

Στο διάστημα από το 1952 έως το 1963 συντελέστηκε στην Ελλάδα μια διαδικασία αστικοποίησης της κοινωνίας με τον αγροτικό πληθυσμό να συρρικνώνεται δραματικά καθώς πολλοί ήταν αυτοί που κατευθύνθηκαν προς τα μεγάλα αστικά κέντρα επιλέγοντας κατά κύριο λόγο την Αθήνα. Ταυτόχρονα με αυτήν την αθρόα κίνηση από την ύπαιθρο προς τις πόλεις συντελέστηκε και μια ραγδαία αύξηση του εξωτερικού μεταναστευτικού ρεύματος. Αυτά τα

53. Πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Διαθέσιμο στο: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1945_1950/index.html

γεγονότα επέφεραν δομικές αλλαγές κυρίως στην εργασία, την κατανάλωση αλλά και στα μέτρα που λήφθηκαν από την κεντρική εξουσία ώστε να επιτευχθεί η πολυπύθνη σταθεροποίηση και ανάπτυξη της οικονομίας.

Παράλληλα, η υποτίμηση του νομίσματος το 1953 με την οποία έχει συνδεθεί άρρηκτα το όνομα του Σπυρίδωνος Μαρκεζίνη επέφερε επιπλέον αλλαγές στον οικονομικό τομέα όπως: η αύξηση των εισαγωγών, η ενίσχυση της εμπορικής κατανάλωσης, η καταπολέμηση του πληθωρισμού αλλά και η δημιουργία ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο. Οι κυβερνήσεις της περιόδου 1956 με 1961 είχαν ως πυξίδα την ενίσχυση της παραγωγικότητας, την αντιμετώπιση της υποαπασχόλησης και την εξασφάλιση αυτάρκειας των πόρων. Αξίζει να σημειωθεί πως παρά τις όποιες αλλαγές που σημειώθηκαν η γεωργία εξακολουθούσε να αποτελεί τον μεγαλύτερο παραγωγικό τομέα της χώρας. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί πως ο τρόπος ζωής μιας βιομηχανικής κοινωνίας είχε γίνει πλέον προσβάσιμος από ακόμα περισσότερα κοινωνικά στρώματα λόγω της ανάπτυξης των επικοινωνιακών δικτύων, της διάδοσης του κινηματογράφου αλλά και της εμφάνισης του τουρισμού.

Σχετικά με την εξωτερική πολιτική, η ένταξη της Ελλάδας το 1952 στο συνασπισμό του Ν.Α.Τ.Ο. (North Atlantic Treaty Organization), στο πλαίσιο του κλιμακούμενου Ψυχρού Πολέμου είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή αμερικανικού ελέγχου, οδηγώντας κατά αυτόν τον τρόπο σε αποφάσεις σχετικά με τις εξωτερικές υποθέσεις που σε πολλές περιπτώσεις ήταν αντικρουόμενες ως προς τις εσωτερικές αναγκαιότητες και τα συμφέροντα της Ελλάδας. Παράλληλα, το 1955 η ανακήρυξη στην Κύπρο του ανταποικιακού αγώνα ενάντια στις αγγλικές αρχές κατοχής είχε ως αντίκτυπο την πυροδότηση πλήθους μαζικών και δριμύτατων κοινωνικών αντιδράσεων προκρίνοντας την ένωση με το "Εθνικό Κέντρο". Αξίζει να αναφερθεί ότι η ισχυρή εξάρτηση των εκάστοτε ελληνικών πολιτικών ηγεσιών από τους Αγγλοαμερικανούς βρέθηκε σε ευθεία αναντιστοιχία με το διαρκώς διογκούμενο αντιβρετανικό ρεύμα το οποίο και εκφράστηκε μέσα από μαχητικές διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950-1960. Το 1959, η υπογραφή της συμφωνίας Ζυρίχης - Λονδίνου ανάμεσα σε Βρετανία, Τουρκία, Ελλάδα, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, ήταν καθοριστικής σημασίας για την πορεία που ακολουθήθηκε κατά τις επόμενες δεκαετίες⁵⁴. Εν κατακλείδι, για την εν λόγω δεκαετία μπορεί

54. Πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Διαθέσιμο στο: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1950_1960/01.html

να λεχθεί πως αποτέλεσε μια μεταβατική περίοδο κατά την οποία η Ελλάδα προσπαθούσε να βρει τη θέση της στη μεταπολεμική Ευρώπη ενώ σταδιακά άρχισαν να συντελούνται μεταβολές μεγάλης κλίμακας.

4.2. Η δεκαετία του 1960

Κατά την εν λόγω εποχή, η χώρα στιγματίστηκε από κομματικές συγκρούσεις και βίαιες κοινωνικές αντιπαραθέσεις με κορωνίδα την επιβολή του στρατιωτικού πραξικοπήματος του 1967. Ωστόσο, η παρακμή των θεσμών είχε ξεκινήσει από πολύ νωρίτερα με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τη νοθεία των εκλογικών αποτελεσμάτων του 1961, την πολιτική δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη το 1963 και τις αυθαιρεσίες του θρόνου στα λεγόμενα Ιουλιανά όπου τον Ιούλιο του 1965 ο νεαρός τότε βασιλιάς Κωνσταντίνος απέπεμψε τον εκλεγμένο πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου. Τα παραπάνω γεγονότα συνέτειναν στη διόγκωση της κοινωνικής πόλωσης που συντηρούνταν καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Σχετικά με τον τομέα της οικονομίας επιτυγχάνεται ταχεία ανάπτυξη. Παράλληλα, η ελληνική κοινωνία επηρεάστηκε με έμμεσο τρόπο από τις εξελίξεις που συντελέστηκαν στον δυτικό κόσμο με ποικίλους τρόπους όπως ήταν οι κινητοποιήσεις της νεολαίας, η μουσική κουλτούρα και η μόδα που γνώρισαν μεγάλη διάδοση και πολλά ακόμη.

Το πολιτικό αδιέξοδο και η συνεχιζόμενη κρίση κορυφώθηκε με την αιφνίδια και βίαιη εκδήλωση του στρατιωτικού πραξικοπήματος στις 21 Απριλίου του 1967. Έτσι λοιπόν, καταλύθηκε το κοινοβουλευτικό πολίτευμα και οι συνωμότες αξιωματικοί, με αρχηγό τον συνταγματάρχη Γεώργιο Παπαδόπουλο, κατέλαβαν την εξουσία βρίσκοντας πρόσφορο έδαφος λόγω της απαξίας στην οποία είχαν περιέλθει οι πολιτικοί μηχανισμοί της χώρας. Προκειμένου να διασφαλίσει την παραμονή της στην εξουσία η Χούντα επεδίωξε να αφανίσει, συχνά με βίαιο τρόπο, κάθε πιθανή απόπειρα αμφισβήτησής της. Για τον προαναφερθέντα λόγο, εφαρμόστηκαν, από την πρώτη κιόλας μέρα του πραξικοπήματος, οργανωμένα σχέδια δίωξης της πλειοψηφίας των πολιτικών προσωπικοτήτων, των αριστερών αλλά και απλών πολιτών που φημίζονταν για τη φιλελεύθερη και δημοκρατική τους δράση. Οι πραξικοπηματίες προχώρησαν σε εκκαθαρίσεις και απολύσεις στο στράτευμα και σε στελέχη του δημόσιου τομέα που σχετίζονταν με την

παιδεία, τη δημόσια διοίκηση και τη δικαιοσύνη. Όσοι κρίθηκαν ως πολιτικοί αντίπαλοι του καθεστώτος ήρθαν αντιμέτωποι με φυλακίσεις, εξορίες σε ξερονήσια αλλά και σε βασανιστήρια.

Η συγκρότηση διαδοχικών υποτυπωδών κυβερνητικών σχημάτων δεν ήταν επαρκής για να αποκρύψει το γεγονός πως όλες οι εξουσίες συγκεντρώνονταν κυρίως στο πρόσωπο του Γεώργιου Παπαδόπουλου και της στενής ομάδας που τον στήριζε. Αψηφώντας τη λογοκρισία και τις σκληρές πρακτικές που ακολουθούσαν οι πραξικοπηματίες, πολλοί προχώρησαν σε ποικίλες ενέργειες αντίστασης σε αυτό το καθεστώς. Παράλληλα, εκδηλώθηκαν έντονες διαμαρτυρίες σε χώρες κυρίως της δυτικής Ευρώπης όπου είχε εξοριστεί πληθώρα δημοκρατικών πολιτών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την κινητοποίηση ενός διεθνούς ρεύματος αντίδρασης προς τη Χούντα. Αποκορύφωμα αυτής της προσπάθειας ήταν η αποπομπή τού καθεστώτος από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1969.

Η ελληνική κοινωνία επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις τάσεις και τις συνήθειες που επικρατούσαν στην Ευρώπη αν και συνήθως αυτές οι εξελίξεις έφταναν και προσαρμόζονταν στα δεδομένα της χώρας αρκετά ετεροχρονισμένα. Όμως, όπως είμαι προφανές αυτές οι νέες πολιτισμικές συνήθειες και η ιδεολογία στην οποία συνεπάγονται, βρισκόταν σε πλήρη αναντιστοιχία με τα όσα πρόσβευε η δικτατορία. Αποδέκτες και φορείς αυτής της νέας κουλτούρας ήταν κυρίως οι νέοι της εποχής οι οποίοι είτε συγκροτημένα είτε αυτόνομα αποτέλεσαν μια διακριτή κοινωνική δύναμη. Παρόλο που η ελευθερία έκφρασης ήταν "ναρκοθετημένη" από το αυταρχικό καθεστώς, η νεολαία κατάφερε να κάνει αισθητή την παρουσία της μέσω της δυναμικής της εμφάνισης στον χώρο των κοινωνικών διεκδικήσεων. Ένα από τα βασικότερα αιτήματα αφορούσε την αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος το οποίο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας είχε αλλάξει μορφή και αναιρούσε την όποια πρόοδο είχε σημειωθεί προηγουμένως με την καινοτόμα μεταρρύθμιση του 1964. Για το ζήτημα της εκπαίδευσης θα γίνει εκτενέστερη ανάλυση σε επόμενη ενότητα. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί πως η Χούντα επηρέασε αρνητικά και την πνευματική παραγωγή της χώρας καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των λογοτεχνών ή θα βρισκόταν στη φυλακή (Ρίτσος, Βουρνάς κ.ά.), στην εξορία (Πατρίκιος, Αλεξάνδρου κ.ά.) ή αυτολογοκρίνονταν ώστε να αποφύγουν τις διώξεις. Αυτή η στάση του καθεστώτος είχε ως αποτέλεσμα μέρος του πνευματικού κόσμου να προβεί σε συμβολικές πράξεις διαμαρτυρίας, με ίσως πιο κορυφαία τη δημόσια καταγγελία του Γεώργιου

Σεφέρη τον Μάρτιο του 1969⁵⁵. Γίνεται λοιπόν άμεσα αντιληπτό πως η απριλιανή δικτατορία επισκίασε κάθε απόπειρα προόδου που είχε συντελεστεί κατά τα προηγούμενα έτη κι αυτή η κατάσταση δυστυχώς, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, συνεχίστηκε και κορυφώθηκε στις αρχές της επόμενης δεκαετίας.

4.3. Η δεκαετία του 1970

Εισαγωγικά, μπορεί να λεχθεί ότι η δεκαετία του 1970 <<ισορροπεί>> ανάμεσα στη Χούντα και την κοινοβουλευτική δημοκρατία η οποία επικρατεί για πρώτη φορά μετά το 1974 με την εξάλειψη των κοινωνικών αποκλεισμών. Η εξέγερση του Πολυτεχνείου και η τουρκική εισβολή στην Κύπρο αποτελούν τα σημαντικότερα γεγονότα που διαδραματίστηκαν έως το 1974. Έτσι λοιπόν, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας αποκαθίστανται πλήρως οι κοινωνικές ελευθερίες με τη χώρα αποκτά την πολυπόθητη πολιτική σταθερότητα και να αποκτά ευρωπαϊκούς προσανατολισμούς (ένταξη στην Ε.Ο.Κ.).

Κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας το δικτατορικό καθεστώς είχε κατορθώσει να σταθεροποιηθεί εφόσον είχε αντιμετωπίσει με βίαιες πρακτικές και διώξεις τις αντιστασιακές οργανώσεις, ενώ παράλληλα οι πολιτικοί που βρισκόταν στο προσκήνιο τα προηγούμενα χρόνια πλέον είχαν απομακρυνθεί οριστικά. Η ελληνική κοινωνία βρέθηκε στη δίνη των αποφάσεων της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Το αυταρχικό καθεστώς επιχειρούσε μέσω της έντονα επεκτατικής οικονομικής πολιτικής του (διαμόρφωση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης) να συγκαλύψει τις ανελεύθερες πρακτικές που είχε επιβάλει. Συγχρόνως, η καθιέρωση ενός διεφθαρμένου εξουσιαστικού μοντέλου οικονομικών σχέσεων (χωρίς ανταγωνιστική βάση και έμφαση στην παραγωγικότητα) διαμόρφωσαν εκρηκτικές πληθωριστικές πιέσεις τα πρώτα χρόνια του '70. Επιπρόσθετα, οι τεράστιες δαπάνες σε βαρύ στρατιωτικό εξοπλισμό είχαν ως αποτέλεσμα να αφήνονται μετέωρες οι μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν τον τομέα της παιδείας και της υγείας. Αν και όλα έμοιαζαν πλήρως ελεγχόμενα, οι φοιτητές ήταν αυτοί που κατάφεραν να οργανωθούν και να προβούν σε μαζικές αντιδικτατορικές κινήσεις. Η κορυφαία εκδήλωση αντίστασης ήταν η εξέγερση του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του 1973. Η βίαιη καταστολή αυτής της φοιτητικής εξέγερσης σήμανε ουσιαστικά και την αρχή του τέλους για το καθεστώς.

55. Πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Διαθέσιμο στο: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1960_1970/index.html

Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα η χώρα να βρεθεί σε ακόμα πιο δεινή θέση αναφορικά με το διεθνές πλαίσιο.

Η αιφνιδιαστική τουρκική στρατιωτικής εισβολή στην Κύπρο (Αττίλας 1), τον Ιούλιο του 1974, οδήγησε σε αδιέξοδο κάθε φορέα εξουσίας στην Ελλάδα. Η κρίσιμη κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η χώρα και το ενδεχόμενο μιας επικείμενης πολεμικής εμπλοκής ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία ήταν αυτά που ώθησαν τους στρατιωτικούς να παραχωρήσουν την εξουσία και πάλι στους πολιτικούς. Έτσι λοιπόν, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε καθήκοντα πρωθυπουργού και σχηματίστηκε κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Η Χούντα είχε πλέον οριστικά ανατραπεί και η δημοκρατία επανήλθε στην Ελλάδα μετά από επτά ζοφερά έτη.

Η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας αφού σταθεροποίησε τη θέση της, προχώρησε σε νομιμοποίηση της δράση των κομμάτων μεταξύ των οποίων και των κομμουνιστικών. Στις εκλογές που διεξήχθησαν λίγο αργότερα, τον Νοέμβριο του 1974, την εξουσία κατέλαβε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας το οποίο είχε ιδρύσει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Η νέα κυβέρνηση, τον Δεκέμβριο του 1974, προχώρησε σε διενέργεια πολιτειακού δημοψηφίσματος στο οποίο ο λαός έδειξε την υποστήριξη του στο πολίτευμα της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. Λίγους μήνες έπειτα από αυτήν την ιστορική απόφαση ψηφίστηκε και το νέο Σύνταγμα.

Η νέα κυβέρνηση στο σκέλος της εξωτερικής πολιτικής απέσυρε τη χώρα από το στρατιωτικό σκέλος του Ν.Α.Τ.Ο. μετά την κυπριακή εισβολή και προχώρησε στην ισότιμη ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα). Παράλληλα, στο οικονομικό πεδίο, επέκτεινε τις οικονομικές λειτουργίες του δημόσιου τομέα ("εθνικοποιήσεις" συγκοινωνιών, διυλιστηρίων κ.ά.) και εγκαινίασε μία νέα περίοδο οικονομικής πολιτικής.

Ωστόσο, η κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου από τους Τούρκους δηλητηρίαζε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά το 1974. Στην τροφοδότηση αυτών των αλληπάλληλων κρίσεων συνέτεινε και η διαρκής αμφισβήτηση της ελληνικής επικράτειας στα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο. Αποκορύφωμα αυτών των εντάσεων αποτέλεσαν οι προκλητικές τουρκικές ενέργειες το καλοκαίρι του 1976 με την έξοδο του τουρκικού πλοίου "Χόρα" σε ελληνική επικράτεια. Αυτή η διχογνωμία συνεχίστηκε απρόσκοπτα καθώς μέχρι και σήμερα η τουρκική πλευρά αμφισβητεί έντονα τις διεθνείς συμβάσεις σχετικά με την οριοθέτηση της

υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο. Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί πως η συγκεκριμένη δεκαετία αποτέλεσε το πιο κομβικό σημείο και για τη γενικότερη ιστορία της χώρας. Κατά τη διάρκεια της αποκαταστάθηκε η λαβωμένη Δημοκρατία στη χώρα και ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις για τον τομέα της παιδείας, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, μέσω της μεταρρύθμισης του 1976⁵⁶. Τέλος, μετά το πέρας αυτής της επεισοδιακής δεκαετίας είχε συγκροτηθεί ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα για την περίθαλψη παιδιών που το είχαν ανάγκη με σημαντικότερο όργανο το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αποφασιστεί ο τερματισμός της λειτουργίας του Οικοτροφείου Παραμυθιάς.

5. Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας από τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά (1936) έως και τη δεκαετία του 1960

Σε αυτό το σημείο θα γίνει μια σύντομη αναφορά στα χαρακτηριστικά που είχε το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας λίγο πριν και κυρίως κατά πρώτα χρόνια λειτουργίας του Οικοτροφείου Παραμυθιάς ώστε να δοθεί μια πιο εναργής εικόνα σχετικά με τα βιώματα που είχαν οι φιλοξενούμενοι ως μαθητές. Αυτές οι πληροφορίες θα φανούν αρκετά χρήσιμες προκειμένου να γίνουν πιο κατανοητές οι αναφορές των συνεντευξιαζόμενων στα σχολικά τους χρόνια. Ο ρόλος του σχολείου και ιδιαίτερα των ίδιων των εκπαιδευτικών είναι ζωτικής σημασίας για την πορεία που θα ακολουθήσουν οι νέοι κάθε εποχής. Όπως αναφέρει και ο Γεώργιος Δ. Καψάλης για τη σπουδαιότητα του έργου των εκπαιδευτικών:

<<Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο δάσκαλος δεν επιτρέπεται και δεν απουσίασε ποτέ από τα δύσκολα. Από τα δύσκολα του μακρινού παρελθόντος, καθώς έπρεπε να κρατάει ζωντανή την κάθε γωνιά της πατρίδας μας, αλλά και από τα νεότερα δύσκολα, με την αβεβαιότητα της εργασίας και της προσφοράς να τον κρατούν σε διαρκή αγωνία και να μην του επιτρέπουν να οργανώσει τη ζωή του⁵⁷>>.

56 .Πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Διαθέσιμο στο: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1970_1980/index.html

57. Βλ. Γεώργιος Δ. Καψάλης, *Οι δάσκαλοι πεθύμησαν τους μαθητές τους*. Διαθέσιμο στο: <https://www.esos.gr/arthra/67767/oi-daskaloi-pethymisan-toys-mathites-toys> Δημοσίευση: 24/05/2020

Άλλωστε, το Οικοτροφείο Παραμυθιάς είχε ως πρωταρχικό στόχο να στηρίξει, μέσω της παροχής των απαραίτητων εφοδίων, τους νέους που επιθυμούσαν να συνεχίσουν τη φοίτηση τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Όπως είναι προφανές, οι συνεντεύξεις που βρίσκονται στο τελευταίο μέρος της παρούσας διατριβής βρίθουν από αναφορές και περιγραφές της τότε υφιστάμενης εκπαιδευτικής πραγματικότητας τόσο ως προς τις εκάστοτε αποφάσεις της πολιτείας όσο και για τη στάση που τηρούσαν ορισμένοι από τους εκπαιδευτικούς εκείνης της εποχής. Οι προαναφερθέντες λόγοι κατέστησαν, λοιπόν, επιτακτική την ανάγκη για μια αρχική και σύντομη παρουσίαση του εκπαιδευτικού πλαισίου της κάθε εποχής υπό το πρίσμα της ιστορικής έρευνας.

5.1. Η Παιδεία κατά τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά (1936-1940)

Η συγκεκριμένη ανάλυση εσκεμμένα ξεκινά από το 1936 διότι οι μεταρρυθμίσεις του Ιωάννη Μεταξά ήταν και αυτές που ίσχυαν μέχρι και λίγο μετά τη λήξη της κατοχής. Επιγραμματικά, λοιπόν, μπορεί να λεχθεί πως το εκπαιδευτικό σύστημα κατά την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά χωρίζονταν ουσιαστικά σε δύο φάσεις. Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου (1936-1938), Υπουργός Παιδείας ήταν ο Κ. Γεωργακόπουλος ο οποίος προσπάθησε να εξαλείψει τα όσα είχε καταφέρει ο Βενιζέλος με τη μεταρρύθμιση του 1929. Η εν λόγω προοδευτική μεταρρύθμιση αποσκοπούσε στο να καταστεί το σχολείο γλωσσικά προσιτό μέσω της δημοτικής αλλά και να διευρύνει την απήχυσή του στον ελληνικό λαό⁵⁸. Στον αντίποδα βρισκόταν το σύστημα που ακολουθήθηκε από τον Γεωργακόπουλο το οποίο ήταν αν μη τι άλλο ακραίο και συντηρητικό. Ως δεύτερη περίοδος ορίζεται το διάστημα κατά το οποίο αναλαμβάνει το Υπουργείο Παιδείας ο ίδιος ο Ιωάννης Μεταξάς (1938-1941) ο οποίος επεδίωξε να δώσει φασιστική κατεύθυνση στην εκπαίδευση των νέων. Άλλωστε, είχε ήδη ιδρύσει την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ) από το 1936 στην οποία και έκρινε επιτακτική την ανάγκη προσχώρησης όλων των μαθητών. Ανώτερος στόχος του ήταν η διαμόρφωση μιας νέας γενιάς που θα ενστερνίζονταν τα δικά του ιδεώδη ενώ παράλληλα θα ήταν πλήρως αφοσιωμένη και θα ακολουθούσε πίστα τις όποιες αποφάσεις του. Σχετικά με τη διάταξη των εκπαιδευτικών βαθμίδων είχαν την ακόλουθη δομή: το Δημοτικό σχολείο αποτελούνταν από τέσσερις (4) τάξεις και το Γυμνάσιο από οκτώ (8). Το πιο έντονο χαρακτηριστικό του εν λόγω εκπαιδευτικού συστήματος ήταν η ανάγκη για επιτυχή εξέταση σε προαγωγικές εξετάσεις για τη συνέχιση της

58. Βλ. Μιχάλης Λυμπεράτος, <<Η Παιδεία στην Αντίσταση: Σταθμός στην ιστορία του εκπαιδευτικού κινήματος στην Ελλάδα>>, ένθετο της εφημερίδας <<Αυγή>>, Δημοσίευση 17/11/2013 Διαθέσιμο [εδώ](#).

φοίτησης στην αμέσως ανώτερη τάξη. Αυτή η συρρίκνωση της δημοτικής εκπαίδευσης όπου το παλιό εξατάξιο δημοτικό σχολείο μετατράπηκε σε τετρατάξιο είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό από την ευρύτερη παιδεία όσων δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα για συνέχιση της φοίτησής τους στο Γυμνάσιο. Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός πως το 1939 το ποσοστό των αναλφάβητων έφτασε να ξεπεράσει το 40% του πληθυσμού⁵⁹! Συνάγεται, λοιπόν, αβίαστα το συμπέρασμα πως αυτή η εκπαιδευτική πολιτική δεν προσέφερε κανένα έρεισμα στους μαθητές οι οποίοι διέθεταν εξαιρετικά περιορισμένο εύρος επιλογών.

5.2. Η εκπαίδευση στην Κατοχή

Μετά την επίσημη έναρξη της γερμανικής Κατοχής στην Ελλάδα, από τον Απρίλιο του 1941, η Παιδεία πλήττεται και περνά σε δεύτερη μοίρα. Η μόνη απόφαση που αφορούσε την εκπαίδευση ήταν ένα διάταγμα στο οποίο προβλέπονταν ότι τα σχολεία θα συνέχιζαν κανονικά τη λειτουργία τους δίχως όμως να δίνονται περαιτέρω διευκρινήσεις και αρωγή για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Μάλιστα, τα πανεπιστήμια δέχονται δεκάδες χιλιάδες φοιτητές εφόσον είχαν καταργηθεί οι εισαγωγικές εξετάσεις⁶⁰. Οι κυβερνήσεις του Τσολάκογλου και αργότερα του Ράλλη εγκατέλειψαν στην ουσία την εκπαίδευση αφήνοντας τα σχολεία να υπολειτουργούν. Αυτό είχε ως αντίκτυπο το να ολοκληρωθεί η απίσχναση του μορφωτικού αγαθού με τις περισσότερες σχολικές μονάδες να οδηγούνται σε αναστολή λειτουργίας λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και προσωπικού. Έτσι λοιπόν, το σχολικό έτος 1940-1941 κράτησε μόνο 3 μήνες, και το σχολικό έτος 1941-1942 στην πραγματικότητα λιγότερο από ένα μήνα κατά μέσο όρο⁶¹. Το ίδιο συνέβη και με το Γυμνάσιο Παραμυθιάς με τη λειτουργία του να διακόπτεται από τον Φεβρουάριο του 1943 έως τον Σεπτέμβριο του 1945. Ωστόσο, σε κάποιες περιοχές της περιφέρειας χάρη στην αποφασιστικότητα των τοπικών κοινοτήτων τα σχολεία κρατήθηκαν ανοιχτά. Αξίζει να σημειωθεί πως πολλά σχολικά κτήρια καταστράφηκαν ή επιτάχθηκαν από τους Γερμανούς. Πιο συγκεκριμένα, οι κατακτητές επέταξαν 8.345 σχολικά κτήρια για τις ανάγκες στρατωνισμού των δυνάμεων τους.

59. Βλ. Κώστας Σωτηρίου, *Η Παιδεία μιας Σήμερα*, εκδ. Τα Νέα Βιβλία, Αθήνα 1946, σ. 12 Διαθέσιμο και στο: <http://arxeiokdsotiriou.blogspot.com/2013/02/blog-post.html?m=1>

60. Βλ. Παντελής Κυπριανός, *Συγκριτική Ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης 1770-2004*, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2004, σ. 237.

61. Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, Τομ. Β': 1895-1967, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1974, σ.85.

Παρ' όλα αυτά, πολλοί πάλεψαν για το ύψιστο αγαθό της μόρφωσης. Μάλιστα, αυτές οι προσπάθειες συνεχίστηκαν σε συλλογικό επίπεδο. Το Εθνικό Επαναστατικό Μέτωπο (ΕΑΜ), το 1943, προέβη σε μια προσπάθεια επαναλειτουργίας των σχολείων. Αρχικά, λόγω των οικτρών οικονομικών συνθηκών, του λιμού και της αβιταμίνωσης των παιδιών δημιουργήθηκαν ξεχωριστά συσσίτια για τα παιδιά. Στις απελευθερωμένες περιοχές τα συσσίτια αυτά εξελίχθηκαν πρώτα σε παιδικούς σταθμούς και λίγο αργότερα προέβησαν σε ίδρυση Δημοτικών σχολείων. Το εγχείρημα στέφθηκε με επιτυχία στις περιπτώσεις που υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις με τα σχολεία εκείνα να αναλαμβάνουν όχι μόνο τη μόρφωση αλλά και τη σίτιση των παιδιών. Όσο περνούσε ο καιρός αυτή η προσωρινή λύση αποκτούσε όλο και περισσότερους υποστηρικτές και αύξανε την ισχύ της. Τον συντονισμό αυτής της εντατικής προσπάθειας ανέλαβε η Γραμματεία Παιδείας της ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης) με επικεφαλής τον καθηγητή πανεπιστημίου Π. Κόκκαλη που είχε αρωγούς τους επιφανείς παιδαγωγούς Κ. Σωτηρίου, Μιχ. Παπαμαύρου και Ρόζα Ιμβριώτη. Ταυτόχρονα, λόγω της άμεσης ανάγκης για στελέχωση σχολείων που είχε προκύψει, ιδρύθηκαν άμεσα τα λεγόμενα παιδαγωγικά φροντιστήρια τα οποία ήταν υπεύθυνα για την προετοιμασία υποψήφιων προσωρινών δασκάλων που ήταν τελειόφοιτοι Γυμνασίων ή πτυχιούχοι χωρίς παιδαγωγική κατάρτιση. Στο επίκεντρο αυτών των προσπαθειών βρισκόταν και η αναγκαιότητα για έκδοση νέων και ποιοτικότερων βιβλίων. Έτσι από το Φροντιστήριο της Τύρνας βγήκε το Αναγνωστικό της 3ης και της 4ης Δημοτικού με τίτλο «Αετόπουλα» και από το αντίστοιχο του Καρπενησίου αυτό για τις τελευταίες τάξεις με τίτλο «Ελεύθερη Ελλάδα». Επιδίωξη των συγγραφέων ήταν να δοθεί ύλη που να αντιστοιχεί με την κατάσταση της κατοχικής Ελλάδας και της Αντίστασης ώστε να προβληθούν οι αγώνες κατά του φασισμού και υπέρ των μακροπρόθεσμων στόχων του κινήματος της αντίστασης για κοινωνική δικαιοσύνη. Μια χρήσιμη επισήμανση, είναι πως αυτά τα αναγνωστικά κινούνταν στο πνεύμα των καινοτομιών που είχαν εισαχθεί με τα αναγνωστικά της μεταρρύθμισης του 1917-1920 διότι και αυτά γράφτηκαν στη δημοτική με την ανάθεση να γίνεται όχι μόνο σε έναν συγγραφέα αλλά σε επιτροπή εκπαιδευτικών⁶². Ωστόσο, τα αναγνωστικά αυτά δέχθηκαν δριμεία κριτική από συντηρητικές φωνές όπως ο Σπύρος Μελάς ο οποίος διατεινόταν πως όλη αυτή η προσπάθεια ήταν απλά μια κομμουνιστική προπαγάνδα.

62. Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τομ. Α': Τεκμήρια Ιστορίας 1821-1894, εκδ. Εστία, Αθήνα 1973, σσ. 123-125.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές πως ακόμη και κάτω από αυτές τις αντίξοες συνθήκες το ζήτημα της Παιδείας μόνο για λίγο πέρασε σε δεύτερη μοίρα διότι ακόμη και σιωπηρά βρισκόταν κατά κάποιον τρόπο στο προσκήνιο εφόσον αποτελούσε το κύριο μέλημα μεγάλης μερίδας του πληθυσμού. Αυτή η συντονισμένη προσπάθεια που καταβλήθηκε κατά τη διάρκεια της Κατοχής για ανασυγκρότηση και υποστήριξη της εκπαίδευσης ήταν απόρροια του χρόνιου αιτήματος για ένα καλύτερο σχολείο που θα είχε ως απότοκο τη δημιουργία μιας δικαιότερης κοινωνίας. Έτσι, δόθηκε η κατευθυντήρια οδός και τέθηκαν τα θεμέλια για τη δημιουργία μελλοντικά ενός δημοκρατικού σχολείου, αποκεντρωμένου και αντιαυταρχικού, που θα πρόσφερε ολόπλευρη παιδεία σε όλο τον λαό, χωρίς διαχωρισμούς και ανισότητες. Το πολυσχιδές λοιπόν αυτό έργο της Αντίστασης αποτελεί παράδειγμα πιο επίκαιρο από ποτέ επειδή επιχείρησε και απέδειξε έμπρακτα ότι ένα τέτοιο σχολείο ήταν και εφαρμόσιμο και κοινωνικά αναγκαίο⁶³.

5.3. Η περίοδος του εμφυλίου πολέμου (1946 - 1949)

Η περίοδος του Εμφυλίου Πολέμου αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική ιστορικά περίοδο και η διεξοδική ανάλυση του θεσμού της εκπαίδευσης εκείνα τα χρόνια θα ήταν εκτενής και χρονοβόρα. Επομένως, για τους προαναφερθέντες λόγους θα προτιμηθεί μια πολύ σύντομη αναφορά. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από τη Γερμανική κατοχή οι όποιες προσπάθειες είχαν συντελεστεί κατά τη διάρκεια της Αντίστασης για αναδιάρθρωση και στήριξη του θεσμού της Παιδείας βρέθηκαν σε τέλμα λόγω του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε το 1946. Προηγουμένως, είχαν αρχίσει οι διαφωνίες σχετικά με τη δομή και το περιεχόμενο που θα πρέπει να έχει η εκπαίδευση. Οι κυβερνήσεις που διαδέχονταν η μια την άλλη είχαν να αντιμετωπίσουν πολλά και δυσεπίλυτα προβλήματα και αργότερα έφτασαν σε σημείο να παραμελούν το ζήτημα της εκπαίδευσης λόγω της κρισιμότητας της κατάστασης. Η έλλειψη χρηματοδότησης για τη λειτουργία των σχολείων είχε ως αποτέλεσμα πολλές μονάδες να οδηγούνται σε κλείσιμο. Η μοναδική εκπαιδευτική ανανέωση ήταν η ίδρυση κάποιων τεχνικών σχολών στην Ρόδο, τη Θεσσαλονίκη και σε άλλες περιοχές στο τέλος του 1949. Τα σχολεία που εξακολουθούσαν να λειτουργούν αντιμετώπιζαν τεράστιες ελλείψεις σε προσωπικό και υλικοτεχνικές υποδομές. Ιδιαίτερα ανησυχητικό ήταν το γεγονός πως πολλοί μαθητές

63. Βλ. Μιχάλης Λυμπεράτος, <<Η Παιδεία στην Αντίσταση: Σταθμός στην ιστορία του εκπαιδευτικού κινήματος στην Ελλάδα>>, (Ενθετο στην εφημερίδα <<Αυγή>>) ό.π.

αξιοποιούνταν και επιστρατεύονταν για ενίσχυση της άμυνας των εμπόλεμων. Όπως αναφέρεται, από το 1948 έως το 1949 μετακινήθηκαν από τον Δημοκρατικό Στρατό προς τις Λαϊκές Δημοκρατίες αρκετές χιλιάδες παιδιά ηλικίας από 5 έως 18 ετών (σύμφωνα με τις πηγές επρόκειτο για 20.000 με 25.000 παιδιά⁶⁴. Επιπρόσθετα, σε πολλές περιπτώσεις οι μαθητές αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν προσωρινά τα σχολεία τους για λόγους ασφάλειας όπως συνέβη και στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς. Ο Εμφύλιος Πόλεμος αποτέλεσε τροχοπέδη για την εύρυθμη λειτουργία των σχολείων και καθόρισε σε πολλές περιπτώσεις την πορεία μαθητών οι οποίοι λόγω των απωλειών αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα θρανία και να βγουν πρόωρα στη βιοπάλη.

5.4. Η κατάσταση της Παιδείας από το τέλος του Εμφυλίου έως το 1960

Μετά τον τερματισμό του Εμφυλίου πολέμου δόθηκε η απαραίτητη προσοχή στον τομέα της Παιδείας και αποκαταστάθηκαν αρκετά από τα καίρια ζητήματα. Ωστόσο, εντοπιζόνταν τεράστιες διαφορές στη λειτουργία των σχολείων της περιφέρειας εν συγκρίσει με τα αντίστοιχα των αστικών κέντρων. Πιο συγκεκριμένα, τα σχολεία της επαρχίας δεν ήταν σε θέση να ανταγωνιστούν τους ρυθμούς εξέλιξης των σχολείων των πόλεων λόγω των ελλειπών υποδομών και της απουσίας εκπαιδευτικού προσωπικού. Επιπρόσθετα, η οικονομική κατάσταση των γονέων ήταν έναν ανασταλτικός παράγοντας για τη συνέχιση των σπουδών πολλών νέων καθώς οι οικογένειές τους δεν είχαν τη δυνατότητα να τους στηρίξουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι περισσότεροι νέοι να εγκαταλείπουν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της φοίτησης τους στο Γυμνάσιο. Η έκρυθμη αυτή κατάσταση πυροδότησε πλήθος διαδηλώσεων μέσω των οποίων προβάλλονταν το αίτημα για βελτίωση των συνθηκών στην παιδεία και την κατάργηση των διδάκτρων.

Όπως είναι προφανές, οι ανάγκες για αναδιοργάνωση και βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος ήταν μείζονος σημασίας και ασκήθηκαν πιέσεις προς την πολιτική ηγεσία ώστε να προβεί στις ανάλογες δράσεις. Έτσι λοιπόν, το 1957, δημιουργήθηκε από την κυβέρνηση η <<Επιτροπή Παιδείας>> η οποία είχε ως αποστολή την εύρεση και επισήμανση των ελλείψεων στο εκπαιδευτικό σύστημα. Αυτή η προσπάθεια είχε ως αποτέλεσμα να παρατεθούν έναν χρόνο

64. Βλ. Νίκος Μαραντζίδης, *Το «παιδομάζωμα» στον Εμφύλιο*, Άρθρο στην εφημερίδα <<Η Καθημερινή>>. Δημοσίευση: 12/08/2012.

αργότερα οκτώ αρχές μέσω των οποίων υπερτονίζονταν τα κακώς κείμενα των προηγούμενων ετών και δίνονταν οι αντίστοιχες προτάσεις για την εξάλειψή τους⁶⁵. Ωστόσο, οι αρχές αυτές δεν εφαρμόστηκαν ποτέ καθώς θεωρήθηκαν απλώς προτάσεις με την Εταιρεία Ελλήνων Φιλολόγων να τις κατακρίνει δριμύτατα. Αργότερα, το 1959, γίνεται μια προσπάθεια προώθησης της Τεχνικής εκπαίδευσης και των θετικών σπουδών. Όμως, αυτές οι αλλαγές δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ουσιώδεις διότι δεν έθιξαν τα ουσιώδη ζητήματα όπως ήταν η γλώσσα, τα βιβλία ή το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Το Γυμνάσιο συνέχιζε να απορροφά το 74% των μαθητών του Δημοτικού. Για τους προαναφερθέντες λόγους, ξεκίνησαν μεγάλες και μαζικές κινητοποιήσεις εκπαιδευτικών και φοιτητών οι οποίοι είχαν ως βασικό αίτημα την αύξηση των κονδυλίων για την εκπαίδευση. Βασικά χαρακτηριστικά αυτής της απεργίας των δασκάλων και των καθηγητών ήταν η μεγάλη διάρκεια της αλλά και η αυταρχική αντιμετώπιση που είχαν από το κράτος⁶⁶. Παρ' όλα αυτά, μέχρι και το 1960, η περίοδος αυτή κύλησε για την Παιδεία χωρίς αξιοσημείωτες αλλαγές διότι όλοι οι υπόλοιποι τομείς θεωρήθηκαν ως πιο σημαντικοί. Αργότερα, όμως, θα δικαιωθούν έστω και προσωρινά οι αγώνες όσων διεκδικούσαν μια ανανεωμένη Παιδεία.

Επιλέχθηκε να μη γίνει αναφορά στο εκπαιδευτικό σύστημα κατά τα χρόνια που ακολούθησαν γιατί οι συνεντευξιαζόμενοι υπήρξαν μαθητές του Γυμνασίου έως και τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Ωστόσο διαθέτει τεράστιο ερευνητικό ενδιαφέρον η μελέτη των συνθηκών που επικρατούσαν τόσο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Γεώργιου Παπαδόπουλου όσο και μετά την ιστορική Μεταρρύθμιση του 1974. Η ενασχόληση με την ιστορία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αποτελεί αυτόνομο αντικείμενο έρευνας και θα πρέπει να δίνεται η απαιτούμενη προσοχή και έκταση σε κάθε απόπειρα προσέγγισής του.

65. Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, Τομ. Β': 1895-1967, ό.π., σ. 229-233.

66. Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, Τομ. Β': 1895-1967, ό.π., σσ. 251-256.

6. Ο θεσμός του οικοτροφείου

Αρχικά, για να καταστεί πληρέστερη η ανάλυση, θα πρέπει να διασαφηνιστεί το περιεχόμενο του όρου <<θεσμός>>. Μπορεί να λεχθεί απλοϊκά πως θεσμός είναι ένα σύνολο αποδεκτών και τυποποιημένων τρόπων συλλογικής δράσης που αποβλέπουν στην επίτευξη σημαντικών και αναγνωρισμένων σκοπών για το κοινωνικό σύνολο. Πιο συγκεκριμένα, ένας θεσμός περιλαμβάνει πρόσωπα που δρουν συλλογικά και ακολουθούνται συγκεκριμένα πρότυπα και κανόνες συμπεριφοράς. Επομένως, οι θεσμοί εξασφαλίζουν για την κοινωνία μια στοιχειώδη ομοιομορφία που είναι και προαπαιτούμενο για τη διατήρηση και την εξέλιξή της. Έτσι, οι θεσμοί διαμορφώνονται με βάση τα δεδομένα που επικρατούν σε κάθε εποχή. Ανάμεσα στους θεσμούς συγκαταλέγονται και τα ιδρύματα. Η νομική υπόσταση του όρου μπορεί να αποτελέσει και την αφετηρία για την ανάλυση του περιεχομένου του: <<ίδρυμα είναι σύνολο περιουσίας ταγμένης στην εξυπηρέτηση ενός σκοπού⁶⁷>>.

Τα ιδρύματα με τη σειρά τους διακρίνονται σε ιδιωτικά ή δημόσια αναλόγως με τον φορέα στον οποίο υπάγονται. Επιπρόσθετα, τα ιδρύματα ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, από τη μία υπάρχουν αυτά που είναι ανοικτής περίθαλψης όπως λόγου χάρη οι βρεφονηπιακοί σταθμοί και από την άλλη υφίστανται οι δομές κλειστής περίθαλψης. Το οικοτροφείο θεωρείται ως ίδρυμα κλειστής περίθαλψης διότι τα παιδιά διαμένουν σε αυτό ως τρόφιμοι⁶⁸. Σύμφωνα με τον Γκόφμαν συναντάμε διαφορετικούς τύπους κλειστών ιδρυμάτων. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα ιδρύματα τα οποία προσφέρουν αρωγή σε άτομα που δεν είναι σε θέση να καλύψουν τις προσωπικές τους ανάγκες (λ.χ. γηροκομεία). Μια δεύτερη περίπτωση ιδρυμάτων είναι αυτά που παρέχουν άσυλο σε όσα άτομα τα οποία ακούσια μπορεί να συνιστούν κίνδυνο για την κοινωνία (λ.χ. σανατόρια). Στον αντίποδα της προηγούμενης κατηγορίας βρίσκονται τα ιδρύματα που φιλοξενούν όσα άτομα θεωρείται πως είναι ικανά εκούσια να προκαλέσουν αναταραχές στην κοινωνία (λ.χ. φυλακές). Στην τέταρτη και τελευταία, για την παρούσα ανάλυση, κατηγορία κατατάσσονται οι μορφές συλλογικής συμβίωσης ή οι δομές που

67. Βλ. Συμβούλιο Επιμορφώσεως στην κοινωνική εργασία. *Πρακτικά Πανελληνίου Συμποσίου με θέμα προβλήματα προστασίας του παιδιού: η ιδρυματική περίθαλψη*, 16-20 Μαΐου 1977 Αθήνα / υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών, επιμέλεια: Μαρκουλάκη Ειρήνη, Αθήνα 1977, σ. 14.

68. Βλ. ό.π., σ. 17.

αποσκοπούν στην καλύτερη δυνατή περάτωση ενός συγκεκριμένου έργου όπως ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση των οικοτροφείων⁶⁹.

Ειδικότερα, τα ιδρύματα που έχουν ως αποστολή την προστασία παιδιών διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τη λειτουργία τους. Έτσι λοιπόν, υπάρχουν οι υποστηρικτικές για την οικογένεια υπηρεσίες που παρεμβαίνουν ώστε να μειώνονται οι εντάσεις με εποικοδομητικό τρόπο ενώ οι συμπληρωματικές υπηρεσίες που αναλαμβάνουν μέρος των ευθυνών που έχουν οι γονείς (π.χ. βρεφονηπιακοί σταθμοί και τέλος, εμφανίζονται και οι υποκατάστατες υπηρεσίες όταν το παιδί θα πρέπει να απομακρυνθεί οριστικά από το οικογενειακό του περιβάλλον⁷⁰. Σχετικά με την περίθαλψη των παιδιών και τους φορείς που αναλαμβάνουν αυτό το έργο, τα δεδομένα μεταβάλλονται σε κάθε χρονική περίοδο και επηρεάζονται από τις επικρατούσες συνθήκες. Χαρακτηριστικό για το παρελθόν είναι το παράδειγμα των στατιστικών στοιχείων του 1974. Εκείνη τη χρονιά από τα 41.487 παιδιά που βρισκόταν συνολικά σε ιδρύματα τα 11.643 φιλοξενούνταν σε 159 οικοτροφεία ιδιωτικού δικαίου ενώ πριν λίγα χρόνια, το 1965, αυτά τα ιδρύματα ήταν σχεδόν ανύπαρκτα⁷¹. Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι τα οικοτροφεία γενικότερα ανέκαθεν υπήρξαν χρήσιμα για την κοινωνία σε βαθμό που χρειάστηκε να αναπτυχθεί και η ιδιωτική πρωτοβουλία ώστε να καλυφθούν όλες οι ανάγκες για στέγαση και φροντίδα των παιδιών.

Συνοψίζοντας, το οικοτροφείο αποτελεί έναν θεσμό και πιο συγκεκριμένα ένα ίδρυμα κλειστού τύπου το οποίο υπάγεται στην ευρύτερη κατηγορία των δομών συλλογικής συμβίωσης που εξυπηρετούν την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού. Έτσι λοιπόν, ως οικοτροφείο ορίζεται το ίδρυμα ή το παράρτημα ενός οργανισμού (συνήθως ιδιωτικού σχολείου) που δέχεται οικοτρόφους και αφορά κυρίως μαθητές. Για τη διαμονή στο οικοτροφείο μπορεί να απαιτείται η καταβολή ενός χρηματικού ποσού ή να παρέχεται δωρεάν από τον εκάστοτε φορέα. Στον ελλαδικό χώρο, από τις αρχές κιάλας του 19ου αιώνα, ο θεσμός των οικοτροφείων συνυπάρχει κατά κύριο λόγο με τη λεγόμενη εκκλησιαστική εκπαίδευση και αφορούσε όλες τις βαθμίδες⁷². Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου ιδρύματος αποτελούσε και το οικοτροφείο που

69. Βλ. ό.π., σ. 21.

70. Βλ. ό.π., σσ. 113-114.

71. Βλ. ό.π., σ. 116.

72. Βλ. Αναστασία Λαλάγκου & Καλή Αλυσανδράτου, *Η Εκκλησιαστική Εκπαίδευση σε Περίοδο Οικονομικής Κρίσης στην Ελλάδα: Από την Οικοτροφειακή Πολιτική στην Εστία Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης*, στο περιοδικό <<Κοινωνική Πολιτική>>, τεύχος 4, Ιούνιος 2015, σσ. 58 - 78.

λειτουργούσε στην ιερά μονή Βελλάς Ιωαννίνων. Σε αυτήν την περίπτωση οι εγκαταστάσεις είχαν ως σκοπό τη φιλοξενία των νέων που φοιτούσαν στο ευρέως γνωστό Ιεροδιδασκαλείο της το οποίο έχει αναδείξει πληθώρα αξιόλογων εκπαιδευτικών και ιερέων⁷³.

Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση. Ιδρύθηκε ως πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Δωρόθεου Νάσκαρη, ωστόσο, σκοπός της λειτουργίας του ήταν η υποστήριξη των μαθητών που κατοικούσαν σε δυσπρόσιτες περιοχές. Αυτά τα παιδιά, αναγκαστικά λόγω του μικρού αριθμού σχολικών μονάδων που υπήρχαν εκείνη την εποχή θα έπρεπε να μεταβούν στην Παραμυθιά για συνέχιση των σπουδών τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Σχετικά με τον τρόπο επιλογής των τροφίμων, αξίζει να σημειωθεί πως τα κριτήρια ήταν κοινωνικά αλλά και αξιοκρατικά. Επιλέγονταν δηλαδή οι μαθητές που είχαν τις καλύτερες επιδόσεις αλλά δε διέθεταν τη δυνατότητα για καθημερινή μετακίνηση προς το Γυμνάσιο ή για εκμίσθωση οικήματος στην Παραμυθιά. Παρ' όλα αυτά, η διαμονή στο Οικοτροφείο της Παραμυθιάς δεν ήταν δωρεάν. Οι οικογένειες των τροφίμων όφειλαν να καταβάλουν ένα χρηματικό ποσό το οποίο καθορίζονταν με βάση εισοδηματικά κριτήρια. Ωστόσο, η Μητρόπολη αφουγκραζόμενη τις ανάγκες των ενδιαφερόμενων προσέφερε δωρεάν διαμονή σε όσους μαθητές δε διέθεταν την οικονομική ευχέρεια για πληρωμή των παροχών. Έτσι λοιπόν το Οικοτροφείο Παραμυθιάς, αν και λειτούργησε σε μια δύσκολη περίοδο κατά την οποία κυριαρχούσαν οι στερήσεις, κατάφερε να προσφέρει έναν αξιοπρεπή τρόπο διαβίωσης για αυτούς τους κατατρεγμένους μαθητές. Είναι λογικό πως η καθημερινή ρουτίνα μέσα σε ένα ίδρυμα απαιτούσε την ύπαρξη ενός προγράμματος και προπαντός την αυστηρή τήρηση της πειθαρχίας. Ιδιαίτερα σε αυτήν την περίπτωση, όπως είναι προφανές, η καθημερινότητα σε ένα ίδρυμα της Μητρόπολης ήταν άμεσα συνυφασμένη με την Εκκλησία και τα διδάγματά της όπως θα δούμε και στη συνέχεια με λεπτομέρειες.

73. Βλ. Ιερά Μητρόπολις Ιωαννίνων: http://www.imioanninon.gr/main/?page_id=192

7. Οικοτροφεία της Ηπείρου

Προτού γίνει η αναλυτική παρουσίαση των πτυχών της λειτουργίας του Οικοτροφείου Παραμυθιάς, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά σε δύο από τα πιο γνωστά οικοτροφεία της Ηπείρου. Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν πληροφορίες για το Εθνικό Οικοτροφείο Αρρένων Φιλιατών που βρίσκεται στον νομό Θεσπρωτίας και σε σχετικά μικρή απόσταση από την Παραμυθιά και στη συνέχεια θα αναλυθεί εν συντομία η λειτουργία του Οικοτροφείου που βρισκόταν στο Συρράκο Ιωαννίνων. Εσκεμμένα επιλέχθηκαν ιδρύματα που λειτούργησαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους εν συγκρίσει με το αντίστοιχο της Παραμυθιάς. Επομένως, η αναφορά σε κάποια από τα βασικότερα στοιχεία για τη λειτουργία των εν λόγω ιστορικών ιδρυμάτων θα προσφέρει το απαραίτητο υλικό ώστε να γίνει μια εποικοδομητική σύγκριση των χαρακτηριστικών του Οικοτροφείου Παραμυθιάς με αυτά τα δύο ιδρύματα. Κατά αυτόν τον τρόπο θα αναδειχθούν οι κοινές δυσκολίες, οι ελλείψεις αλλά και οι διαφορές που υπήρχαν στις παροχές. Ανεξάρτητα από τα στοιχεία στα οποία πλεονεκτούσε ή υπολείπονταν το κάθε άσυλο, η προσφορά, η αρωγή και η υποστήριξη που παρείχαν στα παιδιά των εκάστοτε τοπικών κοινωνιών είναι αδιαμφισβήτητες.

7.1. Το Εθνικό Οικοτροφείο Αρρένων Φιλιατών

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή το Ελληνικό Κράτος μερίμνησε για την περίθαλψη των ορφανών και εγκαταλελειμμένων παιδιών κι έτσι αποφασίστηκε η ίδρυση Εθνικών οικοτροφείων σε πολλές περιοχές της χώρας. Ένα από αυτά ήταν και το Εθνικό Οικοτροφείο Αρρένων Φιλιατών το οποίο ιδρύθηκε το 1925. Πρόκειται επομένως για ένα ίδρυμα που ξεκίνησε να λειτουργεί σχεδόν είκοσι χρόνια πριν από το αντίστοιχο της Παραμυθιάς. Αξίζει να σημειωθεί όμως, πως και στην Παραμυθιά είχε γίνει το 1921 μια προσπάθεια για ίδρυση οικοτροφείου από τον Μητροπολίτη Νεόφυτο Κοτζαμανίδη. Τελικά κατάφερε να εξασφαλίσει τη λειτουργία ενός υποτυπώδους οικοτροφείου αλλά δυστυχώς το ίδρυμα έκλεισε λίγο αργότερα λόγω της δυσχερούς ιστορικής συγκυρίας.

Σχετικά με την τοποθεσία του σημερινού κτιρίου του Οικοτροφείου Φιλιατών, το Διοικητικό Συμβούλιο επέλεξε τον συγκεκριμένο χώρο διότι βρισκόταν κοντά στον λόφο Κόντριζα και θα ήταν πιο εύκολη η κατασκευή του κτιρίου σε εκείνη την περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, από αυτόν τον λόφο θα γινόταν η εξόρυξη της πέτρας που χρειαζόταν για την

ανέγερση του οικοδομήματος με την κατασκευή του να διαρκεί περίπου πέντε χρόνια. Το ίδρυμα ξεκίνησε να λειτουργεί από το 1925 αλλά στεγάζονταν σε ενοικιαζόμενο ιδιωτικό κτίριο μέχρι και το 1935. Από το 1935 κι έπειτα μεταφέρθηκε στο σημερινό κτίριο. Μια ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια είναι πως το συγκεκριμένο κτίριο ανεγέρθη αρχικά για τη στέγαση του <<Εθνικού Οικοτροφείου Θηλέων Φιλιατών>> (όπως αναφέρει και σχετική επιγραφή στην είσοδο του κτιρίου). Όμως, την ίδια χρονιά καταργήθηκε το εν λόγω οικοτροφείο και συγχωνεύτηκε με το αντίστοιχο ίδρυμα των Ιωαννίνων. Γίνεται, λοιπόν, άμεσα αντιληπτό πως υπάρχει μια ομοιότητα με το Οικοτροφείο της Παραμυθιάς γιατί και σε εκείνη την περίπτωση, όπως θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια εκτενώς, χρειάστηκε η εκμίσθωση κτιρίου και στη συνέχεια οριστική μετακόμιση. Ταυτόχρονα, όμως, γίνεται αισθητή και μια τεράστια διαφορά γιατί στους Φιλιάτες υπήρξε μέριμνα και για τα νεαρά κορίτσια παρόλο που εν τέλει στάλθηκαν στα Ιωάννινα⁷⁴.

Όσον αφορά τη διοίκηση, την περίοδο 1926 με 1938 χρέη Διευθυντή του Εθνικού Οικοτροφείου Φιλιατών ανέλαβε ο Δημήτριος Φραγκίσκος (αδελφός του Μιλτιάδη Φραγκίσκου, φαρμακοποιού και δημάρχου Φιλιατών). Ο Δημήτριος Φραγκίσκος επιτέλεσε σημαντικό έργο στο ίδρυμα με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την προσπάθεια που κατέβαλε για τη δημιουργία μουσικού τμήματος. Την ίδια περίοδο, 1926-1938, στο ίδρυμα λειτουργούσε, σε ειδική αίθουσα του Ιδρύματος, σχολή διδασκαλισσών - νηπιαγωγών (τμήμα εγκεκριμένο από το υπουργείο Παιδείας). Οι σπουδάστριες προέρχονταν από τα χωριά της επαρχίας Φιλιατών και Ηγουμενίτσας. Την ευθύνη της εποπτείας και εκπαίδευσης των σπουδαστριών την είχε ο Ηγούμενος της ιεράς Μονής Γηρομερίου. Αυτές οι πρόσθετες λειτουργίες θα αποτελούσαν ουτοπική απαίτηση για το Οικοτροφείο Παραμυθιάς που κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του και μέσα στη δίνη του Εμφυλίου Πολέμου μετά βίας μπορούσε να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες των τροφίμων.

Το 1939 τη θέση του Διευθυντή ανέλαβε ο Δημήτριος Πέρτσαλης. Το ίδρυμα λειτουργούσε κανονικά μέχρι την 28η Οκτωβρίου 1940. Η κωμόπολη των Φιλιατών κατελήφθη τις απογευματινές ώρες της 28ης Οκτωβρίου από τους Ιταλούς. Το ίδρυμα επιτάχθηκε αμέσως από τις ιταλικές δυνάμεις και επί είκοσι πέντε ημέρες (όσο διήρκεσε και η κατοχή της πόλης των Φιλιατών) έγινε το διοικητήριο των ιταλικών στρατευμάτων. Το ίδρυμα λεηλατήθηκε με την

74. Βλ. Πρώτο Επαγγελματικό Λύκειο Φιλιατών, *Οικοτροφείο Φιλιατών: Προσφορά - Προκλήσεις - Προοπτικές*, Ερευνητική Εργασία (Project), Φιλιάτες 2015. Διαθέσιμο [εδώ](#).

καταστροφή των επίπλων και των γραφείων ενώ τα διοικητικά και διαχειριστικά έγγραφα παραδόθηκαν στην πυρά με αποτέλεσμα να χαθεί όλο το αρχειακό υλικό. Για το χρονικό διάστημα που το ίδρυμα βρισκόταν υπό κατάληψη οι τρόφιμοί του είχαν χωριστεί από τους υπαλλήλους του ασύλου σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα η οποία ήταν η πολυπλυθέστερη και περιελάμβανε τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά ξεκίνησε με τη βοήθεια ενός υπαλλήλου την πεζοπορία με προορισμό τα Ιωάννινα. Η δεύτερη και μικρότερη σε αριθμό ομάδα που περιελάμβανε τα παιδιά των μικρότερων ηλικιών κατέφυγαν στην ιερά Μονή Γηρομερίου υπό την επίβλεψη του Διευθυντή του Κέντρου και άλλων υπαλλήλων. Εκεί βρήκαν άσυλο και φιλοξενήθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Μετά την υποχώρηση των Ιταλών από την πόλη των Φιλιατών, στις 22 Νοεμβρίου του 1940, το ίδρυμα λόγω του πολέμου κατελήφθη από την χωροφυλακή και κατέστη Φρουραρχείο της πόλης μέχρι τον Απρίλιο του 1941. Μετά την κατάρρευση του μετώπου από την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων το κτίριο επιτάχθηκε εκ νέου από την Ιταλική διοίκηση. Το ίδρυμα κατά την περίοδο της Κατοχής αξιοποιήθηκε διαδοχικά από όλες τις στρατιωτικές αρχές και λειτούργησε προσωρινά ως ξενώνας τραυματιών πολέμου. Η καλή ποιότητα των κτηριακών εγκαταστάσεων αποτελούσε την κυριότερη αιτία που άπαντες επιθυμούσαν την επίταξή του. Κατά τη περίοδο της Κατοχής το κτίριο κατέστη και σημείο διανομής επισιτιστικής βοήθειας στους κατοίκους της πόλης.

Το 1945, μετά την απελευθέρωση, επαναλειτούργησε ως <<Οικοτροφείο Αρρένων Φιλιατών>> φιλοξενώντας παιδιά ορφανά και απροστάτευτα λόγω των δεινών που προκάλεσε η Κατοχή. Αργότερα, όταν ξέσπασε ο Εμφύλιος Πόλεμος αποτέλεσε κι αυτό, όπως το Οικοτροφείο της Παραμυθιάς, έρεισμα για τα παιδιά που βρισκόταν σε κίνδυνο. Το συγκεκριμένο ίδρυμα κατέστη μετά τον πόλεμο του 1940 <<σανίδα σωτηρίας>> για εκατοντάδες παιδιά και προσέφερε τα μέγιστα στην κωμόπολη Φιλιατών. Από το 1949 κι έπειτα, μετά την ανασυγκρότηση της χώρας, φιλοξενούσε παιδιά που βρίσκονταν σε ανάγκη από όλη την Ελληνική Επικράτεια. Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί πως από το 1950 και μέχρι το 1965 το Οικοτροφείο Φιλιατών υποστήριξε τη λειτουργία του πρώτου Εξατάξιου Δημοτικού Σχολείου της περιοχής προσφέροντας γραφική ύλη και άλλα απαραίτητα υλικά για τη συντήρησή του. Παράλληλα, η παρουσία του ιδρύματος απέφερε και σημαντικά οικονομικά οφέλη την τοπική κοινωνία διότι ενδυνάμωσε την αγορά των Φιλιατών εφόσον οι προμήθειες για τη λειτουργία

του γινόταν αποκλειστικά από τοπικούς εμπόρους (ύφασμα, παπούτσια, ενδύματα, ματισμός, βιβλία, χαρτικά, οπωρολαχανικά, κρέατα, γαλακτοκομικά, είδη παντοπωλείου και άλλα υλικά).

Το Εθνικό Οικοτροφείο Αρρένων εξακολουθεί να λειτουργεί έως σήμερα, παρέχοντας έτσι θαλπωρή στα παιδιά που το έχουν ανάγκη και προσφέροντας ταυτόχρονα θέση εργασίας σε πολλούς κατοίκους της πόλης. Αυτή είναι ίσως και η μεγαλύτερη διαφορά που παρουσιάζει από το Οικοτροφείο της Παραμυθιάς που δυστυχώς έχει κλείσει εδώ και αρκετές δεκαετίες με τις εγκαταστάσεις να παραμένουν εγκαταλελειμμένες και ανεκμετάλλευτες. Έτσι λοιπόν, από το 1973 το Οικοτροφείο Φιλιατών μετατράπηκε σε Κέντρο Παιδικής Μέριμνας όπως ορίστηκε άλλωστε για όλα τα οικοτροφεία της χώρας από το Β. Δ. 273/1973⁷⁵. Αργότερα, το 1990-1991 το ίδρυμα κατέστη σημείο υποδοχής προσφύγων από την Β. Ήπειρο και την Αλβανία. Εκείνη την περίοδο υποδέχθηκε χιλιάδες παιδιά και με τη βοήθεια του στρατού παρέχονταν σίτιση με τον αριθμό των μερίδων ημερησίως να υπερβαίνουν τις 400. Συγκεντρωτικά, από την ίδρυσή του μέχρι και το 2010 είχε φιλοξενήσει περίπου τρεις χιλιάδες (3.000) παιδιά η πλειοψηφία των οποίων διέπρεψαν στη ζωή τους και αναδείχθηκαν σε χρήσιμα και αξιόλογα μέλη της κοινωνίας.

Σήμερα, στο Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Φιλιατών φιλοξενούνται 50 μαθητές. Σκοπός του ιδρύματος είναι η περίθαλψη και μόρφωση παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο είτε γιατί στερούνται την οικογενειακή φροντίδα είτε γιατί προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις για την ανατροφή των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, στο Κέντρο εισάγονται παιδιά ηλικίας από 6 έως 16 ετών εφόσον διαπιστωθεί ότι έχουν ανάγκη ιδρυματικής προστασίας. Προτεραιότητα έχουν τα παιδιά που είναι ορφανά ή σε περίπτωση που οι γονείς τους πάσχουν από χρόνιες ασθένειες ή απουσιάζουν από την οικογενειακή εστία και παιδιά που προέρχονται από οικονομικά αδύναμες ή/και και πολύτεκνες οικογένειες. Οι παροχές του ιδρύματος είναι δωρεάν διαμονή, φαγητό, ρουχισμός και στοιχειώδης οικονομική υποστήριξη για τα καθημερινά τους έξοδα. Στις δραστηριότητες του Κέντρου Προστασίας του Παιδιού Θεσπρωτίας υπάγονται τα Λαογραφικά εκθέματα από την ιστορία του Κέντρου και την περιοχή των Φιλιατών. Το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας βρίσκεται στο Βορειοδυτικό τμήμα της πόλης των Φιλιατών και στεγάζεται στο τριώροφο λιθόκτιστο κτίριο εκεί που λειτουργούσε το Οικοτροφείο από το 1935. Χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα

75. Βλ. Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Ηπείρου:
<https://kkppe.gr/pronoia/paidi/monada-prostasias-paidiou-filias/>

του συγκεκριμένου χώρου είναι το ευρύχωρο προαύλιο και ο περιποιημένος κήπος. Επιπλέον, στο ίδρυμα υπάρχει γήπεδο μπάσκετ, αίθουσα ψυχαγωγίας, αίθουσα εκμάθησης υπολογιστών και μελετητήριο. Το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας αποτελεί ένα στολίδι για την πόλη των Φιλιατών, αποτελώντας έτσι ένα εξαιρετικό παράδειγμα στο οποίο αποδεικνύεται περίτρανα πως η ύπαρξη ενός ιδρύματος μόνο θετικά μπορεί να επιδράσει για την τοπική κοινωνία⁷⁶.

77

7.2. Οικοτροφείο Συρράκου Ιωαννίνων

Το ιστορικό οικοτροφείο του Συρράκου Ιωαννίνων φιλοξένησε για πολλά χρόνια αγόρια και κορίτσια που το είχαν ανάγκη. Η λειτουργία του εν λόγω ιδρύματος διαχωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη ήταν από το 1922 που άνοιξε για πρώτη φορά τις πύλες τους έως το 1941 όπου και σταμάτησε λόγω του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Η δεύτερη περίοδος ξεκίνησε από το

76. Βλ. Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Ηπείρου: <https://kkppe.gr/pronoia/paidi/monada-prostasias-paidiou-filiates/>

77. **Εικόνες 5&6:** Πρώτο Επαγγελματικό Λύκειο Φιλιατών, *Οικοτροφείο Φιλιατών: Προσφορά - Προκλήσεις - Προοπτικές*, Ερευνητική Εργασία (Project), Φιλιάτες 2015. Διαθέσιμο [εδώ](#).

1952 που λειτούργησε ξανά έως το 1977 που έκλεισε το δημοτικό σχολείο της περιοχής και κατ' επέκταση τερματίστηκε η λειτουργία και του ιδρύματος. Για το συγκεκριμένο οικοτροφείο διασώζονται Βιβλία πράξεων, Πρωτόκολλα Αλληλογραφίας, Βιβλία Λογιστικής απεικόνισης και διάφορα άλλα έγγραφα κυρίως από τη δεύτερη περίοδο της λειτουργίας του. Πρόκειται συνεπώς για ένα αρκετά διαφορετικό ίδρυμα από το αντίστοιχο της Παραμυθιάς διότι σε εκείνο, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, φιλοξενήθηκαν μόνο αγόρια, λειτούργησε αδιάκοπα μέχρι το 1981 ενώ από έγγραφα δεν έχει εντοπιστεί κάτι που να σχετίζεται με τη λειτουργία του.

Το Οικοτροφείο Συρράκου ιδρύθηκε σε μια δύσκολη περίοδο για την ελληνική ιστορία με τη Μικρασιατική καταστροφή να δημιουργεί την αίσθηση για ένα ιδιαίτερα δυσοίωνο μέλλον. Ως γνωστόν, εκείνη την εποχή σημειώθηκαν κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα ως απόρροια των πολεμικών συγκρούσεων. Έτσι λοιπόν, κατέστη επιτακτική η ανάγκη για υιοθέτηση προνοιακών πολιτικών από το ελληνικό κράτος αλλά και τις τοπικές κοινότητες. Το γεγονός πως το κοινωνικό σύνολο στο Συρράκο αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από μόνιμους και μετακινούμενους κτηνοτρόφους οι οποίοι δεν ήταν σε θέση να διαμορφώσουν τις σταθερές συνθήκες που χρειαζόνταν για τη λειτουργία σχολείων αποτέλεσε και τον κυριότερο παράγοντα που κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για ίδρυση οικοτροφείου. Παρ' όλα αυτά, το Συρράκο παρέμενε για πολλά χρόνια ένα μεγάλο ορεινό κεφαλοχώρι κοινωνικό και εμπορικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Επομένως είχε θεωρητικά τις δυνατότητες για την οργάνωση και συντήρηση ενός οικοτροφείου. Ωστόσο, το μεγάλο μειονέκτημα αυτής της περιοχής ήταν πως τον χειμώνα απουσίαζαν πολλές οικογένειες κτηνοτρόφων εν αντιθέσει με το καλοκαίρι που το χωριό έσφυζε από ζωή. Αυτό το ιδιαίτερο πλαίσιο δημιούργησε την αναγκαιότητα για τη σύσταση ενός ιδρύματος που θα υποστήριζε τους κατοίκους και θα συνέβαλε στη μόρφωση των παιδιών τους⁷⁸.

Έτσι, το καλοκαίρι του 1921 η Κοινότητα της περιοχής άρχισε να αναζητά το κατάλληλο οίκημα εντός του οποίου θα γινόταν η στέγαση και σίτιση των μαθητών που οι οικογένειές τους μετακινούνταν κατά τους τους χειμερινούς μήνες. Στις 15 Σεπτεμβρίου του 1921 πραγματοποιείται η αγορά της οικίας του Δ. Πουλίσση η οποία ήταν από τα μεγαλύτερα κτήρια στο κέντρο του χωριού. Διέθετε τρεις ορόφους, υπόγειο, πολλά δωμάτια και βοηθητικούς

78. Βλ. Δημήτρης Ελ. Ράπτης, *Το εκπαιδευτικό οικοτροφείο Συρράκου "ο Γιαννιώτης" (1922-1977)*, εκδ. Σύνδεσμος Συρρακιωτών Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2017, σσ. 57-58.

χώρους καθιστώντας το ιδανικό για χρήση ως οικοτροφείο. Κατά καιρούς επισκευάζονταν για να είναι ασφαλές για τους τροφίμους. Οι παρεμβάσεις άλλοτε ήταν μικρές και άλλοτε πιο ριζικές. Η ζήτηση για διαμονή στο ίδρυμα ήταν σχετικά μεγάλη για τα δεδομένα της περιοχής, με αποτέλεσμα το 1926 να προκύπτει το ζήτημα για εύρεση και εκμίσθωση χώρου που θα στέγαζε 15 με 17 παιδιά. Οι ενέργειες για την ανεύρεση του κατάλληλου κτιρίου που θα λειτουργούσε ως παράρτημα, κατέληξαν στην επιλογή του οικήματος της Καλλιόπης Μακρυγιάννη. Το παράρτημα λειτούργησε για τουλάχιστον δύο έτη όμως, δεν έχουν βρεθεί καταγραφές που να αναφέρουν και για πόσες ακόμη χρονιές χρειάστηκε η εκμίσθωση του κτιρίου. Εικάζεται πως δεν συνεχίστηκε για πολύ, δηλαδή όχι για παραπάνω από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, λόγω της οριστικής παύσης της λειτουργίας του Ελληνικού Σχολείου⁷⁹.

Όπως προστάζει η λογική, όλα τα ιδρύματα βασίζονται σε έναν κανονισμό μέσω του οποίου καθορίζονται οι λεπτομέρειες για κάθε ζήτημα που άπτεται της λειτουργίας του. Στην περίπτωση του οικοτροφείου του Συρράκου, ο πρώτος κανονισμός λειτουργίας κρίθηκε ως μη εφαρμόσιμος και ανακριβής σε βαθμό να απορρίπτεται. Έτσι, έναν χρόνο μετά την ίδρυση του ασύλου, στις 20 Οκτωβρίου του 1923, συνήλθε η Διοικούσα Επιτροπή με σκοπό τη συζήτηση για σύνταξη ενός νέου και πιο πρακτικού κανονισμού λειτουργίας. Το ενδιαφέρον ήταν τόσο μεγάλο ώστε να παραβρεθεί στη συνεδρίαση μεγάλος αριθμός κατοίκων. Μόλις ολοκληρώθηκε η συζήτηση, ο Σωτήρης Παπαδημητρίου ανέλαβε την προώθηση του νέου κανονισμού στον Νομόρχη για να εγκριθεί και εν συνεχεία να δημοσιευθεί. Εκείνη την εποχή, το υπουργείο Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως είχε στην εποπτεία του τα ιδρύματα και για τον λόγο αυτό προέβη σε κάποιες προσθήκες στον νέο κανονισμό⁸⁰. Τέλος, πέρα από τη Διοικητική Επιτροπή, μείζονα ρόλο διαδραμάτιζε και το υπηρετικό / υπαλληλικό προσωπικό που φρόντιζε για την εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης για τους τροφίμους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως έχει καταρτιστεί μια λίστα με τα ονόματα των περισσότερων από όσους κατείχαν σε αυτές τις θέσεις εργασίας.

Αφού προηγήθηκε ο πόλεμος και η κατοχή της Ελλάδας με αποτέλεσμα να κλείσει το οικοτροφείο για παραπάνω από μια δεκαετία, όταν άνοιξε ξανά τις πύλες του όπως ήταν προφανές χρειάστηκαν επισκευές για τη συντήρηση του αρχικού κτιρίου. Σε εκείνη την

79. Βλ. ό.π., σσ. 77-80.

80. Βλ. ό.π., σσ. 86-87.

περίσταση, τα έξοδα επισκευής καλύφθηκαν κατά το ήμισυ από το Τοσίτσειο κληροδότημα με την επιτροπή να αποφασίζει να το εγκαινιάσει με αγιασμό στον οποίο ήταν παρόντες όλοι οι κάτοικοι του χωριού. Αδιαμφισβήτητα, οι παροχές που προσέφερε το ίδρυμα βρισκόταν σε ικανοποιητικό επίπεδο αν ληφθεί υπόψιν το γεγονός πως σε πολλές περιπτώσεις δεν υπήρξε καν μέριμνα για τις συνθήκες διαβίωσης των μαθητών⁸¹.

Κάποια επιπλέον στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία του ήταν πως για τον φωτισμό χρειάζονταν λάδι και πετρέλαιο τα οποία έκαιγαν οι λάμπες του εμπορίου και τα φανάρια που διέθεταν ως εξοπλισμό. Από το 1978 και έπειτα το κτίριο ξεκίνησε να ηλεκτροδοτείται βελτιώνοντας κατά κάποιον τρόπο τις συνθήκες διαμονής. Ωστόσο, μια μεγάλη έλλειψη που είχε το ίδρυμα ήταν η απουσία θέρμανσης που δυσχέραινε τη διαβίωση των μαθητών⁸².

Αξίζει να σημειωθεί πως και κατά τη δεύτερη περίοδο της λειτουργίας του χρειάστηκε να αξιοποιηθούν και εφεδρικά οικήματα για τη στέγαση των τροφίμων, αλλά και πάλι όχι για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ως ένα από αυτά τα αυτοσχέδια παραρτήματα είχε αξιοποιηθεί και το ισόγειο του δημοτικού σχολείου. Όπως δημοσιεύθηκε και στην εφημερίδα <<Αντίλαλοι του Συρράκου>> από τους Βαγγέλη Μαγκλάρα και Γάκη Πάνου σχετικά με τις αναμνήσεις τους από το 1958 που ήταν μαθητές: <<... Στην αρχή ήμασταν πολλά τα παιδιά που δεν μας χωρούσε το οικοτροφείο να κοιμηθούμε και πηγαίναμε και στο σχολείο για ύπνο. Η πρώτη δεξιά αίθουσα του ισογείου του σχολείου την μέρα λειτουργούσε σαν αίθουσα διδασκαλίας και το βράδυ δωμάτιο ύπνου⁸³...>>. Για τους προαναφερθέντες λόγους η Διοικητική Επιτροπή δεν έπαυσε ποτέ να ενδιαφέρεται για τη συντήρηση του κτιρίου, στον βαθμό βέβαια που η οικονομική κατάσταση επέτρεπε τέτοιου είδους παρεμβάσεις. Μετά την οριστική παύση της λειτουργίας του οικοτροφείου το κτίριο παρέμεινε κλειστό για μια δεκαετία. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980 η Κοινότητα με τη συνεργασία των Συνδέσμων αποφάσισαν τη μετατροπή του σε ξενώνα ο οποίος και εκμισθώθηκε με δημοπρασία. Ωστόσο, το ενδιαφέρον μειώθηκε αργότερα με αποτέλεσμα το οίκημα να περνά ξανά σε κατάσταση αδράνειας⁸⁴.

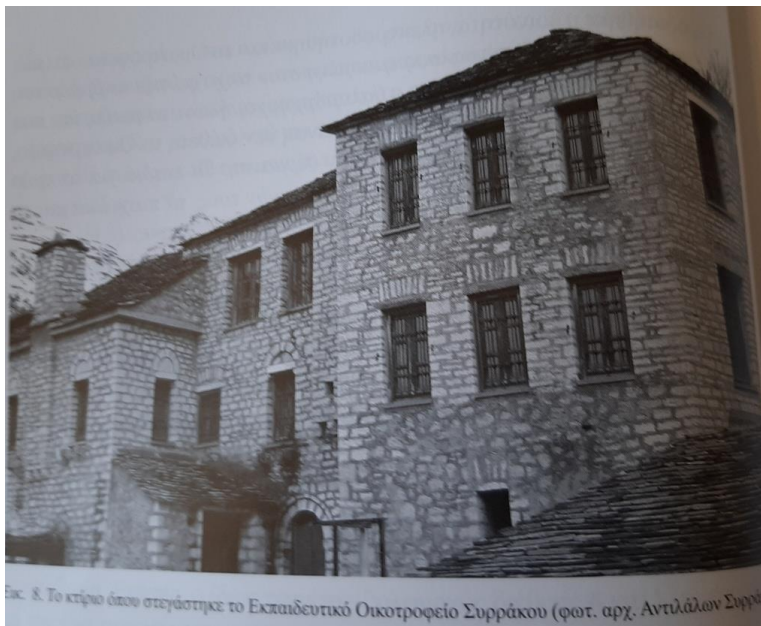
81. Βλ. ό.π., σ. 81.

82. Βλ. ό.π., σσ. 82-83.

83. Βλ. Βαγγέλης Μαγκλάρας & Γάκης Πάνου, άρθρο στην εφημερίδα: <<Αντίλαλοι του Συρράκου>>, στήλη <<Πρόσωπο με πρόσωπο>>, αρ. φ. 119/1995, σ. 6-7.

84. Βλ. Δημήτρης Ελ. Ράπτης, *Το εκπαιδευτικό οικοτροφείο Συρράκου "ο Γιαννιώτης" (1922-1977)*, ό.π., σσ. 81-83.

Σταχυολογώντας, πρόκειται για ένα ίδρυμα εντελώς διαφορετικό από το αντίστοιχο της Παραμυθιάς. Επεξηγώντας, πέρα από το γεγονός πως άνοιξαν τις πύλες τους σε εντελώς διαφορετικές χρονικές περιόδους (το 1922 το οικοτροφείο Συρράκου και το 1946 το οικοτροφείο Παραμυθιάς), ιδρύθηκαν για την εξυπηρέτηση διαφορετικών σκοπών όπως αναλύθηκε προηγουμένως. Συνοψίζοντας, λοιπόν, τα πιο ουσιώδη σημεία απόκλισης των δύο ασύλων ήταν πως από τη μία το οικοτροφείο Συρράκου ιδρύθηκε για τη διευκόλυνση των μαθητών του Δημοτικού σχολείου της περιοχής που οι οικογένειές τους μετακινούνταν, ενώ από την άλλη το αντίστοιχο της Παραμυθιάς είχε ως σκοπό την εξυπηρέτηση των νέων από τις παραμεθόριες περιοχές που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στο Γυμνάσιο της κωμόπολης που ήταν και το μοναδικό του νομού. Ακόμη, σχετικά με τη ροή λειτουργίας των ιδρυμάτων, το οικοτροφείο Συρράκου είχε οδηγηθεί σε αναστολή λειτουργίας για έντεκα έτη λόγω της δυσχερούς ιστορικής συγκυρίας εν αντιθέσει με της Παραμυθιάς που παρέμεινε ανοιχτό έως το 1981 χωρίς κάποια διακοπή παρά τις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν. Τέλος, τα δύο κτήρια παρουσιάζουν μια τεράστια ομοιότητα καθώς παραμένουν μέχρι και σήμερα ανεκμετάλλευτα παρόλο που καταβάλλεται προσπάθεια για την εκ νέου αξιοποίησή τους. Αποτελεί κοινή ευχή όλων να υλοποιηθούν οι φιλοδοξίες ώστε να αποκτήσουν ξανά αυτά τα ⁸⁵ιστορικά οικήματα την προσοχή και την αίγλη που τους αρμόζει.

85. **Εικόνα 7.** Το κτίριο στο οποίο στεγάστηκε το οικοτροφείο Συρράκου. Προέλευση εικόνας: ό.π., σ. 84.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΤΟ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Πρόκειται για το εκτενέστερο και πιο ουσιώδες κεφάλαιο της παρούσας διατριβής. Σκόπιμα έχει γίνει διαχωρισμός σε δύο ξεχωριστές ενότητες αν και σε αμφότερες παρατίθενται στιγμιότυπα της καθημερινότητας των παιδιών που φιλοξενήθηκαν στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς. Η μόνη διαφορά είναι πως η δεύτερη ενότητα αφορά αποκλειστικά τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στο Οικοτροφείο κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου ενώ η πρώτη περιγράφει τη ρουτίνα που υπήρχε στο ίδρυμα εν καιρώ ειρήνης, δηλαδή πριν και μετά από την εγχώρια σύγκρουση.

Αρχικά, γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση της επικρατούσας κατάστασης που λειτουργεί ως εισαγωγή στο κοινωνικό πλαίσιο κατά το οποίο ιδρύθηκε το οικοτροφείο. Όμως, οποιαδήποτε έρευνα για το οικοτροφείο Παραμυθιάς θα ήταν, αν μη τι άλλο, ελλιπής χωρίς έστω μια σύντομη αναφορά στη βιογραφία του ανθρώπου που ίδρυσε αυτό το ιστορικό ίδρυμα. Ο λόγος δε θα μπορούσε να είναι για άλλον παρά για τον Μητροπολίτη Δωρόθεο, τον κατά κόσμον Δημήτριο Νάσκαρη. Έτσι, θα παρουσιαστούν επιγραμματικά η βιογραφία και τα έργα αυτής της σπουδαίας προσωπικότητας. Στις επόμενες ενότητες καλύπτεται όλο το φάσμα των πτυχών της καθημερινότητας εντός αλλά και εκτός του ασύλου αφού προηγηθεί μια αναφορά για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις καταβολές που είχαν τα παιδιά εκείνης της γενιάς ώστε να σκιαγραφεί πλήρως το υπόβαθρό τους. Στη συνέχεια, μια ξεχωριστή ενότητα είναι αποκλειστικά αφιερωμένη στο διάστημα που ο εμφύλιος πόλεμος (1946 - 1949) ταλάνιζε την κοινωνία και κατ' επέκταση επηρέαζε τη λειτουργία του ιδρύματος και την ποιότητα ζωής των τροφίμων. Σε αυτό καταγράφονται λεπτομερώς τα πιο σημαντικά γεγονότα που έχουν καταγραφεί σχετικά με εκείνη την ιστορικά κρίσιμη περίοδο. Αξίζει να σημειωθεί πως και για τις δύο ενότητες οι πληροφορίες αποτελούν το αμάλγαμα των στοιχείων που είναι καταγεγραμμένα στη σχετική βιβλιογραφία και των μαρτυριών από τους πρώην τροφίμους μέσω των συνεντεύξεων που παρεχώρησαν. Επομένως, θα γίνει μια προσπάθεια για αντικειμενική και πολύπλευρη παρουσίαση των γεγονότων ώστε να αποφευχθεί η μονομέρεια και ο δογματισμός.

Τέλος, γίνεται μια μετάβαση στο παρόν. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα το κτίριο ενώ ως κατακλείδα για αυτό το μέρος της εργασίας επιλέχθηκε να είναι μια σύντομη παρουσίαση των δεδομένων που αφορούν τον τόπο καταγωγής των τροφίμων για να γίνει κατανοητό το μέγεθος της προσφοράς του οικοτροφείου για ολόκληρη την Ήπειρο με την ανάλυση να συμπληρώνεται από στοιχεία για το είδος των επαγγελμάτων που ακολούθησαν.

1. Εκπαίδευση μετ' εμποδίων

Μετά την αποχώρηση των Γερμανών, η απελευθέρωση της Ελλάδας βρήκε την Ήπειρο και ιδίως τη Θεσπρωτία καθημαγμένη από την τριπλή κατοχή Γερμανών, Ιταλών και Αλβανοτσάμηδων. Πολλοί διατείνονται ότι οι τελευταίοι υπήρξαν η μεγαλύτερη απειλή διότι η συμπεριφορά τους ήταν η χειρότερη ως προς την αγριότητα και τη σκληρότητά της. Όλες τους οι ενέργειες είχαν ως βασικό σκοπό την εκκαθάριση κάθε ίχνους ελληνικού και χριστιανικού στοιχείου. Λέγεται πως μετά τη λήξη του πολέμου αν επικρατούσαν οι δυνάμεις του Άξονα θεωρούσαν πως θα κατάφερναν τους να προσαρτήσουν τα συγκεκριμένα εδάφη στην επικράτεια τους⁸⁶. Όπως και όλη η Ελλάδα μετά από τόσες απόπειρες για την κονιορτοποίηση της, η Ήπειρος μετρούσε τις πληγές της και προσπαθούσε να σταθεί στα πόδια της. Γενικότερα η χώρα έμοιαζε να πνέει τα λοίσθια εξαιτίας όλων αυτών των δεινών που πέρασε κατά τη διάρκεια του πολέμου. Πρέπει να υπογραμμιστεί όμως ότι τα θύματα που επλήγησαν περισσότερο από αυτή τη λαίλαπα ήταν οι νέοι του τόπου οι οποίοι ήταν και αυτοί που επιθυμούσαν να εργαστούν για να ορθοποδήσει η πατρίδα ξανά. Για πολλά παιδιά, η μόνη διέξοδος για την υλοποίηση των επιδιώξεων τους ήταν το σχολείο. Όμως, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε καιρό πολέμου είχαν διακόψει το έργο τους.

Όπως υποστηρίζεται και από τους κοινωνιολόγους η εκπαίδευση βρίσκεται σε διαρκή αλληλεπίδραση με την κοινωνική πραγματικότητα. Στην προκειμένη, η στέρηση της ελευθερίας ήταν και η κυριότερη αιτία που ο ρόλος του σχολείου υποβαθμίστηκε σε σημείο να θεωρείται ως ήσσονος σημασίας και να οδηγείται τελικά σε προσωρινή ανατολή της λειτουργίας του όπως προαναφέρθηκε. Για να αποτυπωθεί με πληρέστερη σαφήνεια η τότε επικρατούσα κατάσταση θα παρατεθούν τα αριθμητικά δεδομένα που κατέγραψε η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ). Αναφέρεται λοιπόν πως πριν τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στην Ελλάδα φοιτούσαν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση περίπου 900.000 μαθητές κατά το σχολικό έτος 1937 - 38, ενώ πριν τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, τη σχολική χρονιά 1948 - 49 ήταν καταγεγραμμένοι μόλις 175.774 μαθητές Γυμνασίου. Αυτό το εύρημα αποδεικνύει περίτρανα ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών σταματούσε το σχολείο αμέσως μετά το δημοτικό. Σε άλλη πηγή, αναλύοντας τα δεδομένα υποστηρίζει ότι το 1939 το ποσοστό των παιδιών που φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο ανέρχονταν στο 99% εν αντιθέσει με το 1944 που λόγω του πολέμου είχε

86. Βλ. Τάσος Κωστόπουλος, *Η Εθνοκάθαρση των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας (1944-1945). Μια ανεπιθύμητη μειονότητα*, άρθρο στην <<Εφημερίδα των Συντακτών>>, ένθετο: «Το φάντασμα της Ιστορίας», Ημ. 25-26.6.2016, σσ. 31-32 & 73-74.

μειωθεί τόσο ώστε μετά βίας έφτανε το 65%. Ανοδική τάση υπήρξε μετά τον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου με τους μαθητές δημοτικού να φτάνουν το 1951 το ποσοστό του 97% των παιδιών της χώρας. Η κατάσταση γινόταν ακόμα πιο τραγική όσον αφορούσε το οκτατάξιο Γυμνάσιο. Οι συγκυρίες κατά τη διάρκεια της κατοχής συνέτειναν στο να συνεχίσει τις σπουδές του στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μόλις το 12% των νέων κατά το έτος 1944, ενώ μετά τον εμφύλιο το 1951 ο αριθμός είχε σημειώσει άνοδο κι έφτασε στο 15% που προφανώς παρέμενε ένα πολύ μικρό ποσοστό⁸⁷. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ) με βάση τα καταγεγραμμένα δεδομένα της παρουσιάζει κατά το έτος 1951 τον αριθμό των οργανικά αναλφάβητων στην ηλικιακή ομάδα 15+ να ανέρχεται σε ποσοστό 25,7%. Από την άλλη, οι ημιαναλφάβητοι, οι οποίοι δηλαδή δεν είχαν αποφοιτήσει από το Δημοτικό σχολείο και δεν μπορούσαν να χαρακτηριστούν ούτε λειτουργικά αναλφάβητοι, στην ίδια ηλικιακή ομάδα έφταναν στον εντυπωσιακό αριθμό του 36,7%. Γενικότερα, αποτιμώντας τις παραπάνω μετρήσεις η κατάσταση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα κατά αυτά τα έτη μπορεί να χαρακτηριστεί ως "τραγική"⁸⁸.

Μόλις άρχισαν λοιπόν να λειτουργούν και πάλι τα σχολεία όλο και περισσότερα παιδιά, αναλογιζόμενα την κατάσταση, έκριναν σκόπιμο να συνεχίσουν την πορεία τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Έλαβαν αυτήν την απόφαση όχι μόνο για να εξασφαλίσουν ένα μέλλον καλύτερο για τους ίδιους με την εκπλήρωση των προσωπικών τους φιλοδοξιών, αλλά και για να στηρίξουν συγχρόνως την τοπική κοινωνία που είχε τεράστια ανάγκη από μορφωμένα άτομα. Όπως αποδείχθηκε, πράγματι τη βοήθησαν και ακολουθώντας το παράδειγμα του Φοίνικα <<αναγεννήθηκε μέσα από τη στάχτη της>>. Κάποιοι άλλοι επεδίωκαν να συνεχίσουν την πορεία τους στο δρόμο της εκπαίδευσης προκειμένου να αποφύγουν τα συνηθισμένα επαγγέλματα που ασκούσαν εκείνη την εποχή όσοι δε διέθεταν το μορφωτικό επίπεδο και την απαραίτητη κατάρτιση για να ασκήσουν ένα επάγγελμα με περισσότερες προοπτικές κοινωνικής ανέλιξης και μεγαλύτερο κύρος. Οι πιο διαδεδομένες από τις χειρωνακτικές εργασίες εκείνης της εποχής ήταν αυτές του γεωργού, του κτηνοτρόφου, του σερβιτόρου ή αυτές που σχετίζονταν με την τέχνη του καλαντζή ή του βαρελά. Μετά την Κατοχή, το μεροκάματο είχε γίνει ακόμα πιο δύσκολο για τους εργάτες σε αυτούς τους κλάδους και συμπεριλαμβανομένης της εγγενούς

87. Βλ. Μαρία Γιαννακού, *Εκπαίδευση και πόλεμος: η περίπτωση του εκπαιδευτικού προβλήματος στην πόλη των Ιωαννίνων κατά τα έτη 1940 έως 1949*. Άρθρο στο περιοδικό: <<Έρευνα στην Εκπαίδευση>>, Τεύχος 4, Ημ. Κυκλοφορίας: 2015, σ. 253.

88. Βλ. Παντελής Κυπριανός, *Συγκριτική ιστορία της Ελληνικής εκπαίδευσης*, ό.π., σ. 270.

δυσκολίας αυτών των επαγγελματιών, είχε ως αποτέλεσμα στα μάτια πολλών μαθητών μια τέτοια ζωή να μοιάζει επαχθής⁸⁹.

Για τα κορίτσια, δυστυχώς, το μέλλον έμοιαζε ακόμα πιο δυσοίωνο διότι εκείνη την εποχή δε δινόταν ιδιαίτερη σημασία στο να μορφωθούν για να διεκδικήσουν ισότιμα μια αξιόλογη θέση εργασίας. Όπως είναι ευρέως γνωστό, τότε κυριαρχούσαν οι ατεκμηρίωτες υπεραπλουστευτικές γενικεύσεις και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Αυτό όμως δε στάθηκε ικανό να αποτρέψει όσες πραγματικά επιθυμούσαν να συνεχίσουν το σχολείο ώστε να ακολουθήσουν τον δικό τους δρόμο και να μην αρκεστούν απλώς, σύμφωνα με τις υποδείξεις της κοινωνίας, στον ρόλο της νοικοκυράς. Μελλοντικά, οι γενιές των παιδιών που κατάφεραν να μορφωθούν και να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, επανεξέτασαν με κριτική σκέψη τις παραδεδομένες αντιλήψεις κι έτσι διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο με θεωρητικό ή πρακτικό τρόπο στο να διεκδικήσουν οι γυναίκες μια επί ίσοις όροις μεταχείριση σε όλους τους τομείς και πρωτίστως στην εκπαίδευση.

Το μείζον πρόβλημα ήταν ότι και πριν από τον πόλεμο υπήρχαν μεγάλες ελλείψεις στα λιγοστά και υποστελεχομένα σχολεία. Το πρώτο και για πολλούς ανυπέρβλητο εμπόδιο ήταν ότι για πολλά χρόνια, μέχρι το 1950 περίπου, το μοναδικό πλήρες Γυμνάσιο στη Θεσπρωτία βρισκόταν στην Παραμυθιά. Αυτό ήταν ένα τεράστιο ζήτημα για όσους κατοικούσαν σε απομακρυσμένα χωριά αλλά δεν επιθυμούσαν να ακολουθήσουν την πεπατημένη και να σταματήσουν το σχολείο μετά την αποφοίτηση από το δημοτικό και να ακολουθήσουν εν συνεχεία τη βιοπάλη. Με τα σημερινά δεδομένα μοιάζει παράλογο, όμως τότε η μετακίνηση ακόμα και για σχετικά κοντινές αποστάσεις ήταν υπόθεση πολλών ωρών. Αυτό συνέβαινε επειδή τα μοναδικά μέσα μεταφοράς πέρα από τα υποζύγια, ήταν τα φορτηγά οχήματα τα οποία αποτελούσαν τη πιο διαδεδομένη επιλογή μετακίνησης για την ελληνική επαρχία μετά τον πόλεμο. Αυτά τα φορτηγά μετέφεραν στις καρότσες τους ζώα, διαφόρων ειδών εμπορεύματα αλλά και ανθρώπους. Ωστόσο, το οδικό δίκτυο δεν ήταν προσαρμοσμένο για τέτοιες απαιτήσεις με αποτέλεσμα να κινούνται με εξαιρετικά χαμηλή ταχύτητα δίχως να υπάρχει κάποιου είδους άνεση για τους επιβάτες. Η κατάσταση γινόταν ακόμα πιο αφόρητη όταν έβρεχε δίχως να είναι

89. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 8.

τοποθετημένη μια τέντα ως σκέπασμα. Προφανώς, αυτές οι λύσεις ήταν τόσο κουραστικές που πολλοί προτιμούσαν να διανύσουν αυτές τις αποστάσεις βαδίζοντας⁹⁰.

Οι μεταφορές ήταν ακόμα πιο δύσκολες όταν η διαδρομή δεν περιλάμβανε μόνο ξηρά. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν τα χωριά στην επαρχία Φιλιατών διότι ο ποταμός Καλαμάς ήταν ένα ανυπέρβλητο φυσικό εμπόδιο. Τότε δεν υπήρχαν γέφυρες για να διευκολύνουν τη διέλευσή του, η μόνη διαθέσιμη διάβαση ήταν μια υποτυπώδης ξύλινη πεζογέφυρα που βρισκόταν στη θέση <<Μπολιάνα>> της Κοκκινιάς. Η κατασκευή ουσιαστικά ήταν μια σχεδίασαν πλατφόρμα αρκετά μεγάλων διαστάσεων φτιαγμένη από ξύλο που κινούνταν με τη βοήθεια μιας τροχαλίας που λειτουργούσε με μοχλό επάνω σε ένα ανθεκτικό συρματόσχοινο το οποίο ήταν στηριγμένο και στις δύο όχθες. Θεωρούνταν σε γενικές γραμμές αξιόπιστη, αρκεί να υπήρχε η κατάλληλη κατανομή του βάρους επάνω της. Έτσι, ήταν ικανή να μεταφέρει ανθρώπους, ζώα και αυτοκίνητα. Οι καταγόμενοι από τις ορεινές περιοχές χαρακτήριζαν αυτήν την εμπειρία ιδιαίτερα επώδυνη και ψυχοφθόρα. Εξαιτίας αυτής της ιδιαίτερης κατάστασης πολλάκις κινδύνευσαν άτομα, ανάμεσα τους και πολλοί μαθητές που κατευθυνόταν προς την Παραμυθιά. Αυτό συνέβαινε όταν η πρόχειρη γέφυρα δε λειτουργούσε λόγω κακοκαιρίας και προσπαθούσαν να περάσουν από άλλο σημείο με βάρκα η οποία εύκολα μπορούσε να παρασυρθεί από τα ορμητικά νερά⁹¹.

Πρέπει να τονιστεί ότι για τους μαθητές της Θεσπρωτίας που επιθυμούσαν να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, η μοναδική επιλογή βρισκόταν στην Παραμυθιά. Αυτό συνέβαινε επειδή για πολλά χρόνια, ακόμα και μετά τη λήξη του πολέμου, υπήρξε το μόνο πλήρες γυμνάσιο στον νομό. Πιο συγκεκριμένα, στην Ηγουμενίτσα ξεκίνησε υποτυπωδώς να λειτουργεί Γυμνάσιο το 1946, την πρώτη χρονιά διέθετε μόνο μια τάξη με ελάχιστους μαθητές που δεν έφταναν αριθμητικά διψήφιο νούμερο που πιο συγκεκριμένα ήταν επτά ή οκτώ. Σταδιακά, κάθε χρόνο προσέθεταν τάξεις μέχρι και το 1951, έκτοτε ολοκληρώθηκε και θεωρήθηκε πλήρες. Οι αμέτρητες ελλείψεις στο συγκεκριμένο σχολείο καθιστούσαν τις συνθήκες μάθησης απαράδεκτες. Τα βασικότερα μειονεκτήματα του ήταν ότι δε διέθετε επαρκείς σε αριθμό αίθουσες, θρανία ούτε και άλλα εποπτικά μέσα πέρα από τον μαυροπίνακα, γεγονός που έθετε υπό αμφισβήτηση την επιτυχή υλοποίηση των διδασκαλιών. Τα μαθήματα

90. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2014, σ.29.

91. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 7.

πραγματοποιούνταν συνθήως σε άδειες αίθουσες του Δημοτικού σχολείου της περιοχής, άλλες φορές σε χώρους της εκκλησίας ενώ τις ημέρες που οι καιρικές συνθήκες το επέτρεπαν, μαθητές κι εκπαιδευτικοί μετέφεραν τα ελάχιστα αντικείμενα που διέθεταν στην ύπαιθρο και πραγματοποιούσαν τις διδασκαλίες στο γήπεδο υπό τη σκιά των ελαιόδεντρων. Αυτές οι συνθήκες προφανώς δεν ήταν οι ιδανικές φέροντας εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους σε μια ιδιαίτερα δεινή θέση. Όσον αφορά την ευρύτερη περιοχή, το 1950 η Πάργα (αρχικά υπάγονταν στον νομό Θεσπρωτίας) απέκτησε δικό της ημιγυνάσιο και λίγα χρόνια αργότερα, πιο συγκεκριμένα το 1956, ακολούθησαν στα ίδια χνάρια και οι Φιλιάτες. Μέχρι τότε στην Παραμυθιά στεγάζονταν το μοναδικό πλήρες Γυμνάσιο του νομού το οποίο διέθετε δικό του διδακτήριο αλλά και όλα τα υπόλοιπα υλικά μέσα όπως καρέκλες, έδρες, θρανία, μαυροπίνακες, βιβλία, χάρτες κλπ.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι για πολλά χρόνια η Παραμυθιά υπήρξε η μοναδική επιλογή για όσους δεν ήθελαν να φύγουν πολύ μακριά από τις εστίες τους⁹². Ωστόσο, υπήρχε όπως αναλύθηκε προηγουμένως και η δυσκολία στις μετακινήσεις καθώς, όπως προαναφέρθηκε, ήταν σχεδόν ανέφικτο για κάποιον από τα πιο απομακρυσμένα χωριά να πραγματοποιεί καθημερινά αυτό το δρομολόγιο γιατί πέρα από εξουθενωτικό, σε μερικές περιπτώσεις ήταν και άκρως επικίνδυνο. Η οικονομική δυσπραγία επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση και περιορίζει δραματικά τις επιλογές των μαθητών. Πριν την ίδρυση του Οικοτροφείου αλλά και ύστερα από αυτήν, όσοι δεν έγιναν δεκτοί ή δεν το επεδίωξαν αναγκάστηκαν να ζήσουν κάτω από άθλιες συνθήκες για να δώσουν σάρκα και οστά στα όνειρα τους. Υπάρχουν καταγεγραμμένες πολλές ιστορίες παιδιών που έμειναν εκτός του οικοτροφείου και ταλαιπωρήθηκαν για να έχουν πρόσβαση στο υπέρτατο αγαθό της μόρφωσης. Ιστορίες που ακολουθούν παρόμοιο μοτίβο μεταξύ τους κι εμφανίζουν ανεπαίσθητες διαφοροποιήσεις καθώς οι συνθήκες ήταν σε γενικές γραμμές ίδιες και δυσμενείς.

Οι μαθητές του Γυμνασίου με καταγωγή όχι μόνο από τα απομακρυσμένα χωριά της Θεσπρωτίας, αφού και οι γειτονικοί νομοί αντιμετώπιζαν τα ίδια προβλήματα, λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες συγκυρίες οδηγούνταν σε μια πρόχειρη λύση που στην προκειμένη έμοιαζε ιδανική. Αυτό συνέβαινε επειδή ήταν ανέφικτο να διανύουν μεγάλες αποστάσεις κάθε ημέρα καθώς απαιτούνταν χρήματα, ενέργεια και κυρίως χρόνος. Η έσχατη επιλογή λοιπόν στην

92. Βλ. ό.π., σ. 6.

οποία κατέφυγαν πολλοί μαθητές ήταν η ενοικίαση μικρών και ενδεχομένως ακατάλληλων για κατοίκηση δωματίων τα οποία για οικονομικούς λόγους τα μοιραζόταν πολλά παιδιά, με τη συγκατοίκηση να γίνεται κάτω από άθλιες συνθήκες. Υπάρχουν ουκ ολίγες περιγραφές μαθητών που εκείνα τα χρόνια έκαναν αυτή τη θυσία για να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι μαθητές εγκατέλειπαν προσωρινά τα σπίτια τους παίρνοντας ελάχιστα από τα υπάρχοντα τους ώστε να μην πιάνουν πολύ χώρο στη νέα τους οικία. Συνήθως δεν είχαν κρεβάτια γιατί ο διαθέσιμος χώρος παρά τις όποιες θυσίες για καλύτερη διαχείριση του παρέμενε περιορισμένος. Έτσι, προτιμούσαν να κοιμούνται στο πάτωμα τοποθετώντας τα στρώματα και τα σκεπάσματα τους μόνο τις βραδινές ώρες ώστε να τα μαζεύουν κατά τη διάρκεια της μέρας που δεν τα χρειαζόταν, για να κινούνται με μεγαλύτερη άνεση στο χώρο. Το φαγητό ήταν κι αυτό ελάχιστο. Επειδή τα παιδιά δε διέθεταν ούτε το χρόνο αλλά ούτε και τις απαραίτητες γνώσεις, συνήθως τρέφονταν με ψωμί, τυρί, ελιές, αυγά, γιαούρτι και γενικότερα ό,τι τους έστελναν οι οικογένειες τους. Σπάνια δεχόταν επισκέψεις από τους γονείς τους επειδή σε πολλές περιπτώσεις χρειαζόταν να πεζοπορούν για διψήφιο αριθμό ωρών ώστε να φτάσουν στην Παραμυθιά. Άλλο ένα ζήτημα που αντιμετώπιζαν ήταν και η ατομική υγιεινή και καθαριότητα. Όταν ήθελαν να πλύνουν έπρεπε να κουβαλήσουν τα πράγματα μέχρι μια βρύση που βρίσκεται λίγο πιο έξω από την Παραμυθιά κοντά στο χωριό Σαμέτια, γεγονός που αύξανε ακόμα περισσότερο την ταλαιπωρία⁹³. Ωστόσο, κυρίως μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, κάποιοι πιο εύποροι μαθητές μπορούσαν να εξασφαλίσουν έναν αξιοπρεπή και ελεύθερο τρόπο ζωής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλοί οικότροφοι να θεωρούν αυτές τις ανέσεις σαν ένα άπιαστο όνειρο⁹⁴.

Καθίσταται λοιπόν προφανές ότι οι συνθήκες ήταν πολύ δύσκολες για τα παιδιά εκείνης της εποχής που δεν ήθελαν να αρκεστούν στις στοιχειώδεις γνώσεις που τους προσέφερε το δημοτικό. Το Οικοτροφείο βοήθησε ώστε να μειωθούν φαινόμενα σαν τα άνωθι και να διευκολυνθούν οι ήδη κατατρεγμένοι μαθητές. Αναμφίβολα κι εκεί οι συνθήκες δεν ήταν οι ιδανικές στην αρχή αλλά τουλάχιστον υπήρχε μια οργάνωση που ενίσχυε το αίσθημα ασφάλειας στους τροφίμους και τους απάλλαξε από προβλήματα όπως αυτά που αναφέρθηκαν. Για τον λόγο αυτό άλλωστε γινόταν διαρκώς και άοκνα προσπάθειες προκειμένου να τροποποιηθούν οι

93. Βλ. ό.π., σ. 9.

94. Βλ. Συνέντευξη Χαρίση Τζούμα, σ. 166.

δομές του ώστε να καταστούν κατάλληλες για να φιλοξενήσουν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά, δηλαδή τους επίδοξους, μελλοντικούς τότε, επιστήμονες.

2. Ο Μητροπολίτης Δωρόθεος (Δημήτριος Νάσκαρης)

2.1. Τα πρώτα χρόνια της ζωής του

Ο Δημήτριος Νάσκαρης γεννήθηκε το 1904 στο Θεσπρωτικό Πρεβέζης από φτωχή οικογένεια. Είχε ακόμα άλλα δυο αδέρφια, έναν μεγαλύτερο αδερφό και μια μικρότερη αδερφή. Σε ηλικία μόλις τεσσάρων ετών έχασε και τους δυο του γονείς, βιώνοντας έτσι από πολλή μικρή ηλικία την ορφάνια. Την επιμέλεια των παιδιών ανέλαβε μια θεία από την πλευρά της μητέρας τους. Η εκπαίδευση του περιορίστηκε μέχρι το Δημοτικό Σχολείο διότι δεν είχε τη δυνατότητα να συνεχίσει τη φοίτηση του σε κάποιο Γυμνάσιο. Έτσι, ασχολήθηκε με αγροτικές εργασίες προκειμένου να βιοποριστεί. Όμως, ήταν φανερό πώς το ενδιαφέρον του στρέφονταν γύρω από τη θρησκεία διότι έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για σχετικά ζητήματα και μελετούσε συνεχώς εκκλησιαστικά βιβλία.

Μετά το τέλος της θητείας του στο στρατό, έκανε μία αποτυχημένη απόπειρα να μεταβεί στο Άγιο Όρος. Έτσι, βρέθηκε στην Κόρινθο αναζητώντας εργασία. Η τύχη τον έφερε να εργάζεται στα κτήματα της Ιερατικής Σχολής Κορίνθου απ' όπου και ξεκίνησαν όλα. Η χαρισματική προσωπικότητα του Νάσκαρη σε συνδυασμό με την οξύνοια, την εργατικότητα και το ήθος του δεν άργησαν να τραβήξουν την προσοχή του τότε Μητροπολίτη Κορίνθου και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών, Δαμασκηνού. Ο μητροπολίτης δείχνοντας τη συμπάθεια και την εκτίμηση του σε αυτόν τον λαμπρό νέο, τον βοήθησε να εγγραφεί στο ημιγυμνάσιο της Κορίνθου και στη συνέχεια στην Ιερατική Σχολή όπου και χειροτονήθηκε Διάκονος το 1929. Με την αποφοίτησή του προωθήθηκε από τον Δαμασκηνό στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης στην Κωνσταντινούπολη το 1931. Αποφοίτησε το 1936 με το βαθμό του Αρχιμανδρίτη. Μετά από αυτό, υπηρέτησε ως εφημέριος στον ιερό ναό Αγίου Βασιλείου στα Εξάρχεια ενώ παράλληλα ασκούσε καθήκοντα Γραφέα και Γραμματέα της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος την περίοδο 1936 έως 1943.

Την άνοιξη του 1943 εκλέχθηκε Μητροπολίτης Παραμυθιάς, Φιλιατών και Γηρομερίου⁹⁵. Ο Δωρόθεος άργησε να αναλάβει τα καθήκοντά του καθώς ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας τον οδήγησε σε παρατεταμένη νοσηλεία στο νοσοκομείο. Το γεγονός ότι παρέμενε μακριά από το ποίμνιο του δεν τον εμπόδισε από το να συγκεντρώσει ρουχισμό, τρόφιμα και γενικότερα είδη πρώτης ανάγκης κατά διάρκεια της ανάρρωσης του. Η μακρά απουσία του όμως, δεν οφειλόταν μόνο σε λόγους υγείας διότι οι δυνάμεις κατοχής αποτέλεσαν τροχοπέδη για την άφιξη και την ενθρόνισή του⁹⁶.

2.2. Ο Δωρόθεος και η εκτέλεση των 49 προκρίτων

Η άφιξη του Δωρόθεου Νάσκαρη στην Παραμυθιά συνέπεσε με μία από τις μελανές σελίδες της ιστορίας της περιοχής. Οι Γερμανοί σε συνεργασία με τους Τσάμηδες είχαν συλλάβει επιφανείς πολίτες της κωμόπολης, 49 εκ των οποίων τους εκτέλεσαν 2 ημέρες μετά. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με διηγήσεις αλλά και αδιάσειστα στοιχεία προηγήθηκαν τα κάτωθι. Κατά το διάστημα που βρισκόταν ο Δωρόθεος στα Ιωάννινα και διαπραγματευόταν την άδεια εισόδου του στην Παραμυθιά, πληροφορήθηκε για την κράτηση των κατοίκων. Αυτό ως γεγονός τον θορύβησε. Προσπάθησε αξιοποιώντας όλα τα μέσα να εξασφαλίσει την απελευθέρωση τους, λαμβάνοντας μάλιστα και τη διαβεβαίωση του Στρατιωτικού Διοικητή για τη διευθέτηση του ζητήματος. Δυστυχώς, αυτό δε στάθηκε αρκετό. Από την Παρασκευή 24 Σεπτεμβρίου του 1943 είχε ήδη δοθεί η αφορμή για να "δικαιολογήσει" το αποτρόπαιο έγκλημα. Στην τοποθεσία Σκάλα, σκοτώθηκαν έξι Γερμανοί σε μάχη με αντάρτες του ΕΔΕΣ. Η απόφαση είχε ήδη ληφθεί.

Η πρώτη φάση του σχεδίου τέθηκε σε εφαρμογή στις 27 Σεπτεμβρίου με τη σύλληψη όσων ήταν στη λίστα που οι ίδιοι οι Τσάμηδες είχαν συντάξει, όπως αποκαλύφθηκε χρόνια αργότερα. Εν τω μεταξύ, ο αρχηγός των Αλβανοτσάμηδων Νουρί Ντίνο έχοντας πληροφορηθεί για τις κινήσεις του Δωρόθεου, έσπευσε να ενημερώσει το Φρούραρχο Παραμυθιάς ο οποίος δίχως να ενημερώσει την Ανώτερη Στρατιωτική Διοίκηση στα Ιωάννινα προχώρησε στην εκτέλεση. Μετά από 33 ώρες αιχμαλωσίας στην περιβόητη αίθουσα στο δημοτικό σχολείο Βούλγαρη, που σήμερα έχει διαμορφωθεί και αφιερωθεί στη μνήμη τους, ξεκίνησαν για την τελευταία τους

95. Βλ. Βασίλης Κραψίτης, *Θεσπρωτικά*, ό.π., σσ. 168-169.

96. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σσ. 17-18.

διαδρομή. Στις 29 Σεπτεμβρίου οι μελλοθάνατοι οδηγήθηκαν στο χωράφι ιδιοκτησίας Τσαμάτου, στη θέση «Άγιος Γεώργιος» όπου σήμερα βρίσκεται το Ηρώ των πεσόντων. Εκεί, τριάντα πέντε όμηροι από διπλανά χωριά είχαν σκάψει τους ομαδικούς τάφους. Λίγο πριν την εκτέλεση, τρεις αφέθηκαν ελεύθεροι γιατί θεωρήθηκε ότι θα ήταν περισσότερο χρήσιμοι ως εργάτες. Έτσι λοιπόν, οι 49 εναπομείναντες έχασαν τη ζωή τους μένοντας για πάντα στην ιστορία και τις καρδιές των ντόπιων καθιστώντας την Παραμυθιά μια μαρτυρική πόλη. Κάθε χρόνο κατά την ίδια ημερομηνία διοργανώνονται εκδηλώσεις μνήμης για να μη λησμονηθεί ποτέ η θυσία τους και να αποδοθούν οι τιμές που τους αρμόζουν⁹⁷.

Σχετικά με τις ενέργειες του Δωρόθεου, αυτές είναι γνωστές από αναφορά του ίδιου στην Ιερά Σύνοδο το Μάρτιο του 1944. Όπως προαναφέρθηκε, ο Γερμανός Φρούραρχος έδρασε αυτοβούλως χωρίς να λάβει έγκριση από τους προϊσταμένους του και προφανώς δίχως να υπάρχει κάτι έντυπο που να αποδεικνύει τη ροή των γεγονότων. Αυτό υπήρξε το δεκανίκι για τη διατύπωση αμφιβολιών σχετικά με την ειλικρίνεια του μητροπολίτη κι ακόμα χειρότερα έδωσε λαβή για τη δημιουργία της υπόνοιας πως ο ίδιος εμπλέκονταν κατά κάποιο τρόπο στη δολοφονία των προκρίτων! Τα σαθρά θεμέλια αυτού του επιχειρήματος καταρρίπτονται από το γεγονός ότι αργότερα ο Δωρόθεος ήταν το άτομο που πρωτοστάτησε για τη σωτηρία πολλών ατόμων που θα είχαν την ίδια τύχη. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει αναφορά για τη διάσωση 45 ατόμων από ενέργειες του Νάσκαρη⁹⁸.

2.3. Ο Δωρόθεος Νάσκαρης στην Παραμυθιά

Ο Δωρόθεος, ανέλαβε τα καθήκοντα του σε μια εξαιρετικά δύσκολη περίοδο λόγω της τριπλής κατοχής που ταλάνιζε εκείνα τα χρόνια την Παραμυθιά. Την 1η Οκτωβρίου του 1943 ενθρονίστηκε μέσα σε ένα άκρως τεταμένο κλίμα με τους μουσουλμάνους να εξαπολύουν απειλές ότι θα τον δολοφονήσουν. Προφανώς, δεν ήταν ο μόνος που αντιμετώπιζε αυτό το πρόβλημα. Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου έχουν καταγραφεί πολλά περιστατικά σχετικά με βιαιοπραγίες των Μουσουλμάνων Τσάμηδων έναντι των χριστιανών της περιοχής. Αυτό βέβαια δε στάθηκε αρκετό για να εμποδίσει τον Δωρόθεο από το να σηκώσει το ανάστημά

97. Βλ. Παναγιώτης Τσαμάτος, *Η σφαγή των 49 προκρίτων της Παραμυθιάς από τους Τσάμηδες που συνεργάστηκαν με την αιματοβαμμένη μεραρχία Έντελβάις των Ναζί*, εκπομπή <<Μηχανή του χρόνου>>, Διαθέσιμο [εδώ](#).

98. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σσ. 19-20.

του και να προσπαθήσει να αναχαιτίσει αυτές τις δράσεις αγηφώντας τις όποιες απειλές. Οι ενέργειές του έφεραν κάποιο αποτέλεσμα βοηθώντας να αναθαρρήσει, έστω και πρόσκαιρα, το χριστιανικό στοιχείο. Αυτή η προσπάθεια είχε ως αντίκτυπο την έκρηξη θυμού των Αλβανών της περιοχής που έφτασαν σε σημείο να απευθυνθούν στο Γερμανό Φρούραρχο της Παραμυθιάς και με συκοφαντίες να προσπαθούν να τον εμπλέξουν ως συνεργό σε κάθε επίθεση που πραγματοποιούσαν οι αντάρτικες ομάδες. Το αποτέλεσμα που προέκυψε από αυτές τις λασπολογίες ήταν η σύλληψη του στις 2 Νοεμβρίου του 1943. Δυο ημέρες αργότερα αφέθηκε ελεύθερος, όμως, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει για λίγο την περιοχή.

Ο Δωρόθεος ήταν από τις περιπτώσεις των μητροπολιτών που προκειμένου να υπερασπιστεί την ελευθερία και τα ιδανικά του έθνους, δε δίστασε να φορέσει τα <<χακί>> παραμένοντας βέβαια πάντα προσηλωμένος στη θρησκεία και όσα αυτή πρεσβεύει. Για τον λόγο αυτό, κατά τη μικρή διάρκεια της παραμονής του στην Αθήνα, εντάχτηκε στις δυνάμεις του ΕΔΕΣ που δρούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Παραμυθιάς από τα χωριά της Ντουσκάρας μέχρι και το Ζάλλογο, διαδραματίζοντας έτσι εξέχοντα ρόλο στο διπλωματικό τομέα τόσο των Ελλήνων όσο και των Συμμάχων. Η συμβολή του αποδεικνύεται περίτρανα από την ανάληψη της εκπροσώπησης των συμμαχικών δυνάμεων στην διαπραγμάτευση παράδοσης των Γερμανών στην Κέρκυρα, τον Οκτώβριο του 1944. Στα τέλη του 1944 όταν επικράτησε το ΕΑΜ και οι δυνάμεις του ΕΔΕΣ κατέφυγαν στην Κέρκυρα, αποφάσισε να διαφοροποιηθεί και να συνεργαστεί με τον ΕΛΑΣ⁹⁹.

Έπειτα, επέστρεψε αποκλειστικά στα εκκλησιαστικά του καθήκοντα. Έκτοτε, κύριο μέλημα του έγινε η προσφορά βοήθειας σε άπορες οικογένειες θυμάτων του πολέμου. Επεδίωξε δηλαδή να τους δοθεί μια οικονομική ενίσχυση αλλά και γενικότερα μερίμνησε να λάβουν την περίθαλψη που τόσο χρειαζόταν για να επουλωθούν οι πληγές τους, ενώ παράλληλα σχεδίαζε υπομνήματα για την επίλυση του Βορειοηπειρωτικού ζητήματος. Μέσα στο πλαίσιο αυτών των δράσεων αλληλεγγύης έγκειται και η ίδρυση του οικοτροφείου Παραμυθιάς τον Απρίλιο του 1946 το οποίο προσέφερε στέγη και σίτιση σε περίπου 200 μαθητές σε μια εποχή που όλα έμοιαζαν ταραγμένα¹⁰⁰. Μόνο μια πράξη σαν κι αυτή θα μπορούσε να τονώσει το αίσθημα της ασφάλειας και να βοηθήσει πολλά παιδιά να συνεχίσουν τη φοίτηση τους ομαλά

99. Βλ. Paramythia online, *Δωρόθεος: Ο Μητροπολίτης Παραμυθιάς με τα χακί και η δράση του σε Παραμυθιά και Κέρκυρα*, Δημοσίευση: 09/01/2016. Διαθέσιμο [εδώ](#).

100. Βλ. Βασίλης Κρασίτης, *Θεσπρωτικά*, ό.π., σ. 169.

παρακάμπτοντας τα αδιέξοδα που έβρισκαν για το μέλλον τους. Από αυτήν του την ενέργεια δεν ευεργετήθηκαν μαθητές μόνο από την ευρύτερη περιοχή της Παραμυθιάς αλλά κι από πολύ μακρινά μέρη που δε θα είχαν υπό άλλες συνθήκες πρόσβαση στην εκπαίδευση. Πιο αναλυτική αναφορά για τη λειτουργία του οικοτροφείου θα γίνει στα επόμενα κεφάλαια.

2.4. Τα τελευταία χρόνια της δράσης του

Στις 28 Μαρτίου του 1952 μετατέθηκε και εξελέγη Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών. Συνέχισε κι εκεί το φιλανθρωπικό του έργο ευεργετώντας και τη νέα του Μητρόπολη. Επιγραμματικά μπορεί να αναφερθεί ότι αρχικά ίδρυσε κι εκεί Οικοτροφείο για να βοηθηθούν οι μαθητές. Δε στάθηκε όμως μόνο στη νέα γενιά. Επιπρόσθετα, έχτισε γηροκομείο στα μεγάλα Καλύβια Τρικάλων για την περίθαλψη των υπερηλίκων που το είχαν ανάγκη. Γενικότερα αξιοποίησε με τέτοιο τρόπο την εκκλησιαστική περιουσία που και το ποίμνιο βοήθησε αλλά και στη Μητρόπολη έδωσε νέα πνοή.

Ο Δωρόθεος απεβίωσε αιφνιδίως στις 24 Ιουνίου του 1959 σε ηλικία 55 ετών ενώ βρισκόταν στην Αθήνα για τις εργασίες της Ιεραρχίας¹⁰¹. Το σίγουρο είναι ότι δεν πρόκειται να λησμονηθεί ποτέ, χάρη στο έργο που άφησε πίσω του σε μια τοπική κοινωνία που πήρε δύναμη από τη μαχητικότητα αλλά και την ιεροσύνη που χαρακτήριζε τις πράξεις του. Η ανιδιοτέλεια και η αλτρουιστική του διάθεση θα παραμείνουν ανεξίτηλες στο πέρασμα του χρόνου γιατί δε στάθηκε μόνο στη θεωρία, βοήθησε έμπρακτα την περιοχή σε μια δύσκολη περίοδο προσφέροντας έργα ουσίας. Το 1993 στις 17 Οκτωβρίου με πρωτοβουλία αποφοίτων του Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, ιδρύθηκε ο «Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς». Έπειτα από ενέργειες του συλλόγου αυτού στις 30 Ιουλίου του 2000 έγιναν τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Δωρόθεου στο Θεσπρωτικό Πρεβέζης στον χώρο του κρατικού παιδικού σταθμού, εκεί δηλαδή όπου βρισκόταν το πατρικό του σπίτι. Αυτή η κίνηση είχε ως στόχο την ένδειξη σεβασμού αλλά και θαυμασμού για όλα όσα άφησε παρακαταθήκη, αποτίνοντας έτσι φόρο τιμής σε αυτόν τον σπουδαίο άνθρωπο που πρωτοστάτησε σε τόσα αξιόλογα έργα. Είναι εντυπωσιακό το γεγονός πως κέρδισε την εκτίμηση

101. Βλ. Μάρκος Μάρκου, *Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών κυρός Δωρόθεος. (1905-1959). (Εκκλησία της Ελλάδος)*, Αναθεώρηση κειμένου: 07/03/2021. Διαθέσιμο στο: http://users.sch.gr/markmarkou/1931_1959/1959/koim/dorotheos_naskaris.htm

και το σεβασμό ακόμα και από άτομα με διαφορετικά πολιτικά φρονήματα χάρη στην ακεραιότητα του χαρακτήρα του και τις πράξεις του. Κι αυτό οφείλεται στο ότι ποτέ δεν υπήρξε φανατισμένος με μια ιδεολογία. Ο συγγραφέας Χρήστος Καινούργιος που ήταν και συγχωριανός του στο βιβλίο του ``Δάφνες και Δάκρυα¹⁰²``: <<Με όσους παράγοντες, ακόμα και πάρα πολλούς απλούς Εαμίτες και κομμουνιστές, συζήτησα για το Δωρόθεο, προσπάθησαν να τον χαρακτηρίσουν σαν έναν συντηρητικό τοπικό παράγοντα της "εθνικιστικής παράταξης", που τόλμησε να "ελεήσει" πολλούς καταδιωκόμενους, φυγόδικους και μελλοθάνατους αγωνιστές της αριστεράς. Προσπάθησε να συνδράμει και να γλυτώσει αριστερούς βαρυποινίτες, κινδυνεύοντας να αντιμετωπίσει το "κατηγορώ" της μεταβαρκιζιανής παραξουσίας και ταυτόχρονα, αυτοδιακυβεύοντας τις αντιστασιακές και ιεραρχικές του περγαμινές>>. Αυτές λοιπόν είναι μερικές μόνο πτυχές της ζωής του ιδρυτή του οικοτροφείου Παραμυθιάς. Ανεξαρτήτως από το αν συμφωνεί ή διαφωνεί κάποιος με τις επιλογές και τη στάση του, είναι δεδομένο όμως πως κανείς δε μπορεί να αμφισβητήσει το έργο και την προσφορά του.

2.5. Ο Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς και η τοποθέτηση της προτομής του Μητροπολίτη Δωρόθεου Νάσκαρη

Οι ευεργετηθέντες μαθητές από το οικοτροφείο Παραμυθιάς επανενώθηκαν πολλές δεκαετίες μετά την αποφοίτηση τους κι αποφάσισαν να δείξουν την ευγνωμοσύνη τους, έστω κι εκ των υστέρων, στον εμπνευστή του εγχειρήματος για τη δημιουργία του ασύλου. Για τον λόγο αυτό στις 17 Οκτωβρίου του 1993, 47 χρόνια μετά την ίδρυση του Οικοτροφείου, τελέστηκε στην Παραμυθιά Αρχιερατικό μνημόσυνο προς τιμήν του Μητροπολίτη Δωρόθεου Νάσκαρη. Μετά την τέλεση του, οι παρευρισκόμενοι πρώην τρόφιμοι του ιδρύματος κατευθύνθηκαν προς τη Γλυκή Θεσπρωτίας όπου έγινε μία συναισθηματικά φορτισμένη από τις αναμνήσεις συνεστίαση. Αναλογιζόμενοι τις χαρούμενες στιγμές που πέρασαν εκεί αλλά και το πόσο διαφορετική θα ήταν η ζωή τους αν δεν υπήρχε αυτό το ίδρυμα, έλαβαν την πρωτοβουλία να αιτηθούν τη φιλοτέχνηση και τοποθέτηση της προτομής του ανθρώπου που έδωσε σάρκα και οστά στα όνειρά τους. Για να γίνει αυτό εφικτό συγκροτήθηκε εκείνη την ημέρα μια άτυπη επιτροπή από τους: Δημήτριο Καλδάνη, Δημήτριο Στραβέλη, Βύρωνα Κάτσιο, Αχιλλέα Τσαπέλα και Σωτήριο Λίγκα. Η συγκεκριμένη επιτροπή ήταν που συντόνισε τις ενέργειες για την απαιτούμενη ίδρυση

102. Βλ. Χρήστος Καινούργιος, *Δάφνες και Δάκρυα*, εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 1981.

ενός Συλλόγου με νομική υπόσταση. Το Πρωτοδικείο Παραμυθιάς με την υπ' αριθμ. 45/1994 απόφαση του ενέκρινε το υποβληθέν καταστατικό και ο <<Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς>> είχε γίνει κι επίσημα πλέον γεγονός.

Οι βασικότερες επιδιώξεις του Συλλόγου συνοψίζονται στα κάτωθι. Πρωταρχικός στόχος ήταν η συναδέλφωση των Μελών και η σύσφιξη των ανθρωπίνων σχέσεων μεταξύ τους. Στη συνέχεια ήταν η απόδοση τιμής και ευγνωμοσύνης, με φιλοτέχνηση προτομής του ιδρυτή του Οικοτροφείου. Τέλος, επιδιώχθηκε η συμπαράσταση και συμπαράταξη σε κάθε προσπάθεια, που θα στόχευε στην πνευματική, πολιτιστική και ηθική ανύψωση της Θεσπρωτίας. Στις 30 Ιουλίου του 1995 έλαβε μέρος η πρώτη Γενική Συνέλευση του Συλλόγου στην Ηγουμενίτσα με τη συμμετοχή τριάντα τριών μελών. Σε αυτή, αναδείχθηκε το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο και η Εξελεγκτική Επιτροπή. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το Διοικητικό Συμβούλιο, Πρόεδρος εξελέγει ο Ιωάννης Διαμαντής, Αντιπρόεδρος ο Νικόλαος Παπανικολάου, Γραμματέας ο Δημήτριος Στραβέλης, Ταμίας ο Χρήστος Τσέρης και Μέλος ο Αντώνιος Ντίνος. Στην Εξελεγκτική Επιτροπή τη θέση του Προέδρου κατέλαβε ο Κακούρης Δημήτριος, του Γραμματέα ο Βασίλειος Τσάτσης και του Υπευθύνου Ελέγχου ο Σωτήριος Λίκκας. Η νέα, επίσημη διοίκηση εργάστηκε για την υλοποίηση των στόχων του συλλόγου. Στο πλαίσιο αυτών των ενεργειών στάλθηκε εγκύκλιος σε τοπικές εφημερίδες με απώτερο σκοπό να κινητοποιηθούν ακόμα περισσότεροι από τους μαθητές που πέρασαν από το οικοτροφείο και παράλληλα να συνδράμουν για τα έξοδα που απαιτούσε η δημιουργία και τοποθέτηση της προτομής του Μητροπολίτη Δωρόθεου. Πολλοί διαφώνησαν με τον συγκεκριμένο τρόπο προσέγγισης γι' αυτό και διαμαρτυρήθηκαν με διάφορους τρόπους ακόμα και με άρθρα στον ημερήσιο τύπο.

Οι αντιρρήσεις αυτές, οδήγησαν σε παρατεταμένο διάλογο των εμπλεκομένων που διήρκεσε περίπου δύο χρόνια. Μέσα σε αυτό το διάστημα όμως, δεν παρέμειναν μόνο σε ατέρμονες συζητήσεις σχετικά με τα σημεία σύγκλισης ή απόκλισης των μελών. Παράλληλα, τέθηκαν τα θεμέλια για την υλοποίηση του στόχου σχετικά με την κατασκευή της προτομής. Αυτές οι δράσεις έφτασαν σε τέλος όταν ετέθη το θέμα για την εύρεση της κατάλληλης τοποθεσίας για το συγκεκριμένο έργο. Η απόφαση ήταν ομόφωνη με την Παραμυθιά να μοιάζει το ιδανικό μέρος για την τοποθέτηση της προτομής, διότι εκεί έδρασε κυρίως ο Μητροπολίτης αλλά πρωτίστως επειδή σε αυτήν την κωμόπολη στεγάζονταν το οικοτροφείο. Αυτή η κίνηση ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων από κάποιες ομάδες πολιτών, όμως, ο Σύλλογος προχώρησε ακάθεκτος και

υπέβαλε μέσω του Διοικητικού του Συμβουλίου στο Δημοτικό Συμβούλιο Παραμυθιάς το έγγραφο υπ' αριθ. 4/13-8-1996 με στόχο την έγκριση του αιτήματος και συνάμα τη διάθεση χώρου που θα φιλοξενούσε την προτομή. Ταυτοχρόνως, απευθύνθηκαν με αίτηση στη Μητρόπολη Παραμυθιάς με ζητούμενο να τοποθετηθεί σχετικά με αυτήν την πρωτοβουλία και το ενδεχόμενο να παραχωρούσαν μέρος για τον σκοπό αυτό. Αφού παρήλθαν αρκετοί μήνες μετά την κατάθεση του εγγράφου η απάντηση τελικά ήταν αρνητική με το Δημοτικό Συμβούλιο να αιτιολογεί την απόρριψη με βάση τις υφιστάμενες αμφιβολίες μερίδας πολιτών για το ρόλο που διαδραμάτισε ο Δωρόθεος Νάσκαρης στην εκτέλεση των 49 προκρίτων. Η Μητρόπολη με τη σειρά της δεν έδωσε κάποια απάντηση σχετικά με το έγγραφο που είχε αποσταλεί.

Τα παραπάνω γεγονότα απέτρεψαν τον Σύλλογο από το να συνεχίσει τις ενέργειες στην περιοχή της Παραμυθιάς. Στις 27 Ιουλίου του 1997 συγκλήθηκε Γενική Συνέλευση στην Πάργα Πρεβέζης κατά την οποία έγινε διεξοδική ενημέρωση τόσο για τα όσα συνέβησαν αυτούς τους μήνες όσο και για τις δημόσιες συζητήσεις που γινόταν επί του θέματος. Επιπροσθέτως, σε αυτήν τη συνέλευση εξελέγη νέο Διοικητικό Συμβούλιο που ως πρώτο έργο τους ανατέθηκε η διερεύνηση του ενδεχομένου να φιλοξενηθεί η προτομή στην Ηγουμενίτσα. Το επίσημο αίτημα τελικά δεν έλαβε ποτέ μία σαφή απάντηση κι από τον Δήμο Ηγουμενίτσας. Έτσι αποφάσισαν να απευθυνθούν στον Δήμο Θεσπρωτικού Πρεβέζης απ' όπου και καταγόταν το τιμώμενο πρόσωπο. Αυτό κατέστη εφικτό με το έγγραφο υπ' αριθ. 3/8-5-1998 για ικανοποίηση του αιτήματός τους. Τελικά, μετά από τόσες δυσκολίες ήρθε η πολυπόθητη θετική ανταπόκριση και μάλιστα ο Δήμος προσέφερε μια περίοπτη θέση της πόλης για την τοποθέτηση της προτομής. Έπειτα από αυτήν την ευμενή έκβαση της υπόθεσης, το Διοικητικό Συμβούλιο άνοιξε έναν τραπεζικό λογαριασμό στον οποίο οι ενδιαφερόμενοι θα μπορούσαν να καταθέσουν χρηματικό ποσό για την πραγμάτωση του στόχου. Η πρόσκληση αυτή προς τους παλαιούς τροφίμους έγινε και πάλι μέσω των Θεσπρωτικών εφημερίδων. Πολλά άτομα ευαισθητοποιήθηκαν, όμως όχι η πλειοψηφία των τροφίμων, είτε γιατί δεν ενημερώθηκαν εγκαίρως είτε για άλλους προσωπικούς λόγους.

Στις 24 Ιουλίου του 1999 πραγματοποιήθηκε Γενική Συνέλευση, αυτήν τη φορά στους Φιλιάτες Θεσπρωτίας. Κατά τη διάρκεια αυτής της συγκέντρωσης, αφού έγινε ενημέρωση για τις σχετικές κινήσεις και σχεδιάστηκαν τα μελλοντικά βήματα, ανανεώθηκε εν συνεχεία για την επόμενη διετία η θητεία του επιτυχημένου Διοικητικού Συμβουλίου. Μετά τη συγκέντρωση ενός

αξιοπρεπούς χρηματικού ποσού που κρίθηκε αρκετό για τη φιλοτέχνηση του έργου, ξεκίνησε η αναζήτηση για τον κατάλληλο καλλιτέχνη. Τελικώς κατέληξαν στον Λόλη Ανδρέα στον οποίο και ανέθεσαν να υλοποιήσει το όνειρό τους. Έτσι, στις 30 Ιουλίου του 2000 έγιναν τα αποκαλυπτήρια της προτομής στο χώρο του κρατικού παιδικού σταθμού, εκεί δηλαδή που λέγεται ότι βρισκόταν το πατρικό του σπίτι. Όλες οι δαπάνες για την κατασκευή της προτομής, την τροποποίηση του χώρου στον οποίο τοποθετήθηκε και τα έξοδα της τελετής καλύφθηκαν από πρώην οικότροφους που θέλησαν με αυτόν τον τρόπο να ευχαριστήσουν ακόμα και μετά θάνατον και να αποτίσουν φόρο τιμής στον άνθρωπο που μερίμνησε για το δικό τους μέλλον¹⁰³. Ο τόπος έχει ανάγκη από τέτοιες δράσεις. Η αξία τους άπτεται στο ότι υπενθυμίζουν σε όλες τις γενιές την πορεία της ιστορίας της περιοχής αποτελώντας οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές τον συνεκτικό κρίκο. Το μεγαλύτερο προτέρημα τους όμως είναι πως αποδεικνύουν περίτρανα ότι δεν νόημα να επιτυγχάνει κάποιος μόνο τους στόχους του, αλλά το πολυτιμότερο είναι να τιμά το παρελθόν του. Δυστυχώς, ο σύλλογος δεν υφίσταται πλέον, όμως, όπως το οικοτροφείο έτσι και αυτός άφησε ανεξίτηλο το στίγμα του στην περιοχή προσθέτοντας μία ακόμη μικρή ψηφίδα στο γιγαντιαίο και ανολοκλήρωτο ψηφιδωτό της κοινωνίας.

Εικόνα 8: Ο Μητροπολίτης Δωρόθεος Νάσκαρης. Πηγή:

http://users.sch.gr/markmarkou/1931_1959/1959/koim/dorotheos_naskaris.

103. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σσ. 48-52.

3. Η ίδρυση και η έναρξη λειτουργίας του Οικοτροφείου

Όπως προαναφέρθηκε, η θέση των μαθητών μετά τον πόλεμο ήταν ιδιαίτερα δυσχερής διότι τα προβλήματα που σχετιζόταν με την εκπαίδευση έμοιαζαν ήσσονος σημασίας από τη στιγμή που μεγάλο ποσοστό αυτών των παιδιών αντιμετώπιζαν καταστάσεις που τους στερούσαν την ανεμελιά της νιότης. Σημαντικότερο ήταν το πρόβλημα του υποσιτισμού το οποίο όσο περνούσε ο καιρός γινόταν όλο και πιο εμφανές. Η εικόνα των καχεκτικών παιδιών, πολλά εκ των οποίων ήταν ορφανά, με ξυρισμένα εντελώς τα κεφάλια για να απαλλαγούν από τις φθείρες, κάτι το οποίο επιβεβαίωναν και οι καθηγητές οι οποίοι ζητούσαν επίμονα βοήθεια¹⁰⁴. Αυτές οι συνθήκες ευαισθητοποίησαν και παρακίνησαν τον Μητροπολίτη Δωρόθεο καθώς και άλλους ευεργέτες της τοπικής κοινωνίας να αναζητήσουν λύση σε αυτό το μείζον πρόβλημα. Η απόφαση ελήφθη και στο ζήτημα θα δινόταν μια δραστική λύση. Έτσι, χάρη στην αποφασιστικότητα και την επιμονή του Μητροπολίτη και των υπολοίπων φιλεύσπλαχτων επιφανών πολιτών, στα μέσα του Απριλίου του 1946 άνοιξε τις πύλες του το οικοτροφείο σε ένα κτίριο απέναντι από το γυμνάσιο, η αρχική του ονομασία ήταν <<Άσυλο Απόρων Σπουδαστών>>. Η λειτουργία του ιδρύματος αυτού τους πρώτους μήνες μπορεί να χαρακτηριστεί και υποτυπώδης διότι μεταξύ απόφασης και υλοποίησης του σχεδίου μεσολάβησε πολύ μικρό χρονικό διάστημα λόγω της επιτακτικότητας της ανάγκης για την ίδρυση του. Αν και η σχολική χρονιά πλησίαζε ουσιαστικά προς το τέλος, η κανονική λειτουργία του σχολείου είχε ξεκινήσει μόλις τον Ιανουάριο, επομένως μπορεί να θεωρηθεί ως αρκετά γρήγορη αυτή η αντίδραση. Μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους, τον Ιούνιο του 1946, φιλοξενήθηκαν μόλις 10 με 15 άποροι μαθητές. Το οικοτροφείο απευθύνονταν μόνο σε αγόρια που φοιτούσαν στις μεγάλες τάξεις του τότε Γυμνασίου που αποτελούνταν από οκτώ τάξεις. Τα κορίτσια δυστυχώς, όπως είναι γνωστό, δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες για εκπαίδευση. Όμως, αυτός δεν ήταν ο κανόνας καθώς πολλές κοπέλες εκείνη την εποχή αφήφησαν τις δυσκολίες και τα στερεότυπα και συνέχισαν την πορεία τους στην ατραπό της μόρφωσης. Ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των μαθητών εκείνης της εποχής πέρα από την ταλαιπωρημένη όψη είναι και το ότι ηλικιακά όλοι ήταν μεγαλύτεροι από το αναμενόμενο για τις τάξεις στις οποίες φοιτούσαν κι αυτό επειδή τα σχολεία είχαν αναστείλει τη λειτουργία τους από το 1943 ενώ το 1946 ξεκίνησε να γίνεται προσπάθεια για την επαναλειτουργία τους.

104. Βλ. Μαρία Γιαννακού, *Εκπαίδευση και πόλεμος: η περίπτωση του εκπαιδευτικού προβλήματος στην πόλη των Ιωαννίνων κατά τα έτη 1940 έως 1949*, ό.π., σ. 253.

Οι παροχές στους πρώτους μαθητές που φιλοξενήθηκαν στο άσυλο κάλυπταν πέρα από τη στέγαση και την ανάγκη για σίτιση. Η τροφή ήταν κυρίως κονσερβοποιημένη και περιελάμβανε συνήθως κρέας ή γαλακτοκομικά προϊόντα όπως το γάλα, τυρί, βούτυρο και άλλα διάφορα. Επιπροσθέτως, για τα παιδιά εξασφαλιζόνταν και είδη ένδυσης τα οποία ήταν μεταχειρισμένα κατά πλειοψηφία διότι όπως τα τρόφιμα έτσι και τα ρούχα προερχόταν από δωρεές πολιτών και φιλανθρωπικών οργανώσεων που παρέδιδαν όσα είχαν σε περίσσεια στη Μητρόπολη¹⁰⁵. Οφείλεται να υπογραμμιστεί ότι τρόφιμα και ρούχα δεν έπαιρναν μόνο οι ένοικοι του ασύλου αλλά δίνονταν και στους υπόλοιπους μαθητές του σχολείου διότι κι αυτοί τα είχαν ανάγκη¹⁰⁶. Κατά αυτόν τον τρόπο, με αυτή τη στοιχειώδη αλλά ευεργετική λειτουργία του Οικοτροφείου έληξε το σχολικό έτος 1945-46.

Η επόμενη σχολική χρονιά βρήκε το ίδρυμα πολύ πιο οργανωμένο με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για τους ενοίκους. Πέρα όλων των άλλων, το κτίριο είχε αποκτήσει μαγειρείο αλλά και τραπεζαρία για να γευματίζουν οι μαθητές. Βέβαια, όλα αυτά δεν είχαν και την καλύτερη δυνατή μορφή καθώς η κατασκευή τους έγινε γρήγορα και πρόχειρα. Έτσι λοιπόν, η εικόνα στο εσωτερικό του Οικοτροφείου σύμφωνα με τη γλαφυρή περιγραφή του Θεοδώρου Κώτσιου που διέμεινε στο κτίριο κατά το πρώτο έτος της κανονικής του λειτουργίας, στο βιβλίο του "Τα παιδιά του Οικοτροφείου" είναι η εξής: <<Το κτίριο παραδοσιακό, ψηλοτάβανο, με κεραμίδια. Η εξώπορτα επιβλητική. Αριστερά της εισόδου ένα μικρό δωμάτιο μ' ένα παράθυρο, για γραφείο και κοιτώνα του διευθυντή. Δεξιά ένα παρόμοιο για τις ανάγκες του διαχειριστή. Από δω κι από κι από κει δύο μεγάλοι θάλαμοι, με παράθυρα από την ανατολική και τη δυτική πλευρά. Στο κέντρο μια σκάλα ξύλινη με δώδεκα σκαλοπάτια οδηγούσε στο υπερώο, που ήταν αρκετά ευρύχωρο, ίσο με τη μισή καλυμμένη επιφάνεια του κτιρίου. (...) Η κουζίνα και η τραπεζαρία στο πίσω μέρος, πρόχειρα κατασκευασμένες χαλούσαν την αρμονία και την αρχιτεκτονική. Έξι μεγάλα τραπέζια ξύλινα. Από τις δύο πλευρές τους καθίσματα συνεχείας με μεγάλες σανίδες. Στη μέση ακριβώς, και λίγο ψηλά, ένα παράθυρο έδινε την ευκαιρία στο διευθυντή να παρατηρεί τα τεκταινόμενα¹⁰⁷>>. Κατά βάση, εισήχθησαν μαθητές που καταγόταν από απομακρυσμένα χωριά και τους ήταν δύσκολο να έρχονται στο γυμνάσιο Παραμυθιάς και να φεύγουν αυθημερόν.

105. Βλ. Συνέντευξη Γεράσιμου Τσώνη, σ. 177.

106. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 10.

107. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της εστίας, Αθήνα 2014, σσ. 45-46.

Συστάθηκε μια οικονομική επιτροπή η οποία καθόριζε ανάλογα με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας από την οποία προερχόταν το χρηματικό ποσό που θα κατέβαλε ο κάθε μαθητής για τη διαμονή του. Τα ποσά ήταν ομολογουμένως μικρά σε σχέση με το μέγεθος της εξυπηρέτησης που προσφερόταν στις οικογένειες διότι τότε η μετακίνηση από τα διπλανά χωριά ήταν μια πολύ χρονοβόρα αλλά και επίπονη διαδικασία. Κάποιοι μαθητές έδιναν ένα ποσό ετησίως ενώ άλλοι είχαν μηνιαία συνδρομή. Πρέπει να τονιστεί ότι τα παιδιά που ήταν ορφανά ή άπορα δεν πλήρωναν το παραμικρό για τη διαμονή τους. Αν και η οργάνωση ήταν πασιφανώς καλύτερη από αυτή των πρώτων μηνών, αυτό δε σημαίνει ότι δεν εξακολουθούσαν να υπάρχουν ελλείψεις. Για τον λόγο αυτό η ευθύνη για την εξασφάλιση των κρεβατιών, των ειδών μαιτισμού αλλά και των προσωπικών αντικειμένων βάραινε τους ίδιους τους μαθητές.

Στα μέσα του Νοεμβρίου του 1946 έγινε μια ανακατάταξη στο οικοτροφείο διαχωρίζοντας τους μαθητές ανάλογα με την τάξη στην οποία φοιτούσαν. Τα παιδιά από τις μεγαλύτερες τάξεις εγκαταστάθηκαν στον πάνω όροφο ενώ αυτοί από τις μικρότερες τοποθετήθηκαν στο ισόγειο. Βασικός στόχος της ανακατανομής αυτής ήταν να γίνεται πιο εύκολα η διατήρηση της τάξης που πολλές φορές χάνονταν λόγω της διαμονής πολλών παιδιών διαφορετικών ηλικιών σε μικρό χώρο και η εξασφάλιση της πειθαρχίας από τους υπεύθυνους ήταν μια δύσκολη υπόθεση.

Ο ολοένα αυξανόμενος αριθμός των ενδιαφερόμενων οδήγησε τη Μητρόπολη στο να επεκτείνει το οικοτροφείο ενοικιάζοντας από την οικογένεια Ρίγγα ένα οικοδόμημα το οποίο βρισκόταν σε μικρή απόσταση από το αρχικό κτίριο και χρησιμοποιούνταν ως αποθηκευτικός χώρος από τους ιδιοκτήτες του. Αφού το διαμόρφωσαν με την προοπτική να γίνει πιο λειτουργικό για τους οικότροφους, το 1948 ήταν έτοιμο να υποδεχθεί τα παιδιά από τις τελευταίες τάξεις τα οποία στάλθηκαν σε αυτό, δίνοντας έτσι μια πρόχειρη λύση για το στεγαστικό πρόβλημα. Το γνώρισμα που έκανε αυτό το οίκημα να ξεχωρίζει ήταν τα δρακόντεια μέτρα ασφαλείας που είχαν ληφθεί εν όψει του εμφυλίου που βρισκόταν στο αποκορύφωμα του. Υπήρχαν όμως και ατέλειες που το καθιστούσαν μη λειτουργικό κατά τις πρώτες ημέρες της διαμονής των παιδιών σε αυτό. Αυτές οι αρρυθμίες βέβαια γρήγορα ξεπεράστηκαν. Ως μείζον ζήτημα παρέμενε η εξασφάλιση στέγης για τον δυσθεώρητο αριθμό παιδιών που το είχαν ανάγκη. Ο συνωστισμός είχε φτάσει πλέον σε σημείο να εγκυμονεί κινδύνους για την υγεία των μαθητών επειδή συγκατοικούσαν πολλά παιδιά σε κάθε δωμάτιο με τα χαρακτηριστικά διπλά κρεβάτια. Αυτό έδωσε το έναυσμα ώστε να αναζητηθεί λύση από τον Μητροπολίτη Δωρόθεο

και το Διοικητικό Συμβούλιο ενός σωματίου με την ονομασία <<Ο καλός Σαμαρείτης>> που απαρτιζόνταν από τον Δεσπότη κι άλλα μέλη της τοπικής κοινωνίας που είχαν επικεντρωθεί στα φιλανθρωπικά ζητήματα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να γίνουν ενέργειες προκειμένου να χορηγηθούν τα απαιτούμενα κονδύλια από το κράτος με σκοπό την ανέγερση ενός νέου χώρου που θα φιλοξενούσε ακόμα περισσότερους μαθητές.

Οι πρώτες πιστώσεις έγιναν γεγονός αλλά το όραμα του Μητροπολίτη Δωρόθεου έμεινε ημιτελές καθώς η αποπεράτωση του καινούριου κτιρίου και η μεταστέγαση έγινε τη σχολική χρονιά 1954 - 55 κατά την οποία Μητροπολίτης ήταν ο Δωρόθεος Βασιλάς¹⁰⁸. Η ανέγερση του νέου οικοδομήματος έγινε σε μια περίοπτη θέση, σε κοντινή απόσταση από το σημερινό Γυμνάσιο Παραμυθιάς και λίγα χρόνια αργότερα μεταφέρθηκε δίπλα στο νέο οικοτροφείο και το Μητροπολιτικό Μέγαρο¹⁰⁹. Εκεί στεγάστηκε για τα υπόλοιπα χρόνια μέχρι το 1981 αυτό το τόσο σημαντικό ίδρυμα το οποίο μετά την παύση της λειτουργίας του ως οικοτροφείο χρησιμοποιήθηκε από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας για τη δημιουργία προσωρινού Κέντρου Μαθητικής Εστίας αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες υποδομές¹¹⁰. Πλέον, παραμένει αχρησιμοποίητο εδώ και αρκετές δεκαετίες. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει έντονη κινητικότητα από τον Δήμο ώστε να στεγαστεί εκεί ένα γηροκομείο προκειμένου να δοθεί ξανά ζωή σε αυτό το μέρος και να καλυφθεί παράλληλα ένα από τα μείζονα προβλήματα της σημερινής τοπικής κοινωνίας. Στο κεφάλαιο που αφορά τη σημερινή κατάσταση του οικήματος δίνονται περισσότερες πληροφορίες για αυτήν την πρόταση αλλά και για τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις που αποτελούν τροχοπέδη για την επαναχρησιμοποίηση του.

Εικόνα 9: Διανομή 1946-47 στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς.

Πηγή: www.oanagnostis.gr/efivia-stin-ipiro/

108. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 14.

109. Βλ. Βασίλης Κρασίτης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, ό.π., σ. 123.

110. Βλ. Πολιτιστική ένωση Παραμυθιωτών Αθήνας, *Η Παραμυθιά μας*, ό.π., σσ. 13-14.

4. Το προσωπικό του Οικοτροφείου

Το βασικό προσωπικό του οικοτροφείου απαρτιζόταν από τον Διευθυντή, ένα διαχειριστή και τον μάγειρα. Ο σύλλογος αποφοίτων μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς στην εργασία του, κάνει αναφορά στα πρόσωπα που στελέχωσαν το ίδρυμα κατά τα πρώτα χρόνια τα οποία ήταν και τα πιο δύσκολα λόγω της δυσχερούς ιστορικής συγκυρίας. Αυτό το σύγγραμμα αποτελεί και τη μόνη γραπτή πηγή για τα παρακάτω στοιχεία καθώς οι συγγραφείς ήταν τρόφιμοι του Οικοτροφείου εκείνα τα χρόνια και γνώριζαν εκ των έσω τα τεκταινόμενα.

Αρχικά, είναι θεμιτό να αναφερθεί πως ο εμπνευστής του οικοτροφείου Μητροπολίτης Δωρόθεος Νάσκαρης παρέμεινε στην περιοχή μέχρι το 1952 και ήδη είχε προχωρήσει σε ενέργειες για την ανέγερση του νέου κτιρίου του ιδρύματος. Ωστόσο, δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει αυτήν του την προσπάθεια διότι μετετέθη. Το έργο έφερε εις πέρας ο επόμενος Μητροπολίτης, ο Δωρόθεος Βασιλάς ο οποίος κρίθηκε άξιος συνεχιστής του οράματος του Δωρόθεου Νάσκαρη. Από το 1952 έως το 1957 κατέχοντας το αξίωμα του Μητροπολίτη άφησε μόνο θετικές εντυπώσεις. Τα πιο χαρακτηριστικά έργα του ήταν η ανακαίνιση του Μητροπολιτικού Μεγάρου, η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης εκκλησιών και μοναστηριών και ενδεχομένως το μεγαλύτερο επίτευγμά του ήταν η ανέγερση του πρώτου ορόφου και η δημιουργία επιπλέον χώρων στο νέο κτίριο του Μητροπολιτικού Γυμνασιακού Οικοτροφείου¹¹¹. Για τους προαναφερθέντες λόγους έχει υποστηριχθεί ομόφωνα πως προσέφερε με τη σειρά του τα μέγιστα εργαζόμενος άοκνα και με ανιδιοτέλεια ώστε να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία του ιδρύματος.

Σχετικά με τη θέση του Διευθυντή του ιδρύματος, κατά την έναρξη της λειτουργίας του βρισκόταν αμισθί ο νεοδιόριστος τότε καθηγητής Γεώργιος Βαλέκας ο οποίος έχει χαραχθεί στη μνήμη όλων των οικότροφων που τον γνώρισαν αφήνοντας τις καλύτερες εντυπώσεις σύμφωνα με τις σχετικές αναφορές¹¹². Μάλιστα, αυτός ο καθηγητής επειδή είχε την ιδιότητα του φιλόλογου, είχε φροντίσει να αναρτηθούν σε όλες τις αίθουσες πινακίδες με γνωμικά γραμμένα στα αρχαία τα οποία είχαν γίνει με αυτόν τον τρόπο αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των παιδιών που προσπαθούσαν να τα ερμηνεύσουν με τον δικό τους τρόπο διότι εσκεμμένα οι ταμπέλες δεν περιείχαν την απόδοση των εκφράσεων στα νέα ελληνικά. Στη συνέχεια, τον

111. Βλ. Βασίλης Κρασίτης, *Θεσπρωτικά*, ό.π., σσ. 169-170.

112. Βλ. Συνέντευξη Βύρωνα Κάτσιου, σ. 150.

Γεώργιο Βαλέκα διαδέχθηκε ο Μανώλης Τρυφωνόπουλος ο οποίος αργότερα αντικαταστάθηκε από τον Γεώργιο Σαμαρτζή που ανέλαβε τα εν λόγω καθήκοντα για αρκετά χρόνια.

Όσον αφορά τη διαχείριση, αρχικά βρισκόταν στα χέρια του Παραμυθώτη Αλέκου Βαλασκάκη. Έπειτα, τον διαδέχθηκε ο Άγγελος Ρεμπής με καταγωγή από το Θεσπρωτικό και εν συνεχεία η θέση πέρασε στον Παργινό Νίκο Τσάκα. Ύστερα, τον διαδέχθηκε ο Παραμυθιώτης Ευάγγελος Μαρέττας και τέλος, τα στοιχεία φτάνουν μέχρι την ανάληψη των καθηκόντων από τον Στυλιανό Γιώργο από τη γειτονική Σέλιανη.

Τη σίτιση των νεαρών μαθητών είχε αναλάβει τα δύο πρώτα χρόνια ο Τσίλη - Κόκορης. Αυτόν διαδέχθηκε ο Βασίλειος Τσάτσας που σύμφωνα με μαρτυρίες είχε αφήσει τις καλύτερες εντυπώσεις τόσο ως προς την αποδοτικότητα στη δουλειά του όσο και ως προς την ακεραιότητα του χαρακτήρα του¹¹³. Το 1949 η κουζίνα απέκτησε και βοηθό μάγειρα, τον Σπύρο Ιωάννου, όμως το 1952 εγκατέλειψε τη θέση του για να ακολουθήσει στα Τρίκαλα τον ιδρυτή του Οικοτροφείου τον Μητροπολίτη Δωρόθεο. Έτσι, ο ρόλος του αρωγού στην κουζίνα για εκείνη την περίοδο είχε περάσει κατά αποκλειστικότητα στα παιδιά¹¹⁴.

Εκείνα τα δύσκολα χρόνια η ποσότητα του διαθέσιμου φαγητού για τη σίτιση των μαθητών ήταν πολύ μικρή, ειδικά τον πρώτο καιρό της λειτουργίας του ιδρύματος. Τα παιδιά όμως υπέμεναν την πείνα γιατί μέσω της παραμονής τους εκεί είχαν ως στόχο το να μορφωθούν κι έτσι μπορούσαν να ξεπερνούν μεγάλα προβλήματα της καθημερινότητας όπως αυτό. Το προσωπικό στεκόταν πάντα δίπλα στους μαθητές και προσπαθούσαν να τους εμψυχώσουν ώστε να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες και να ξεχάσουν την πείνα. Αξίζει να σημειωθεί πως οι τρόφιμοι ανέφεραν ότι η ποιότητα και η ποσότητα του φαγητού που τους προσφερόταν βελτιωνόταν όσο περνούσε ο καιρός κι αυτό τους έδινε ακόμα περισσότερο κουράγιο για να συνεχίσουν.

Επιπρόσθετα, την καθαριότητα όλων των χώρων του Οικοτροφείου είχαν ως ευθύνη οι μαθητές γι' αυτό σεβόταν και πρόσεχαν ιδιαίτερος το κτίριο που τους φιλοξενούσε. Ακόμη, τα παιδιά πολλές φορές βοηθούσαν και στην κουζίνα όταν υπήρχε ανάγκη. Για τον λόγο αυτό άλλωστε το γνωμικό που επέλεξε ο διευθυντής - φιλόλογος για την αίθουσα αυτήν ήταν <<Ο μη

113. Βλ. Συνέντευξη Χρήστου Τσάη, σ. 168.

114. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 11.

εργαζόμενος μηδέ εσθιέτω>> ώστε να ενστερνιστούν οι μαθητές την αξία της εργατικότητας. Σύμφωνα με αναφορές, όλοι είχαν βγάλει φωτογραφίες μέσα στο μαγειρείο την ώρα που βοηθούσαν με το καθάρισμα των φρούτων και των λαχανικών. Τις συγκεκριμένες εικόνες κάποιιοι απλά τις είχαν τοποθετήσει στο πορτοφόλι τους ενώ άλλοι τις χρησιμοποιούσαν για σελιδοδείκτες¹¹⁵, όλοι φυλούσαν ως <<κόρη οφθαλμού>> αυτό το ανεκτίμητο αναμνηστικό που θα τους κρατούσε συντροφιά για πολλά χρόνια ακόμα.

Τέλος, η ατομική καθαριότητα και το πλύσιμο των ρούχων αποτελούσε ατομική ευθύνη του κάθε οικοτρόφου ξεχωριστά κατά τους πρώτους μήνες της λειτουργίας του ασύλου. Αξιοποιώντας μια βρύση που βρισκόταν σε απόσταση περίπου εκατό μέτρων από το κτίριο και σχηματίζοντας σειρές, τρεις φορές την ημέρα, έπλεναν τα κουζινικά και τα ρούχα τους. Αργότερα όμως, προσλήφθηκε μια εργάτρια που ανέλαβε αυτή να πλένει τα ρούχα των μαθητών¹¹⁶. Η συγκεκριμένη αποτελεί μια αφανή ηρωίδα καθώς δεν κατέστη εφικτό να εντοπιστεί το ονοματεπώνυμο της, όμως αποτελούσε τεράστιο κατόρθωμα το ότι κατάφερνε να πλένει στο χέρι τα ρούχα περισσότερων από διακοσίων ατόμων με τα ελάχιστα και περιορισμένα μέσα που διέθετε. Κατά αυτόν τον τρόπο λοιπόν κυλούσε λοιπόν η ζωή στο οικοτροφείο κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του. Αν και επρόκειτο για μια καθημερινότητα με αρκετές δυσκολίες, η πλειοψηφία των πρωταγωνιστών της κράτησε μόνο τα θετικά και θυμάται με νοσταλγία αυτήν τη μοναδική εμπειρία.

Εικόνα 10: Η είσοδος του παλιού Οικοτροφείου.

Πηγή Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 1.

115. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π. σ. 105.

116. Βλ. Συνεντεύξεις: Σπυρίδωνος Τσιγγέλη, σ. 171 και Γεράσιμου Τσώνη, σ. 177.

5. Όψεις της καθημερινής ζωής στο Οικοτροφείο

5.1. Γενικά στοιχεία

Προτού γίνει οποιαδήποτε προσπάθεια για περιγραφή της καθημερινότητας των παιδιών που είχαν βρει στέγη στο οικοτροφείο, ορθό είναι να υπάρξει μια σύντομη αναφορά στις καταβολές που είχαν αυτοί οι μαθητές. Αυτό έχει σημασία, διότι τα βιώματα τους ήταν και αυτά που διαμόρφωσαν την ιδιοσυγκρασία και τη συμπεριφορά τους σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό. Όλοι αυτοί οι νέοι, με καταγωγή, κατά κύριο λόγο, από τα παραμεθόρια χωριά της Θεσπρωτίας αποφάσισαν να συνεχίσουν το σχολείο είτε μόνοι τους είτε χάρη στην παρότρυνση της οικογένειάς τους. Όμως, είχαν ήδη χάσει την παιδικότητά τους λόγω του πολέμου αλλά και της γενικότερης περιρρέουσας ατμόσφαιρας οι μεταγενέστερες.

Άλλοι στην πρώιμη κι άλλοι στην ύστερη εφηβεία, άπαντες όμως είχαν περάσει δια πυρός και σιδήρου. Κυρίως οι πρώτοι μαθητές που υποδέχθηκε το οικοτροφείο είχαν εικόνες από τα χωριά τους να καταστρέφονται στην Κατοχή και μαζί με τις περιουσίες τους έβλεπαν και τα όνειρα τους να γκρεμίζονται. Τα σχολεία που φοιτούσαν βρισκόταν μακριά από το σπίτι τους γιατί τα οκτατάξια τότε Γυμνάσια που ήταν ελάχιστα, υπήρχαν κατά κύριο λόγο μόνο στις μεγάλες κωμοπόλεις. Εξαιτίας αυτού, κάθε μέρα έπρεπε να διανύουν τεράστιες αποστάσεις, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο, πολλές φορές, ακόμα και τη σωματική τους ακεραιότητα για να πάνε μέχρι το σχολείο και να επιστρέψουν στα χωριά τους. Κατά αυτόν τον τρόπο και πολύτιμες ώρες από τη μέρα τους σπαταλούσαν άσκοπα και οδηγούνταν σε υπερβολική κόπωση. Οι περισσότεροι μάλιστα δεν είχαν μόνο το σχολείο ως υποχρέωση γιατί ήταν δεδομένο πως παράλληλα θα έπρεπε να βοηθούν και τους γονείς τους με τις δουλειές που συνήθως ήταν αγροτικές ή σχετιζόνταν με την κτηνοτροφία.

Αυτός ο τρόπος ζωής που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένος με τη φύση έδινε στα παιδιά μια αίσθηση απόλυτης ελευθερίας, κάτι που όμως έχασαν αιφνιδίως και με τη βία λόγω του πολέμου. Άλλη μια τεράστια απώλεια εξαιτίας αυτής της κατάστασης ήταν ότι είχαν σταματήσει τη λειτουργία τους τα σχολεία που ήδη υπολειπούνταν. Έτσι, η καθημερινότητα με τα μαθήματα σε πρώτο πλάνο έδωσε τη θέση της σε μια ζωή που έχει θρονιάσει ο φόβος ο οποίος καθορίζει κάθε κίνηση και οποιαδήποτε σκέψη. Όταν τελείωσε ο πόλεμος και άρχισαν δειλά – δειλά να επανέρχονται στην κανονικότητα, ήταν πλέον ακόμα πιο δύσκολο να συνεχίσουν την

πορεία τους στην κατεύθυνση της εκπαίδευσης γιατί οι συνθήκες ήταν πιο αντίξοες από ποτέ. Τα προβλήματα που είχαν δεν άφηναν πολλά περιθώρια για τέτοιες βλέψεις αφού οι ελλείψεις σε βασικά αγαθά και η πενία ταλάνιζαν την τοπική κοινωνία. Άλλωστε, το να προαχθεί κάποιος στο Γυμνάσιο ήταν ένα δύσκολο κατόρθωμα από μόνο του καθώς τότε οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να περάσουν από εισαγωγικές εξετάσεις για να γίνουν δεκτοί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

5.2. Οι δυσκολίες

Εκείνα τα αποκαλούμενα από πολλούς <<σκοτεινά>> χρόνια μετά την Κατοχή οι δυσκολίες ήταν συνυφασμένες με την καθημερινότητα. Η ίδια κατάσταση επικρατούσε και στο οικοτροφείο Παραμυθιάς όπου πολλά παιδιά από τις ορεινές και δυσπρόσιτες κυρίως περιοχές της Ηπείρου βρήκαν καταφύγιο κι ένα έρεισμα για να συνεχίσουν το ταξίδι τους στον <<κόσμο των γραμμάτων>>, ευελπιστώντας κατά αυτόν τον τρόπο να εξασφαλίσουν μελλοντικά ένα τρόπο ζωής διαφορετικό από αυτόν των γονέων τους. Οι δυσκολίες ήταν αμέτρητες και μερικές φορές δοκίμαζαν την υπομονή τόσο των μαθητών όσο και των υπευθύνων. Όμως, με την καλή τους θέληση και το πείσμα τους κατάφεραν να στεφθούν νικητές στον καθημερινό αγώνα επιβίωσης. Παρακάτω, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στις ελλείψεις που υπήρχαν κατά την έναρξη της λειτουργίας του Οικοτροφείου. Αξίζει να σημειωθεί πως πολλές από αυτές αν όχι όλες καλύφθηκαν με την πάροδο του χρόνου. Παρ' όλα αυτά, ήταν αρκετές για να αποθαρρύνουν κάποιον που δεν ήταν όντως αποφασισμένος να μορφωθεί.

Η πρώτη κατά σειρά σημαντικότητας δυσκολία ήταν η έλλειψη τροφίμων που έφθανε σε σημείο οι μαθητές να αισθάνονται ότι λιμοκτονούν. Αν και ήταν μια δύσκολη ιστορικά συγκυρία, τα παιδιά που έμεναν στο οικοτροφείο κατά πλειοψηφία προερχόταν από οικογένειες γεωργών και κτηνοτρόφων οπότε δεν είχαν αισθανθεί τόσο έντονα την πείνα καθώς παρήγαγαν οι ίδιοι κάποια απαραίτητα αγαθά για να συντηρηθούν. Προφανώς και αυτά δεν τα διέθεταν σε αφθονία. Ειδικότερα, σε κάποιες περιπτώσεις είχαν υποστεί τεράστιες καταστροφές και προσπαθούσαν να επιβιώσουν με όσα κατάφεραν να σώσουν ή να επανακτήσουν μετά από τις καταστροφικές πυρκαγιές που είχαν ως στόχο να αφανίσουν τα χωριά κατά τη διάρκεια του πολέμου. Κυρίως κατά τους πρώτους μήνες της λειτουργίας του οικοτροφείου, σύμφωνα με τις μαρτυρίες η προσφερόμενη ποσότητα φαγητού έμοιαζε εντελώς ανεπαρκής με αποτέλεσμα κάποιοι από τους ενοίκους να διαμαρτύρονται έντονα. Ιδιαίτερη εντύπωση είχε κάνει σε όλους

ότι για ψωμί τους έδιναν ένα καρβέλι προηγούμενων ημερών, ποτέ φρέσκο, όλοι πιθανολογούσαν ότι ενδεχομένως αυτό το έκαναν για να μην το φάνε γρήγορα και τους ανοίξει κι άλλο η όρεξη. Αξίζει να σημειωθεί πως το προσωπικό ήταν πάντα δίπλα στους οικοτρόφους ενθάρρυνε τα παιδιά να κάνουν υπομονή και με διάφορα τεχνάσματα προσπαθούσαν να τα κάνουν να ξεχάσουν την πείνα. Βέβαια, δρᾶττοντας την ευκαιρία προσπαθούσαν συνάμα να τους μεταλαμπαδεύσουν και την αρετή της εγκράτειας.

Όσοι ήταν τρόφιμοι εκείνα τα χρόνια αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι έχει χαραχθεί ανεξίτηλα στη μνήμη τους η μορφή του Διευθυντή και φιλόλογου Γεώργιου Βαλέκα να τους λέει εμφατικά: <<Τρώμε για να ζούμε, δε ζούμε για να τρώμε>>. Το μόνο θετικό στοιχείο για εκείνα τα ταλαιπωρημένα παιδιά ήταν ότι όσο περνούσε ο καιρός τόσο βελτιωνόταν η κατάσταση ως προς την ποσότητα και την ποικιλία των τροφίμων, ξεφεύγοντας έτσι από τα όσπρια που ήταν το πιο συνηθισμένο γεύμα. Άλλο ένα πρόβλημα που σχετιζόνταν άμεσα με τη σίτιση ήταν και το ζήτημα της έλλειψης προσωπικού στο μαγειρείο με αποτέλεσμα να καλούνται οι μαθητές να εκτελούν αυτά τα χρέη¹¹⁷. Ακόμα κι όταν προσελήφθη βοηθός, στις περιπτώσεις που χρειαζόταν να καθαριστούν φρούτα ή λαχανικά, πάλι τα παιδιά αναλάμβαναν ρόλο αρωγού όπως αναφέρεται άλλωστε και στη συνέντευξη του κυρίου Λίκα¹¹⁸. Αυτή η δραστηριότητα μερικές φορές μετατρέπονταν σε παιχνίδι όμως κάποιες στιγμές καταντούσε κουραστικό και για μερικά παιδιά έμοιαζε με τεράστια αγγαρεία. Αυτές όμως, δεν ήταν οι μόνες εργασίες που είχαν υποχρέωση να κάνουν.

Επιπλέον, όλοι οι μαθητές ήταν υπεύθυνοι για την καθαριότητα του χώρου κι έτσι επιμεριζόταν τις δουλειές ώστε να το επιτύχουν. Ανάμεσα σε αυτές τις δουλειές συγκαταλέγονταν και η φροντίδα των προσωπικών ειδών του κάθε παιδιού. Ο κάθε μαθητής όφειλε να μεριμνεί για το πλύσιμο των ρούχων, των κλινοσκεπασμάτων αλλά και των κουζινικών που χρησιμοποιούσε επί καθημερινής βάσεως. Για τον σκοπό αυτόν πάνω από 100 άτομα αξιοποιούσαν μόνο μια βρύση που βρισκόταν εξωτερικά του κτιρίου. Η έλλειψη πόσιμου νερού αποτελούσε ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα που αντιμετώπιζαν οι τρόφιμοι οι οποίοι ακόμη και σήμερα πολλά χρόνια αργότερα ενθυμούνται λεπτομερώς τις δυσκολίες που

117. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 13.

118. Βλ. Συνέντευξη Σωτήριου Λίκα, σ. 156.

προκαλούσε αυτό το δύσκολο αντιμετωπίσιμο πρόβλημα ¹¹⁹. Οι ελλείψεις όμως δεν περιορίζονταν μόνο εκεί διότι το ίδρυμα απέκτησε ηλεκτρικό ρεύμα αργότερα. Ωστόσο, ακόμα και όταν ηλεκτροδοτήθηκε το κτίριο η κατάσταση δεν εξομαλύνθηκε πλήρως διότι κατέβαζαν τους διακόπτες πολύ νωρίς το βράδυ ώστε να υπάρξει εξοικονόμηση ενέργειας και χρημάτων.

Μέσα σε αυτές τις αντίξοες συνθήκες αναμφίβολα οι κτηριακές υποδομές δεν ήταν οι κατάλληλες για να υποστηρίξουν τόσα άτομα κάτω από την ίδια στέγη. Αρχικά, υπήρχε πρόβλημα με τη χωρητικότητα, τα παιδιά στοιβάζονταν κυριολεκτικά μέσα στα δωμάτια που ήταν οι κλίνες τους. Για την ακρίβεια, κάθε δωμάτιο φιλοξενούσε τουλάχιστον είκοσι άτομα καθιστώντας την ατμόσφαιρα αποπνικτική καθώς σε τέτοιες περιπτώσεις πάντα ελλοχεύει ο κίνδυνος για μετάδοση ασθενειών. Δε διέθεταν χώρο ούτε να τοποθετήσουν τα προσωπικά τους αντικείμενα. Για τον λόγο αυτόν τα αποθήκευαν σε κάτι μπαούλα τα λεγόμενα <<κασελάκια> τα οποία είχαν διττό ρόλο, πέρα από τη χρήση για φύλαξη ρούχων και λοιπών αντικειμένων, τα αξιοποιούσαν παράλληλα και ως σκαμπό όταν είχαν επισκέψεις και χρειαζόταν υποτυπώδη καθίσματα. Αν εξαιρεθεί ο χώρος της πρόχειρα κατασκευασμένης τραπεζαρίας, τα παιδιά όλες τους τις δραστηριότητες όπως το διάβασμα, τις έκαναν στο δωμάτιο που έμεναν.

Το πρόβλημα της έλλειψης του χώρου ήταν από τα ελάχιστα ζητήματα που όσο περνούσαν τα χρόνια επιδειωνόταν αντί να βελτιωθεί, εν αντιθέσει με τα υπόλοιπα ζητήματα που σταδιακά επιλύθηκαν. Αυτό προέκυψε επειδή το οικοτροφείο αποκτούσε ολοένα και μεγαλύτερη απήχηση το οικοτροφείο. Ως εκ τούτου, περισσότερες οικογένειες ένιωσαν την επιθυμία να στερέψουν τα παιδιά τους προς τον δρόμο της μόρφωσης ώστε να ακολουθήσουν επαγγέλματα που θα είχαν κύρος και τα τους εξασφάλιζαν μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Οι γονείς αυτοί έχοντας βιώσει όλα τα δεινά του πολέμου είχαν καταστήσει ως βασική τους επιδίωξη το να εξασφαλίσουν στην επόμενη γενιά έναν τρόπο ζωής καλύτερο και πιο άνετο από το δικό τους.

Όπως δηλώνει και ο Θεόδωρος Κώτσιος σε μια συνέντευξη που παρεχώρησε στον Ελπιδοφόρο Ιντζέμπελη¹²⁰: <<Ο μαθητόκοσμος της εποχής εκείνης, στην πλειονότητά του, είχε τις ρίζες του στο χωριό και τις στάνες. Αυτός, λοιπόν, ο μαθητόκοσμος εκαλείτο να αντιμετωπίσει μύριες όσες δυσκολίες. Παρ' όλες όμως τις αντιξοότητες, τα παιδιά αυτά δεν το έβαζαν κάτω με

119. Βλ. Συνέντευξη Σπυρίδωνος Τσιγγέλη, σ. 171.

120. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, «Τα βιώματα και οι εμπειρίες είναι το σημόνι και το υφάδι, πάνω στα οποία ο συγγραφέας σχεδιάζει το υφαντό του», Συνέντευξη στον Ελπιδοφόρο Ιντζέμπελη, Ημ. Δημοσίευσης: 14/05/2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.fractalart.gr/theodoros-kotsios/>

τίποτε. Το μυαλό τους δούλευε. Είχαν απορίες και ερωτηματικά και σα σφουγγάρι απορροφούσαν τη γνώση. Διάβαζαν ό,τι έβρισκαν σε γραπτό λόγο. Δεν ήθελαν να γυρίσουν πίσω άπραγα στα ψωμοτόπια τους. Έβλεπαν τους γονείς τους που υπέφεραν, που είχαν ονειράτα να τα δουν σπουδασμένα. Ήταν έτοιμα για θυσίες, για το μεγάλο άλμα στον κόσμο του πνεύματος. Σ' έναν κόσμο που τον φαντάζονταν και τον περίμεναν καλύτερο και δικαιότερο και είχαν όρεξη να παλέψουν γι' αυτό>>.

Για τους προαναφερθέντες λόγους λοιπόν αυξανόταν συνεχόμενα ο αριθμός των νέων που ζητούσαν στέγη στο ίδρυμα, υποχρεώνοντας έτσι τους ιθύνοντες να αναζητήσουν πιο δραστικές λύσεις. Όπερ και εγένετο, μετά από κάποια χρόνια λειτουργίας, πιο συγκεκριμένα το 1948, αποφασίστηκε η επέκταση του ιδρύματος και σε ένα παλιό κτίριο που βρισκόταν σε απόσταση περίπου εκατό μέτρων από το πρώτο. Αφού πρώτα το αναμόρφωσαν ώστε να γίνει πιο λειτουργικό, εγκατέστησαν εκεί τα παιδιά των μεγαλύτερων τάξεων. Όμως, σύμφωνα με όσα έχουν λεχθεί από αυτούς που βίωσαν αυτές τις καταστάσεις, ακόμα και αυτή η ενέργεια δε στάθηκε ικανή να υποστηρίξει όπως θα έπρεπε τις ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις για επιπλέον χώρο. Επιπρόσθετα, δεν ήταν μια λύση που βοήθησε συλλήβδην τους μαθητές αφού το αναπαλαιωμένο κτίριο ήταν ελλιπές με αποτέλεσμα τα παιδιά από το πρώτο κιόλας βράδυ της διαμονής τους σε αυτό να αγανακτήσουν. Αυτό συνέβη επειδή έτυχε να βρέχει εκείνο το βράδυ και οι σταγόνες που έπεφταν στα δωμάτιά τους καταστούσαν την κατάσταση ανυπόφορη διαταράσσοντας τον ύπνο τους. Η οριστική λύση στο ζήτημα της στέγασης δόθηκε αργότερα, κατά το σχολικό έτος 1954 – 55 όταν εγκαινιάστηκε το νέο κι ευρύχωρο κτίριο σε μία από τις πιο προνομιακές τοποθεσίες της πόλης.

Επιπλέον, άλλο ένα μεγάλο πρόβλημα ήταν πως οι εγκαταστάσεις υγιεινής δε βρισκόταν εντός του κτιρίου αλλά εξωτερικά κι απείχαν κάποια μέτρα από αυτό. Τα μεγαλύτερα προβλήματα προέκυπταν κατά τις βραδινές ώρες που δεν υπήρχε φωτισμός καθώς η τοπική επιχείρηση ηλεκτρισμού κατέβαζε νωρίς τους διακόπτες, με αποτέλεσμα οι μαθητές να ήταν υποχρεωμένοι να βγουν εκτός της εστίας μέσα στο σκοτάδι και να θέσουν μάλιστα σε κίνδυνο τη σωματική τους ακεραιότητα λόγω των σκυλιών που υπήρχαν ελεύθερα εκεί τριγύρω. Η κατάσταση γινόταν ακόμα χειρότερη κατά τις κρύες νύχτες του χειμώνα που ο παγετός έκανε ακόμα πιο επώδυνη την έξοδο. Βεβαίως, το κρύο δεν διαπερνούσε τα κορμιά των μαθητών μόνο όταν έβγαιναν από το κτίριο αλλά δυστυχώς ακόμα και όσο παρέμεναν μέσα σε αυτό

επικρατούσαν οι ίδιες συνθήκες ψύχους κι αυτό επειδή δεν υπήρχε κανένα μέσο θέρμανσης, ούτε έστω μια σόμπα, σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο χειμώνας να είναι μια ιδιαίτερα δύσκολη εποχή και μια δοκιμασία για τα παιδιά που για να μπορέσουν να προστατευτούν από το κρύο αναγκάζονταν να πάρουν χοντρά ρούχα και σκεπάσματα από τα σπίτια τους τα οποία κατά πλειοψηφία ήταν χειροποίητα και προερχόταν από το μαλλί των δικών τους ζώων που επεξεργάζονταν με την παραδοσιακή τέχνη του αργαλειού και στη συνέχεια λάμβανε μορφή ενός ζεστού μάλλινου ρούχου.

Άλλο ένα ζήτημα που υπήρχε και δυσκόλευε αρκετούς μαθητές ήταν ότι δε διέθεταν έναν ειδικό χώρο μελέτης κι έτσι έπρεπε μέσα σε ένα δωμάτιο με πολλούς συγκατοίκους να συγκεντρωθούν ακόμα κι όταν υπήρχε οχλαγωγία που ήταν ικανή να αποσπάσει την προσοχή και του πιο προσηλωμένου. Εξαιτίας αυτού, πολλοί επέλεγαν τις ηλιόλουστες μέρες να παίρνουν τα βιβλία τους στο προαύλιο σε μια προσπάθεια να απομονωθούν, όμως κι εκεί αρκούσε το παραμικρό έναυσμα για να ξεκινήσει το παιχνίδι. Όπως είναι προφανές δε διέθεταν ούτε βιβλιοθήκη. Έτσι, έπρεπε να αρκεστούν μόνο στα σχολικά βιβλία τα οποία δε μπορούσαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των μαθητών διότι είχαν ήδη πολλά «κενά» λόγω της άσχημης κατάστασης στην οποία βρισκόταν η εκπαίδευση με τα σχολεία να κλείνουν λόγω του πολέμου. Αυτό είχε ως αντίκτυπο τα παιδιά να μένουν πίσω όσον αφορά την ύλη και με την επανέναρξη της λειτουργίας των σχολείων να υπάρχει δυσκολία στην κατανόηση των διδακτικών αντικειμένων. Μόνο όσα παιδιά είχαν την οικονομική άνεση αγόραζαν τα δυσεύρετα εκείνη την εποχή βοηθήματα τα οποία και μοιραζόταν με τους υπόλοιπους που δεν είχαν τη δυνατότητα να αποκτήσουν τα δικά τους.

Όταν δεν είχαν τις έγνοιες του σχολείου, οι μαθητές προσπαθούσαν να βρουν τρόπους να περάσουν ευχάριστα την ώρα τους, όμως και αυτό ήταν ένα θέμα αφού δεν είχαν κάτι να ασχοληθούν, ούτε έστω μια μπάλα. Έτσι, κάθε τι που θα δε χρησίμευε πια μετατρέπονταν αυτομάτως σε άθυρμα διότι η κουβέντα ήταν πάντα χρήσιμη ωστόσο, μετά από ένα σημείο καταντούσε βαρετή για τα παιδιά αυτής της ηλικιακής ομάδας που η ενέργεια ξεχειλίζει. Το πιο συνηθισμένο αυτοσχέδιο παιχνίδι ήταν τα κουτιά από τις κονσέρβες που «μεταμορφώνονταν» σε μπάλες ποδοσφαίρου μέχρι να παραμορφωθούν τόσο πολύ σε βαθμό να μη γίνεται να αξιοποιηθούν περαιτέρω. Άλλη μία ασχολία που είχαν οι μαθητές τότε που δεν υπήρχαν πολλά μέσα ψυχαγωγίας ήταν η ανάγνωση διαφόρων ειδών εξωσχολικών εντύπων, όμως, λόγω του

κόστους τους δεν ήταν εφικτό για όλα τα παιδιά να τα αγοράσουν για να περάσουν κι αυτά δημιουργικά τον χρόνο τους. Το συγκεκριμένο γεγονός αποτέλεσε την αιτία για την ύπαρξη πολυάριθμων συγκρούσεων ανάμεσα στους νέους και το διοικητικό προσωπικό του οικοτροφείου. Ενδεχομένως αυτή η έλλειψη σε εξωσχολικά αναγνώσματα να έδωσε το έναυσμα ώστε πολλοί από τους τότε τροφίμους να ασχοληθούν με διάφορες εκφάνσεις της λογοτεχνίας όπως θα αναλυθεί και παρακάτω.

Αυτά είναι κάποια από τα στιγμιότυπα της καθημερινότητας των τροφίμων κατά την πρώτη περίοδο μετά την ίδρυση του Οικοτροφείου. Οι ελλείψεις και οι αντιξοότητες ήταν πολλές όμως, αυτό δε στάθηκε ικανό να αποσπάσει τους αποφασισμένους νέους από τον στόχο τους. Για τον λόγο αυτό πολλοί από τους ευεργετηθέντες που λόγω της ανέλιξής τους σε εξέχουσες προσωπικότητες με αδιαμφισβήτητο κύρος, έκαναν μέσω του δημόσιου λόγου τους συγκεκριμένες αναφορές για την προσφορά του Οικοτροφείου. Κατά πλειοψηφία σε τέτοιου είδους ενέργειες προέβησαν οι μαθητές των πρώτων ετών της λειτουργίας του γιατί γνώριζαν πως αυτό το ίδρυμα αποτέλεσε το έρεισμα τους και μέσω αυτού έθεσαν τα θεμέλια για τον μετέπειτα λαμπρό και αξιόλογο βίο τους. Κάποια από τα πιο χαρακτηριστικά αποσπάσματα είναι τα κάτωθι:

Ο αείμνηστος Δημήτρης Στραβέλης με καταγωγή από τη Σίδηρη Φιλιατών, χάρη στην αρωγή που του προσέφερε το οικοτροφείο κατάφερε να εκπληρώσει το όνειρο του και να γίνει εκπαιδευτικός διατελώντας μάλιστα αργότερα και πρόεδρος του Συλλόγου Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, σε άρθρο του στην <<ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΗ>> που είναι ημερήσια τοπική εφημερίδα της Ηγουμενίτσας ανέφερε χαρακτηριστικά: <<...Η ίδρυση και λειτουργία του γυμνασιακού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, κατά τη δύσκολη εκείνη περίοδο του 1946, ήταν έργο σπουδαίο και μεγάλο. Μέσα σ' αυτό τα παιδιά της Θεσπρωτικής υπαίθρου και όχι μόνον, που δεν είχαν στον ήλιο μοίρα, βρήκαν στέγη, φαγητό, ηθική συμπαράσταση και κατάφεραν με πολλή προσπάθεια κι αγώνα να κάνουν πραγματικότητα τα οράματά τους για μόρφωση και πρόοδο. Αυτό το συγκεκριμένο Οικοτροφείο συνέβαλε τα μέγιστα ώστε να γεμίσει από μορφωμένους ανθρώπους η θεσπρωτική γη, η οποία τα δύσκολα εκείνα χρόνια, τα μεταπολεμικά, υστερούσε αφάνταστα¹²¹>>. Επιπρόσθετα, κάποιοι από τους μαθητές που πέρασαν από αυτό το κτίριο

121. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 15.

εκείνη την εποχή και ίδρυσαν τον προαναφερθέντα σύλλογο των αποφοίτων, ξεκινώντας το βιβλίο τους, στον πρόλογο, αποτίνουν φόρο τιμής στον εμπνευστή του χώρου που στέγασε τα όνειρα τους. Πιο συγκεκριμένα: <<Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας οδηγήθηκε στην έκδοση και κυκλοφορία του φυλλαδίου αυτού, γιατί πιστεύει ότι το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς, στα τριάντα πέντε περίπου χρόνια λειτουργίας του, επιτέλεσε μεγάλο και σημαντικό έργο με τον εμπλουτισμό της Θεσπρωτικής κοινωνίας με μορφωμένα άτομα, τα οποία βοήθησαν με τη ζωή και τη δράση τους στην πνευματική και κοινωνική άνοδο του τόπου. Δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να μείνει άγνωστη η προσφορά αυτή στις νεότερες γενιές>>.

Άλλος ένας τρόφιμος που παρέμεινε στο Οικοτροφείο περίπου δύομιση χρόνια, ο Θεόδωρος Κώτσιος με καταγωγή από το πλαίσιο Θεσπρωτίας αναφέρει στις πρώτες γραμμές του βιβλίου του <<Τα παιδιά του Οικοτροφείου>> ότι: <<Κείνα τα χρόνια τα πέτρινα, αμέσως μετά την Κατοχή, μια δίψα για μάθηση είχε καταλάβει τη νεολαία μας. Στη Θεσπρωτία όμως ένα μόνο γυμνάσιο υπήρχε, στην Παραμυθιά • μια πόλη αρχαιοπρεπή κοντά στον Αχέροντα και δίπλα στην Αχερουσία. Ξεκίνησαν λοιπόν όλοι, μόλις τέλειωσαν το δημοτικό, με προορισμό την «πολιτεία το όνειρο». Ευτυχώς που ο Δεσπότης της περιοχής είχε συστήσει μητροπολιτικό ίδρυμα, το οποίο εγκατέστησε ακριβώς απέναντι από το γυμνασιακό συγκρότημα, όπου στεγάστηκαν αγόρια απ' όλο το νόμο. «Παιδιά του Οικοτροφείου» τα λέγανε. Εκεί βρήκαν αποκούμπι και ζεστασιά, εκεί κούρνιασαν, τα επαρχιωτόπουλα από τις στάνες, τα βουνά και τα χωράφια>>. Τέλος, ο αείμνηστος Παναγιώτης Κυρούσης που υπήρξε πολυγραφότατος, γνώρισε κι αυτός το οικοτροφείο κατά τη δύσκολη εκείνη περίοδο, σπούδασε στη Θεολογική Σχολή του πανεπιστημίου Αθηνών, εργάστηκε ως εκπαιδευτικός για πολλά χρόνια και συνταξιοδοτήθηκε με τον βαθμό του Λυκειάρχη. Στο βιβλίο του <<Πέρασμα από την ομίχλη>>, περιέγραψε επακριβώς την κατάσταση που επικρατούσε: <<...Το Οικοτροφείο Παραμυθιάς, μ' όλες του τις ατέλειες και τις φτώχειες, στάθηκε για όλους μας λίκνο στα οράματα που υφαίναμε με τα μεταξένια νήματα του νου και της καρδιάς μας. Διαφορετικά θα 'σβηναν και θα χάνονταν, όπως χάνεται ο ήλιος πίσω από το φαλακρό μέτωπο του Κορίλα ή όπως χάνονται τα νερά του Κωκυτού στους υπόγειους λαβυρίνθους του απέραντου κάμπου>>.

Σταχυολογώντας, το επιστέγασμα όλων των παραπάνω είναι ότι ακόμα και κάτω από αυτές τις συνθήκες δε χωρεί αμφιβολία ότι η ίδρυση του Οικοτροφείου ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος για την πνευματική αναγέννηση της περιοχής γι' αυτό και όσοι είχαν την τιμή να ζήσουν εκεί

θυμούνται με νοσταλγία την κάθε τους στιγμή σε αυτό, είτε ήταν ευχάριστη είτε όχι γιατί μέσα από αυτό πέτυχαν τους στόχους τους και υλοποίησαν τα όνειρα τους ακολουθώντας μια λαμπρή σταδιοδρομία.

5.3. Τα παιδιά του οικοτροφείου ως μαθητές

Στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς, αφού έγιναν οι εξετάσεις για το πρώτο εξάμηνο της σχολικής χρονιάς 1945 – 46 χωρίς όμως να έχουν προηγηθεί διδασκαλίες, άρχισε σταδιακά να λειτουργεί κανονικά. Ύστερα από αυτό το σημαντικό βήμα, λίγους μήνες αργότερα άνοιξε τις πύλες του το οικοτροφείο Παραμυθιάς κι έδωσε έτσι διέξοδο σε πολλούς μαθητές που δεν έβρισκαν άλλο τρόπο για να συνεχίσουν το σχολείο. Πολλές οικογένειες απευθύνθηκαν τότε στη Μητρόπολη ώστε να γίνουν δεκτά τα παιδιά τους και να διεκδικήσουν μια θέση στο όνειρο ενός καλύτερου μελλοντικού βίου. Έτσι λοιπόν, οι πρώτοι μαθητές πήραν το πολυπόθητο εισιτήριο και ξεκίνησαν από τις εστίες τους για να υλοποιήσουν αυτήν την μεγάλη αλλαγή στη ζωή τους. Όμως, οι αποτρόπαιες εικόνες του πολέμου ήταν ακόμα νωπές στις μνήμες τους γι' αυτό κι όπως πολλοί παραδέχονται ότι ακόμη και μετά την εισαγωγή τους στο οικοτροφείο βρισκόταν σε ημιάγρια κατάσταση, γεγονός που δυσχέραινε έτι περισσότερο το έργο του προσωπικού για τήρηση της τάξης ειδικά τον πρώτο καιρό. Μπορεί να είχαν αφήσει τα χωριά τους για να συνεχίσουν την πορεία τους στο μαγικό κόσμο της μόρφωσης, αλλά πάντα είχαν στο πίσω μέρος τους μυαλού τους τις οικογένειες τους και το πώς θα καταφέρουν να αναδημιουργήσουν όσα απώλεσαν στην Κατοχή, γι' αυτό και η πλειοψηφία αν όχι όλοι επιθυμούσαν διακαώς να αποδείξουν μέσω μιας καλής επίδοσης ότι η απουσία τους από την οικογενειακή εστία έχει νόημα.

Όμως, αναγνώριζαν και οι ίδιοι ότι είχαν μεγάλα μαθησιακά κενά λόγω των όσων συνέβησαν στο παρελθόν και αποτέλεσαν τροχοπέδη για την πρόοδο τους. Το άγχος διογκώνονταν και πολλαπλασιάζονταν επειδή υπήρχαν ελλείψεις σε διδάσκοντες με αποτέλεσμα να μην ακολουθούν ένα φυσιολογικό σχολικό ωράριο. Μάλιστα, σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια σε βιβλία και γενικότερα σε διδακτικό υλικό, οι νεαροί μαθητές άρχισαν να νιώθουν έντονα ότι μειονεκτούν. Εξαιτίας αυτού, για να περάσουν επιτυχώς τις εξετάσεις, διάβαζαν συνεχόμενα πολλές ώρες ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τα κενά τους και να καταφέρουν να προσαρμοστούν όσο το δυνατόν καλύτερα σε αυτή τη μη ομαλή μετάβαση. Σύμφωνα με τις

σχετικές αναφορές, οι προσπάθειες των περισσότερων παιδιών που έμεναν στο Οικοτροφείο ανταμείφθηκαν καθώς είχαν πολύ υψηλές βαθμολογίες για τα δεδομένα και τον τρόπο με τον οποίο αξιολογούνταν εκείνα τα χρόνια. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά στη συνέντευξή του και ο κύριος Ζώης Τσιγγέλης¹²², τα παιδιά του οικοτροφείου όφειλαν να διαβάζουν υπέρ του δέοντος διότι μόνο έτσι θα μπορούσαν να διασφαλίσουν τη διαμονή τους σε αυτό. Ειδικά, εάν ο μέσος όρος τους ήταν υπό του 15 ήταν αναγκασμένοι να αποχωρήσουν από το ίδρυμα παραχωρώντας έτσι τη θέση τους σε κάποιον πιο άξιο αλλά μειονεκτούντα μαθητή. Επιπλέον, το Γυμνάσιο της Παραμυθιάς ανέδειξε γενικότερα λαμπρά μυαλά που διακρίθηκαν ακόμα και σε διαγωνισμούς πανελλαδικού επιπέδου! Οι οικοτροφοί όπως όλοι επισημαίνουν ήταν αυτοί που ξεχώριζαν τόσο για τις επιδόσεις όσο και για το ήθος τους. Άλλωστε, από τη στιγμή που έλαβαν τη γενναία απόφαση να συνεχίσουν το σχολείο για να επιτύχουν τους στόχους τους αυτό λειτούργησε ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία αφού διέθεταν τη θέληση, το πείσμα αλλά και τα έμφυτα χαρίσματα που απαιτούνται για να ανταπεξέλθει κάποιος επιτυχώς στον συγκεκριμένο τομέα.

Επιπρόσθετα, πρέπει να τονιστεί ένα επιπλέον χαρακτηριστικό εκείνων των μαθητών που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και δικαιολογεί εν μέρει αυτό το γεγονός. Οι προερχόμενοι από τα ορεινά χωριά τρόφιμοι, που ήταν και αριθμητικά οι περισσότεροι, σημείωσαν συγκριτικά και τις καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα κατά το πρώτο πλήρες έτος της επαναλειτουργίας του σχολείου. Η αιτία για το φαινόμενο αυτό είναι σχετικά προφανής αν ληφθούν υπόψη οι επικρατούσες συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα, το γεγονός πως οι καταγόμενοι από τα λεγόμενα καμποχώρια της Θεσπρωτίας λόγω της συνύπαρξης με την αλλόθρησκη μειονότητα που βρισκόταν στην περιοχή μέχρι το 1944, είχαν επηρεαστεί γλωσσικά και χρησιμοποιούσαν σε μεγάλο βαθμό τα αρβανίτικα¹²³. Εξαιτίας αυτού λοιπόν, αντιμετώπιζαν αρχικά πολλές δυσκολίες στην κατανόηση των συνομιλητών τους, στην έκφραση και στη γραφή, ενώ από την άλλη οι βουνίσιοι ακριβώς επειδή δεν είχαν τις ανάλογες καταβολές είχαν ένα πλεονέκτημα σχετικά με τη χρήση της γλώσσας. Το συγκεκριμένο πρόβλημα της διγλωσσίας ξεπεράστηκε αρκετά γρήγορα χάρη στις προσπάθειες και των ιδίων των μαθητών αλλά και των καθηγητών τους που πολλές φορές αναγκάστηκαν να παραμερίσουν για λίγο τη διδακτέα ύλη προκειμένου να

122. Βλ. Συνέντευξη Ζώη Τσιγγέλη, σ. 169.

123. Αρβανίτικα: Τα Αρβανίτικα (arbërisht) αποτελούν κλάδο της τόσκικης διαλέκτου της Αλβανικής γλώσσας που ομιλείται στην σημερινή νότια Αλβανία καθώς και σε κάποια μέρη της Ελλάδας.

ασχοληθούν με την επίλυση του γλωσσικού ζητήματος. Όμως, η προσπάθεια για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου θέματος άφησε ένα όχι τόσο καλό, για την εκπαιδευτική πραγματικότητα, απότοκο που ήταν η εφαρμογή της αποστήθισης σε όλα τα μαθήματα. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά ήταν αναγκασμένα να μαθαίνουν αυτολεξεί μεγάλα αποσπάσματα από τα βιβλία, γεγονός που τους στερούσε τη χρήση της κριτικής σκέψης και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας¹²⁴.

Προσκύνημα μαθητών του Γυμνασίου Παραμυθιάς στο Σούλι το 1962

Στο πλαίσιο της φοίτησης τους στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς οι μαθητές είχαν την ευκαιρία για κάποιες ελάχιστες, λόγω των περιορισμένων μέσων που διέθεταν, αλλά εξαιρετικά ουσιώδεις εκπαιδευτικές επισκέψεις. Μία εξ αυτών η οποία μνημονεύεται ακόμα και σήμερα από όσους είχαν την τύχη να παρευρεθούν εκεί, είναι η επίσκεψη στο Σούλι Παραμυθιάς το 1962 από μαθητές της τελευταίας τάξης του εξατάξιου τότε Γυμνασίου. Ο συγγραφέας και ιστοριοδίφης Μάριος Μπίκας, γνωστός για τις τεκμηριωμένες και ακριβείς του έρευνες που αποκαλύπτουν αφανή τμήματα της τοπικής ιστορίας, κατέγραψε τις δικές του εμπειρίες αλλά και τις αναμνήσεις κάποιων συμμαθητών του από τη συγκεκριμένη εκδήλωση. Πέρα από τον Μάριο Μπίκα, τα άτομα που μοιράστηκαν τις σκέψεις τους για εκείνη την τόσο ιδιαίτερη επίσκεψη είναι οι: Θεόδωρος Γεωργίου, Γεώργιος Ζαρανιάκς και Ιωάννης Σταύρου. Αποτελεί ένα χαρακτηριστικό στιγμιότυπο της καθημερινότητας στο Γυμνάσιο της Παραμυθιάς όταν πλέον είχε παρέλθει οριστικά και ο εφιάλτης του εμφυλίου πολέμου.

Κάποιοι από τους πρωταγωνιστές αυτής της ιδιάζουσας ιστορίας αφηγούνται χαρακτηριστικά πως το Κυριακάτικο πρωινό της 8^{ης} Δεκεμβρίου του 1962 ο αείμνηστος Γυμνασιάρχης Γεώργιος Πάστρας ανέλαβε την προετοιμασία και πραγματοποίηση μιας εκδρομής. Αξίζει να σημειωθεί πως τα παιδιά ήταν υποχρεωμένα και τις Κυριακές να πηγαίνουν στην εκκλησία ειδιάλλως έπαιρναν απουσία¹²⁵! Εάν επιθυμούσαν να επιστρέψουν στο χωριό τους θα έπρεπε να προσκομίσουν βεβαίωση από τον ιερέα της περιοχής ότι εκκλησιάστηκαν, επομένως δε θα πρέπει να φαίνεται περίεργο ότι επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί Κυριακή η εν λόγω εκδρομή. Η προαναφερθείσα επίσκεψη λοιπόν, είχε ως σκοπό την τέλεση τρισάγιου υπέρ

124. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 122-123

125. Βλ. Συνέντευξη Σπυρίδωνος Τσιγγέλη, σ. 171.

αναπαύσεως των ψυχών του Καλόγερου Σαμουήλ και των πέντε συντρόφων του που με μια υπέρτατη πράξη αυτοθυσίας και ηρωισμού προτίμησαν έναν πρόωρο θάνατο παρά να συνεχίσουν τη ζωή τους ως υπόδουλοι. Έτσι, στις 16 Δεκεμβρίου του 1803 έμειναν στην ιστορία ανατινάζοντας τη μονή Αγίας Παρασκευής Κουγκίου. Για να αποτίσουν φόρο τιμής σε αυτούς τους ήρωες ξεκίνησαν λοιπόν εκείνο το πρωί ο Γυμνασιάρχης μαζί με τα παιδιά της έκτης τάξης. Αρχικά, επιβιβάστηκαν σε ένα στρατιωτικό όχημα το οποίο τους μετέφερε έως τη Γλυκή. Όταν έφτασαν εκεί, τους περίμενε ένας αγωγάτης και οδοδείκτης από τη Σαμονίβα Σουλίου, όπως αναφέρεται το επώνυμό του ήταν Τόκας. Αυτός διέθετε ένα υποζύγιο, πιο συγκεκριμένα ένα μουλάρι, στο οποίο ανέβηκε ο Γυμνασιάρχης ενώ οι μαθητές πίσω ακολουθούσαν πεζοί. Όταν τελικά έφτασαν στον προορισμό τους, όλοι τους προσκύνησαν, μαζί με τον τότε ενωματάρχη Νίκο Παππά, τη γενναιότητα των πεσόντων. Ο καθένας βίωσε με διαφορετικό τρόπο αυτήν τη συγκινησιακά φορτισμένη σκηνή όμως, άπαντες εξεπλάγησαν και στάθηκαν σε ένα κοινό σημείο, στον λόγο που εκφώνησε ο Γυμνασιάρχης. Η πρώτη του πρόταση ήταν και αυτή που τυπώθηκε ανεξίτηλα στις μνήμες των παρευρισκόμενων καθώς βροντοφώναξε την ακόλουθη φράση: «Φώτο Τζαβέλα, Μάρκο Μπότσαρη, ήρθαμε σήμερα κι εμείς ταπεινοί προσκυνητές στα χώματά σας, το Σούλι...». Η δυνατή κραυγή και το έντονο περιεχόμενό της το οποίο για πολλή ώρα αντιλαλούσε στα βραχώδη όρη του Σουλίου προκάλεσαν ρίγη ανατριχίλας στους μαθητές που είχαν μείνει ενεοί και κεχηνότες! Ήταν τόσο έντονο αυτό το βίωμα που όλοι διατείνονται πως ένιωσαν πλημμυρισμένοι από εθνική υπερηφάνεια και σα να γίνονται ένα σώμα με την ένδοξη ιστορία του τόπου. Για τους λόγους αυτούς λοιπόν ακόμα τη μνημονεύουν και θα πρέπει να διασωθεί ως δρώμενο καθώς υποδεικνύει τις αρχές με τις οποίες γαλουχήθηκε η προηγούμενη γενιά. Γίνεται αντιληπτό πως αυτά τα παιδιά έμαθαν εξ απαλών ονύχων να αποδίδουν τον ανάλογο σεβασμό σε όσους θυσιάστηκαν για την αξία της ελευθερίας χωρίς όμως να υπερβαίνουν τα εσκαμμένα και να οδηγούνται στη μισαλλοδοξία. Αυτό το είδος πολιτών χρειαζόταν και εξακολουθεί να έχει ανάγκη η κοινωνία για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις νέες προκλήσεις που διαφαίνονται στον ορίζοντα¹²⁶.

126. Βλ. Μάριος Α. Μπίκας, *Προσκύνημα μαθητών του Γυμνασίου Παραμυθιάς στο Σούλι το 1962*, Ημ. Δημοσίευσης: 30/05/2020. Διαθέσιμο στο: <https://katoci.blogspot.com/2020/05/1962.html?m=1>

5.4. Τα εξωσχολικά αναγνώσματα

Πέρα όμως από τα σχολικά εγχειρίδια, όπως είναι φυσικό σε μία εποχή που δεν υπήρχαν άλλοι τρόποι διασκέδασης, η ανάγνωση εξωσχολικών αναγνωσμάτων ήταν μια αξιόλογη διέξοδος. Όμως, μόνο ελάχιστοι μαθητές είχαν την οικονομική δυνατότητα για την αγορά εντύπων που η θεματολογία τους άρμοζε στην ηλικία τους αλλά δε σχετίζονταν με τα σχολικά μαθήματα που ήδη τους απομυζούσαν μεγάλο μέρος του ελεύθερου τους χρόνου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλοί από τους <<προνομιούχους>> να μοιράζονται αυτά τα αναγνώσματα με άλλους συγκατοίκους τους αποδεικνύοντας έτσι για μια ακόμη φορά τη διάθεση αλτρουισμού που υπήρχε. Παρ' όλα αυτά, υπήρχαν και τα τραγελαφικά περιστατικά που είχαν ως αφετηρία αυτά τα αναγνώσματα.

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά περιστατικά που συνέβη κατά την πρώτη ολόκληρη χρονιά λειτουργίας του οικοτροφείου, ήταν την Άνοιξη του 1947 όταν ένας μαθητής γύρισε στο οικοτροφείο με ένα περιοδικό που λεγόταν «Μάσκα¹²⁷» και έδειχνε πολύ απορροφημένος κατά την ανάγνωση του περιεχομένου του γεγονός που προκάλεσε την περιέργεια των συγκατοίκων του. Έτσι, αφού δόθηκε το σύνθημα, πήραν το περιοδικό κι άρχισαν να το πετούν ο ένας στον άλλον για να μην μπορέσει να το πάρει πίσω ο ιδιοκτήτης του που προφανώς είχε θυμώσει πολύ. Η οχλαγωγία και οι αψιμαχίες προσέλκυσαν τους ενοίκους και των άλλων δωματίων και για τον λόγο αυτό εν ριπή οφθαλμού όλο το κτίριο είχε εμπλακεί σε αυτό το δρώμενο που καταδείκνυε εμφαντικά την ανάγκη αυτών των νέων για μια διέξοδο από τη μουντή καθημερινότητα ακόμα και αν αυτό μεταφράζονταν ως μια παλιμπαιδιστική συμπεριφορά. Το περιοδικό όπως ήταν λογικό έπειτα από τόση ταλαιπωρία είχε διασκορπιστεί σε πολλά κομμάτια. Η φασαρία ανάγκασε το Διευθυντή να παρέμβει και επάνω στο θυμό του για την απώλεια της πειθαρχίας, απαγόρευσε το συγκεκριμένο περιοδικό μέσα στο ίδρυμα! Αυτό το επεισόδιο παρακίνησε σχεδόν όλους τους τροφίμους να αγοράσουν το εν λόγω περιοδικό το οποίο οι περισσότεροι από αυτούς ξεκίνησαν να διαβάζουν φανατικά! Προφανώς η απαγόρευση λειτούργησε φέρνοντας το αντίθετο αποτέλεσμα από το αναμενόμενο επειδή σε συνάρτηση με το επαναστατικό πνεύμα που διέπει τους εφήβους διέγειρε ακόμα περισσότερο το ενδιαφέρον των νέων για να εξερευνήσουν το περιεχόμενο του. Το μέτρο απέτυχε παταγωδώς αν ληφθεί υπόψη πως οι μαθητές το

127. Η Μάσκα ήταν ελληνικό περιοδικό, που κυκλοφόρησε σε τέσσερις περιόδους (1935 - 1939, 1946 - 1949, 1955 - 1958 και 1963 - 1974). Δημοσίευε κυρίως μεταφρασμένες Αμερικανικές περιπέτειες αστυνομικής πλοκής, αλλά και έργα Βρετανών και Γάλλων δημιουργών.

προμηθεύονταν από το βιβλιοπωλείο και με το κατάλληλο καμουφλάζ το περνούσαν μέσα στο οικοτροφείο ως ένα απλό βιβλίο. Με την πάροδο του χρόνου, απέκτησαν κι ένα ακόμη έντυπο για ανάγνωση. Αυτό ήταν ένα ολιγοσέλιδο περιοδικό με περιεχόμενο καθαρά θρησκευτικού χαρακτήρα το οποίο ονομαζόταν «Η ζωή του παιδιού» και μοιραζόταν κάθε μήνα από την ομώνυμη αδελφότητα. Τουλάχιστον τους παρέχονταν κατά αυτόν τον τρόπο μια ποικιλία στα εξωσχολικά αναγνώσματα¹²⁸.

5.5. Στιγμές ανεμελιάς

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, τα παιδιά που κατοικούσαν στο Οικοτροφείο κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του είχαν συνηθίσει σε έναν τρόπο ζωής πολύ ελεύθερο ενώ στον αντίποδα βρισκόταν η πειθαρχία που απαιτούνταν από τη διοίκηση του οικοτροφείου ώστε να τηρηθεί η τάξη και να επιτευχθεί μια όσο το δυνατόν πιο αρμονική συμβίωση. Παρ' όλα αυτά, οι νέοι πέρα από ελεύθερο πνεύμα, διέθεταν και την οξυδέρκεια ώστε να βρουν <<ύπουλους>> τρόπους για να διοχετεύσουν την περίσσεια ενέργεια τους. Έτσι, η δικαιολογημένη ζοηρότητα αυτών των νέων μεταφράζονταν συχνά σε αψιμαχίες για ασήμαντες αιτίες που κατέληγε κάποιες φορές σε άγριους καυγάδες. Ακόμα και για αυτούς όμως αξίζει να σημειωθεί πως με τη λήξη τους σχεδόν πάντα επέρχονταν η συμφιλίωση όταν ηρεμούσαν τα πνεύματα¹²⁹. Βέβαια κάποιιοι από τους πρωταγωνιστές αυτών των δρώμενων έβλεπαν από διαφορετική οπτική γωνία τα τεκταινόμενα.

Όμως, αυτός δεν ήταν ο μόνος ανορθόδοξος τρόπος που μηχανεύονταν οι νέοι για να εκτονωθούν από την καταπίεση που αισθάνονταν. Άλλο ένα συνηθισμένο είδος «παραβατικής συμπεριφοράς» ήταν το σκασιαρχείο τα βράδια. Οι συνήθεις ύποπτοι σε αυτήν την περίπτωση ήταν οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων που δε θέλανε να περάσουν τις νύχτες τους έγκλειστοι σε ένα δωμάτιο συζητώντας περί ανέμων και υδάτων με τους συγκατοίκους τους, γι' αυτό και βγαίνανε κρυφά για βόλτα στην πόλη αξιοποιώντας ως μέσω απόδρασης τα παράθυρα αφού η κεντρική είσοδος παρέμενε κλειστή κατά τις νυχτερινές ώρες. Μπορεί να μη γινόταν αντιληπτοί από τους υπεύθυνους, όμως, οι ζοηρότεροι συγκατοικοί τους αναλάμβαναν μόνοι τους τον ρόλο του τιμωρού και κατέστρωναν διάφορα σχέδια για τα καψόνια που περίμεναν

128. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 124-128.

129. Βλ. Συνέντευξη Γεράσιμου Τσώνη, σ. 177.

τους απόντες όταν επέστρεφαν στα δωμάτια τους και προσπαθούσαν να βρουν τις κλίνες τους στα σκοτεινά. Όμως, μερικές φορές οι φάρσες που έκαναν υπερέβαιναν κατά πολύ τα όρια. Κάποιοι επέλεξαν τεχνικές που ήταν άκρως επικίνδυνες με πιο χαρακτηριστική την ιδέα που είχε ένα παιδί να συνδέσει ένα σιδερένιο κρεβάτι με ηλεκτροφόρα καλώδια και ως εκ θαύματος δεν είχαν θρηνήσει θύματα από αυτό το κακόγουστο αστείο.

Ωστόσο, τα τεχνάσματα αυτά δεν είχαν ως αποδέκτες μόνο όσους έφευγαν κρυφά. Ορισμένοι είχαν τη διάθεση να πειράζουν και όσους παρέμεναν «εντός των τειχών». Με βάση όσα έχουν διαρρεύσει, ίσως από τις πιο ακραίες περιπτώσεις να είναι η ακόλουθη. Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί πρώτα πως οι διακόπτες του ηλεκτρισμού κατέβαιναν ωρίς. Έτσι λοιπόν, ένα βράδυ αφού είχαν σβήσει τα φώτα και όλοι έδειχναν να κοιμούνται βαριά, κάποιος ή κάποιοι έδεσαν με ένα σχοινί όλα τα παιδιά στα κρεβάτια και τα ένωσαν μεταξύ τους. Ήταν τόσο καλοσχεδιασμένο σε βαθμό να μη γίνει αντιληπτό από τον οποιοδήποτε. Όλα κυλούσαν ομαλά εκείνη τη νύχτα μέχρι τη στιγμή που ξύπνησε κατά τύχη το πρώτο παιδί. Εφόσον αντιλήφθηκε ότι κάτι δεν πήγαινε καλά αντέδρασε βάζοντας τις φωνές και ξύπνησε τους υπολοίπους. Μόνο λίγα λεπτά χρειάστηκαν για να κυριαρχήσει ο πανικός αφού συνειδητοποίησαν όλοι πως ήταν δεμένοι. Μέσα σε αυτόν τον ορυμαγδό προσπαθούσαν να λυθούν με τον ελάχιστο φωτισμό που προσέφεραν τα φακό που διέθεταν ανάμεσα στα υπάρχοντά τους. Το πανδαιμόνιο που επικρατούσε ξύπνησε και τον Διευθυντή του ιδρύματος ο οποίος απλά προσπάθησε να κατευνάσει τα πνεύματα χωρίς όμως να αναζητήσει τον δράστη για να αποδοθεί δικαιοσύνη. Ως εκ τούτου, η ιστορία αυτή συγκαταλέγεται ανάμεσα στα άλυτα μυστήρια που απασχολούσαν τους τροφίμους εκείνης της χρονιάς¹³⁰.

5.6. Το άγχος για καλές επιδόσεις

Όταν δεν σκαρφίζονταν τεχνάσματα όπως τα προαναφερθέντα, οι μαθητές περνούσαν τα βράδια τους με ατέρμονες συζητήσεις. Ειδικά κατά τις πρώτες μέρες κάθε σχολικής χρονιάς ο ύπνος ήταν ελάχιστος γιατί, όπως είναι λογικό, ο καθένας ήθελε να συστηθεί όσο το δυνατόν καλύτερα και παράλληλα να μάθει σημαντικά στοιχεία και για τους συγκατοίκους του. Ένα από τα κοινά θέματα συζήτησης αφορούσε και την αγωνία που τους διακατείχε για το πώς θα ανταπεξέλθουν

130. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 183-184.

στις υποχρεώσεις του νέου σχολείου. Οι περισσότεροι κατέβαλαν υπεράνθρωπες προσπάθειες κι εν τέλει δικαιώθηκαν αν αναλογιστεί κανείς τον αριθμό των επιτυχόντων που εισήχθησαν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και μάλιστα εκείνα τα χρόνια που η αξιολόγηση των μαθητών γινόταν σε ακόμα αυστηρότερη βάση. Τα στοιχεία αυτά, που αφορούν τα επαγγέλματα που ακολούθησαν αυτά τα παιδιά, θα είναι διαθέσιμα στο παράθεμα και προέρχονται από το λεύκωμα που δημιούργησε ο σύλλογος αποφοίτων μητροπολιτικού οικοτροφείου Παραμυθιάς το 2000. Όπως επισημαίνουν και οι πρώην τρόφιμοι, τα παιδιά του οικοτροφείου κατάφεραν παρά τις αντιξοότητες να ξεπεράσουν σε επιδόσεις πολλούς από τους ντόπιους μαθητές που διέθεταν περισσότερα εφόδια. Αξίζει να σημειωθεί πως οι οικότροφοι δεν περιορίζονταν μόνο στις υψηλές πνευματικές επιδόσεις, ήταν εξίσου καλοί και στις γυμναστικές επιδείξεις εκτελώντας άριστα τις όποιες ασκήσεις, μάλιστα το μέγεθος της επιτυχίας τους έφτανε σε σημείο να τους αποδίδονται τιμητικοί έπαινοι για τα θαυμαστά τους αυτά κατορθώματα¹³¹!

Για να επιτευχθούν όμως αυτοί οι υψηλοί στόχοι απαιτούνταν προσήλωση. Η πίεση που τους ασκούσε το σχολείο και η ανία της καθημερινότητας έκανε πολλούς να αναπολούν με νοσταλγία τις ξέγνοιαστες στιγμές στα χωριά τους. Η Παραμυθιά με το ημιαστικό περιβάλλον και τους ρυθμούς της δεν ήταν συμβατή με αυτό που είχαν συνηθίσει, προέβαλε έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο ζωής. Στη αρχή, σχεδόν σε όλους άρεσε γιατί έμοιαζε ως μια νέα πρόκληση, γρήγορα όμως πεθύμησαν τις εστίες τους¹³². Ωθηση σε αυτό το αίσθημα νοσταλγίας έδωσαν και οι ατέλειες που είχε το οικοτροφείο κατά τον πρώτο καιρό της λειτουργίας του. Επεξηγώντας, η έλλειψη σε φαγητό το οποίο μοιράζονταν με φειδώ σε συνδυασμό με τη συστηματοποιημένη επιβολή της πειθαρχίας και την άκαμπτη τυπολατρική εκπαίδευση του σχολείου, δοκίμασαν την υπομονή πολλών μαθητών. Αυτό είχε ως αντίκτυπο, στη συνείδηση των μαθητών το χωριό τους να μετατραπεί σ' ένα προνομιακό πεδίο απόλυτης ελευθερίας και αυτενέργειας, όπου η φύση τους προκαλούσε να την εξερευνήσουν και να θαυμάσουν τα αξιοπρόσεκτα καμώματα της. Γενικότερα, το τοπίο στα χωριά τους έμοιαζε ιδανικό, εκεί μπορούσαν να εναρμονιστούν με τη φύση, ανάμεσα στα θαυμαστά δημιουργήματά της όπως τα φυτά και τα ζώα. Από τη μια υπήρχε αυτό το καθεστώς αγαστής σύμπνοιας και ευφρόσυνης ευδαιμονίας και στην αντίπερα όχθη βρισκόταν το οικοτροφείο. Σε αυτό, οι υποχρεώσεις για την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του έκανε πολλούς να αισθάνονται ότι εκτελούν καταναγκαστικά έργα. Πάντα όμως

131. Βλ. Συνέντευξη Σωτήριου Λίκα, σ. 156.

132. Βλ. Αλέξης Βαρκός, *Η εφηβεία στην Ήπειρο*, Διαθέσιμο στο: <http://www.oanagnostis.gr/efivia-stin-ipiro/>

φαινόταν πως κατανοούσαν ότι αυτό ήταν για το καλό τους, διότι έτσι λάμβαναν μια πρόγευση για το πώς θα μοιάζει ο ενήλικος βίος¹³³.

Η ζωή σε ένα ίδρυμα της μητρόπολης όπως είναι λογικό, ήταν άμεσα συνυφασμένη με την εκκλησία. Πιο συγκεκριμένα, στις αρχές του Δεκεμβρίου του 1946 ξεκίνησε και το κατηχητικό στο οποίο συμμετείχαν όσοι το επιθυμούσαν. Κάθε Κυριακή, μετά τη λειτουργία στην εκκλησία, τα παιδιά παρακολουθούσαν κι ανέλυαν διάφορα εκκλησιαστικά κείμενα τα οποία πέρα από τη χρησιμότητα του βαθύτερου νοήματος που απέρρεε από το περιεχόμενό τους ήταν και συγχρόνως βοηθητικά για άλλα θεωρητικά μαθήματα στο σχολείο. Για τους λόγους αυτούς, οι συγκεκριμένες συναντήσεις απέκτησαν αρκετά μεγάλη απήχηση. Εκτός αυτού, τους μοιράζονταν κι άλλα αναγνώσματα με θρησκευτικό περιεχόμενο όπως για παράδειγμα το περιοδικό <<Η ζωή του παιδιού>> που τους διένειμε κάθε μήνα η ομώνυμη αδελφότητα¹³⁴.

5.7. Το ζήτημα της πειθαρχίας

Όπως είναι προφανές, κάτω από την ίδια στέγη η συμβίωση εκατοντάδων αγοριών που διένυαν κατά κύριο λόγο τα τελευταία χρόνια της εφηβείας τους απαιτούσε τεράστια προσπάθεια από τους υπεύθυνους ώστε να τηρηθεί η τάξη και να μη μετατραπεί το ίδρυμα σε <<χάβρα Ιουδαίων>>. Για τον σκοπό αυτό, υπήρχαν αυστηροί κανονισμοί για να επιτευχθεί η εξασφάλιση μιας ισορροπίας που θα επέτρεπε την εύρυθμη λειτουργία του ασύλου. Παρ' όλα αυτά, το επαναστατικό πνεύμα που διέπει τους εφήβους σε συνάρτηση με τα βιώματα των συγκεκριμένων και την ιδιοσυγκρασία τους που είχε διαμορφωθεί με βάση την απόλυτη ελευθερία ακόμα και αν φαίνεται οξύμωρο λόγω της ιστορικής συγκυρίας, είχε ως αποτέλεσμα να εμφανίζονται σε καθημερινή βάση διαφόρων ειδών φαινόμενα παραβατικής συμπεριφοράς. Τα πιο συνηθισμένα προβλήματα ήταν οι καυγάδες που ξεσπούσαν ανάμεσα στους τροφίμους, οι καλοστημένες φάρσες αλλά κυρίως οι παράνομες και ριψοκίνδυνες έξοδοι κατά τις νυχτερινές ώρες. Για την αντιμετώπιση και πρόληψη της έξαρσης τέτοιου είδους συμπεριφορών είχαν θεσπιστεί αυστηροί κανόνες που προέβλεπαν μεγάλες ποινές για τους παραβάτες. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι στο σύνολό τους αναφέρθηκαν είτε έμμεσα είτε με λεπτομέρειες στο ζήτημα της αυστηρής πειθαρχίας και στις τιμωρίες που είχαν

133. Βλ. Αλέξης Βαρκός, *Η εφηβεία στην Ήπειρο*, ό.π.

134. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 127-128.

να αντιμετωπίσουν σε περίπτωση ανυπακοής. Σε αυτό το σημείο, είναι απαραίτητο να υπερτονιστεί πως ουδέποτε σε αυτές τις ποινές δεν προβλέπονταν η άσκηση σωματικής βίας προς τους τροφίμους και ούτε υπάρχει κάποια καταγραφή ή μαρτυρία στην οποία να γίνεται αναφορά σε τέτοιου είδους περιστατικά.

Ο καθένας από όσους πέρασαν από τη διοίκηση του Οικοτροφείου άφησε το δικό του στίγμα ακόμα και με τον τρόπο με τον οποίο προσπαθούσε να πείσει τους νέους να συμμορφωθούν με τους κανονισμούς. Κάποιοι ως πιο μειλίχιοι χαρακτήρες προσπαθούσαν να επιτύχουν την τήρηση της τάξης κυρίως με προτροπές και νουθεσίες, ενώ άλλοι κατέφευγαν σε πιο δραστικές λύσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσε η τακτική του πρώτου Διευθυντή, του φιλόλογου Γεώργιου Βαλέκα, που είχε αναρτήσει παντού γνωμικά της αρχαίας ελληνικής γραμματείας που είχαν ως στόχο να υποδείξουν στα παιδιά αλλά και να τα κάνουν να αναλογιστούν από μόνα τους για το ποιο είδος συμπεριφοράς είναι το ορθό και ποιο το εσφαλμένο¹³⁵. Μέσω αυτών των επιγραφών και του νοήματός τους, οι νέοι ασυναίσθητα αντιλαμβάνονταν και ποια ήταν τα όρια της δικής τους ελευθερίας ώστε να μην καταπατούν τα δικαιώματα των συνανθρώπων τους.

Παρ' όλα αυτά, από τον πρώτο κιόλας χρόνο της κανονικής λειτουργίας του ιδρύματος, χρειάστηκαν πιο δραστικά μέτρα ώστε να εξαλειφθούν ή έστω να περιοριστούν τα φαινόμενα παραβατικής συμπεριφοράς των τροφίμων. Έτσι λοιπόν στα μέσα Νοεμβρίου του 1946 αποφασίστηκε να γίνει μια ανακατανομή στα δωμάτια διαχωρίζοντας τους νέους με βάση την ηλικία τους. Οι μαθητές των μικρότερων τάξεων που ήταν κατά πλειοψηφία και οι πιο ήσυχoi τοποθετήθηκαν στο ισόγειο ενώ αυτοί των μεγαλύτερων τάξεων στάλθηκαν στον πρώτο όροφο απ' όπου θα ήταν δυσκολότερο να κατορθώσουν να εξέλθουν από το κτίριο κρυφά το βράδυ¹³⁶. Το συγκεκριμένο μέτρο φαίνεται πως απέδωσε καρπούς διότι και το 1948 συνέβη κάτι αντίστοιχο. Αν και τότε η χώρα βρισκόταν στη δίνη του εμφυλίου πολέμου κάποιοι νεαροί εξακολουθούσαν να βγαίνουν κατά τις νυχτερινές ώρες. Με βάση τα δεδομένα και την κατάσταση όπως είχε διαμορφωθεί, εκμίσθωσαν από την οικογένεια Ρίγγα ένα κτίριο που βρισκόταν σε μικρή απόσταση από το Οικοτροφείο και στάλθηκαν σε αυτό οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων. Είχαν διαμορφώσει τον χώρο ώστε η πύλη να είναι απροσπέλαστη και για

135. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 11.

136. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π. σ. 65.

όσους ήθελαν να εξέλθουν κρυφά αλλά και για όσους ήθελαν να εισβάλουν στο οίκημα. Ωστόσο, το <<σκασιαρχείο>> δεν αποτελούσε τον κυριότερο σκοπό που εξυπηρετούσε αυτή η κίνηση. Η μεταφορά των μαθητών σε αυτό τον χώρο είχε διττό ρόλο. Το επιπλέον κτίριο χρειαζόταν αφενός για να λυθεί προσωρινώς το στεγαστικό ζήτημα που είχε προκύψει λόγω του μεγάλου αριθμού των τροφίμων και αφετέρου για να προστατεύσουν τους μεγαλύτερους σε ηλικία μαθητές από τις συνήθειες επιδρομές των ανταρτών που αναζητούσαν και στρατολογούσαν νέους λίγο πριν την ενηλικίωση τους. Όπως αποδείχθηκε και αργότερα αυτή η κίνηση ήταν σωτήρια γιατί όντως οι αντάρτες απήγαγαν τροφίμους αλλά μόνο όσους βρισκόταν στο αρχικό κτίριο καθώς δεν είχαν λάβει γνώση για την αλλαγή αυτή.

Πέρα από τα προαναφερθέντα ζητήματα, όπως προστάζει και η λογική, η φιλοξενία εκατοντάδων νέων στην ίδια υποδομή απαιτούσε από όλους εγκράτεια και υποχωρήσεις στις απαιτήσεις τους ώστε να βρεθεί η χρυσή τομή που θα εξασφάλιζε την πολυπόθητη αρμονική συμβίωση¹³⁷. Ειδικότερα κατά τα πρώτα χρόνια που δεν υπήρχε βοηθητικό προσωπικό, σε καθημερινή βάση οι τρόφιμοι είχαν την υποχρέωση να καθαρίζουν και να συμμετέχουν σε όποια δουλειά κρίνονταν απαραίτητη όπως ήταν οι προπαρασκευαστικές εργασίες για το μαγείρεμα του φαγητού¹³⁸ (κυρίως πλύσιμο και καθάρισμα φρούτων και λαχανικών). Για τη φροντίδα των δωματίων, οι θαλαμάρχες είχαν την ευθύνη να αναθέτουν καθημερινά το ποιοι θα έπρεπε να αναλάβουν αυτά τα καθήκοντα. Επιπρόσθετα, οι τρόφιμοι όφειλαν να μελετούν πολλές ώρες την ημέρα ώστε να μη μείνουν μετεξεταστέοι αλλά και για να διατηρήσουν έναν αξιοπρεπή μέσο όρο. Σε περίπτωση αποτυχίας θα έπρεπε να εγκαταλείψουν το ίδρυμα, επομένως υπήρχε άγχος και τους ασκούσαν ψυχολογική πίεση.

Άλλη μια δυσκολία συναφής με τη μελέτη που απαιτούσε κατά κάποιον τρόπο και ένα είδος πειθαρχίας, ήταν πως θα έπρεπε να προλαβαίνουν να ολοκληρώσουν τη μελέτη των μαθημάτων τους κατά τη διάρκεια της ημέρας γιατί τα φώτα έσβηναν από νωρίς το απόγευμα. Επιπλέον, για εκείνους τους νέους λόγω του υφιστάμενου παιδαγωγικού πλαισίου δεν υπήρχαν ημέρες για ξεκούραση διότι το Σάββατο εκείνη την εποχή είχαν κανονικά στο σχολείο, ενώ κάθε Κυριακή ήταν υποχρεωμένοι να πηγαίνουν στην εκκλησία και σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με αυτό σημειώνονταν η απουσία τους. Παρ' όλα αυτά, εάν επιθυμούσαν να πάνε στα χωριά τους, για να

137. Βλ. Συνέντευξη Χαρίση Τζούμα, σ. 166.

138. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 9.

αποφύγουν την καταγραφή της απουσίας τους, ήταν υποχρεωμένοι να φέρνουν γραπτή βεβαίωση από τον ιερέα της περιοχής ότι είχαν παρευρεθεί στην εκκλησία. Έπειτα από αυτό, όσοι παρέμεναν στην Παραμυθιά είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα που παραδίδονταν στο κατηχητικό δίχως όμως αυτό να είναι υποχρεωτικό. Η παραμονή σε ένα ίδρυμα της Μητρόπολης και οι στενές σχέσεις που είχαν με την εκκλησία επηρέασαν αυτούς τους νέους καθώς είναι εμφανές πως όλοι τους, όπως φαίνεται και στις συνεντεύξεις, έχουν ενστερνιστεί τα χριστιανικά ιδεώδη. Τέλος, ένα ισχυρό δείγμα αυτής της πειθαρχίας αποτελεί και ο τρόπος με τον οποίον εξέρχονταν οι τρόφιμοι από το ίδρυμα και κατευθύνονταν προς το Γυμνάσιο ή την εκκλησία έπρεπε υποχρεωτικά να πηγαίνουν με τη σειρά σε αυστηρά καθορισμένες γραμμές, σαν ένα είδος παρέλασης θα μπορούσε να λεχθεί.

Όπως κατέστη σαφές στις προηγούμενες παραγράφους, το ζήτημα της πειθαρχίας βρισκόταν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος από την πρώτη ημέρα λειτουργίας του Οικοτροφείου έως και των τελευταία. Όπως παραδέχονται και οι συνεντευξιαζόμενοι, ήταν ένα <<αναγκαίο κακό>> το οποίο όμως λειτούργησε ευεργετικά για τους περισσότερους διότι μέσω αυτής κατόρθωσαν να ατσαλώσουν τον χαρακτήρα τους. Υπήρξαν βέβαια και πολλές περιπτώσεις παιδιών που είτε δεν άντεχαν λόγω ιδιοσυγκρασίας την καταπίεση και αποχώρησαν εκούσια είτε επειδή παραβαίνοντας διαρκώς τους κανονισμούς έχασαν τη θέση τους στο άσυλο. Σχετικά με το περιεχόμενο των κανονισμών, δυστυχώς δεν κατέστη εφικτό να εντοπιστεί το εάν υπήρχαν σε έντυπη μορφή σε κάποιο έγγραφο όπως συνέβαινε σε άλλα αντίστοιχα ιδρύματα όπως στο οικοτροφείο του Συρράκου για παράδειγμα.

Σταχυολογώντας, η πειθαρχία αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο για την εύρυθμη λειτουργία του Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Αξίζει να σημειωθεί πως ανατρέχοντας κάποιος στη λίστα με κάποια από τα ονόματα των τροφίμων θα κατανοήσει άμεσα πως αυτή η αυστηρότητα συνέτεινε στο να ακολουθήσει μια επιτυχημένη σταδιοδρομία η πλειοψηφία των φιλοξενούμενων του ιδρύματος. Τέλος, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να παραληφθεί η αναφορά στην ακεραιότητα του χαρακτήρα των πρώην τροφίμων όπως αυτή έγινε εμφανής από το δείγμα των οικότροφων που παρεχώρησαν συνέντευξη. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να αποδοθούν αφενός στα εγγενή τους γνωρίσματα και στην ανατροφή που έλαβαν από τις οικογένειες τους και αφετέρου μπορεί μέρος αυτών να οφείλονται στις αξίες και τα ιδανικά που αποκόμισαν από τη διαμονή τους στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς.

5.8. Διάφορα ζητήματα της καθημερινότητας

Ανάμεσα σε όλα τα υπόλοιπα προβλήματα συγκαταλέγονταν και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της εφηβείας. Όταν άρχισε η κανονική λειτουργία του Οικοτροφείου, τα παιδιά μέχρι να προσαρμοστούν είχαν παραμερίσει απ' ότι φαίνεται πολλές ανησυχίες που συνοδεύονται με αυτή την περίοδο της ζωής του ανθρώπου. Είχαν βιώσει πολλές κακουχίες και προσπαθούσαν να συνηθίσουν μια νέα, άγνωστη μέχρι τότε για εκείνα, κατάσταση με αποτέλεσμα όλα τα υπόλοιπα έμοιαζαν ήσσονος σημασίας. Ωστόσο, κάποια στιγμή η ζωή στο ίδρυμα μπήκε σε κανονικούς ρυθμούς και αντιμετωπίστηκαν ή έστω βελτιώθηκαν πολλά από τα προβλήματα που ταλάνιζαν τους μαθητές. Τότε λοιπόν, οι νεαροί μαθητές, άρχισαν να ενδιαφέρονται και για άλλα ζητήματα δευτερευούσης σημασίας με βασικότερη την εξωτερική τους εμφάνιση την οποία είχαν παραμελήσει. Αναφέρεται ότι υπήρχε ανταγωνισμός ιδιαίτερα ανάμεσα στους μεγαλύτερους, οι οποίοι για να κλέψουν τις εντυπώσεις και να τονώσουν τη φιλαρέσκεια τους, αναφέρεται πως έκαναν σχεδόν καθημερινά τζίρο στα μαγαζιά που πωλούσαν είδη καλλωπισμού. Τα αντικείμενα που γίνονταν ανάρπαστα και στα οποία επένδυναν τα λιγοστά χρήματά τους ήταν τα χτενάκια, τα καθρεφτάκια και το γνωστό εκείνη την εποχή λάδι για την περιποίηση των μαλλιών που ονομαζόταν μπριγιόλ. Με την πάροδο του χρόνου και τις συνθήκες να οδεύουν από το καλό στο καλύτερο, αναφέρεται πως οι μαθητές άρχισαν να αισθάνονται εν τέλει ότι δεν υστερούσαν σε τίποτα έναντι όσων βρισκόταν εκτός του Οικοτροφείου κι αυτό τόνωσε την αυτοπεποίθησή τους έτι περισσότερο.

Σε άλλα ζητήματα που είχαν τη μορφή ρουτίνας καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του ήταν και η προσθήκη ή απομάκρυνση μελών στη μεγάλη ομάδα των παιδιών του Οικοτροφείου. Κάποιοι μαθητές λόγω προσωπικών ή οικογενειακών προβλημάτων αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν το σχολείο και κατ' επέκταση και το ίδρυμα. Αυτό συνέβαινε τις περισσότερες φορές γιατί οι συνθήκες επέβαλαν την αναγκαιότητα του να εργαστούν και να στηρίξουν τους οικείους τους¹³⁹. Άλλες περιπτώσεις που μαθητές έφευγαν από το οικοτροφείο ήταν και αυτοί που τελικά έβρισκαν κάποιο άλλο κατάλυμα στην περιοχή¹⁴⁰. Από την άλλη, οι όποιες προσθήκες στα μέσα της σχολικής χρονιάς οφειλόταν εκτός των άλλων και σε οριστικές αποβολές των μαθητών από τα γυμνάσια στα οποία φοιτούσαν προηγουμένως. Αναγκάζονταν, έτσι, αυτοί οι ζωηροί νέοι να συνεχίσουν τις σπουδές τους στην Παραμυθιά και να ζητούν άσυλο

139. Βλ. Συνέντευξη Παύλου Έξαρχου, σ. 149.

140. Βλ. Συνέντευξη Χρήστου Τσάη, σ. 168.

στο οικοτροφείο. Όπως ήταν προφανές, η πλειοψηφία όσων έγιναν δεκτοί κατά τέτοιο τρόπο ήταν και οι μεγαλύτεροι ταραξίες.

Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ήταν εμφανής με την πάροδο του χρόνου κι ενώ η κατάσταση έδειχνε να βαίνει από το καλό στο καλύτερο, ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε ανάγκασε πάλι τα παιδιά να υποστούν δυσάρεστες αλλαγές στην καθημερινή τους ζωή. Έφτασαν ακόμη και σε σημείο που έπρεπε να εγκαταλείψουν την Παραμυθιά και να μεταφερθούν στην Κέρκυρα για την ασφάλειά τους. Παρ' όλο που αυτή η απομάκρυνση ήταν προσωρινή, με την επιστροφή τους στο ίδρυμα η ροή που είχαν συνηθίσει είχε αλλάξει άρδην. Η κατάσταση είχε γίνει χειρότερη κι από τις πρώτες μέρες της επαναλειτουργίας του καθώς είχαν προστεθεί ο φόβος και η ανασφάλεια. Με τη λήξη του εμφυλίου, μετά κόπων και βασάνων, επανήλθε η σταθερότητα. Έτσι, σημειώνοντας αργά και σταθερά βήματα προόδου η κατάσταση άρχισε και πάλι να εμπνέει αισιοδοξία χάρη στην υπομονή και το ζήλο με τον οποίον εργάστηκαν όσοι παρέμειναν στις «επάλλξεις». Το δυσάρεστο της υπόθεσης ήταν πως μεγάλος αριθμός τροφίμων αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν οριστικά το ίδρυμα¹⁴¹.

Τα επόμενα χρόνια κύλησαν πολύ πιο ομαλά με αποτέλεσμα η ζήτηση για μια θέση στο ίδρυμα να αυξάνεται και η εξασφάλισή της να καθίσταται ακόμη πιο δύσκολη υπόθεση. Οι νέοι που φιλοξενήθηκαν από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα δεν είχαν να αντιμετωπίσουν τα απροσπέλαστα εμπόδια και τις δυσκολίες στη διαβίωση επομένως έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση στη μαθητική τους ιδιότητα¹⁴². Έτσι, μπορεί να λεχθεί πως με διάφορα σκαμπανεβάσματα, αλλά σε γενικές γραμμές κατά αυτόν τον τρόπο συνεχίστηκε η ζωή στο Οικοτροφείο μέχρι το 1981. Για τα χρόνια αυτά οι πηγές είναι αν μη τι άλλο περιορισμένες διότι δε θύμιζαν σε τίποτα το ιστορικό πλαίσιο του πρόσφατου, τότε παρελθόντος.

Όπως παρατήρησαν και κάποιοι από τους συνεντευξιαζόμενους, αδιαμφισβήτητα τα πρώτα χρόνια ήταν τα πιο κρίσιμα, τα περισσότερα παιδιά των επόμενων γενιών δεν έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για διαμονή στο Οικοτροφείο ακόμη και αν το επιθυμούσαν οι οικογένειές τους. Επομένως, συνάγεται το συμπέρασμα πως η προσφορά του ιδρύματος ήταν πιο αισθητή κατά την πρώτη δεκαπενταετία (δηλαδή μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960). Αυτό συνέβαινε αφενός επειδή με την πάροδο του χρόνου είχαν ιδρυθεί περισσότερα γυμνάσια στην ευρύτερη

141. Βλ. Συνέντευξη Θεόδωρου Κώτσιου, σ. 151.

142. Βλ. Συνέντευξη Χρήστου Σιώζου, σ. 161.

περιοχή της Θεσπρωτίας κι αφετέρου επειδή οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δεν ήταν τόσο δυσχερείς ώστε να απαιτείται η μακροχρόνια διαμονή παιδιών στο Οικοτροφείο. Ωστόσο, δεν πρέπει να λησμονηθεί το γεγονός πως συντελέστηκε η πραξικοπηματική κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος της χώρας το 1967 που για επτά συναπτά έτη η εξουσία είχε καταληφθεί από στρατιωτική χούντα η οποία και διήρκεσε έως το 1973. Όμως, δυστυχώς δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες για εκείνα τα χρόνια και την κατάσταση που επικρατούσε στο Οικοτροφείο. Όπως ειπώθηκε και προηγουμένως λοιπόν, από το 1981 κι έπειτα η λειτουργία του ασύλου σταμάτησε καθώς θεωρήθηκε ότι δεν ήταν απαραίτητη πια η ύπαρξή του. Έκλεισε τις πύλες του περνώντας έτσι στο χρονοντούλαπο της ιστορίας, αφήνοντας όμως έντονα το στίγμα του ακόμα και στις μέρες μας γιατί στάθηκε ως έρεισμα για την τοπική κοινωνία σε μια τόσο ταραγμένη ιστορική περίοδο και συνέβαλε τα μέγιστα για την ανάπτυξη της περιοχής.

5.9. Οι διαπροσωπικές σχέσεις

Το ζήτημα των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στους μαθητές μονοπωλεί το ενδιαφέρον πολλών επιστημονικών ερευνών είτε υπό το πρίσμα της ψυχολογίας είτε της κοινωνιολογίας. Μάλιστα, πολλοί ενδιαφέρθηκαν για σύγκριση των στατιστικών στοιχείων ανάμεσα σε μαθητές που διαμένουν σε δομές φιλοξενίας που διαθέτει το σχολείο και σε αυτούς που παραμένουν με τις οικογένειες τους. Βέβαια, αν και όλα αυτά γίνονται με βάση τα σημερινά δεδομένα, δεν παύει όμως να αποτελεί ένα διαχρονικό ζήτημα. Αξίζει να σημειωθεί πως τα πορίσματα μερικές φορές οδηγούν τους επιστήμονες στη διατύπωση αντικρουόμενων απόψεων. Αρχικά, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι ακαδημαϊκές επιδόσεις των εφήβων επηρεάζονται από τριών ειδών διαπροσωπικές σχέσεις οι οποίες αναπτύσσονται με τους: συνομηλίκους, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς¹⁴³. Αναλύοντας τα σχετικά δεδομένα οι περισσότερες έρευνες συμφωνούν ότι θεωρείται αδιαμφισβήτητο γεγονός πως η διαμονή σε δομή του σχολείου δεν επηρεάζει τους μαθητές στους προσωπικούς στόχους που θέτουν ούτε την προσήλωσή τους στην εκπλήρωση αυτών¹⁴⁴. Αυτό έχει σημασία γιατί στην προκειμένη περίπτωση οι διαπροσωπικές

143. Βλ. Andrew J. Martin, *Interpersonal relationships and students' academic and non-academic development: What outcomes peers, parents, and teachers do and do not impact*, Chapter at: <<Interpersonal Relationships in Education>>, 2014, p. 9-24.

144. Βλ. Andrew J. Martin, Brad Papworth, Paul Ginns & Arief D. Liem, *Boarding School, Academic Motivation and Engagement, and Psychological Well-Being: A Large-Scale Investigation*, Article at: <<American Educational Research Journal>>, 10/2014.

σχέσεις των μαθητών είναι που επηρεάζουν τόσο το είδος των στόχων όσο και την αφοσίωση τους σε αυτούς¹⁴⁵. Παράλληλα, υποστηρίζεται πως αν και στοχοπροσηλωμένοι, οι οικότροφοι δεν υστερούν σε γενικές γραμμές από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους ούτε στις επιδόσεις τους ούτε στις σχέσεις που συνάπτουν με αυτούς. Ωστόσο, κάποιιοι ερευνητές διατείνονται πως ενδεχομένως να μη δημιουργούν τόσο ισχυρούς δεσμούς με τους συμμαθητές τους, όμως, υπερτερούν στο ζήτημα της ανεξαρτησίας και αυτονομίας από την οικογένεια τους¹⁴⁶. Εφόσον λοιπόν παρατέθηκαν κάποια ευρήματα πρόσφατων ερευνών, θα γίνει μια παρουσίαση των διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών του οικοτροφείου και όπως πλέον τις περιγράφουν έχοντας ολοκληρώσει τον κύκλο της ωριμότητας τους και θα σχολιαστούν στο τέλος τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης από τα σημερινά δεδομένα.

Στην προκειμένη, ενδεχομένως το πιο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό των νέων που φιλοξενήθηκαν στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς να ήταν η στάση τους απέναντι στον συνάνθρωπο. Μπορεί πολλοί από αυτούς να είχαν ανατραφεί σε ένα περιβάλλον πολύ πιο ελεύθερο με αποτέλεσμα η συμπεριφορά τους μερικές φορές να είναι κατά κάποιον τρόπο πιο εκκεντρική, όμως, οι περισσότεροι είχαν γαλουχηθεί με τις σωστές αρχές και αξίες, πράγμα το οποίο ήταν εμφανές μέσω της στάσης που κρατούσαν απέναντι στους άλλους. Αδιαμφισβήτητα, υπήρχαν και οι λεγόμενες «κακές στιγμές» με τις συχνές αψιμαχίες για ασήμαντες συνήθως αιτίες ή τις καθιερωμένες κακόγουστες φάρσες. Παρ' όλα αυτά, όπως τονίζει και ο Σωτήριος Λίκκας¹⁴⁷ στη συνέντευξη που παραχώρησε, ειδικά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του ιδρύματος που τα παιδιά ήταν ήδη αρκετά ταλαιπωρημένα από τις επικρατούσες συνθήκες, ανάμεσα στους τροφίμους υπήρχε μια αλληλεγγύη που σήμερα δεν τη συναντά κάποιος εύκολα.

Ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα και τρανότερη απόδειξη αυτής της ανιδιοτελούς στάσης είναι όταν ξέσπασαν τα επεισόδια στην Παραμυθιά την 21^η Μαΐου του 1948 όπου ένα παιδί με σπασμένο πόδι μεταφέρθηκε κυριολεκτικά στις πλάτες των συγκατοίκων του ώστε να μη μείνει πίσω και κινδυνεύσει η ζωή του. Εκτός αυτού, ακόμα και η ίδια η καθημερινότητα τους ήταν βασισμένη στο να μοιράζονται όχι μόνο τις σκέψεις και τα όνειρά τους αλλά και τα

145. Βλ. Rebecca J. Collie, Andrew J. Martin, Brad Papworth & Paul Ginns, *Students' interpersonal relationships, personal best (PB) goals, and academic engagement*, Article at <<Learning and Individual Differences>>, vol. 45, 2016, p. 65-76.

146. Βλ. Jens P. Pfeiffer, Martin Piquart & Kathrin Krick, *Social relationships, prosocial behaviour, and perceived social support in students from boarding schools*, Article at: <<Canadian Journal of School Psychology>> vol. 31 (4), 2016, p. 279-289.

147. Βλ. Συνέντευξη Σωτήριου Λίκκα, σ. 156.

υλικά αγαθά που τους προσφέρονταν ή ακόμα και αυτά τα ελάχιστα που διέθεταν στην κατοχή τους. Το πιο συνηθισμένο αγαθό το οποίο μοιράζονταν οι τρόφιμοι ήταν τα διάφορα εξωσχολικά αναγνώσματα που προμηθεύονταν όσοι είχαν την οικονομική ευχέρεια. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως το ίδιο θετικές ήταν οι εντυπώσεις των φιλοξενούμενων για το διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό του Οικοτροφείου. Ενδεχομένως, τη μοναδική εξαίρεση να αποτελούσε η αμυντική στάση που τηρούσαν οι φιλοξενούμενοι των πρώτων ετών απέναντι στον Διαχειριστή¹⁴⁸.

Οι περισσότεροι από όσους μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους, είχαν συνδέσει τις όποιες δυσάρεστες αναμνήσεις σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων με τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο. Οι πιο συνήθεις αιτίες ήταν η υποτιμητική στάση που τηρούσαν κάποιοι μαθητές απέναντι στα παιδιά του οικοτροφείου. Αυτό συνέβαινε όχι μόνο για το γεγονός καθαυτό, δηλαδή επειδή φιλοξενούνταν σε ένα άσυλο μακριά από τις οικογένειες τους, αλλά κυρίως γιατί υστερούσαν σε υλικά αγαθά (για παράδειγμα επειδή οι στολές τους ήταν παλιές). Επιπρόσθετα, δυσφορία προκαλούσε στους τροφίμους και η στάση κάποιων εκπαιδευτικών. Εκείνη την εποχή θεωρούνταν ως δεδομένο να επιβάλλονται <<εξοντωτικές>> ποινές στους μαθητές όταν θεωρούνταν πως υπήρχε παράβαση των κανονισμών¹⁴⁹. Σύμφωνα με μαρτυρίες, μερικοί από αυτούς υπερέβαιναν τα όρια ακόμα και της <<επιβεβλημένης>> τότε αυστηρότητας, προβαίνοντας σε πράξεις που θα έπρεπε από εκείνη την εποχή να θεωρούνται καταδικαστέες. Κορωνίδα αυτής της ασυδοσίας ήταν ο εκβιασμός <<αδύναμων>> μαθητών από τους οποίους ζητούνταν χρηματικά ανταλλάγματα ώστε να παραβλέψουν τις χαμηλές τους επιδόσεις και να μην τους αφήσουν μετεξεταστέους¹⁵⁰. Σε αυτό το σημείο βέβαια, πρέπει να υπερτονιστεί πως αυτές οι περιπτώσεις εκπαιδευτικών ήταν μεμονωμένες, διότι για την πλειοψηφία των διδασκόντων όλοι εξέφρασαν μόνο θετικά σχόλια.

Παρατηρώντας τις προαναφερθείσες διαπιστώσεις γίνεται αντιληπτό πως κάθε κανόνας ευτυχώς ή δυστυχώς έχει την εξαίρεσή του και στην προκειμένη η ύπαρξή του μόνο αρνητικές επιπτώσεις είχε. Πέρα από το άγχος και την καταπίεση που αισθάνονταν οι οικότροφοι λόγω αυτής της νοσηρής κατάστασης, μερικές φορές είχε ως αντίκτυπο και την διατάραξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων. Αυτό συνέβαινε για διάφορους λόγους που απέρρεαν είτε από

148. Βλ. Συνέντευξη Θεόδωρου Κώτσιου, σ. 151.

149. Βλ. Συνέντευξη Παναγιώτη Σοκόλη, σ. 162.

150. Βλ. Συνέντευξη Σωτήριου Λίκα, σ. 156.

ψυχολογικούς παράγοντες είτε επειδή τα ίδια τα παιδιά ωθούνταν πολλές φορές να παραβούν ακόμα και τις ηθικές τους αξίες προβαίνοντας σε πράξεις που πρόσβαλαν τη σχέση εμπιστοσύνης που είχε αναπτυχθεί ανάμεσα στους συγκατοίκους. Αυτές οι αναμνήσεις είναι που σύμφωνα με τα λεγόμενα των πρωταγωνιστών άφησαν μια πικρή επίγευση στις αναμνήσεις τους από τα μαθητικά τους χρόνια και κατ' επέκταση από τη διαμονή τους στο οικοτροφείο. Ωστόσο, δε θα πρέπει να λησμονηθεί πως οι περισσότεροι είχαν θετικές εντυπώσεις τόσο από τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο όσο ως προς τις διαπροσωπικές τους σχέσεις με τους συμμαθητές τους σε βαθμό να εκφράζουν την απερίγραπτη χαρά τους για τις συναντήσεις επανένωσης που διοργανώθηκαν¹⁵¹.

Σταχυολογώντας, αδιαμφισβήτητα η αλτρουιστική διάθεση που επέδειξαν πολλοί από αυτούς τους νέους είναι αξιομνημόνευτη γιατί πέρα από ένδειξη ακεραιότητας του χαρακτήρα αποτελεί και το γενικότερο στίγμα που άφησε αυτή η <<μειονεκτούσα>> γενιά. Άλλωστε, μέσα από μια μικρή έρευνα σύντομα διαπιστώνει κανείς πως το ενδιαφέρον πολλών από τα παιδιά για τον συνάνθρωπο μετεξελίχθηκε αργότερα σε ενασχόληση με τα κοινά και αρκετοί αναδείχθηκαν σε εξέχουσες προσωπικότητες της πολιτικής. Με πυξίδα την αγάπη για τον τόπο διεκδίκησαν και κατέλαβαν διάφορες θέσεις και αξιώματα με χαρακτηριστικά παραδείγματα τον Ευάγγελο Μαλέσιο και τον Χρήστο Μαρτίνη.

Συγκρίνοντας λοιπόν τα σημερινά δεδομένα με τα όσα περιέγραψαν οι πρώην τρόφιμοι, καθίσταται άμεσα σαφές πως η εφηβεία και η συνθήκη της συγκατοίκησης σε αυτήν την ευαίσθητη περίοδο της ζωής του ατόμου διαθέτει κάποια βασικά γνωρίσματα συμπεριφοράς που παραμένουν αμετάβλητα τόσο από τις ειδικότερες επικρατούσες συνθήκες όσο κι από τα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα. Ως επιστέγασμα των όσων προηγήθηκαν θα μπορούσε να λεχθεί πως με αφορμή ακόμη και μια ιστορική έρευνα γίνεται έκδηλο ότι η παιδική ηλικία σε όλα της τα στάδια πρέπει να χαίρει του σεβασμού και της φροντίδας των ενηλίκων για την κάλυψη των αναγκών που προκύπτουν σε κάθε περίπτωση από τις πιο απλές έως τις πιο συνθέτες. Τα παιδιά είναι οι αρχιτέκτονες του μέλλοντος και τα βιώματα τους αποτελούν την έμπνευσή τους, ας φροντίσουμε να τους δώσουμε τα εφόδια για να προσφέρουν με τη σειρά τους τα μέγιστα στον τόπο αλλά και για να κρατήσουν ευχάριστες αναμνήσεις που θα τους συντροφεύουν για πολλά χρόνια.

151. Βλ. Συνέντευξη Χρήστου Σιώζου, σ. 161.

5.10. Τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας του Οικοτροφείου

Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, οι πληροφορίες που διασώζονται για την τελευταία δεκαετία της λειτουργίας του ιδρύματος είναι ελάχιστες και αποσπασματικές. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός πως τα ονόματα των τροφίμων που υπάρχουν διαθέσιμα αφορούν όσους φιλοξενήθηκαν στο άσυλο έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1970 διότι αργότερα αφενός η ζήτηση ήταν μειωμένη και αφετέρου ελάχιστοι παρέμεναν στο ίδρυμα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Κυρίως δύο αλληλεξαρτώμενες αιτίες οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση. Από τη μία συνέτεινε στην παρακμή του ασύλου η ίδρυση και αναβάθμιση των σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε άλλες περιοχές του νομού Θεσπρωτίας ενώ από την άλλη διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο η ίδρυση μαθητικών εστιών σε άλλες πόλεις από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας¹⁵². Οι μαθητικές εστίες είχαν ως αποτέλεσμα πολλοί έφηβοι, ακόμη και από την Παραμυθιά, να προτιμούν να συνεχίσουν τη φοίτησή τους σε εκπαιδευτικά ιδρύματα που βρισκόταν μακριά από την κωμόπολη μέχρι και σε διαφορετικούς νομούς (κυρίως στα Ιωάννινα). Επιπρόσθετα, παρ' όλο που η κοινωνικοπολιτική κατάσταση της χώρας βρισκόταν ξανά σε δεινή θέση λόγω του στρατιωτικού πραξικοπήματος και της επιβολής δικτατορίας, αδιαμφισβήτητα οι συνθήκες διαβίωσης είχαν βελτιωθεί αισθητά από την εποχή του εμφυλίου πολέμου. Επομένως, ο ποιοτικότερος τρόπος ζωής σε συνδυασμό με τις αυξημένες πλέον δυνατότητες για τους μαθητές επέφεραν μία σταδιακή μείωση του αριθμού των ενδιαφερόμενων για διαμονή στο οικοτροφείο Παραμυθιάς.

Έχοντας ως βάση τα προαναφερθέντα δεδομένα, αποτελεί λογική συνέπεια το να βρεθεί στο επίκεντρο της έρευνας η πρώτη περίοδος της λειτουργίας του ιδρύματος. Από το 1946 έως και τις αρχές του 1970 το οικοτροφείο Παραμυθιάς αποτέλεσε το έρεισμα για εκατοντάδες μαθητές που προερχόταν κυρίως από την ευρύτερη περιοχή των Φιλιατών. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να δοθεί η μεγαλύτερη προσοχή σε αυτή τη χρονική περίοδο διότι χρήζει εκτενέστερης ανάλυσης. Το ίδρυμα άνοιξε τις πύλες του αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου και κατάφερε να διατηρηθεί κατά τη διάρκεια της εμφύλιας σύγκρουσης που ξέσπασε λίγους μήνες αργότερα. Έτσι και η ανάλυση αλλά και οι συνεντεύξεις στο τελευταίο μέρος της

152. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 14.

παρούσας έρευνας έχουν ως κύριο άξονα τις συνθήκες που επικρατούσαν στο άσυλο κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης καμπής της ιστορίας. Για τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας του το μόνο που μπορεί να λεχθεί με σιγουριά είναι πως δεν υπήρχε μεγάλη ζήτηση για διαμονή στις εγκαταστάσεις ενώ κατά πλειοψηφία όσοι οδηγήθηκαν σε αυτήν την επιλογή δεν παρέμειναν για αρκετό καιρό κατά από τη στέγη του.

Επίσης, παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός πως όσοι παρέμειναν στο οικοτροφείο από το 1970 και έπειτα δε διαθέτουν κατά πλειοψηφία τόσο έντονη επιθυμία για περιγραφή της καθημερινότητάς τους στο ίδρυμα εν αντιθέσει με τους φιλοξενούμενους των πρώτων ετών που με κάθε ευκαιρία αναφέρονται με γλαφυρό τρόπο στις περιπέτειες που βίωσαν ως τρόφιμοι του ιστορικού αυτού ασύλου. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί πως αν και δεν παρείχε στέγη σε μεγάλο αριθμό νέων κατά τα τελευταία χρόνια που παρέμεινε ενεργό, το οικοτροφείο Παραμυθιάς υποστήριζε τη μαθητιώσα νεολαία με την παροχή συσσιτίου σε όσους το είχαν ανάγκη. Κατά αυτόν τον τρόπο αποδεικνύεται περίτρανα ότι ως θεσμός προσέφερε τα μέγιστα με κάθε τρόπο από την πρώτη έως και την τελευταία μέρα που είχε αυτήν τη μορφή όπως άλλωστε συνέβη και αργότερα με την υπόσταση του κέντρου μαθητικής Εστίας. Αποτελεί λοιπόν χρέος όλων μας να διατηρήσουμε ζωντανή τη μνήμη αυτού του ιστορικού ιδρύματος που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την πορεία της περιοχής ώστε να γίνει γνωστή η ύπαρξή του και στις επόμενες γενιές. Άλλωστε, η καλή γνώση του παρελθόντος μπορεί να προσφέρει μια βελτιωμένη εκδοχή του παρόντος και να εξασφαλίσει ένα καλύτερο μέλλον.

153

153. **Εικόνες 11&12:** Το νέο κτίριο του Οικοτροφείου τότε και σήμερα. Αριστερά: Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, ό.π., σ. 14. Δεξιά: Google Maps.

6. Το Οικοτροφείο Παραμυθιάς στον Εμφύλιο Πόλεμο

Τον Σεπτέμβριο του 1947 οι μαθητές ξεκίνησαν από τα χωριά τους με τα λιγοστά πράγματα που μπορούσαν να κουβαλήσουν κατευθυνόμενα προς την Παραμυθιά και πιο συγκεκριμένα προς το Οικοτροφείο. Στους ήδη υπάρχοντες είχαν προστεθεί ακόμα πολλοί νέοι τρόφιμοι. Αυτό συνέβη επειδή τα νέα διέρρευσαν γρήγορα, για τα δεδομένα της εποχής, φτάνοντας έτσι στα αφτιά ακόμα περισσότερων ατόμων που αγνοούσαν την ύπαρξη του. Δηλαδή, πολλοί γονείς ενημερώθηκαν για την ύπαρξη ενός ασύλου που δέχεται και στηρίζει αγόρια από τις παραμεθόριες περιοχές με την καταβολή ενός ελάχιστου χρηματικού ποσού ή και δωρεάν. Έτσι, σε συνδυασμό και με τις παροτρύνσεις από τους δασκάλους, πολλές οικογένειες οδηγήθηκαν στη Μητρόπολη αναζητώντας μια κλίνη στο ίδρυμα που φιλοξενούσε τα όνειρα πολλών παιδιών κι αποτελούσε ένα ισχυρό έρεισμα για αυτούς τους νέους. Από τους ενοίκους του πρώτου έτους κάποιοι είχαν εγκαταλείψει την εκπαίδευση λόγω προσωπικών προβλημάτων αφήνοντας κατά αυτόν τον τρόπο κάποιες κενές θέσεις που όμως δεν επαρκούσαν για να καλυφθούν όλα τα εκκρεμή αιτήματα.

Για τους τυχερούς που εξασφάλισαν τη διαμονή έπρεπε να αντιμετωπίσουν και τις δυσκολίες που συνοδεύονταν με το ταξίδι προς την Παραμυθιά. Ο δρόμος προς την κωμόπολη ήταν γεμάτος με εμπόδια καθώς όσοι επέλεξαν να μετακινηθούν με τα φορτηγά έπρεπε να περιμένουν να περάσουν μπροστά τα στρατιωτικά οχήματα για έλεγχο διότι πολλά σημεία του χαλκιόδρομου ήταν παγιδευμένα με νάρκες. Αυτό συνέβαινε επειδή σε αντίθεση με τα προηγούμενα περίπου δύο χρόνια που ο τόπος προσπαθούσε να επανέλθει στους ρυθμούς του, πλέον η κατάσταση είχε γίνει τόσο έκρυθμη που πολλοί την παρομοίασαν με τις αρχές του Πελοποννησιακού πολέμου. Ο εμφύλιος είχε ήδη ξεκινήσει.

Μετά από το πολύωρο ταξίδι με τις γνωστές δυσκολίες οι μαθητές σιγά - σιγά κατέφθασαν στην Παραμυθιά προκειμένου να εγκατασταθούν στο οικοτροφείο. Αν και όλοι είχαν αρχίσει να ανησυχούν για τα τεκταινόμενα η κατάσταση στην Παραμυθιά παρέμενε μέχρι εκείνη τη στιγμή ήρεμη και τα παιδιά λησμονήσαν για λίγο τα προβλήματα κι αναθάρρησαν βλέποντας, τη μειωμένη βέβαια, κίνηση στα μαγαζιά. Κάνοντας τις καθιερωμένες βόλτες τους στην ετήσια τοπική εμποροπανήγυρη που ονομάζεται "Λάμποβος" βίωσαν λίγες στιγμές ξεγνοιασιάς χωρίς όμως να ξεχνούν την "αδελφοκτονία" που είχε ξεκινήσει στοιχίζοντας τη ζωή πολλών ανθρώπων.

Έτσι, παρά την άσχημη κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει ξανά ο τόπος, τα παιδιά δεν απώλεσαν την αισιοδοξία και τη ζωηρότητά τους. Τα γέλια και οι συνεχείς σκανταλιές τους έδωσαν επιπλέον ζωντάνια στην κωμόπολη, οδηγώντας σε μια πρόσκαιρη λήθη την τοπική κοινωνία από τα προβλήματα που την ταλάνιζαν. Οι μαθητές συνέχιζαν απρόσκοπτα την καθημερινότητά τους που είχε ως επίκεντρο το σχολείο το οποίο όμως υπολειτουργούσε λόγω της έλλειψης προσωπικού. Τα πρόβλημα αυτό ήταν τόσο αισθητό σε βαθμό που υπήρχαν μέρες κατά τις οποίες γινόταν μαθήματα μόνο για δύο ή τρεις ώρες.

Κατά αυτόν τον τρόπο πέρασαν οι μήνες κι έφτασε ο Δεκέμβριος του ίδιου έτους με τους μαθητές να πρέπει να φύγουν για τα χωριά τους ώστε να περάσουν με τους οικείους τους τις διακοπές των Χριστουγέννων. Όμως, η κατάσταση είχε αλλάξει άρδην λόγω του εμφυλίου. Τα χωριά, κυρίως τα παραμεθόρια, είχαν ερημώσει καθώς πολλοί κάτοικοι προτίμησαν να τα εγκαταλείψουν προκειμένου να αποφύγουν τον κίνδυνο που βρισκόταν προ των πυλών¹⁵⁴. Αυτό είχε ως αντίκτυπο μεγάλος αριθμός μαθητών να ζητά επιτακτικά την εξασφάλιση της διαμονής τους στο οικοτροφείο κατά τις δύο αυτές εβδομάδες διότι εκεί σίγουρα θα ήταν πιο ασφαλείς. Επιπρόσθετα, σε πολλές περιπτώσεις κυριολεκτικά δεν είχαν που να πάνε αφού τα σπίτια τους είχαν εκκενωθεί από τις οικογένειες τους. Παρ' όλα αυτά το συγκεκριμένο αίτημα απορρίφθηκε διότι ήταν αδύνατον για πρακτικούς λόγους να παραμείνουν εκεί για τόσες επιπλέον ημέρες¹⁵⁵.

Οι κάτοικοι των χωριών εγκαταλείποντας τις εστίες τους στοιβάχτηκαν κυρίως στις μεγάλες πόλεις της Θεσπρωτίας δηλαδή την Ηγουμενίτσα, την Παραμυθιά και τους Φιλιάτες. Αντίκτυπος αυτού του φαινομένου ήταν να επικρατεί το αδιαχώρητο σε αυτές τις περιοχές. Πολλές οικογένειες βρήκαν καταφύγιο σε καλύβες και στάβλους αλλά και σε αυτοσχέδιες παράγκες που είχαν στηθεί για τον σκοπό αυτό. Αυτή η σημαντική έλλειψη σε καταλύματα ήταν και ο λόγος που πολλά παιδιά δεν ήθελαν να φύγουν από το ίδρυμα. Άλλωστε, γνώριζαν πως εκεί ήταν οι καλύτερες συνθήκες που θα μπορούσαν να βρουν όσο η κατάσταση έμοιαζε να βαίνει εκτός ελέγχου. Ειδικότερα στην Ηγουμενίτσα οι συνθήκες είχαν καταστεί επικίνδυνες για την ανθρώπινη ζωή καθώς τα υφάλμυρα ύδατα που προοριζόταν για πόση δεν επεξεργάζονταν επαρκώς χάρη στις ελλιπείς υποδομές. Η κατάσταση αυτή είχε ως αντίκτυπο την εμφάνιση κι έξαρση του τύφου. Ως απότοκος αυτών των δυσμενών συνθηκών ήταν να γεμίσει ασφυκτικά το

154. Βλ. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, ό.π., σ. 589.

155. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ.193-195.

νοσοκομείο Φιλιατών από ασθενείς που πολλοί από αυτούς δυστυχώς έχαναν τη μάχη με τη συγκεκριμένη αρρώστια.

Από την άλλη, στην Παραμυθιά δεν επικρατούσαν οι ίδιες συνθήκες διότι οι τοπικοί άρχοντες είχαν μεριμνήσει για την επίλυση των όποιων προβλημάτων. Είχαν καταφέρει να επιτύχουν μια τόσο καλή οργάνωση στις υποδομές που σε συνδυασμό με τα φυσικά τρεχούμενα νερά της περιοχής, εξασφάλιζαν ακόμα και κάτω από αυτές τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης μια ποιότητα ζωής λίγο καλύτερη αφού τουλάχιστον δεν υπήρχε τόσο έντονα ο κίνδυνος από αυτές τις εν δυνάμει θανατηφόρες ασθένειες. Οι γιορτές πέρασαν με τεράστιες δυσκολίες για την πλειοψηφία των παιδιών. Τα πλούσια παραδοσιακά εδέσματα που σερβίρονταν στα ζεστά σπίτια που έσφυζαν από ζωή αυτές τις άγιες ημέρες κατά τα προηγούμενα έτη έδωσαν τη θέση τους σε πρόχειρο κι ελάχιστο ποσοτικά φαγητό που ήταν συνήθως ψωμί και τυρί ή ψωμί και χαλβάς μέσα σε κρύες παράγκες με την αγωνία για το μέλλον να πλανάται διαρκώς στην ατμόσφαιρα.

Αφού πέρασαν αυτές οι πολύ ζοφερές γιορτές, τα παιδιά επέστρεψαν στο οικοτροφείο στις 6 Ιανουαρίου του 1948 γεγονός που τους προσέφερε τεράστια ανακούφιση, αφού μπροστά σε όσα βίωσαν τις περισσότερες ημέρες το ίδρυμα έμοιαζε με υπερπολυτελές ξενοδοχείο. Οι δύο πρώτοι μήνες του νέου, τότε, έτους πέρασαν με σχετική ηρεμία και πραγματοποιήθηκαν και οι εξετάσεις του πρώτου εξαμήνου. Τα παιδιά προσπαθούσαν να προσηλωθούν στα μαθήματα τους αλλά η τραγωδία που ονομαζόταν εμφύλιος δεν άφηνε το μυαλό να συγκεντρωθεί σε θέματα που έμοιαζαν δευτερεύοντα επειδή ουσιαστικά κινδύνευε η ζωή τους ανά πάσα στιγμή. Τους επόμενους μήνες η κατάσταση επιδεινώθηκε έτι περισσότερο. Η περιγραφή του Θεόδωρου Κώτσιου είναι ιδιαιτέρως χαρακτηριστική¹⁵⁶: <<...Ο Μάρτιος και ο Απρίλιος ζοφεροί για τη μαθητιώσα νεολαία. Ένα κομφούζιο επικρατεί, μια σύγχυση. Τα καημένα τα παιδάκια, που δεν φταίνε σε τίποτε, υποφέρουν και τυραννιούνται. Στο Οικοτροφείο είναι βραδιές που κοιμούνται με τα παπούτσια φορεμένα, για να είναι έτοιμα να οδηγηθούν εν ανάγκη, χωρίς χάσιμο χρόνου, σε ασφαλέστερο μέρος, προκειμένου να προφυλαχτούν από επιθέσεις, από απαγωγές, από αδέσποτες...>>. Δυστυχώς αυτό ήταν μόνη η αρχή.

156. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 196-197.

6.1. Τα γεγονότα της 21ης Μαΐου του 1948

Τον Μάιο ήρθε το αποκορύφωμα της κρίσης. Ύστερα από μια σκληρή μάχη στο Ελευθεροχώρι Παραμυθιάς οι "αντάρτες" εισέβαλαν στην κωμόπολη στις 21 Μαΐου. Έτσι, το βράδυ της ίδιας μέρας ξεκίνησαν οι συμπλοκές στις άνω γειτονιές της Παραμυθιάς. Τα παιδιά είχαν ταμπουρωθεί στα δωμάτια τους και παρακολουθούσαν με κομμένη την ανάσα από τα παράθυρα τα πυρά που έπεφταν εκατέρωθεν αγωνιώντας για το τι μέλει γενέσθαι. Εκείνη την περίοδο στο ίδρυμα δεν υπήρχε κανονικός Διευθυντής και τις υποχρεώσεις αυτής της θέσης είχε αναλάβει προσωρινά ο διαχειριστής. Εκείνη τη νύχτα είχε κλειδώσει τις πόρτες και δεν ήταν διατεθειμένος να τις ανοίξει μέχρι να λάβει τη σχετική εντολή από τη Μητρόπολη.

Οι μαθητές βλέποντας τις συγκρούσεις να γίνονται σφοδρότερες ώρα με την ώρα και να πλησιάζουν όλο και πιο κοντά στο κτίριο, απαιτούσαν με έντονο ύφος τα κλειδιά της πόρτας ώστε να καταφέρουν να εγκαταλείψουν έγκαιρα την Παραμυθιά. Όμως, ο Διαχειριστής βρισκόταν ακόμα εν αναμονή. Η απάντηση που λάμβαναν οι μαθητές ήταν κατηγορηματικά αρνητική γεγονός που ώθησε δύο εξ αυτών που φοιτούσαν στις τελευταίες τάξεις σε μια παράτολμη απόφαση. Αυτά τα δύο παιδιά κατάφεραν τελικά να σκαρφαλώσουν στον ψηλό τοίχο κι από εκεί να βρεθούν έξω, δραπετεύοντας κατά αυτόν τον τρόπο από το άσυλο. Όσο ο χρόνος κυλούσε, εντός των τειχών τα πνεύματα οξύνονταν με αποτέλεσμα τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά να αντιδράσουν βίαια κι εκμεταλλευόμενοι τη δύναμη και τη σωματική τους διάπλαση απέσπασαν εν τέλει τα κλειδιά. Ως εκ τούτου, οι πόρτες άνοιξαν διάπλατα και οι μαθητές ξεχύθηκαν στον δρόμο τρέχοντας και κουβαλώντας σε μικρά ταγάρια ελάχιστα απαραίτητα προσωπικά αντικείμενα, δηλαδή τα πλέον αναγκαία.

Σύμφωνα με τις διηγήσεις, ανάμεσά τους υπήρχε κι ένα παιδί που είχε σπάσει πρόσφατα το πόδι του και κινούνταν υποβοηθούμενο από πατερίτσες. Για να μη μείνει πίσω και κινδυνεύσει η ζωή του, οι υπόλοιποι συγγάτοικοί του τον κουβαλούσαν με γενναιότητα στις πλάτες τους. Όμως, όπως είναι λογικό, αυτή η πράξη αλληλεγγύης κάποια στιγμή όχι μόνο θα εξαντλούσε τα φιλεύσπλαχνα παιδιά αλλά και θα τους στερούσε πολύτιμο χρόνο. Για καλή τους τύχη, βρέθηκε ένας γενναϊόδωρος ηλικιωμένος που προσέφερε το άλογο του ως μεταφορικό μέσο για το άτυχο

παιδί. Έτσι, χάρη στη μεγαλοφυχία των υπόλοιπων παιδιών αλλά και του συγκεκριμένου άντρα, κατόρθωσε και ο τραυματισμένος νέος να διαφύγει μαζί με τους υπολοίπους¹⁵⁷.

Στη συνέχεια, οι μαθητές με τη συνοδεία του Μητροπολίτη Δωρόθεου έπειτα από πεζοπορία επτά περίπου ωρών, το πρωί της επόμενης ημέρας έφτασαν εξουθενωμένοι σε μία κοντινή κωμόπολη το Μαργαρίτι. Ο φόβος ήταν τόσο μεγάλος που σύμφωνα με μαρτυρίες όσο περπατούσαν σταματούσαν ανά τακτά χρονικά διαστήματα για να κάνουν μεταβολή και να δουν τι συμβαίνει πίσω που η ένταση κλιμακωνόταν. Όταν έφτασαν στον προορισμό τους, οι Αρχές τους υποδέχτηκαν και τους οδήγησαν στην Οικοκυρική Σχολή που βρισκόταν εκεί και τους προσφέρθηκε πλούσιο πρωινό το οποίο είχαν ανάγκη μετά από το πολύωρο περπάτημα. Έπειτα, τους άφησαν κάποιες ώρες ελεύθερους για να ξεκουραστούν και να ανασυγκροτήσουν τις δυνάμεις τους. Οι περισσότεροι ξόδεψαν αυτόν τον χρόνο θαυμάζοντας την ομολογουμένως αξιοπρόσεκτη θέα στον συγκεκριμένο τόπο που αν μη τι άλλο προκαλεί δέος και στην προκειμένη βοήθησε πολύ τους μαθητές να αποβάλλουν την ένταση που του προκαλούσε το συμβάν της προηγούμενης νύχτας. Λίγες ώρες αργότερα, πιο συγκεκριμένα τις 11 εκείνο το πρωί, πήγε ένα αυτοκίνητο του στρατού για να παραλάβει τα παιδιά και να τα μεταφέρει στην Ηγουμενίτσα. Σκοπός ήταν να επιβιβαστούν στη συνέχεια σε μικρά πλοία που θα τους οδηγούσαν στην Κέρκυρα¹⁵⁸. Όπερ και εγένετο, αφού έφτασαν στο λιμάνι ανέβηκαν κατευθείαν στα καράβια και ξεκίνησαν για τις απρόσμενες και ουσιαστικά αναγκαστικές αυτές διακοπές.

Αυτοί οι νέοι, γνώρισαν εξ απαλών ονύχων το σκληρό πρόσωπο της ζωής βιώνοντας διαρκώς όλα τα δεινά του πολέμου με αποτέλεσμα να ατσαλώσουν τον χαρακτήρα τους αφηφώντας τους κινδύνους απαλλαγμένοι από κάθε είδος φόβου. Παρ' όλα αυτά, πολλοί από αυτούς δειλίασαν βλέποντας τη θάλασσα καθώς δεν είχαν καμία επαφή με το υγρό στοιχείο και αυτή η μεταφορά αποτέλεσε μια πρωτόγνωρη εμπειρία ιδίως για τους καταγόμενους από τα ορεινά χωριά. Όπως λέγεται, εκείνη τη μέρα επικρατούσε απόλυτη νηνεμία και κατά συνέπεια η θάλασσα ήταν εντελώς ήρεμη. Όμως, αυτό δε στάθηκε επ' ουδενί ικανό να κατευνάσει αυτόν τον έντονο φόβο προς το άγνωστο. Η άγνοια για το εντυπωσιακό αυτό αλλά και συνάμα επικίνδυνο στοιχείο της φύσης είχε ως αποτέλεσμα να συμβούν αρκετά τραγελαφικά γεγονότα όπως τα περιέγραψαν κάποιοι εκ των πρωταγωνιστών του δράματος. Το ταξίδι προκάλεσε ζάλη και

157. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 198-199.

158. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σσ. 11-12.

ναυτία σε αρκετούς και μάλιστα κάποιοι από αυτούς είχαν τρομοκρατηθεί τόσο πολύ που νόμιζαν ότι θα έπεφταν στη θάλασσα! Για τον λόγο αυτό εισήλθαν μέσα στις καμπίνες του πληρώματος οι οποίες όμως ήταν περιορισμένης χωρητικότητας γεγονός που ανάγκασε τους υπεύθυνους να ανοίξουν και τα αμπάρια προκειμένου να αποφευχθεί ο συνωστισμός στο εσωτερικό των μικρών πλοίων¹⁵⁹.

Όταν έφτασαν στον προορισμό τους, πολλοί περιέγραψαν γλαφυρά την ανακούφιση που αισθάνθηκαν λόγω του τερματισμού του ψυχοθόρου αυτού ταξιδιού. Παραδέχτηκα όμως συνάμα πως εκθαμβώθηκα από την ομορφιά του νησιού που σχεδόν σε τίποτα δε θύμιζε τα χωριά τους. Μάλιστα, έχει σχολιαστεί σε αρκετές προφορικές και γραπτές αφηγήσεις πως η προσαρμογή φάνταζε δύσκολη από την πρώτη στιγμή που βρέθηκαν εκεί γιατί πέρα από το τοπίο και τη θέα, άλλος ένας παράγοντας που διέφερε από τα όσα είχαν συνηθίσει ήταν οι κάτοικοι και ο πολιτισμός του οποίου ήταν φορείς. Η ιδιαίτερη προφορά ήταν το στοιχείο που παρατήρησαν ευθύς εξ αρχής και τους προξένησε εντύπωση στα ηπειρωτόπουλα. Μετά από λίγο όμως, συνειδητοποίησαν ότι οι διαφορές είναι πιο ουσιαστικές κι αφορούσαν γενικότερα και την ιδιουσυγκρασία των κατοίκων. Έπρεπε δηλαδή, εν ολίγοις, να παραμερίσουν προσωρινά όλα όσα γνώριζαν μέχρι τότε και να ενστερνιστούν έναν νέο τρόπο ζωής σε ένα μέρος που για αξιοσημείωτο αριθμό παιδιών αποτελούσε την επιτομή της έννοιας "επίγειος παράδεισος".

Έπειτα από μια σύντομη ξενάγηση στο νησί των Φαιάκων οι νεαροί μαθητές οδηγήθηκαν στο νέο τους κατάλυμα που ήταν η Βίλα Τατέο, ένα επιβλητικό τριώροφο οικοδόμημα με εξέχουσα αρχιτεκτονική που παλαιότερα λειτουργούσε ως εκκλησιαστική σχολή. Το κτίριο περιγράφεται ως εντυπωσιακό, με έναν καταπράσινο περίγυρο κι απέναντι του δέσποζε το παλάτι Μον Ρεπό. Εκ πρώτης όψεως έμοιαζε λειτουργικό, όμως, είχε περάσει καιρός από τότε που φιλοξενούσε κόσμο. Επειδή όλα συνέβησαν πολύ γρήγορα, αν και ο Μητροπολίτης μαζί με τις αρχές έδρασαν με ταχείς ρυθμούς, όμως, όπως ήταν αναμενόμενο δεν ήταν όλα στην εντέλεια. Το κτίριο είχε σοβαρές ελλείψεις, όπως η απουσία εγκαταστάσεων υγιεινής για την κάλυψη των οποίων ξεκίνησαν ενέργειες από την πρώτη κιόλας ημέρα όπως αναφέρουν οι πρωταγωνιστές των γεγονότων. Το χειρότερο ήταν ότι το πρώτο βράδυ τα κατατρεγμένα παιδιά που είχαν συνηθίσει τις κακουχίες αναγκαστικά κοιμήθηκαν στο πάτωμα. Τα προβλήματα σταδιακά ξεπεράστηκαν και οι συνθήκες βελτιώθηκαν αισθητά χωρίς βέβαια να τελειοποιούνται

159. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σ. 202.

αλλά ήταν ικανοποιητικές για τους νέους που γνώριζαν καλά από δυσκολίες και είχαν μάθει να είναι ολιγαρκείς.

Όπως είναι λογικό, η παλιά εκκλησιαστική σχολή απέκτησε ξανά ζωή και κατά συνέπεια βρήκε την παλιά της αίγλη. Από τα διπλανά σπίτια στην αρχή δέχθηκαν με ανοιχτές αγκάλες τους νέους, απρόσμενους γείτονες δείχνοντας συμπόνια προς τα ταλαιπωρημένα παιδιά. Μετά από περίπου μια εβδομάδα όμως η κατάσταση άλλαξε διότι τα παιδιά αισθάνθηκαν ασφάλεια, εφόσον θεωρητικά βρισκόταν μακριά από τον κίνδυνο και σε συνδυασμό με την απουσία του σχολείου και των αυστηρών καθηγητών δεν άργησαν να δείξουν τον ατίθασο χαρακτήρα τους, γεγονός που ενόχλησε τους μέχρι τότε φιλεύσπλαχνους γείτονες. Οι ημέρες κυλούσαν πολύ ευχάριστα για τα παιδιά τα οποία σταδιακά κατάφεραν να ενσωματωθούν πλήρως και συνήθισαν την μέχρι πρότινος άγνωστη γι' αυτά επτανησιακή κουλτούρα¹⁶⁰.

Οι μαθητές παρέμειναν στο νησί των Φαιάκων για σαράντα περίπου ημέρες βιώνοντας έστω και για λίγο την ανεμελιά που απαιτούσε η ηλικία τους με τα προβλήματα να ελαχιστοποιούνται καθώς φιλανθρωπικά σωματεία είχαν αναλάβει την περίθαλψή τους. Προς το τέλος του Ιουνίου ειδοποιήθηκαν ότι η κατάσταση στην Παραμυθιά είχε εξομαλυνθεί και θα ήταν σκόπιμο να επιστρέψουν στη βάση τους. Μετά από ενέργειες του Μητροπολίτη Δωρόθεου, ήταν εφικτό αν το επιθυμούσαν να παρακολουθήσουν μαθήματα στα δύο Γυμνάσια αρρένων που βρισκόταν στην πόλη ώστε να μπου ξανά στους ρυθμούς της σχολικής ζωής και να βοηθηθούν για τις τελικές εξετάσεις που θα ακολουθούσαν¹⁶¹. Στα συγκεκριμένα γυμνάσια οι μαθητές έτυχαν ενός πολύ θερμού καλωσορίσματος κι έπειτα χωρίστηκαν ώστε να μην υπάρξει συνωστισμός στα τμήματα. Τα παιδιά όμως, τόσες μέρες μακριά από τα μαθήματα είχαν απωλέσει κάθε ίχνος πειθαρχίας προκαλώντας κατά αυτόν τον τρόπο προβλήματα στη διεξαγωγή των μαθημάτων. Το πανδαιμόνιο επικρατούσε κυρίως στα μαθήματα της μουσικής και των ξένων γλωσσών καθώς δε διέθεταν σχετικές γνώσεις κι έβρισκαν αυτές τις ώρες ως μέσο για να διοχετεύσουν την ανεξάντλητη ενέργεια τους οι νεαροί ταραξίες¹⁶².

Τελικά, έπειτα από λίγες ημέρες το <<μαρτύριο>> για εκείνους τους καθηγητές και για τα σπίτια που γειτνίαζαν με τη Βίλα Τατέο λάμβανε τέλος καθώς οι υπαίτιοι για την ασταμάτητη

160. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σσ. 205-208.

161. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π. σ. 12.

162. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σ. 216.

οχλαγωγία έπρεπε να αποχαιρετίσουν το νησί και να τοποθετήσουν αυτές τις αναμνήσεις από τις στιγμές ξεγνοιασιάς στο χρονοντούλαπο της προσωπικής τους ιστορίας. Επιβιβάστηκαν σε καράβια και επέστρεψαν στην Άπειρο χώρα. Το Οικοτροφείο ήταν έτοιμο στην εντέλεια να δεχθεί πίσω τους τροφίμους που το είχαν εγκαταλείψει βιαστικά και τελικά επέστρεψαν σε αυτό σώοι και γεμάτοι από καινούριες εμπειρίες. Κατά το πρώτο δεκαήμερο του Ιουλίου οι εξετάσεις είχαν ολοκληρωθεί και τα αποτελέσματα για τις επιδόσεις που σημείωσαν οι μαθητές είχαν ανακοινωθεί. Το πρόβλημα ήταν ότι το ίδρυμα έπρεπε να κλείσει για τους καλοκαιρινούς μήνες. Παρόλο που η Παραμυθιά είχε επανέλθει στους κανονικούς της ρυθμούς, τα χωριά παρέμεναν στην εμπόλεμη ζώνη και ήταν εκ των πραγμάτων απλησίαστα. Όπως τα Χριστούγεννα έτσι και τότε πολλά παιδιά δεν είχαν που να περάσουν αυτές τις ημέρες αφού οι οικογένειες τους είχαν κυριολεκτικά στοιβαχτεί σε στάβλους, καλύβες ή πρόχειρα κατασκευασμένα οικήματα από ευτελή υλικά. Οι πόλεις τις Θεσπρωτίας είχαν γεμίσει ασφυκτικά από ξεριζωμένους κατοίκους από τα χωριά τους που ήθελαν να γλιτώσουν από τον όλεθρο του πολέμου. Ως αποτέλεσμα αυτής της αν μη τι άλλο τραγικής κατάστασης ήταν να αναγκαστούν πολλοί να καταφύγουν σε άλλους νομούς της Ηπείρου με πιο συνηθισμένη επιλογή αυτήν της πόλης των Ιωαννίνων¹⁶³.

Οι διακοπές πέρασαν με τα όποια ζητήματα μπορεί να ανέκυψαν για τα παιδιά αυτά κι έφτασε ο Σεπτέμβριος κατά τον οποίον οι μαθητές έπρεπε να επανέλθουν στο Οικοτροφείο. Παρά τις όποιες δυσκολίες το ενδιαφέρον για συνέχιση των σπουδών με δεδομένη τη διαμονή στο άσυλο παρέμενε πολύ υψηλό. Αυτό το αξιοπρόσεκτο γεγονός είχε ως αποτέλεσμα να καταστεί αφόρητη η κατάσταση στο κτίριο του Οικοτροφείου επειδή υπήρχε συνωστισμός στα δωμάτια κι ως εκ τούτου ελλόχευε ο κίνδυνος για εμφάνιση και μετάδοση ασθενειών. Οι υπεύθυνοι αφουγκράστηκαν το αίτημα για την εξασφάλιση περισσότερου χώρου για τα παιδιά γι' αυτό εκμίσθωσαν από την οικογένεια Ρίγγα και τροποποίησαν, ώστε να γίνει όσο το δυνατόν πιο λειτουργικό κι ασφαλές, ένα οικοδόμημα που βρισκόταν πολύ κοντά στο πρώτο κτίριο. Το συγκεκριμένο οίκημα χρησιμοποιούνταν αρχικά ως αποθηκευτικός χώρος¹⁶⁴ από τους ιδιοκτήτες του. Σε αυτό το κτίριο μεταφέρθηκαν επίσης τα μαγειρεία και η τραπεζαρία. Πιο συγκεκριμένα, η κατάσταση περιγράφεται από τον Θεόδωρο Κώτσιο ως εξής¹⁶⁵: <<Κοντά στο κτίριο που στεγάζονται οι οικότροφοι, σε απόσταση εκατό μέτρων περίπου, βρήκαν ένα παλιό

163. Βλ. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, ό.π., σ. 592.

164. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 13.

165. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιο, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σ. 233.

οίκημα και το διαμορφώνουν. Μια μεγάλη εξωτερική πόρτα κλείνει από μέσα με σίδερα και αμπάρες, δεν ανοίγει με τίποτε. Έχει κι ένα πηγάδι με πολύ νερό. Στο ισόγειο η κουζίνα και η τραπεζαρία και στους ορόφους οι ξενώνες. Η σκεπή με κεραμίδια, δυο μεσοτοιχίες και στις άλλες πλευρές παράθυρα με σιδεριές, σωστό φρούριο, φυλακή το ονόμασαν>>. Σε αυτό λοιπόν το οίκημα τοποθετήθηκαν τα παιδιά που φοιτούσαν στις τελευταίες τάξεις του οκτατάξιου τότε Γυμνασίου. Ως προς αυτό βέβαια υπήρξαν αντιδράσεις, αφενός γιατί δεν τους άρεσε το οικοδόμημα κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι τους στερούσε τη δυνατότητα για κρυφές εξόδους το βράδυ λόγω των δρακόντειων μέτρων ασφαλείας που είχαν ληφθεί κι αφετέρου επειδή κάποιοι δεν ήθελαν να αφήσουν τις παρέες τους στο αρχικό κτίριο.

Η κατάσταση στην Παραμυθιά έμοιαζε να οδεύει προς το καλύτερο διότι δεν υπήρχαν ενδείξεις για κάποιον ενδεχόμενο κίνδυνο προ των πυλών. Τα μαθήματα συνεχιζόταν με χαμηλούς τόνους επειδή τα παιδιά αν και αισθανόταν ασφαλή στο οικοτροφείο, ο λογισμός τους έτρεχε στα χωριά τους που είχαν ρημάξει και στις άλλες άμεσες ή έμμεσες συνέπειες του εμφυλίου πολέμου. Σε αυτό το κλίμα έγινε η μετακόμιση των μεγαλύτερων μαθητών στο ανακαινισμένο κτίριο που επιστρατεύτηκε για την επίλυση του στεγαστικού προβλήματος που είχε ανακύψει. Αξίζει να τονιστεί πως η επιλογή αυτή με βάση την ηλικία έγινε κυρίως για λόγους ασφαλείας καθώς πάντα ελλόχευε ο κίνδυνος για το λεγόμενο "παιδομάζωμα" όπως το χαρακτήριζε η μία πλευρά, ή "παιδοσώσιμο" όπως το αποκαλούσαν οι αντάρτες και για το οποίο επιλέγονταν κατεξοχήν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Αν και είχαν μεριμνήσει με ενδελέχεια ώστε να καταστεί το οικοδόμημα απροσπέλαστο, υπήρχαν όμως ατέλειες που δυσχέραιναν τη διαβίωση που ιδίως όταν έβρεχε γινόταν ακόμα πιο αισθητές καθώς πολλές σταγόνες περνούσαν από τη σκεπή στον εσωτερικό χώρο¹⁶⁶. Ο καιρός περνούσε με τα παιδιά να προσπαθούν όπως πάντα να υπερκεράσουν τα εμπόδια και να συνεχίσουν την πορεία που επιθυμούσαν να χαράξουν. Το ευτύχημα ήταν πως οι συνθήκες για το οικοτροφείο διαρκώς βελτιωνόταν. Καθοριστικό ρόλο προς την επίτευξη αυτού διαδραμάτισε η λειτουργία του σωματίου <<Ο καλός Σαμαρείτης>> το οποίο ήταν υπεύθυνο για τη λειτουργία του ασύλου, πρόεδρος του ήταν ο Δεσπότης και συνεισέφεραν πολλοί Ηπειρώτες που διακρίνονταν για τα φιλανθρωπικά τους αισθήματα που μεταφράζονταν σε αξιόλογα έργα για

166. Βλ. Θεόδωρος Ν. Κώτσιος, *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, ό.π., σ. 234.

την περιοχή¹⁶⁷. Παρόλο που ο εμφύλιος συνεχιζόταν με αμειώτους ρυθμούς οι μαθητές αισθανόταν ασφαλείς, ιδιαίτερα αυτοί στο αναμορφωμένο κτίριο με τον υπερυψωμένο αυλόγυρο και τα σίδερα να αμπαρώνουν πόρτες και παράθυρα.

6.2. Τα γεγονότα της 20ης Νοεμβρίου του 1948

Όλα κυλούσαν ομαλά μέχρι τις 20 Νοεμβρίου του 1948. Μέχρι που ένα βράδυ λίγο μετά τα μεσάνυχτα εισέβαλαν στο παλιό κτίριο με ύπουλο τρόπο οι λεγόμενοι "αντάρτες". Πιο συγκεκριμένα, προσποιήθηκαν τους στρατιώτες και με πρόσχημα την απομάκρυνση των μαθητών για να προφυλαχθούν δήθεν από πιθανή εισβολή των ανταρτών, πήραν τους μαθητές¹⁶⁸ μαζί με τον τότε Διευθυντή Μανώλη Τρυφωνόπουλο και τον οδηγό του Μητροπολίτη Δωρόθεου που ονομαζόταν Μήτσος Ρεμπής¹⁶⁹. Μόνο δύο μαθητές διαισθάνθηκαν τον κίνδυνο και κρύφτηκαν κάτω από τα κρεβάτια τους όπου και παρέμειναν για πολλές ώρες μέχρι να αποφασίσουν να βγουν δειλά - δειλά από εκεί, αφού πρώτα είχαν βεβαιωθεί ότι το πεδίο ήταν ελεύθερο. Αυτοί ήταν που ενημέρωσαν τους υπολοίπους για το τι συνέβη κι αφού αποκαλύφθηκε η απάτη σήμανε μέσα στη νύχτα συναγερμός για τους εναπομείναντες τροφίμους. Τα παιδιά που είχαν απαχθεί ήταν τα μικρότερα ηλικιακά γιατί όπως φαίνεται επιτυχώς κρατήθηκε κρυφό και δε διέρρευσε το νέο πως είχε προηγηθεί η μετακόμιση. Έτσι λοιπόν οι αντάρτες κατέστρωσαν το σχέδιο με βάση τα όσα γνώριζαν για το ενιαίο οικοτροφείο, λεπτομέρεια που έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την εξέλιξη των γεγονότων.

Όταν ενημερώθηκαν όλοι από τα παιδιά που ξέφυγαν για το τι συνέβη επικράτησε πανικός. Μάλιστα, λίγες ώρες αργότερα επέστρεψαν κάποια από τα παιδιά και τους διηγήθηκαν λεπτομερώς για το τι συνάντησαν. Ανέφεραν λοιπόν ότι αφού τους απομάκρυναν από το Οικοτροφείο, τους οδήγησαν στο αεροδρόμιο Παραμυθιάς όπου κι έγινε μια διαλογή των μαθητών ανάλογα με την κατάσταση της υγείας τους και τη σωματική τους διάπλαση. Όσα παιδιά κρίθηκαν ακατάλληλα για τους σκοπούς που προοριζόταν αφέθηκαν ελεύθερα γι' αυτό και επέτρεψαν στο ίδρυμα τόσο σύντομα. Κάποιες μέρες αργότερα κάποιοι από αυτούς που κρίθηκε ότι πληρούσαν τα κριτήρια κατάφεραν να δραπετεύσουν και γύρισαν στο Οικοτροφείο.

167. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 13.

168. Βλ. ό.π., σ. 235.

169. Βλ. Συνεντεύξεις Σωτηρίου Λίκα σ. 156 και Βύρωνα Κάτσιου σ. 150.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις σχετικές μαρτυρίες, τα πιο εύρωστα παιδιά μαζί με το Διευθυντή και τον οδηγό μεταφέρθηκαν πεζοπορώντας ολονυχτίς στα χωριά του Σουλίου. Οι περισσότεροι παρέμειναν εκεί λίγες ημέρες μέχρι να εγκλιματιστούν και να ερευνήσουν καλύτερα τον χώρο. Έτσι, είτε ατομικά είτε σε μικρές ομάδες σχεδόν όλοι κατάφεραν να διαφύγουν και να επιστρέψουν στο Οικοτροφείο. Το δυσάρεστο είμαι πως για δύο παιδιά η περιπέτειά τους δεν είχε την ίδια καλή έκβαση. Είχαν χαθεί τα ίχνη τους και εν τέλει αποδείχθηκε ότι όντως μεταφέρθηκαν αρχικά στις χώρες υποδοχής της ανατολικής Ευρώπης, όπως συνέβαινε άλλωστε σε αυτές τις περιπτώσεις. Σύμφωνα με τον Βύρωνα Κάτσιο το ένα από αυτά τα παιδιά, ο καταγόμενος από τον Μεσοπόταμο Πρεβέζης Δονάτος Λουκούμης, τελικά επανήλθε κάποια χρόνια αργότερα αφού είχε μεταφερθεί στην Τασκένδη. Δυστυχώς απεβίωσε πρόσφατα κι έτσι δεν υπάρχει η δυνατότητα να παρατεθεί και η μαρτυρία του ίδιου¹⁷⁰. Αξιοσημείωτη είναι η ιστορία τεσσάρων μαθητών που είχαν μεταφερθεί στο Ζαγόρι και τις 6 Δεκεμβρίου 1948 κατάφεραν να δραπετεύσουν και ύστερα από πολλές ώρες πεζοπορίας κατόρθωσαν να φτάσουν στη γέφυρα της Μπαλντούμας¹⁷¹ απ' όπου για καλή τους τύχη τους παρέλαβε ο στρατός και τους οδήγησε στα Ιωάννινα. Εκεί παρέμειναν για κάποιες ημέρες ώσπου τελικά επέστρεψαν στο οικοτροφείο όπου κι έγιναν δεκτοί μέσα σε ένα εορταστικό κλίμα που προκαλούσε ρίγη συγκίνησης¹⁷².

Οι μαθητές σταδιακά επανήλθαν στην καθημερινότητά τους και συνέχισαν το σχολείο ακάθεκτα. Όμως, κάποιοι γονείς αρκετά θορυβημένοι από την υπόθεση της απαγωγής αποφάσισαν πως η καλύτερη λύση θα ήταν να απομακρύνουν τα παιδιά από εκεί και να πάρουν μεταγραφή για σχολεία μεγαλύτερων πόλεων με την ελπίδα ότι εκεί θα είναι πιο ασφαλή. Αυτές οι περιπτώσεις όμως ήταν λίγες, οι περισσότεροι παρέμειναν εκεί. Άλλωστε τα μέτρα ασφαλείας μετά από αυτό το περιστατικό είχαν αυξηθεί και ενισχυθεί. Υπήρξε ειδική μέριμνα ώστε να αποφευχθούν μελλοντικές αναταραχές και μην ξαναπεράσουν οι μαθητές μια τόσο οδυνηρή περιπέτεια. Αρχικά, μεταφέρθηκαν όλοι στο κτίριο - φρούριο που είχαν ενοικιάσει από τον Ρίγγα και το οποίο μάλιστα φυλάσσονταν διαρκώς από στρατιώτες. Όλοι βρισκόταν σε επαγρύπνηση τονώνοντας έτσι το ηθικό των παιδιών. Το συγκεκριμένο περιστατικό είχε

170. Βλ. Συνέντευξη Βύρωνα Κάτσιου, σ. 150.

171. Η στρατιωτική γέφυρα της Μπαλντούμας η οποία ήταν η μόνη διάβαση του Αράχθου της παλιάς εθνικής οδού Ιωαννίνων-Θεσσαλονίκης, η γέφυρα βομβαρδίστηκε από τους Γερμανούς στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά στήθηκε ξανά από τον Ελληνικό στρατό.

172. Βλ. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σσ. 11-12.

θορυβήσει ιδιαίτερα την κωμόπολη όπως σχολιάζει σε ένα κείμενο της και η Αλεξάνδρα Παυλίδου Θωμά. Η καταξιωμένη αυτή συγγραφέας και ποιήτρια, περιγράφοντας το κλίμα που επικρατούσε κατά τη διάρκεια των αποκριών στο τέλος του εμφυλίου πολέμου τονίζει πως υπήρχε διάχυτος ο φόβος του παιδομαζώματος, πόσω μάλλον μετά τα γεγονότα που έλαβαν μέρος στο Οικοτροφείο¹⁷³.

Τα δρακόντεια μέτρα προστασίας υπήρξαν ιδιαίτερα αποδοτικά. Όταν εμφανίστηκε πάλι ο κίνδυνος για πιθανή εισβολή των ανταρτών, η Μητρόπολη σε συνδυασμό με τις αρχές απομάκρυναν τα παιδιά πάραυτα από το οικοτροφείο και τα μετέφεραν στην Ηγουμενίτσα όπου και βρήκαν στέγη σε πρόχειρα σιδερένια λυόμενα που είχε στήσει η Πρόνοια. Εκεί παρέμειναν για περίπου δεκαπέντε ημέρες μέχρι να διαβεβαιωθούν οι αρμόδιοι ότι θα ήταν ασφαλές να επιστρέψουν στο ίδρυμα. Μετά από αυτήν την τελευταία περιπέτεια η χρονιά κύλησε ήρεμα για τους τροφίμους οι οποίοι είδαν τις συνθήκες να βελτιώνονται εντυπωσιακά, όχι μόνο όσον αφορούσε τη σίτιση αλλά σχετικά και με την ένδυση και υπόδησή τους. Απέκτησαν, δηλαδή, ομοιόμορφο ντύσιμο κι έτσι αυξήθηκε η αυτοπεποίθησή τους καθώς δεν ένιωθαν πλέον να υστερούν σε κάτι. Το μόνο σοβαρό θέμα που υπήρξε ήταν ο συνωστισμός, όμως μπροστά σε όλα τα βιώματα αυτών των νέων το συγκεκριμένο πρόβλημα έμοιαζε ήσσονος σημασίας.

Οι μήνες πέρασαν, η σχολική χρονιά έληξε αισίως και ο εμφύλιος πόλεμος έμοιαζε να είναι σε ύφεση. Από τη νέα σχολική χρονιά η θεαματική βελτίωση της κατάστασης είχε ως αντίκτυπο την περαιτέρω αύξηση των ενδιαφερόμενων μαθητών για διαμονή στο ίδρυμα που έδωσε μια επιπλέον ώθηση όχι μόνο στη Μητρόπολη για αναζήτηση κονδυλίων με σκοπό την επέκταση του κτιρίου αλλά και στο ίδιο το κράτος για τη δημιουργία περισσότερων σχολείων που θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν μαθητές από απομακρυσμένα χωριά. Δόθηκε έτσι προοπτική και διέξοδος σε πολλούς νέους της εποχής που υλοποιώντας τα όνειρά τους αποτέλεσαν έρεισμα για την ίδια τη χώρα που χρειαζόταν μορφωμένους ανθρώπους για να ανασυσταθεί. Μπορεί αυτά να μη συνέβησαν άμεσα, όμως εξαιτίας της αυξημένης ζήτησης τέθηκαν τα θεμέλια για αναβάθμιση του ρόλου της εκπαίδευσης στα χωριά της Θεσπρωτίας. Αναμφίβολα αυτό το επίτευγμα μπορεί να προστεθεί ανάμεσα στα όσα προσέφερε η ύπαρξη του Οικοτροφείου που έδωσε το έναυσμα για την επικείμενη αναγέννηση της περιοχής.

173. Βλ. Αλεξάνδρα Παυλίδου Θωμά, *Οι ιστορίες της βάθως | Αποκρίες στην Παραμυθιά στο τέλος του εμφυλίου*, Ημ. Δημοσίευσης: 07/03/2021. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/25086/i-istories-tis-vavos-apokries-stin-paramythia-sto-telos-tou-emfyliou/>

7. Η σημερινή κατάσταση

Το ίδρυμα λειτουργούσε ως Μητροπολιτικό Γυμνασιακό Οικοτροφείο μέχρι το 1981, στη συνέχεια, την περίθαλψη των απόρων μαθητών είχε αναλάβει το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας¹⁷⁴. Ο συγκεκριμένος φορέας είχε δημιουργήσει Μαθητικές Εστίες στην Ηγουμενίτσα και τους Φιλιάτες, γεγονός που επέφερε μείωση στο μαθητικό δυναμικό του Γυμνασίου Παραμυθιάς. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του αείμνηστου ποιητή, πεζογράφου και συγγραφέα μελετών σχετικών με την Ήπειρο Βασίλη Κραβίτη, ο οποίος ανέφερε πως: <<...*Μαθητές καταγόμενοι από την ίδια την πόλη της Παραμυθιάς μεταγράφονται και φοιτούν στα Γυμνάσια Φιλιατών και Ηγουμενίτσας σιτιζόμενοι ή στεγαζόμενοι, λόγω φτώχειας, στις Μαθητικές τους Εστίες*>>. Με σκοπό να ανακόψει αυτήν την καθοδική πορεία ο Πνευματικός Σύλλογος "Οι φίλοι του Σουλίου" έθεσε επιτακτικά το θέμα για ίδρυση Μαθητικής Εστίας και στην Παραμυθιά. Το αίτημα δεν καλύφθηκε πλήρως, διότι λόγω της έλλειψης χρηματικών πόρων, το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας αποφάσισε απλώς να επαναχρησιμοποιηθεί το Οικοτροφείο με την αξιοποίηση των διαθέσιμων εγκαταστάσεων, επίπλων και σκευών ως προσωρινό Κέντρο Μαθητικής Εστίας. Αυτό αποτέλεσε μια σολομώντεια λύση που δεν έδωσε ουσιαστική διέξοδο σε όλα τα ζητήματα που υπήρχαν.

Το κτίριο πλέον έχει παύσει να χρησιμοποιείται για πάνω από δύο δεκαετίες με αποτέλεσμα να μένει ανεκμετάλλετος ένας χώρος που έχει ακόμα πολλά να προσφέρει αν βέβαια υποβληθεί στις κατάλληλες διαδικασίες συντήρησης. Αποτελεί ένα θέμα που έχει απασχολήσει έντονα την τοπική κοινωνία. Ως εκ τούτου, έχει τεθεί πολλάκις το ζήτημα για εγκατάσταση ενός γηροκομείου στο συγκρότημα στο οποίο στεγάζονταν το Οικοτροφείο τα τελευταία χρόνια¹⁷⁵. Πληθώρα πολιτών προσυπογράφει αυτό το εύλογο αίτημα, διότι αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός πως είναι επιτακτική η ανάγκη για λειτουργία ενός ασύλου το οποίο θα υποδεχθεί τους υπερήλικες που χρήζουν ειδικής περίθαλψης και δε διαθέτουν τη δυνατότητα να την εξασφαλίσουν. Δυστυχώς, τα αιτήματα μέχρι στιγμής δεν έτυχαν της αναμενόμενης ανταπόκρισης καθώς υπάρχει έντονη διαμάχη σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διαχείριση της περιουσίας. Δηλαδή, ακόμα δεν έχει διασαφηνιστεί το εάν αυτές οι εγκαταστάσεις ανήκουν στη Μητρόπολη ή εάν υπεύθυνοι γι' αυτές είναι ο Δήμος και το κράτος. Οι υποστηρικτές της

174. Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, ό.π., σ. 14.

175. Βλ. Γιάννης Καραγιάννης, *Να γίνει Γηροκομείο της Μητρόπολης το παλαιό Οικοτροφείο στην Παραμυθιά*, Ημ. Δημοσίευσης: 18/01/2019. Διαθέσιμο στο: https://www.epirusblog.gr/2019/01/blog-post_560.html?m=0

δεύτερης άποψης, ότι δηλαδή ανήκει στο ελληνικό δημόσιο έχουν ως δεδομένο έγγραφα που αποδεικνύουν ότι η ανέγερση του πρώτου ορόφου για το καινούριο κτίριο έγινε με χρήματα του δημοσίου και ευεργετών ενώ για τον δεύτερο όροφο που κατασκευάστηκε λίγα χρόνια αργότερα ισχυρίζονται ότι η υλοποίησή του έγινε με την απόφαση υπ.αρ. 957 του δήμου Παραμυθιάς και στη συνέχεια το εθνικό ίδρυμα Βασιλέως Παύλου μεταβίβασε την κυριότητα στο ίδρυμα επί δημαρχίας Έκτορα Μπέλλου¹⁷⁶.

Η διχογνωμία σχετικά με την ιδιοκτησία των εγκαταστάσεων έχει φτάσει πολλάκις στα άκρα ενώ μεγάλος αριθμός ατόμων έχει λάβει θέση σχετικά με αυτό το ζήτημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τοποθέτηση της τέως, πλέον, δημάρχου Σουλίου, Σταυρούλας Μπραϊμη - Μπότση, η οποία σε τοπικό τηλεοπτικό σταθμό, τον Φεβρουάριο του 2019, είχε δηλώσει¹⁷⁷ πως: <<Με βάση τις πληροφορίες που έχουμε, το κτίριο μάλλον δεν ανήκει στην Μητρόπολη Παραμυθιάς>>. Ενώ σχετικά με τη δήλωση του Μητροπολίτη πως δεν είχε τεθεί, μέχρι εκείνη τη στιγμή, γραπτό αίτημα για μετατροπή του κτιρίου σε γηροκομείο ανέφερε πως: <<Όντως δεν υπήρχε γραπτό αίτημα μας στην Μητρόπολη για την χρήση του κτιρίου, γιατί θα πρέπει να είναι ξεκάθαρο το ιδιοκτησιακό καθεστώς και γιατί θα πρέπει να υπάρχει μια έτοιμη μελέτη. Ίσως ασχοληθήκαμε με άλλα θέματα όπως το σχολείο Bvlgari γιατί ήταν πιο σημαντικό>>.

Προς το παρόν δεν έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος που να αφορά την αξιοποίηση αυτού του ιστορικού κτιρίου με το οποίο η τοπική κοινωνία συνδέεται συναισθηματικά. Όπως φαίνεται και στη σχετική πηγή¹⁷⁸, το 2015 έγινε μια συγκροτημένη κίνηση 78 πολιτών οι οποίοι έθεσαν επιτακτικά το εν λόγω ζήτημα αιτούμενοι να συζητηθεί το θέμα στο τότε επόμενο Δημοτικό Συμβούλιο, αναγνωρίζοντας έτσι ως μοναδικό δικαιούχο του οικήματος το κράτος και διαχειριστή του το Δήμο Σουλίου. Ωστόσο, η συγκεκριμένη πρόταση ουδέποτε έφτασε για συζήτηση προφανώς για τους λόγους που παρατέθηκαν προηγουμένως όπως αυτοί διατυπώθηκαν από την τότε Δήμαρχο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα γίνονται προσπάθειες για την ικανοποίηση αυτού του αιτήματος, όμως το ζήτημα είναι περίπλοκο και κάθε απόπειρα αποβαίνει άκαρπη προς το παρόν.

176. Βλ. Γρηγόριος Μάρκου, Η αλήθεια για το οικοτροφείο, το ΠΙΚΠΑ και την Μητρόπολη Παραμυθιάς. Ημ. Δημοσίευσης: 21/03/2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/16513/h-109/>

177. Βλ. Σταυρούλα Μπραϊμη – Μπότση, Εκπομπή: <<Ελεύθερα>> του ΑΡΤtv. Διαθέσιμο στο: <https://youtu.be/EvYjC2UNqjE> και σχετικό [άρθρο](#) στο paramythia-online.

178. Βλ. Άρθρο στο Paramythia-online: Κίνηση πολιτών της Παραμυθιάς, ζητά την παραχώρηση του οικοτροφείου στον Δήμο με σκοπό την ίδρυση γηροκομείου, Ημ. Δημοσίευσης 18/03/2015. Διαθέσιμο [εδώ](#).

Αποτελεί θετικό δείγμα τουλάχιστον το γεγονός πως φαίνεται να γίνονται κάποια δειλά βήματα κι από τις δύο πλευρές για την εξεύρεση λύσης. Πρόσφατα το εν λόγω θέμα βρισκόταν ξανά στην επικαιρότητα. Αυτό διότι έπειτα από ομόφωνη απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, στις 25 Φεβρουαρίου του 2020 η διαπαραταξιακή επιτροπή του Δήμου Σουλίου επισκέφθηκε τη μητρόπολη Παραμυθιάς και τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη κ.κ. Τίτο. Στο αίτημα για την αξιοποίηση των εγκαταστάσεων με σκοπό τη στέγαση γηροκομείου, είχαν λάβει τη δέσμευση για άμεση εξέταση του θέματος ώστε να δοθεί μια οριστική απάντηση. Παρ' όλα αυτά, το ζήτημα ακόμα εκκρεμεί με αποτέλεσμα στον τοπικό ηλεκτρονικό τύπο να σχολιαστεί εμφατικά πως η απάντηση βρίσκεται ακόμα στις καλένδες¹⁷⁹.

Καταληκτικά, είναι πασιφανές ότι ακόμα και σήμερα η ιστορική του αξία δεν έχει λησμονηθεί εφόσον υπάρχει τόση έντονη συζήτηση για το μέλλον αυτών των εγκαταστάσεων. Αδιαμφισβήτητα, δεν αξίζει σε αυτό το να καταστεί ένα κτίριο <<φάντασμα>> ενώ κάποτε αποτελούσε ένα στολίδι για την περιοχή κι αποτέλεσε το έρεισμα για την ανάδειξη σπουδαίων προσωπικοτήτων που συνεισέφεραν τα μέγιστα στις τέχνες και τα γράμματα είτε στην ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου είτε πέρα από αυτή. Άλλωστε, η συντήρηση και επαναλειτουργία του, θα δώσουν μια νέα πνοή στην τοπική κοινωνία. Κατά αυτόν τον τρόπο θα αναβιώσουν μνήμες και αυτός ο χώρος θα συνεχίσει, με διαφορετική βέβαια μορφή, να προσφέρει ένα αίσθημα ασφάλειας σε αυτούς που το έχουν ανάγκη όπως έκανε άλλωστε για τόσες δεκαετίες.

Οι ιθύνοντες οφείλουν να αφουγκραστούν αυτήν τη κραυγή αγωνίας των πολιτών και να εκπληρώσουν το εν λόγω αίτημα που εξυπηρετεί διττό σκοπό, δηλαδή του να συντηρηθεί το κτίριο και παράλληλα να στεγαστούν οι ηλικιωμένοι που χρειάζονται άμεσα αρωγή. Είναι ευχή όλων να βρεθεί κοινός τόπος διαλόγου και να λυθούν τα προβλήματα που αποτελούν τροχοπέδη για την επαναλειτουργία του χώρου με νέα υπόσταση. Η δαμόκλειος σπάθη επικρέμεται πάνω από το μέλλον του τόπου αν δεν αποδοθεί η δέουσα αξία στα κτήρια που διατήρησαν ζωντανή την εκπαίδευση κάτω υπό αντίξοες συνθήκες και πόσο μάλλον στην προκειμένη που οι εγκαταστάσεις παραμένουν ακόμα ικανές για προσφορά στην τοπική κοινωνία.

179. Βλ. Άρθρο στο paramythia-online: Στις καλένδες η δέσμευση της Μητρόπολης για “άμεση” απάντηση στον Δήμο σχετικά με το οικότροφείο. Διαθέσιμο [εδώ](#).

8. Ο τόπος καταγωγής και τα επαγγέλματα των τροφίμων

Σε αυτό το σημείο θα γίνει μία σύντομη αναφορά στις περιοχές από τις οποίες κατάγονταν και στο είδος των επαγγελμάτων που ακολούθησαν κάποιοι από τους τροφίμους. Επειδή τα αρχεία του Οικοτροφείου είναι απροσπέλαστα ακόμα κι από όσους έζησαν σε αυτό λόγω της διασφάλισης του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων, τα στοιχεία που ακολουθούν αντλήθηκαν από το λεύκωμα μαθητών που συνέταξε ο Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Οι συγγραφείς της συγκεκριμένης εργασίας επιθυμώντας να αναφερθούν σε κάποιους από τους μαθητές που πέρασαν από αυτό το ίδρυμα, εφόσον ήταν ανέφικτο να εντοπίσουν τα αρχεία του Οικοτροφείου, δημιούργησαν μια λίστα βασιζόμενοι μόνο στη μνήμη τους και στην προσωπική έρευνα. Κατέγραψαν λοιπόν τα ονοματεπώνυμα από παιδιά που διέμεναν εκεί κατά την πρώτη δεκαπενταετία της λειτουργίας του. Επιπρόσθετα, για τον κάθε ένα τρόφιμο παρατέθηκαν λεπτομέρειες σχετικά με το επάγγελμα που επέλεξε και τον τόπο που κατοικούσε όταν δημιουργήθηκε αυτός ο πίνακας, δηλαδή το 2000. Ο κόπος τους απέδωσε καρπούς διότι κατόρθωσαν να συγκεντρώσουν τα ονοματεπώνυμα πεντακοσίων δεκαπέντε ατόμων! Επειδή όμως, όπως προαναφέρθηκε, βασίστηκαν στις αναμνήσεις και στα λεγόμενα των κοινών γνωστών τους, δεν ήταν εύκολο να ταξινομήσουν τα ονόματα με βάση τα έτη που διέμεναν στο οικοτροφείο. Η λύση που δόθηκε σε αυτό το ζήτημα ήταν να γίνει ο διαχωρισμός με βάση τον τόπο καταγωγής του καθενός, καθιστώντας κατά αυτόν τον τρόπο ακόμα πιο εύχρηστη τη λίστα. Για κάποιους, πέρα από το ονοματεπώνυμο, δεν υπάρχουν περαιτέρω πληροφορίες για το μέλλον τους κι αυτό επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις τα παιδιά αυτά μετανάστευσαν κι έκτοτε έχουν κόψει τις γέφυρες επικοινωνίας με τους παλιούς συγχωριανούς τους. Επίσης, υπάρχουν ακόμη πάρα πολλά άτομα τα οποία ακούσια δεν έχουν συμπεριληφθεί και αυτό αποτελεί ένα μειονέκτημα. Παρόλα αυτά, ακόμα και με αυτό το δείγμα δίνεται το στίγμα για την πορεία που χάραξαν κάποια από τα παιδιά αυτά.

Στην παρούσα εργασία θα βρίσκεται στο παράθεμα διαθέσιμος ο κατάλογος όπως αυτός συντάχθηκε από τον σύλλογο αποφοίτων Μητροπολιτικού οικοτροφείου Παραμυθιάς. Η αναδημοσίευσή του γίνεται με απόλυτο σεβασμό και στους συγγραφείς της λίστας αλλά και στα προσωπικά δεδομένα των ατόμων που συμπεριλαμβάνονται. Θα πρέπει να διασαφηνιστεί πως η παράθεσή τους γίνεται αμιγώς με σκοπό να αποτίσουμε φόρο τιμής συλλογικά στα άτομα που αναφέρονται αλλά και στον καθένα ξεχωριστά που βρήκε καταφύγιο, έστω και για μικρό

χρονικό διάστημα, στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς. Με βάση τα προαναφερθέντα δεδομένα λοιπόν, έγινε μια ελαφρά επεξεργασία και ταξινόμηση των διαθέσιμων στοιχείων. Στην αρχή, λοιπόν, θα γίνει παρουσίαση των περιοχών από τις οποίες προέρχονταν κάποιοι από τους τροφίμους των πρώτων δεκαπέντε ετών της λειτουργίας του. Ως σημείο αναφοράς αξιοποιούνται οι κωμοπόλεις ή τα κεφαλοχώρια στα οποία υπάγονταν οι περιοχές από τις οποίες κατάγονταν οι μαθητές. Αξίζει να σημειωθεί πως η ταξινόμηση των περιοχών έγινε κατά φθίνουσα σειρά. Ο παροντικός τόπος κατοικίας των αναφερόμενων οικοτρόφων παρουσιάζει μεγαλύτερη πολυπλοκότητα καθιστώντας ανέφικτο το να δημιουργηθεί μια αντίστοιχη λίστα. Ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι για όσους παρέμειναν στην ευρύτερη περιοχή της Θεσπρωτίας υπάρχει μια εναργέστερη εικόνα για τον τόπο κατοικίας τους με συνέπεια να αναφέρονται λεπτομερώς και τα χωριά στα οποία κατοικούσαν οι πρώην τρόφιμοι που βρίσκονται στην εν λόγω λίστα. Όπως είναι προφανές, για τους ερευνητές η συγκέντρωση των πληροφοριών στην περίπτωση των Θεσπρωτών ήταν πολύ πιο εύκολη υπόθεση εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός πως πρόκειται για κλειστές κοινωνίες και ότι οι ερευνητές έλκουν την καταγωγή τους, κατά κύριο λόγο, από την Ήπειρο. Αφού γίνει αυτή η συγκεντρωτική παρουσίαση, στο τέλος αυτής της υποενότητας θα παρατεθούν στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα επαγγέλματα που ακολούθησαν αυτά τα άτομα. Τα στοιχεία σχετικά με τον τόπο καταγωγής των τροφίμων παρουσιάζονται στον κάτωθι πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Φιλιάτες	220
Παραμυθιά	148
Ιωάννινα	42
Πάργα	30
Μαργαρίτι	24
Θεσπρωτικό	22
Άρτα	10
Ηγουμενίτσα	8
Βόρεια Ήπειρος	6
Διάφορα	5

Μια σύντομη παρατήρηση για την καταγωγή των οικοτρόφων είναι καταρχάς πως η συντριπτική πλειοψηφία προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή των Φιλιππίνων¹⁸⁰. Αυτό συνέβαινε επειδή εκεί δεν υπήρχε Γυμνάσιο για πολλά χρόνια και η πιο κοντινή επιλογή ήταν το αυτό που βρισκόταν στην Παραμυθιά με το οικοτροφείο να αποτελεί την ιδανική και πιο οικονομική λύση για να αποφευχθεί η δαπανηρή εκμίσθωση κτιρίου στην περιοχή ή σε άλλη περίπτωση η πραγματοποίηση της πολύωρης και επικίνδυνης διαδρομής από και προς την κωμόπολη. Με βάση τα αριθμητικά δεδομένα, πολυάριθμοι ήταν και οι τρόφιμοι που έμεναν σε διάφορα χωριά της Παραμυθιάς το οποίο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως γεγονός διότι για εκείνη την εποχή ήταν δύσκολες πολλές δραστηριότητες που σήμερα θεωρούνται δεδομένες. Αφενός τότε δεν υπήρχαν ούτε μεταφορικά μέσα ούτε τα κατάλληλα έργα υποδομής για μια εύκολη και γρήγορη μετάβαση στο εκπαιδευτικό ίδρυμα και αφετέρου, όπως προστάζει η λογική, η ύπαρξη του οικοτροφείου ήταν πιο διαδεδομένη στις κοντινές περιοχές με αποτέλεσμα να υπάρχει και μεγαλύτερη ζήτηση στις οικογένειες που διέμεναν εκεί.

Τέλος, άλλη μια εύλογη παρατήρηση που μπορεί να γίνει με αφορμή αυτά τα στοιχεία είναι πως οι τρόφιμοι προέρχονταν από όλους τους νομούς της Ηπείρου και κυρίως από αυτόν των Ιωαννίνων και της Πρεβέζης. Το εύρος των περιοχών που εξυπηρετούσε το οικοτροφείο δεν περιορίστηκε μόνο στα όρια της περιφέρειας Ηπείρου καθώς πολλοί προέρχονταν από ακόμη πιο μακρινές περιοχές ενώ αξίζει να σημειωθεί παράλληλα πως δυναμική φαίνεται να ήταν η παρουσία και των μαθητών που κατάγονταν από τη Βόρεια Ήπειρο. Αφού αναλύθηκε λοιπόν το σχετικό υπόβαθρο της καταγωγής των φιλοξενούμενων, θα ακολουθήσει η παράθεση κάποιων συγκεντρωτικών δεδομένων για τα επαγγέλματα που ακολούθησαν οι περισσότεροι από τη συγκεκριμένη λίστα.

180. Βλ. Συνέντευξη Σωτήριου Λίκα, σ. 156.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	
Εκπαιδευτικοί	124
Υπάλληλοι Δημοσίου	48
Στρατός & Σώματα Ασφαλείας	39
Επιχειρηματίες	27
Δικαιοσύνη	18
Τραπεζικοί Υπάλληλοι	17
Υπάλληλοι Δ.Ε.Κ.Ο.	14
Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	11
Ταχυδρομικοί	10
Ιατροί	8

Συμπερασματικά, παρατηρώντας την πορεία όλων αυτών των ανθρώπων, πέρα από την προφανή αφοσίωση που έδειξε η πλειοψηφία τους στον τομέα της εκπαίδευσης, μπορεί να λεχθεί μετά βεβαιότητας ότι η διαμονή στο οικοτροφείο καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές και την πορεία τους. Οι περισσότεροι αξιοποίησαν τα εφόδια που τους δόθηκαν όσο φοιτούσαν στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς, θέτοντας έτσι τα θεμέλια για να χτίσουν το μέλλον τους. Επιπλέον, πολλοί από όσους είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν το Γυμνάσιο πρόωρα απέδειξαν την αγάπη που είχαν για τη μάθηση συνεχίζοντας αργότερα τη μαθητική τους πορεία δικαιώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την προσπάθεια που είχαν ξεκινήσει όσο έμεναν στο οικοτροφείο της Παραμυθιάς¹⁸¹.

181. Βλ. Συνέντευξη Παύλου Έξαρχου, σ. 149.

Ως σύνολο, κάλυψαν ένα ευρύ φάσμα επαγγελματικών κλάδων που είναι από μόνο του ένα αξιοσημείωτο γεγονός. Πιο συγκεκριμένα, όπως πολλοί πρώην οικοτρόφοι παρατήρησαν σχεδόν όλα αυτά τα παιδιά διέπρεψαν στη σταδιοδρομία που ακολούθησαν εφόσον κατάφεραν να υπερκεράσουν όλα τα εμπόδια¹⁸². Επίσης, προκαλεί δέος το ότι αναζητώντας στοιχεία για τη ζωή αυτών των ατόμων γίνεται άμεσα αντιληπτό πως ένας μεγάλος αριθμός πρώην τροφίμων ασχολήθηκε ερασιτεχνικά ή ακόμα και επαγγελματικά με διάφορες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης με πιο συνηθισμένη αυτή της λογοτεχνίας. Άλλωστε δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός πως οι ιδρυτές των εκδόσεων Σοκόλη και Μπουκουμάνη είχαν φιλοξενηθεί στο Οικοτροφείο της Παραμυθιάς. Ενδιαφέρον αποτελεί επίσης το γεγονός πως κάποια από τα <<παιδιά του οικοτροφείου>> κατέλαβαν θέσεις κι απέκτησαν ιδιότητες που σχετίζονται με την πολιτική ζωή, αποδεικνύοντας έμπρακτα το ενδιαφέρον και τη μέριμνα τους για ζητήματα που αφορούν το κοινωνικό σύνολο. Σχεδόν όλοι τους, από το δικό τους μετερίζι ο καθένας, άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους με αρκετούς μάλιστα να συνεχίζουν ακάθεκτοι ακόμα και σήμερα να προσφέρουν στην κοινωνία καταφέροντας έτσι να εξυψώνουν και να εμπλουτίσουν τον πολιτισμό του τόπου. Τα άτομα που παραχώρησαν τις συνεντεύξεις αποτελούν ένα πολύ ποιοτικό και χαρακτηριστικό δείγμα για την επιτυχή πορεία που ακολούθησαν οι περισσότεροι οικοτρόφοι. Αυτό σημαίνει πως εάν κάποιος αναζητήσει τα άτομα, έστω και μόνο όσα αναφέρονται στο λεύκωμα του συλλόγου των αποφοίτων, θα κατανοήσει και το μέγεθος της προσφοράς του ιδρύματος.

Επιπλέον, όπως κάθε άνθρωπος έτσι και αυτοί ακολούθησαν μια συγκεκριμένη ατραπό στη ζωή τους. Μερικοί στάθηκαν τυχεροί και οι συγκυρίες τους ευνόησαν ώστε να αξιοποιήσουν τα έμφυτα και επίκτητα γνωρίσματα του χαρακτήρα τους προκειμένου να εκπληρώσουν τους στόχους τους. Στον αντίποδα, κάποιοι, δυστυχώς, δεν ευνοήθηκαν από ποικίλους παράγοντες που λειτούργησαν ανασταλτικά στο να διάγουν έναν πολυετή και μεστό βίο. Ελάχιστοι παρέμειναν στον τόπο καταγωγής τους με αρκετούς όμως να επιστρέφουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους αργότερα. Μια μεγάλη μερίδα πρώην οικοτρόφων επέλεξαν να εγκαταλείψουν οριστικά τις πατρογονικές εστίες¹⁸³ τους βρίσκοντας τη δική τους "Γη της Επαγγελίας". Ανεξαρτήτως του είδους της πορείας που ακολούθησαν, όλοι αυτοί οι άνθρωποι που υπήρξαν έφηβοι κατά τη διάρκεια μιας τόσο ταραγμένης περιόδου της ιστορίας πρέπει να χαίρουν του

182. Βλ. Συνέντευξη Ζώη Τσιγγέλη, σ. 169.

183. Βλ. Συνέντευξη Παναγιώτη Σοκόλη, σ. 162.

σεβασμού όλων μας. Επιπρόσθετα, αποτελούν εξαιρετικά παραδείγματα προς μίμηση και για τη νέα γενιά που βιώνει εξίσου δύσκολες συνθήκες παρόλο που είναι διαφορετικού είδους.

Για τους προαναφερθέντες λόγους λοιπόν, θα πρέπει να τονιστεί πως για να διασφαλιστεί ένα ευοίωνο μέλλον για τις ερχόμενες γενιές, είναι χρέος όλων μας να αποτρέψουμε το να περάσει στη σφαίρα της λήθης και το οικοτροφείο καθαυτό αλλά και η προσωπική ιστορία του κάθε παιδιού που πέρασε τις πύλες του ιδρύματος το οποίο στέγασε στο εσωτερικό του τα όνειρά εκατοντάδων εφήβων. Μοναδικό μελανό σημείο σε αυτήν την προσπάθεια αποτελεί το γεγονός πως ευνοήθηκαν μόνο άρρενες μαθητές αφήνοντας έτσι παραγκωνισμένο, για αρκετές ακόμα δεκαετίες, το ζήτημα της επί ίσοις όροις μεταχείρισης και μόρφωσής των γυναικών ειδικά στα απομονωμένα χωριά της Ηπείρου. Παρ' όλα αυτά, ο δυναμικός χαρακτήρας και η οξυδέρκεια που διέπει τις Ηπειρώτισσες, αρετές τις οποίες πολλά δημοτικά ποιήματα και τραγούδια εκθειάζουν, αποτέλεσαν τον ακρογωνιαίο λίθο για την κατάκτηση των αυτονόητων δικαιωμάτων. Η αγωνιστικότητα των προοδευτικών φωνών της περιοχής σε συνδυασμό με τις κοινωνικές εξελίξεις που επήλθαν έστω και με χρονοκαθυστέρηση επανόρθωσαν κατά κάποιον τρόπο την αδικία που είχε συντελεστεί σε βάρος του γυναικείου φύλου. Αδιαμφισβήτητα, εάν αυτό είχε συμβεί νωρίτερα ο ρους της ιστορίας και κατ' επέκταση το παρόν θα διέφεραν κατά πολύ. Όπως πλειάδα αποφοίτων του οικοτροφείου έτσι και πολλές από αυτές τις γυναίκες συνεισέφεραν τα μέγιστα ώστε ο πολιτισμός της περιοχής να ακμάσει και να βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Εν κατακλείδι, η σημαντικότερη υπενθύμιση είναι πως το ισχυρότερο μήνυμα που εξέπεμψε το οικοτροφείο με τη λειτουργία του είναι πως κάθε παιδί έχει δικαίωμα στη μόρφωση ανεξάρτητα από την καταγωγή και την κοινωνική του προέλευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': ΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Σε αυτό το τελευταίο και ενδεχομένως σημαντικότερο μέρος της εργασίας παρατίθενται οι συνεντεύξεις των 11 ερωτώμενων. Το συγκεκριμένο δείγμα καλύπτει ένα χρονικό εύρος που ξεκινά από το πρώτο έτος που άνοιξε τις πύλες του το Οικοτροφείο, δηλαδή το 1946, φτάνοντας έως και το 1963. Δυστυχώς, δεν κατέστη εφικτό να βρεθούν φιλοξενούμενοι που διέμειναν στο οικοτροφείο κατά τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας του. Ωστόσο, όπως αναφέρεται σε σχετικές πηγές αλλά και σε κάποιες συνεντεύξεις, το οικοτροφείο κατά την αυγή της δεκαετίας του 1970 άρχισε να χάνει την αίγλη του αφενός γιατί οι συνθήκες ζωής είχαν αλλάξει άρδην και αφετέρου λόγω της ίδρυσης νέων σχολικών μονάδων σε περισσότερες περιοχές της Ηπείρου. Οι προαναφερθέντες λόγοι είχαν ως αποτέλεσμα να εκδηλώνεται ενδιαφέρον από έναν πολύ μικρότερο αριθμό μαθητών οι οποίοι μάλιστα δεν παρέμεναν συνήθως για μεγάλο χρονικό διάστημα. Επομένως, προτιμήθηκε η καταγραφή πληροφοριών που αφορούν το σημαντικότερο χρονικό διάστημα της λειτουργίας του.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικά ώστε να αποφευχθεί η διασπορά του νέου κορονοϊού. Εφόσον επιλέχθηκε το ημιδομημένο είδος συνεντεύξεων οι ερωτήσεις σε κάθε περίπτωση προσαρμόστηκαν ανάλογα με τον ομιλητή και τέθηκαν με διαφορετική σειρά στον καθένα ώστε να υπάρχει η καλύτερη δυνατή ροή λόγου. Οι βασικοί άξονες στους οποίους θα έπρεπε να απαντήσουν οι ερωτώμενοι είναι οι ακόλουθοι. Αρχικά, οι συνεντευζιαζόμενοι θα έπρεπε να αναφερθούν στη χρονική συγκυρία κατά την οποία βρέθηκαν στο ίδρυμα. Έπειτα, ζωτικής σημασίας είναι οι ερωτήσεις που αφορούν μια γενικότερη περιγραφή της καθημερινότητας ώστε να γίνει στη συνέχεια μια πιο ομαλή μετάβαση στα επιμέρους στοιχεία. Αφού αναλυθεί το γενικό πλαίσιο λειτουργίας του οικοτροφείου, τότε η συνεντευζιαζόμενοι καλούνται να ανασύρουν στη μνήμη τους μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη αντίστοιχα ανάμνηση από τη διαμονή τους στο άσυλο. Αδιαμφισβήτητα, σε μια έρευνα τέτοιου είδους η ανάλυση του είδους των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στους οικότροφους κρίνεται αν μη τι άλλο απαραίτητη. Ως συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης είναι εφικτό να διανθιστεί η συζήτηση από πληροφορίες σχετικά με το εάν οι τρόφιμοι έχουν κρατήσει επικοινωνία και το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή συντελείται. Δημιουργώντας λοιπόν μια βάση που ξεκινά από το παρελθόν, θα πρέπει εν συνεχεία οι ερωτώμενοι να αναφερθούν συνοπτικά στην πορεία που ακολούθησαν μετά το οικοτροφείο και μέσω μιας υποθετικής ερώτησης να σκεφτούν εάν εν τέλει θα άλλαζαν την επιλογή του να φιλοξενηθούν στο ίδρυμα. Τέλος, ως κατακλείδα της συζήτησης οι συνεντευζιαζόμενοι θα κληθούν, εφόσον το επιθυμούν, να δώσουν μια συμβουλή στη νέα γενιά ώστε να καταφέρει και αυτή με τη σειρά της να υπερκεράσει τα δικά της εμπόδια και να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες αξιοποιώντας τη σοφία του παρελθόντος.

Αξίζει να σημειωθεί πως έγινε πιστή καταγραφή των απαντήσεων με απόλυτο σεβασμό στον ξεχωριστό τρόπο έκφρασης που έχει ο κάθε συνεντευζιαζόμενος. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια της συζήτησης γίνεται προσπάθεια για όσο το δυνατόν μικρότερες παρεμβάσεις ώστε οι ίδιοι οι ερωτώμενοι να δομήσουν τη συζήτηση με τον τρόπο που επιθυμούν για να ξεδιπλώσουν με τον

καλύτερο εφικτό τρόπο τον ειρμό της σκέψης τους. Παρόλο που υπήρχε ο περιορισμός της απόστασης και της αμηχανίας που ενδεχομένως δημιουργεί μία συνέντευξη που διεξάγεται τηλεφωνικά θα πρέπει να επαινέσουμε τους συμμετέχοντες για την εξαιρετική τους προσπάθεια και να τους ευχαριστήσω δημόσια για ακόμη μια φορά. Η παράθεση των συνεντεύξεων θα γίνει με βάση τα επώνυμα των συμμετεχόντων τα οποία ταξινομούνται με αλφαβητική σειρά ενώ σε κάθε περίπτωση θα γίνεται πρώτα μία σύντομη παρουσίαση του ομιλητή. Τέλος, για να καταστεί πιο εύκολη η ανάγνωσή τους οι ερωτήσεις θα παρουσιάζονται με έντονα γράμματα ώστε να διακρίνεται άμεσα το ποιος είναι ο ομιλητής σε κάθε περίπτωση.

Έξαρχος Παύλος - Τελωνειακός

Κατάγεται από την Κοκκινιά Φιλιατών και παρέμεινε στο οικοτροφείο Παραμυθιάς για περίπου τρία χρόνια, ενδεχομένως από το 1952 έως το 1955. Εργάστηκε ως τελωνειακός και σήμερα κατοικεί στην Ηγουμενίτσα. (Επειδή απουσίαζε προσφέρθηκε η οικείο του άτομο να μοιραστεί όλα όσα γνωρίζει).

- Τι γνωρίζετε για τον κύριο Έξαρχο και τη διαμονή στου Οικοτροφείο Παραμυθιάς;

- Λοιπόν, ο Παύλος Έξαρχος φιλοξενήθηκε εκεί πριν πολλά χρόνια, πρέπει να είναι περισσότερα από 60. Σήμερα είναι 81 ετών κι εφόσον αυτήν τη στιγμή δεν βρίσκεται εδώ θα σας πω σύντομα τα όσα γνωρίζω. Στο Οικοτροφείο της Παραμυθιάς παρέμεινε για περίπου 3 χρόνια όσο πήγαινε στο Γυμνάσιο της περιοχής. Ήταν μια πολύ δύσκολη εποχή που υπήρχαν αρκετές ελλείψεις κι έτσι στερήθηκε αρκετά πράγματα ως μαθητής. Αν και η φοίτηση στο Γυμνάσιο ήταν δωρεάν, υπήρχαν και τα δικά του προσωπικά έξοδα τα οποία δυστυχώς δεν μπορούσε να καλύψει και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το Γυμνάσιο χωρίς να αποφοιτήσει από αυτό. Αργότερα, πήγε ως εθελοντής στον στρατό. Έτσι, από τη Θεσπρωτία βρέθηκε στη Σάμο. Ξεκίνησε, λοιπόν, να εργάζεται για τον στρατό και σε ηλικία 19 με 20 χρονών μετατέθηκε στη Βέροια όπου πήγε σε νυχτερινό σχολείο για να τελειώσει το Γυμνάσιο, δηλαδή το σημερινό Λύκειο. Σε ηλικία 29 ετών τελείωσε την Πάντειο! Παραιτήθηκε βέβαια από τον στρατό γιατί είχε αδερφές να παντρέψει πίσω. Έτσι, έπιασε δουλειά ως εργάτης στον Πετζετάκη. Επρόκειτο για μια εταιρεία που έβγαζε λάστιχα και είχε γίνει ξακουστή σε όλον τον κόσμο. Από εκεί και πέρα συνέχισε την πορεία του. Αυτή είναι εν σύντομία η ιστορία των πρώτων χρόνων της ζωής του. Τον επηρέασε το σύντομο πέρασμα του από την Παραμυθιά.

- Θα ήταν εφικτό να μου πείτε ποιες χρονιές βρέθηκε στο Οικοτροφείο της Παραμυθιάς;

- Εφόσον είναι γεννηθείς το 1939, άρα θα πρέπει να ήταν γύρω στο 1952 με 1955. Σίγουρα νωρίτερα από το 1960.

- Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου δώσατε, ήσασαν σύντομη και ιδιαίτερα περιεκτική. Έχει πολύ ενδιαφέρον το να βλέπουμε την ιστορία κάποιου και μέσα από τα μάτια των οικείων του γιατί διαφαίνεται και το πώς περιέγραφε ο ίδιος τις εμπειρίες του σε άτομα που εμπιστεύεται. Ευχαριστώ ξανά για τη διαφορετική αυτή συνέντευξη!

Κάτσιος Βύρων - Αξιωματικός της αστυνομίας και δημοσιογράφος

Κατάγεται από τη Νεράιδα Παραμυθιάς (γνωστή ως Μενίνα) και πιο συγκεκριμένα από το Παλαιοχώρι. Φιλοξενήθηκε στο οικοτροφείο από το 1946 έως το 1953, δηλαδή καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής του στο Γυμνάσιο. Το επάγγελμά του ήταν αξιωματικός της αστυνομίας ενώ όταν αποστρατεύτηκε ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία δημοσιεύοντας άρθρα σε εφημερίδες όχι μόνο της Ηπείρου αλλά και σε αθηναϊκές. Ανάμεσα στα θέματα που κάλυπτε συγκαταλέγονται και ιστορικά ζητήματα όπως αυτό του οικοτροφείου της Παραμυθιάς. Αξίζει να σημειωθεί πως συμμετείχε και στην άτυπη επιτροπή που συντόνισε τις ενέργειες για τη φιλοτέχνηση και τοποθέτηση μιας προτομής προς τιμήν του ιδρυτή του Οικοτροφείου, τον αείμνηστο Δωρόθεο Νάσκαρη. Σήμερα κατοικεί στην Ηγουμενίτσα.

- Τι θυμάστε σε γενικές γραμμές από το Οικοτροφείο;

- Εκεί μαζεύονταν όλα τα παιδιά, ιδίως τα άπορα, που δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να πάνε στο Γυμνάσιο. Το ίδρυμα αυτό το έκανε ο Δεσπότης ο αείμνηστος και μάζεψε παιδιά σχεδόν από όλη την Ήπειρο! Οι οικότροφοι ήταν κυρίως Θεσπρωτοί αλλά και προερχόμενοι από Πρέβεζα και Γιάννενα, γενικά είχαν έρθει πολλοί. Φιλοξένησε πολλά παιδιά στα οποία προσφέρθηκαν τα απαραίτητα. Υπήρχαν όμως και πολλά δυσάρεστα.

- Δηλαδή;

- Ήρθαν μια νύχτα οι αντάρτες και πήραν 52 παιδιά. Αλλά από τα 52 παιδιά μέσα σε έναν μήνα τους έφυγαν τα 50 και παρέμειναν εκεί μόνο τα δύο.

- Τελικά αυτά τα παιδιά επέστρεψαν; Γιατί όσο και να έψαξα δεν κατάφερα να βρω τελικά τι απέγιναν.

- Το ένα παιδί, ο Δονάτος Λουκούμης από τον Μεσοπόταμο είχε καταφέρει να γυρίσει τελικά από την Τασκένδη (Πρωτεύουσα του Ουζμπεκιστάν) που βρισκόταν. Δυστυχώς απεβίωσε τώρα πρόσφατα.

- Α μάλιστα, αυτό δεν το γνώριζα και σας ευχαριστώ θερμά που το αναφέρετε. Εσείς ποιες χρονιές παραμείνατε στο Οικοτροφείο;

- Πήγα εκεί το 1946 κι έφυγα το 1953.

- Ωραία, βλέπω μείνατε εκεί καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής σας στο Γυμνάσιο. Την καθημερινότητα πώς θα τη χαρακτηρίζατε με λίγα λόγια; Υπήρχαν ελλείψεις;

- Όχι δεν θα το έλεγα. Είχαμε από όλα τα τρόφιμα, υποδομές για το διάβασμα και τα λοιπά, περίβολο για να περπατάμε και λίγο, μας παρείχαν καλή ζωή! Αναπτύχθηκαν φιλίες ανάμεσα

στους μαθητές αλλά και μεταξύ των καθηγητών γιατί είχαμε παλιά έναν πολύ καλό Διευθυντή στο Οικοτροφείο, τον καθηγητή Βαλέκα. Είχε καταγωγή από το Ζαγόρι επάνω και ήταν ένας υπέροχος καθηγητής που αγαπούσε τα παιδιά σα να ήταν δικά του. Έπειτα, για διευθυντές είχε φέρει κάτι συγγενείς του ο Δεσπότης, θυμάμαι έναν Τρυφονόπουλο από την Πελοπόννησο. Μάγειρας ήταν ένας από τη Σίδηρη Φιλιατών. Γενικά μας έχουν μείνει πολλές αναμνήσεις.

- Εσείς τι πορεία ακολουθήσατε μετά το Οικοτροφείο; Βλέπω γνωρίζετε αρκετά στοιχεία για τη λειτουργία του.

- Το επάγγελμά μου ήταν αξιωματικός της αστυνομίας, έπειτα αποστρατεύτηκα και μπήκα στη δημοσιογραφία. Πήγα στην Πάντειο και ασχολήθηκα με τις πολιτικές επιστήμες. Ήμουν σε Αθηναϊκές εφημερίδες, σε τοπικές αλλά και των Ιωαννίνων. Έχω συλλέξει στοιχεία για όλη την Ήπειρο, από την εποχή της Διώνης, έχω συγκεντρώσει και ξεχωρίσει τις πληροφορίες για κάθε προσωπικότητα. Με γνωρίζουν πολλοί εδώ στην περιοχή γιατί η καταγωγή μου είναι από τη Μενίνα αλλά και επειδή ασχολήθηκα με διάφορα ιστορικά θέματα. Έχω ασχοληθεί και με το θέμα του Οικοτροφείου και διαθέτω αρκετά στοιχεία που μπορώ να παραθέσω κάποια στιγμή αργότερα.

- Συγχαρητήρια για το πολυσχιδές σας έργο και σας ευχαριστώ εκ βάθους καρδιάς για τις πληροφορίες που ήδη μου παρείχατε γιατί με περιεκτικό τρόπο καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα τομέων της καθημερινότητας. Χάρηκα ιδιαίτερος για τη συνομιλία μας, καλή συνέχεια!

Κώτσιος Θεόδωρος – Διευθυντής Οικονομικών Υπηρεσιών στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος

Ο Θεόδωρος Ν. Κώτσιος γεννήθηκε το 1932 στο Πλαίσιο Θεσπρωτίας. Φιλοξενήθηκε στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς από το 1946 έως τον Δεκέμβριο του 1948 ενώ φοιτούσε στην Τρίτη, Τετάρτη και σε ένα μέρος της Πέμπτης του Οκτατάξιου τότε Γυμνασίου. Στη συνέχεια, σπούδασε Οικονομικές Επιστήμες και μετεκπαιδεύτηκε στη Διοίκηση των Επιχειρήσεων. Εργάστηκε στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, απ' όπου και συνταξιοδοτήθηκε ως Διευθυντής Οικονομικών Υπηρεσιών. Τα "Παιδιά του Οικοτροφείου" είναι το πρώτο του βιβλίο. Εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο "Εστία" ως μαρτυρία-βιογραφία. Ειδική Επιτροπή του Υπουργείου Πολιτισμού συνέταξε, ανά κατηγορία, βραχύ κατάλογο(βραχεία λίστα) των βιβλίων, μεταξύ των οποίων θα επελέγετο το καλύτερο, για να του απονεμηθεί το Ετήσιο Κρατικό Βραβείο. Πέντε βιβλία ως μαρτυρίες μετείχαν στο διαγωνισμό, μεταξύ αυτών και τα "Παιδιά του Οικοτροφείου". Τελικά, το

βραβείο απονεμήθηκε στον κ. Μπακουνάκη, καθηγητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. (Πρόκειται για γραπτή συνέντευξη)

- Ποιες χρονιές παραμείνατε στο οικοτροφείο και σε ποιες τάξεις φοιτούσατε κατά το διάστημα αυτό;

- Στο Οικοτροφείο της Παραμυθιάς παρέμεινα από το Σεπτέμβριο του 1946 μέχρι το Δεκέμβριο του 1948 και φοίτησα στις τάξεις, Τρίτη και Τετάρτη Οκταταξίου και τμήμα της Πέμπτης.

- Πώς θα περιγράφατε, με λίγα λόγια, την καθημερινότητά σας σε αυτό και ποιο είναι το γενικότερο αίσθημα που σας αφήνει η διαμονή σας εκεί ως ανάμνηση πια;

- Σεπτέμβριος του 1946, δεύτερο δεκαπενθήμερο. Το Οικοτροφείο άνοιξε τις πύλες του. Φορτωμένος τα πράγματά μου, πήρα το δρόμο προς τα δυτικά, προς την πλευρά του κάμπου. Πέρασα την Ιερά Μητρόπολη, πέρασα το Γυμνάσιο, στο βάθος, στην κατηφόρα, το Οικοτροφείο.

Το κτίριο παραδοσιακό, ψηλοτάβανο. Με κεραμίδια. Η εξώπορτα επιβλητική. Αριστερά της εισόδου ένα μικρό δωμάτιο μ' ένα παράθυρο για γραφείο και κοιτώνα του διευθυντή. Δεξιά ένα παρόμοιο για τις ανάγκες του διαχειριστή. Από δω κι από κει δυο μεγάλοι θάλαμοι με παράθυρα από την ανατολική και τη δυτική πλευρά. Στο κέντρο μια σκάλα ξύλινη με δώδεκα σκαλοπάτια οδηγούσε στο υπερώο, που ήταν αρκετά ευρύχωρο, ίσο με την επιφάνεια του κτιρίου. Εκεί, στο υπρώο, είχα την τύχη να στήσω το κρεβάτι μου.

Τέλος Σεπτεμβρίου του 1946. Τα μαθήματα στο γυμνάσιο είχαν αρχίσει για τα καλά. Κύριο μάθημα σ' όλες τις τάξεις τα αρχαία ελληνικά. Επιστροφή στις ρίζες. Ώρες και παραώρες και ξενύχτια και κόπια για το "λέλυκα, ελελύκειν" και το "πέπομφα, επεπόμφειν".

Όλα τα μαθητούδια σε συνεχή δράση. Κολλητά με το οικοτροφείο ένα ελαιοπερίβολο, απεριποίητο, χωρίς φράχτες. Δεκάδες παιδιά το ποδοπατούν. Πάνω-κάτω, πέρα-δώθε, μ' ένα βιβλίο στο χέρι. Η παλιά περιπατητική σχολή σε αναβίωση. Η παπαγαλία σ' όλη της τη μεγαλοπρέπεια.

Διευθυντής στο Οικοτροφείο, φιλόλογος νεοδιόριστος. Ο εν λόγω επιστήμονας είναι εκείνος που φρόντισε ν' αναρτηθούν σ' όλες στις αίθουσες πινακίδες με εξαιρετα γνωμικά. Πάνω από το κρεβάτι μου το "παν μέτρον άριστον" και απέναντί μου "τα πάντα ρει".

Φθινόπωρο του 1946. Οι πρώτες νύχτες στο Οικοτροφείο αξέχαστες. Ύπνος ελάχιστος. Ο καθένας ήθελε να πει το μακρύ του και το κοντό του. Θέατρο κανονικό. Ιδιαίτεροι χώροι για ανάγνωση και γραφή δεν υπήρχαν. Καθένας, τα βιβλία του κι όλα τα σύνεργά του, στο κρεβάτι του. Ένα κασελάκι, κρυμμένο από κάτω, βοηθούσε την κατάσταση, γινόταν και καρέκλα. Εκεί ύπνος, εκεί γράψιμο, εκεί διάβασμα. Και ο χειμώνας πλησίαζε. Οι τουαλέτες σε κάποια απόσταση. Τις χειμωνιάτικες νύχτες το πρόβλημα ήταν σοβαρό.

Αρχές Δεκεμβρίου 1946 άρχισε το Κατηχητικό. Τις Κυριακές, μόλις τέλειωνε η λειτουργία στην εκκλησία, ανεβαίναμε τις εσωτερικές σκάλες του ναού και αραδιαζόμασταν στον γυναικωνίτη, κρατώντας στα χέρια την Καινή Διαθήκη κι ένα τετράδιο για να σημειώνουμε ό,τι θεωρούσαμε σημαντικό. Η κατηχήτρια προσπαθούσε να ευαισθητοποιήσει τις νεαρές ψυχές, να τους διδάξει ηθική αλλά και ήθος, να τις κάνει ν' αγαπήσουν το διάβασμα και την έρευνα των Γραφών. Με άλλα λόγια, η κατηχήτρια της εποχής εκείνης αποτελούσε τον προπομπό, ένα άροτρο που καλλιεργούσε την παρθένα γη, ένα σπορέα που έσπερνε την παρθένα γη, για να δώσουν οι επόμενες σοδειές, καρπούς πολλαπλασίους.

- Ποια ήταν η σχέση που είχατε με τους υπόλοιπους τροφίμους αλλά και με το προσωπικό του οικοτροφείου;

- Οι σχέσεις μεταξύ των οικοτρόφων ήταν φιλικές, για να μην πω οικογενειακές. Συνεργασία και αλληλεγγύη στο έπακρο. Προ παντός, ευγενής άμιλλα.

Τον διευθυντή, που ήταν καθηγητής φιλόλογος, οι μικροί τον σεβόμασταν. Οι μεγαλύτεροι, που ήταν άντρες με γένια και μουστάκια, συνεργάζονταν μαζί του και προσπαθούσαν να τον βοηθήσουν στο δύσκολο έργο του.

Με τον διαχειριστή δεν είχαμε σχέσεις στενές. Κρατούσαμε απόσταση. Μάλλον είχαμε και κάποια παράπονα. Ήμασταν, γενικά, απέναντι.

- Ποια θεωρείτε πως ήταν η καλύτερη ή μία από τις καλύτερες μέρες κατά τη διάρκεια της διαμονής σας σε αυτό; Ποιος ήταν ο λόγος;

Τον Μάιο του 1948 η Παραμυθιά καταλήφθηκε από τους αντάρτες. Το Οικοτροφείο μετακόμισε άρον – άρον στην Κέρκυρα. Εγκατασταθήκαμε στη Βίλα Τατέο, έξω από την Πόλη, κοντά στα Παλιά Ανάκτορα. Εκεί μείναμε μέχρι το τέλος Ιουνίου του 1948. Αυτό το διάστημα το' χουμε φυλαγμένο μέσα μας ως κόρη οφθαλμού. Μας φάνηκε ότι απομακρυνθήκαμε από την Κόλαση και μεταφερθήκαμε στον Παράδεισο. Περάσαμε φανταστικά στο πανέμορφο νησί των Φαιάκων.

- Και τώρα περνάμε στο αντίθετο άκρο που αφορά τις δυσάρεστες αναμνήσεις. Ποια ήταν η χειρότερη μέρα για εσάς εκεί ή μία από τις πιο δύσκολες στιγμές;

- Ο Μάιος του 1948 και ο Δεκέμβριος του 1948 είναι οι χειρότεροι μήνες που πέρασα στο Οικοτροφείο.

Ο Μάιος του 1948

Οι αντάρτες επιλέγουν αδύνατα σημεία και χτυπούν μαζικά και με σχέδιο για να δημιουργήσουν ρήγματα. Επιθυμούν με κάθε τρόπο να καταλάβουν την Κόνιτσα, για να εγκαταστήσουν την Κυβέρνηση του Βουνού. Η αντίσταση όμως του Εθνικού Στρατού είναι σθεναρή. Αποτυγχάνουν.

Αμέσως γυρίζουν τα βλέμματά τους προς την ανοχύρωτη τότε Παραμυθιά για τον ίδιο ακριβώς σκοπό. Ένα βράδυ του δεύτερου δεκαπενθήμερου του Μαΐου 1948 κατεβαίνουν από τα βουνά του Σουλίου και επιτίθενται. Αντίσταται η Χωροφυλακή.

Εμείς στο Οικοτροφείο ακούμε τα μπαμ και τα μπουμ στην Ακρόπολη της πόλης και αναστατωνόμαστε. Κατεβαίνουν οι μεγάλοι από τον άνω όροφο και συγκεντρωνόμαστε όλοι μπροστά στην κλειστή πόρτα εισόδου. Διευθυντής δεν υπάρχει, έχει προ μηνός παραιτηθεί. Ο διαχειριστής είναι ένας άντρας δίμετρος, γεροδεμένος, φρουρός ακλόνητος, μας απαγορεύει την έξοδο. Περιμένει εντολές από τον δεσπότη. Οι μεγάλοι σε ηλικία οικότροφοι, νιώθοντας πως οι στιγμές είναι δύσκολες, πως κινδυνεύουμε να πιαστούμε στη φάκα(το παιδομάζωμα ήταν ένας από τους βασικούς στόχους των ανταρτών ακινητοποιούν το διαχειριστή, ανοίγουν την πόρτα και μην τους είδατε. Όλοι τρεχάλα προς την αντίθετη πλευρά. Ύστερα από επτά ώρες πορείας φτάσαμε το πρωί στο Μαργαρίτι. Γλυτώσαμε. Ανασάναμε.

Ο Δεκέμβριος του 1948

Τον Μάιο του 1948 οι αντάρτες κατέλαβαν την Παραμυθιά. Μετά από μια βδομάδα, υποχρεώθηκαν από τον εθνικό στρατό να την εγκαταλείψουν. Επέστρεψαν στα λημέρια τους. Είχαν όμως πληροφορία δότες. Μάθαιναν τι γίνεται στην πόλη. Χαρτί και καλαμάρι.

Ύστερα απ' αυτό το πάθημα, η Παραμυθιά οχυρώνεται. Στρατός παντού. Δεν περνάει κουνούπι.

Εν τω μεταξύ στο Οικοτροφείο το αδιαχώρητο. Ετοιμάζεται γρήγορα, σε απόσταση εκατό περίπου μέτρων από το Οικοτροφείο, ένα δώροφο κτίριο. Σ' αυτό το κτίριο, κατά το πρώτο πενήνήμερο του Δεκεμβρίου του 1948, στεγάστηκαν οι οικότροφοι της Πέμπτης, Έκτης, Εβδόμης και Ογδός. Μεταξύ αυτών και η αφεντιά μου.

Στα μέσα Δεκεμβρίου του 1948, ένα βράδυ, πρώτη νυχτερινή, ομάδα ανταρτών περνάει απαρατήρητη το στρατιωτικό κλοιό και απαγάγει την Τρίτη και Τετάρτη Οκτατάξιου. Εξήντα μικρά παιδιά, όμηροι των ανταρτών. Τα ξημερώματα που ο στρατός το πήρε μυρωδιά, ήταν πια αργά. Το πουλί είχε πετάξει.

Την άλλη μέρα, η μάνα μου ήρθε τρεχάτη από το χωριό και με πήρε από την Παραμυθιά άρον-άρον. Αντίο Οικοτροφείο. Από το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Δεκεμβρίου του 1948, μαθητής του Γυμνασίου Ηγουμενίτσας.

- Αφού αποχωρήσατε από αυτό, υπήρχε κάτι που σας έλειψε αργότερα ή ακόμα και σήμερα το θυμάστε με νοσταλγία;

- Δεύτερο δεκαπενθήμερο του 1948. Πρώτη μέρα στο γυμνάσιο της πρωτεύουσας του νομού. Καινούργιοι συμμαθητές, καινούριοι καθηγητές, νέος περίγυρος. Στο μυαλό μου γυροφέρνουν τα συμβεβηκότα στην Παραμυθιά και τα αντιστοιχώς συμβαίνοντα στην Ηγουμενίτσα. Οι καλές υποδομές στην πρώτη, οι ελλείψεις και οι ανεπαρκείς στη δεύτερη. Οι αποστάσεις στα συγκρινόμενα μεγάλες. Όλα είναι αταίριαστα, συγκρουόμενα, τίποτε δεν συμπίπτει.

Η Ηγουμενίτσα την εποχή εκείνη ήταν ένα ψαροχώρι γεμάτο παράγκες. Δρόμοι χωματένιοι με πέτρες και λακκούβες. Λάκκοι με νερά τη διέσχιζαν από παντού. Ένα λιμανάκι μινιατούρα. Και στην παραλία βάρκες με δίχτυα απλωμένα και φουφούδες να καπνίζουν.

Ενώ στην Παραμυθιά, όπου κι αν έπεφτε το βλέμμα, μια ένεση ηρεμιστική τόνωνε τον οργανισμό. Το Μεγάλο Ρολόι, ο Γαλατάς, το Καρκαμίσι, ο Κωκυτός, ο Αχέροντας και η Αχερουσία, οι κεραμοσκεπασμένες οικοδομές, οι τοξωτές πόρτες, τα ημικυκλικά παραθύρια, τα ατέλειωτα καλντερίμια, οι πέτρινες κεφαλές στις κατεσπαρμένες κρήνες, τα νεοκλασικά, το τεράστιο δημοτικό κι εκείνα τα αγκωνάρια τα καλοζυγισμένα, τα τριανταφυλλένια, ο φούρνος του Λάμπρου Μίχου, η κουλτούρα των κατοίκων της, όλα είναι τυπωμένα στο μυαλούδάκι μου, αναμνήσεις που δημιουργούν αισθήματα νόστου, ένας πόνος ψυχικός, ένα “γιατί” αβάσταχτο, αναίτιολόγητο.

- Έχετε κρατήσει επικοινωνία με κάποιους από τους υπόλοιπους φιλοξενούμενους;

- Με όλους τους συνοικοτρόφους μου διατηρήσαμε σχέσεις εγκάρδιες. Ειδικά με τους καταγόμενους από την επαρχία Φιλιατών είχαμε συχνά τηλεφωνική επικοινωνία. Πάντα στην κουβέντα μας το Οικοτροφείο. Με αγάπη, με νοσταλγία, με πόνο. Δυστυχώς, οι περισσότεροι, λόγω ηλικίας, μας αποχαιρέτησαν.

- Αν γινόταν να γυρίσετε τον χρόνο πίσω, θα αλλάζατε απόφαση ή θα επιλέγατε και πάλι να μείνετε σε αυτό;

- Αν γινόταν να γυρίσω το χρόνο πίσω δεν θα άλλαζα απόφαση με τίποτε. Ψηφίζω Οικοτροφείο της Παραμυθιάς. Και πάλι και πάλι.

“Σαν βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη, ν’ αύχεσαι ναν’ μακρύς ο δρόμος, γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις”

- Τέλος, ως ένα παιδί του οικοτροφείου που κατάφερε να ξεπεράσει τις τεράστιες δυσκολίες και να κυνηγήσει τα όνειρά του, ποια συμβουλή θα δίνατε στη νέα γενιά;

- Εμείς, την εποχή εκείνη, με την προτροπή φωτισμένων καθηγητών, διαβάζαμε με πάθος τα χρονογραφήματα του Παλαιολόγου και του Ψαθά και τις επιφυλλίδες του Βήματος(Παπανούτσου και λοιπών).

Ακόμη, με παρακίνηση των δασκάλων μας, διαβάζαμε Σολωμό, Κάλβο, Παλαμά, Μαβίλη, Βιζυηνό, Παπαδιαμάντη, Θεοτοκά και οπωσδήποτε τη γενιά του ’30. Δε νομίζω οι σημερινοί μαθητές να έχουν σοβαρή επαφή με αυτά τα κείμενα. Μακάρι να βρουν το δρόμο που θα τους οδηγήσει σε τέτοια διαβάσματα.

Όμως, ας μη γελιόμαστε. Τα ελληνόπουλα του 21^{ου} αιώνα είναι πολύ πιο αναβάθμιση ένα. Έχουν το ίντερνετ στα χέρια τους και μ’ ένα πάτημα του κουμπιού έχουν όλες τις βιβλιοθήκες του κόσμου μπροστά τους. Τα καλότυχα!

Λίκκας Σωτήριος – Αγροφύλακας

Κατάγεται από την Αμπελιά Παραμυθιάς και διέμεινε στο Οικοτροφείο της κωμόπολης από το 1948 και αποχώρησε το 1954-1955 όταν και ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο Γυμνάσιο της περιοχής. Μετά το πανεπιστήμιο παρακολούθησε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα στη σχολή δημόσιας διοίκησης και εργάστηκε ως αγροφύλακας. Υπήρξε ενεργό μέλος του <<Συλλόγου Αποφοίτων του Μητροπολίτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς>> ενώ εξακολουθεί να προσφέρει τις γνώσεις του στην τοπική κοινωνία με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη μαρτυρία και τις αποδείξεις που παρέθεσε για τον μεγάλο σεισμό που σημειώθηκε το 1895 στην περιοχή της Παραμυθιάς. Σήμερα κατοικεί στην Αμπελιά Παραμυθιάς και τα Ιωάννινα.

- Εάν κάνατε ένα γενικό σχόλιο για το Οικοτροφείο ποιο θα ήταν αυτό;

- Πρέπει να πω ότι αν δεν υπήρχε το οικοτροφείο εμείς από τα χωριά δεν θα είχαμε τη δυνατότητα να πάμε στο Γυμνάσιο. Ειδικά η επαρχία Φιλιατών που είχε πληγεί από τον εμφύλιο πόλεμο επωφελήθηκε πολύ από αυτό το ίδρυμα. Όλα τα παιδιά της ηλικίας μου είχαν βρει στέγη και ζεστασιά στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς. Μεταξύ αυτών και εγώ που με άλλα τρία παιδιά από το χωριό μου πήγαμε στο οικοτροφείο.

- Μάλιστα. Ποιες χρονιές είχατε φιλοξενηθεί στο οικοτροφείο;

- Ήμουν από τον Οκτώβριο του 1948 μέχρι το 1954-1955.

- Πολύ ωραία! Και σε ποιες τάξεις φοιτούσατε τότε;

- Τότε ήμουν στην ηλικία των δεκαπέντε ετών. Το '54-'55 τελείωσα το Γυμνάσιο.

- Πώς ήταν η καθημερινότητα με λίγα λόγια στο οικοτροφείο, τι θυμάστε χαρακτηριστικά;

- Θυμάμαι τη σούπα με τα κρεμμύδια και που μία φορά το δεκαπενθήμερο είχαμε κρέας από την Αργεντινή. Χαρακτηριστική ανάμνηση είναι ότι ήμασταν 120 παιδιά και είχαμε μόνο δύο τουαλέτες και με τη σειρά έπρεπε να καθαρίζουμε. Μάλιστα, όταν είχαμε κρεμμύδια για να γίνει το φαγητό στο καζάνι, έπρεπε να τα καθαρίσουμε και έκαιγαν τα μάτια μας. Μύριζε όλη η γειτονιά! Μερικές φορές είχαμε και πατάτες για καθάρισμα.

- Παρατηρώ πως ακόμα έχετε πολύ έντονα αυτές τις αναμνήσεις.

- Ναι! Εμείς βέβαια είχαμε μια αλληλεγγύη. Όλοι μας, οι προερχόμενοι από την επαρχία Σουλίου Παραμυθιάς, από τα Σουλιωτοχώρια από τα γύρω χωριά της Παραμυθιάς και η ομάδα των Φιλιατών που αποτελούσε την πλειοψηφία είχαμε πολύ καλές σχέσεις. Μας βοηθούσε που τα σαββατοκύριακα, αν και είχαμε και τα Σάββατα σχολείο, μόλις τρώγαμε περνάμε την

κουβέρτα και φτάναμε μέχρι τη βρύση του Πασσιά που τώρα έχει χτιστεί κάτω. Στα σπίτια των παππούδων σας δηλαδή.

- Αυτό είναι πολύ συγκινητικό και αποτελεί μια πολύ γλαφυρή εικόνα.

- Εκεί βάζαμε την κουβέρτα με το κρύο και με το χιόνι, αλλά ήμασταν από τις πρώτες γενιές που βρήκαν δυσκολίες. Πολλές φορές τα παιδιά της Παραμυθιάς μας κοιτούσαν με ένα βλέμμα λες και ήμασταν κατώτεροι επειδή δεν ήμασταν καλά ντυμένοι όπως αυτοί, εμείς οι καημένοι υποφέραμε.

- Καταλαβαίνω... Είναι πολύ λυπηρό που αντί να σας βοηθούν, σας υποτιμούσαν και δε σας έδειχναν τον σεβασμό που αξίζατε.

- Στο Γυμνάσιο βέβαια, μεταξύ όλων των παιδιών, δεν ξέρω τι έλεγε η τοπική κοινωνία, αλλά οι πρώτοι σε όλες τις τάξεις ήταν παιδιά από το Οικοτροφείο! Σχεδόν όλοι οι υπόλοιποι στο διάβασμα και στην άμιλλα ερχόταν δεύτεροι.

- Αυτό σας τιμά ακόμα περισσότερο! Παρά τις δυσκολίες είχατε το πείσμα και την αφοσίωση για να εκπληρώσετε τους στόχους σας.

- Τα είχαμε όλα αυτά, αλλά κατά τον Δεκέμβρη με Γενάρη τα πράγματα γινόταν ακόμη χειρότερα γιατί τα χέρια μας γέμιζαν με χιονίστρες καθώς διαβάζαμε χωρίς ζέστη και συνήθως μελετούσαμε στην ύπαιθρο στις μπουρδέγκες. Εκεί λοιπόν καθόμασταν σε κάθε κουβέρτα ανά δύο όπως είχαμε κανονίσει τις φιλίες. Όμως, δεν υπήρχε καμία διάκριση ανάμεσα σε αυτούς που προέρχονταν από τα Σουλιωτοχώρια και στους οικότροφους με καταγωγή από την επαρχία Φιλιατών. Θυμάμαι την Κυριακή μας έβαζαν στη γραμμή για να πάμε στην εκκλησία και μετά να γυρίσουμε από την εκκλησία με τα καπέλα για να φάμε. Τρώγαμε σε τραπεζαρία όπως γίνεται με τους φαντάρους σήμερα με την караβάνα. Περιμέναμε στη σειρά και μετά πηγαίναμε να καθίσουμε στις τραπεζαρίες. Μετά με μια βρύση έπρεπε να πλύνουμε 150 караβάνες!

- Εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, χρειαζόταν μεγάλη υπομονή να υποθέσω.

- Ναι, αλλά εγώ είχα την τύχη να βιώσω πολλά εκεί. Στις 20 Νοεμβρίου του 1948 ήρθαν οι αντάρτες. Με αρχηγό τον (...) μπήκαν στις αίθουσες φωνάζοντας <<Γρήγορα, γρήγορα! Ήρθαν οι αντάρτες! Ντυθείτε και ακολουθήστε μας>>. Ήταν οι ίδιοι όμως αντάρτες! Ωσπου να πάρει χαμπάρι η αστυνομία τι είχε γίνει άρχισαν να πυροβολούν. Φύγανε λοιπόν αυτοί παίρνοντας ορισμένα παιδιά. Τους ακολούθησαν, λοιπόν, αυτά τα παιδιά φεύγοντας από την Παραμυθιά. Κατά τη διάρκεια της υποχωρήσεως των ανταρτών, όπως μας έλεγαν οι επιζώντες που γύρισαν, κρυβόταν στα πουρνάρια γιατί ο στρατός τους κυνηγούσε. Επτά άτομα από το οικοτροφείο έλειπαν για πολύ, άλλα επέστρεψαν και άλλα δυστυχώς εξαφανίστηκαν.

- Ενδεχομένως αυτή ήταν η κορύφωση των δυσκολιών που αντιμετώπισατε.

- Γενικά ήταν δύσκολες οι συνθήκες. Όμως, όλο το προσωπικό ήταν πολύ καλό. Ο μάγειρας, οι βοηθοί του μάγειρα, οι διευθυντές, οι διαχειριστές, όλοι τους ήταν πολύ καλοί. Όμως, δεν ήταν και τόσο <<πνευματικοί>> άνθρωποι και δεν μπορούσαν να μας βοηθήσουνε. Γενικά τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα. Όταν καθυστερούσαμε να πληρώσουμε το αντίτιμο υπήρχε άγχος. Λίγοι ήταν αυτοί που διέμεναν δωρεάν. Από τους 100 με 120 οικοτρόφους να ξέρετε πως μόνο 10 με 15 ήταν εκείνοι που έμεναν δωρεάν. Για τους υπόλοιπους έβλεπαν τα οικονομικά στοιχεία των γονέων μας και πληρώναμε αναλόγως 60, 70 ή 80 δραχμές τον μήνα.

- Ποιες άλλες δυσκολίες ενθυμείσθε;

- Ιατρική περίθαλψη μηδέν! Μας πονούσαν τα δόντια και δεν είχαμε την κατάλληλη περίθαλψη, ήταν δύσκολο αυτό το πρόβλημα. Περνούσανε με το ξίδι στο μέτωπο τα παιδιά... Ωσπου ένας γιατρός, Σταμούλης, προσελήφθη εκεί και είχαμε έτσι μια πρόσβαση. Τότε έπαιρνε τηλέφωνο ο διευθυντής και πήγαιναν με τη σειρά επίσκεψη στον γιατρό όσοι αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα. Αυτά ήταν τα δύσκολα!

- Ποια θεωρείτε πως ήταν η καλύτερη ή μία από τις καλύτερες μέρες κατά τη διάρκεια της διαμονής σας σε αυτό; Ποιος ήταν ο λόγος; Υπήρχαν γενικά τέτοιες μέρες ή τις θεωρούσατε όλες αρκετά δύσκολες;

- Θυμάμαι τις γυμναστικές επιδείξεις. Σε αυτές τα παιδιά του οικοτροφείου ήταν υπόδειγμα! Ακολουθούσαν τις εντολές με απόλυτη επιτυχία. Ενώ από αυτούς που βρισκόταν εκτός του οικοτροφείου άλλοι δε συμμετείχαν κι άλλοι κάνανε κοπάνες. Εμείς είχαμε την πειθαρχία και οι έπαινοι που λαμβάναμε από τους γυμναστές με συγκινούν.

- Είναι όντως πολύ συγκινητικό και τιμητικό αυτό. Αποτελεί και μία πληροφορία που δεν υπάρχει καταγεγραμμένη σε κάποιο από τα γνωστά δοκίμια που ασχολήθηκαν με το οικοτροφείο και αυτό την καθιστά ακόμα πιο ενδιαφέρουσα και πολύτιμη.

- Ακριβώς.

- Και τώρα περνάμε στο αντίθετο άκρο που αφορά τις δυσάρεστες αναμνήσεις. Ποια ήταν η χειρότερη μέρα για εσάς εκεί / ή μία από τις πιο δύσκολες στιγμές;

- Τα δυσάρεστα ήταν ότι σε έναν θάλαμο που ήταν γύρω στα 12 τετραγωνικά περίπου έμεναν 25 άτομα στα στοιβαγμένα διπλά κρεβάτια. Αυτό δεν ήταν ένα πρόβλημα της στιγμής αλλά διαρκές.

- Ακούγεται όντως εξαιρετικά δύσκολη ως συνθήκη.

- Και μάλιστα αλλάζαμε θέσεις ανά τετράμηνο, όπως ήταν το σχολικό έτος, δηλαδή αυτός που κοιμόταν στο πάνω κρεβάτι πήγαινε κάτω και αντίστοιχα αυτός που ήταν κάτω προηγουμένως πήγαινε στο από πάνω. Το πρόβλημα ήταν πως ο από κάτω δεν έβλεπε καλά γιατί είχαμε μόνο μια λάμπα από πάνω. Ψάχναμε τρόπους για να έχουμε φως με κεριά και λαμπάδες με αποτέλεσμα να έχουμε συχνά και πυρκαγιές! Χρειαζόμασταν το φως για να διαβάσουμε και να

ρίξουμε μια τελευταία ματιά στα βιβλία γιατί οι γραπτές εργασίες ήταν πολλές και οι καθηγητές αυστηροί εκείνη την εποχή. Βέβαια, συνήθως αυτές οι εργασίες γινόταν το μεσημέρι στην τραπεζαρία. Αλλά όποιος δεν προλάβαινε να τελειώσει έγραφε τη νύχτα τις ασκήσεις. Πολλά παιδιά που δεν είχαν συνηθίσει τις δυσκολίες και περνούσαν καλά στα σπίτια τους πίεσαν τους γονείς τους και φύγανε από το οικοτροφείο. Αυτές τις δυσκολίες τις υπέμειναν μόνο όσοι είχανε περάσει από κακουχίες στο σπίτι και ξέρανε πως δεν υπήρχε η οικονομική ευχέρεια για να νοικιάσουν κάποιο οίκημα. Γι' αυτό κι εμείς θεωρούσαμε πως το οικοτροφείο ήταν μεγάλο ευεργέτημα.

- Καταλαβαίνω, ήταν πολύ ιδιαίτερες οι καταστάσεις.

- Επίσης τα πολύ δύσκολα που θυμάμαι ήταν τα του σχολείου. Οι καθηγητές ήταν αυστηροί και μας ανέθεταν πολλές εργασίες. Παρ' όλα αυτά ήμουν από τους καλούς μαθητές. Ούτε από τους άριστους αλλά δεν έμεινα και σε κάποια τάξη μετεξεταστέος. Ήμουν μαθητής του 16 με 17.

- Πολύ καλά για τα δεδομένα της εποχής δηλαδή.

- Όντως πολύ καλά. Για εκείνο που έχω κακή ανάμνηση είναι όταν με κάλεσε ένας περιβόητος καθηγητής και δείχνοντάς μου τα ονόματα τεσσάρων φίλων μου μού ζήτησε να τους μηνύσω ότι δεν ήταν ικανοποιημένος κι επειδή ήταν πολύ χαμηλά από τη βάση θα μείνουν στην ίδια τάξη. Αλλά, εάν του έδιναν από μιάμιση ή έστω μία λίρα ο καθένας για να περάσουν την τάξη, ειδάλλως θα μείνουν. Περνάει η πρώτη εβδομάδα και με καλεί. Του εξήγησα πως δεν μπορούσα να πω κάτι τέτοιο στους φίλους μου. Με απείλησε πως θα με τιμωρήσει κι εγώ του απάντησα: <<Ε τιμώρησέ με τότε>>! Και πράγματι δεν το είπα. Όμως, όταν βγήκαν τα αποτελέσματα το είπα σε ορισμένους. Άλλοι στεναχωρήθηκαν, άλλοι θύμωσαν που δεν τους είπα. Του είχα πει όμως του καθηγητή πως δεν μπορώ να πω στους φίλους μου να έρθουν και να σου δώσουν χρήματα αφού ξέρω ότι δεν έχουνε να φάνε οι γονείς τους, τι να σου δώσουν; Μου είχε πει πως θα το πληρώσω αυτό. Αυτές είναι οι κακές αναμνήσεις μου από την εκπαίδευση και τους εκπαιδευτικούς της εποχής.

- Όντως, αυτή η ανάμνηση ήταν έντονη. Αφού αποχωρήσατε λοιπόν από το οικοτροφείο, υπήρχε κάτι που σας έλειψε αργότερα ή που ακόμα και σήμερα το θυμάστε με νοσταλγία;

- Δε μου έλειψε κάτι γιατί είχαμε ιδρύσει έναν σύλλογο και επικοινωνούσαμε οι απόφοιτοι. Όμως τώρα διαλύθηκε, απεβίωσε και ο πρόεδρος μας προ τριμήνου, ο Στραβέλης Δημήτριος.

- Α ώστε έχει διαλυθεί ο σύλλογος;

- Ναι, δυστυχώς έχει διαλυθεί. Εμείς είχαμε τα πρωτεία, ήμουν κι εγώ στον σύλλογο. Είχαμε κάνει πολλές εκδρομές αλλά ήμασταν κυρίως οι μεγαλύτεροι. Εγώ είχα κι άλλα δύο μικρότερα αδέρφια τα οποία πέρασαν από το οικοτροφείο αλλά δεν ενδιαφέρθηκαν γιατί αυτοί πήγαν το 1961-62 με άλλες συνθήκες. Είχε γίνει το καινούριο οικοτροφείο που βρίσκεται εκεί πάνω που στεγάζεται σήμερα η μητρόπολη. Παλιότερα ήταν εκεί που βρίσκεται το Νηπιαγωγείο σήμερα.

Το Γυμνάσιο ήταν εκεί. Ήταν δύο οικήματα... Περνάω από εκεί και κάθε φορά κάνω τον σταυρό μου γιατί τώρα συγκινούμαι!

- Πολύ έντονες αναμνήσεις. Επομένως, απ' ότι καταλαβαίνω είχατε κρατήσει επικοινωνία με πολλούς από τους συμμαθητές σας;

- Κάθε χρόνο είχαμε ετήσια συνάντηση. Πότε στην Ηγουμενίτσα, δύο φορές στους Φιλιάτες, δύο στην Παραμυθιά... Είχαμε κάνει και μια πρόταση να γίνει προτομή του Μητροπολίτη Τρίκκης όμως δεν θέλησαν οι Παραμυθιώτες τότε. Κάναμε λοιπόν το άγαλμα του Δωρόθεου στην ιδιαίτερη πατρίδα του, τα Λέλοβα, που είναι λίγο έξω από την Άρτα, στο σημερινό Θεσπρωτικό.

- Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να πείτε για τη ζωή σας;

- Είμαι πολύ ευχαριστημένος από τη σταδιοδρομία μου, είμαι ο μόνος από τη γενιά μου που μετά το πανεπιστήμιο τελείωσα στη σχολή δημόσιας διοίκησης ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα. Ο μικρότερος αδερφός μου είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός και εκπαιδευτικός σύμβουλος ενώ τώρα ζει στην Κόρινθο και ο δεύτερος αδερφός μου που ήταν στο οικοτροφείο και αυτός έφτασε πρώτος γραμματέας του Αρείου Πάγου που δεν υπάρχει ανώτερο στην ιεραρχία. Είμαι περήφανος για την οικογένειά μου! Ο γιος μου και η νύφη μου είναι γιατροί στο Μόναχο, έχουμε τον εγγονό τώρα γιατρό και αυτόν, η κόρη μου είναι αρχαιολόγος και ο γαμπρός μου είναι γενικός διευθυντής στην ΕΡΤ και η σύζυγός μου είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός. Είμαι ικανοποιημένος από αυτά που έχω!

- Συγχαρητήρια και για τη δική σας σταδιοδρομία αλλά και για όλα τα μέλη της οικογένειάς σας! Τέλος, θα ήθελα να σας ρωτήσω, ως ένα παιδί του οικοτροφείου που κατάφερε να ξεπεράσει τις τεράστιες δυσκολίες και να κνηγήσει τα όνειρά του, ποια συμβουλή θα δίνετε στη νέα γενιά;

- Σεβασμό, αλληλεγγύη και βοήθεια στον αδύναμο είτε είναι μαθητής, είτε εργάτης, είτε το στιδήποτε. Και η πίστη είναι μεγάλο πράγμα! Αγάπη στην πατρίδα και πίστη. Τα παιδιά αν δείχνουν αγάπη για την εργασία όλα τα αγαθά θα έρθουν κάποια στιγμή και θα επιτύχουν τους στόχους τους!

Σιώζος Χρήστος – Ιατρός

Κατάγεται από το Προδρόμι Παραμυθιάς και έγινε δεκτός στο οικοτροφείο το 1961 δηλαδή κατά τους πέντε τελευταίους μήνες της φοίτησής του στο Γυμνάσιο της κωμόπολης. Στη συνέχεια, σπούδασε ιατρική στο Βερολίνο και γνώρισε επαγγελματική καταξίωση. Εξακολουθεί να κατοικεί στο Προδρόμι και προΐσταται σε πολλές δράσεις που αφορούν την τοπική κοινωνία όπως ήταν ο έρανος για να σωθεί ο Ναός του Αη Γιάννη στη Βέλλιανη Παραμυθιάς . Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως είναι ο δημιουργός πολλών έργων που καλύπτουν ποικίλη θεματολογία [<<Ελληνες στη Γερμανία – Δικαιώματα, Υποχρεώσεις, Πληροφορίες, Οδηγίες>> (1972), <<Το Προδρόμι Θεσπρωτίας>> (2000) και η πρόσφατη ποιητική συλλογή του με τίτλο <<Ανθίσματα>> (2016)*]*

- Ποιες χρονιές και για πόσο καιρό παραμείνατε στο Οικοτροφείο;

- Εγώ έμεινα εκεί τους τελευταίους πέντε μήνες της φοίτησής μου στο Γυμνάσιο. Ήταν το 1961 από τον Ιανουάριο μέχρι και τον Ιούνιο που αποφοίτησα.

- Αν και φιλοξενηθήκατε για τόσο μικρό χρονικό διάστημα, έχετε αναμνήσεις από την καθημερινότητα σας σε αυτό;

- Μα φυσικά! Ήταν ένα ίδρυμα το οποίο προσέφερε φαγητό, μελέτη, επίβλεψη και πειθαρχία. Έχω την εντύπωση ότι μας έδωσε αρκετά εφόδια για να συνεχίσουμε και να κτίσουμε το μέλλον μας.

- Πάρα πολύ ωραία! Έχετε κρατήσει επαφές με κάποιους από τους συγκατοίκους σας μετά την αποφοίτησή σας ή ακολούθησε ο καθένας την πορεία του;

- Και βέβαια! Το 2001 κάναμε στο Γυμνάσιο της Παραμυθιάς μια συγκέντρωση 40 χρόνια από την αποφοίτησή μας! Ήταν μια υπέροχη συνάντηση στην οποία παρευρέθηκαν πάρα πολλοί από τους συμμαθητές μας και όλοι ήμασταν ενθουσιασμένοι με αυτό. Αργότερα είχε ακολούθησει και τραπέζι σε ένα κέντρο στη Χρυσουγή. Μάλιστα υπάρχει και ένα δημοσίευμα σχετικά με αυτό!

- Ακούγεται πολύ συγκινητικό αυτό!

- Ήταν όντως.

- Θυμάστε κάποια δύσκολη στιγμή στο Οικοτροφείο ή θα χαρακτηρίζατε ως καλές τις συνθήκες διαβίωσης;

- Κανείς μας δε στάθηκε στις δυσκολίες. Ήταν η εποχή δύσκολη, ήμασταν ευτυχισμένοι που βρισκόμασταν στο Οικοτροφείο! Μην ξεχνάτε ότι εγώ τα προηγούμενα πεντέμισι χρόνια

πήγαινα στο Γυμνάσιο της Παραμυθιάς από το Προδρόμι με τα πόδια! Το τελευταίο εξάμηνο που κατάφερα και μπήκα στο Οικοτροφείο ήμουν ευτυχισμένος! Τα έβλεπα όλα θαυμάσια και ρόδινα συγκριτικά με τα όσα είχα περάσει.

- Καταλαβαίνω, άρα και να υπήρχαν δυσκολίες τότε θα σας φαινόταν μηδαμινές.

- Μέσα στο Οικοτροφείο εγώ δεν θυμάμαι να υπήρχαν δυσκολίες. Τα φαγητά τα έτρωγα όλα, αν και υπήρχαν ορισμένα παιδιά που αντιδρούσαν και δεν ήθελαν κάποια συγκεκριμένα τρόφιμα. Άλλοι δυσφορούσαν με την επίβλεψη για τη μελέτη, όμως εγώ δεν είχα τέτοια προβλήματα ούτε οι παρέες μου.

- Επομένως το Οικοτροφείο ήταν ένα μεγάλο βοήθημα για εσάς που απ' ότι είδα στη συνέχεια διαπρέψατε!

- Ναι, είχα την τύχη να σπουδάσω ιατρική στο Βερολίνο.

- Πάρα πολύ μεγάλο κατόρθωμα, αξιοθαύμαστο! Ως επίλογο, τι θα θέλατε να σχολιάσετε σχετικά με το οικοτροφείο και τη σημερινή του κατάσταση;

- Πλέον τα παιδιά έχουν τα μέσα για να πηγαίνουν στο σχολείο και να μένουν στα σπίτια τους το οποίο είναι πολύ βοηθητικό. Παρ' όλα αυτά, πιστεύω ότι το Οικοτροφείο θα πρέπει να αξιοποιηθεί. Θεωρώ πως είναι μια καλή πρόταση που γίνεται από μερικούς ώστε να μετατραπεί σε γηροκομείο που θα εξυπηρετεί πολίτες της περιοχής. Έχω την εντύπωση πως ως ένα τέτοιο ίδρυμα πλέον έχει να προσφέρει πολλά στον τόπο!

Σοκόλης Παναγιώτης– Εκδότης

Κατάγεται από το Παλαιοχώρι Παραμυθιάς και διέμεινε στο Οικοτροφείο από το 1953 έως το 1956-57. Δεν κατάφερε να ολοκληρώσει τη φοίτησή του στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς εξαιτίας μιας παρεξήγησης που είχε ως αποτέλεσμα να διακοπεί η επιτυχημένη πορεία του και να εγκαταλείψει συνεπώς και το ίδρυμα. Ωστόσο, τελείωσε το Γυμνάσιο στα Καλάβρυτα δίχως όμως να συνεχίζει στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση λόγω έλλειψης χρημάτων. Παρ' όλα αυτά κατόρθωσε να αποκτήσει τον δικό του επιτυχημένο εκδοτικό οίκο που είναι ευρέως γνωστός, ακόμη και πέρα από τα σύνορα της χώρας, για τις ποιοτικές συλλογές που έχει κυκλοφορήσει όπως είναι το έργο <<Ελληνική Ποίηση>>. Σήμερα κατοικεί στην Αθήνα και πλέον ασχολείται με τη διαχείριση του προσωπικού του αρχείου για το οποίο δηλώνει ιδιαίτερα περήφανος.

- Για αρχή θα θέλατε να αναφέρετε κάποια βασικά στοιχεία για εσάς και τη ζωή σας;

- Θα σου πω την ιστορία μου, είναι λιγάκι περίπλοκη. Πρώτα απ' όλα δεν τελείωσα ανώτατη σχολή, μαθηματικά θα σπούδαζα αν είχα λεφτά για να έρθω στην Αθήνα. Απλούστατα πήγα μετανάστης στη Γερμανία τρία χρόνια. Εκεί, είχα μια περιπέτεια, μια διαφορά με κάποιους πατριώτες για πολιτικούς λόγους. Έπειτα, κατέβηκα στην Ήπειρο για να παντρέψω τη μικρή μου αδερφή όπου είχα και κάποιες περιπέτειες για τον προηγούμενο λόγο. Ύστερα, ήρθα στην Αθήνα. Μετά, κάποιος συμμαθητής μου έμαθα πως ασχολείτο με τα βιβλία, ήταν πλασιέ βιβλίων. Εγώ, μη γνωρίζοντας τι να κάνω και ψάχνοντας από εδώ κι από εκεί, άρχισα τελικά να πουλάω βιβλία. Μάλιστα, ήμουν κακός πλασιέ. Ύστερα ήρθε η δικτατορία. Με συνέλαβαν κάνα δυο φορές αλλά με έβγαλαν. Κάποιος Θεσπρωτός με είχε συκοφαντήσει αλλά ένας συγχωριανός μου στρατιωτικός με άφησε ελεύθερο. Αφού βγήκα, συνέχισα.

Εν τω μεταξύ, όσο βρισκόμουν στην Αθήνα γνώρισα πολλούς αξιόλογους ανθρώπους. Ανθρώπους πολύ ανώτερους, όπως τον Γιώργο Μυλωνά τον πρώην βουλευτή και υπουργό παιδείας. Το 1969 αγόρασα μια εταιρεία εκδοτική, του Περάνθη τα βιβλία ήταν. Πάλευα τότε με αυτό. Γνώρισα και τη γυναίκα μου τότε, καλή κοπέλα! Έτσι λοιπόν, συνέχισα. Ξεκίνησα να κάνω τις εκδόσεις μου. Γνώριζα τον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο όπως και αρκετούς καθηγητές πανεπιστημίου. Έχω να πω πως οι άνθρωποι εκείνη την εποχή ήταν πολύ διαφορετικοί απ' ότι οι σημερινοί. Κατόρθωσα λοιπόν να κάνω τον δικό μου εκδοτικό οίκο! Έχω βγάλει αρκετά βιβλία, την <<Ελληνική Ποίηση>> που ήταν πρωτοπορία για τα ελληνικά γράμματα όπως και την εικοσιοκτάτομη ανθολογία με μεταπολεμική, μεσοπολεμική και παλιότερη πεζογραφία. Αυτά τα έργα έγιναν ευρέως γνωστά, μέχρι και το εξωτερικό όπου πουλήσαμε αρκετές σειρές. Μάλιστα, μου έχουν στείλει ένα βιβλίο από την Αμερική που με ευγνωμονούν! Μου γράφουν αφιέρωση: <<Στη φιλολογική οικογένεια Σοκόλη με ευγνωμοσύνη>>!

- Όντως πολύ τιμητικό και συνάμα συγκινητικό!

- Αυτά με κρατάνε. Λοιπόν από εκεί και πέρα έχω μια βιβλιοθήκη με πάνω από 20.000 τόμους βιβλίων. Αυτή είναι προσωπική βιβλιοθήκη και δεν περιλαμβάνει μόνο τα δικά μου τα βιβλία. Πάντα αγόραζα βιβλία και κατάφερα να δημιουργήσω όλα όσα δημιούργησα. Έχω πολλά περιοδικά, όπως τη Νέα Εστία για παράδειγμα. Παράλληλα, διαθέτω και ένα αρχείο φωτογραφιών συγγραφέων με πάνω από 5.000 στοιχεία. Αυτή την εποχή ασχολούμαι με το αρχείο μου. Έχω σταματήσει να εργάζομαι εδώ και καιρό, είμαι συνταξιούχος και τον εκδοτικό οίκο τον έχει αναλάβει η κόρη μου. Κάναμε μια πρωτότυπη δουλειά την οποία όλοι οι εκπαιδευτικοί την αγάπησαν και δίδαξαν τα μαθήματά τους από εκεί. Είχα 70 συνεργάτες πανεπιστημιακούς και κριτικούς έργων λογοτεχνίας. Όλοι μου οι συνεργάτες ήταν ξεχωριστοί, ο Παναγιώτης ο Μουλάς καθηγητής του πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη που δυστυχώς έχει φύγει από τη ζωή εδώ και κάποια χρόνια, ο Γιάννης ο Δάλλας, ο Νάσος ο Βαγενάς και πολλές ακόμα αξιόλογες προσωπικότητες.

- Αδιαμφισβήτητα, όποιος κοιτάξει τη βιογραφία σας κατανοεί πως είχατε έναν μεστό και πετυχημένο βίο. Σχετικά με το οικοτροφείο, υπάρχει κάτι που να θυμάστε πολύ έντονα;

Κάποια καλή ή κακή ανάμνηση που ακόμα και σήμερα την κρατάτε ζωντανή στη μνήμη σας;

- Για το οικοτροφείο μπορώ να πω ότι η κατάσταση ήταν εντάξει αλλά είχα μια περιπέτεια εκεί και με έδιωξαν.

- Πόσα χρόνια παραμείνατε εκεί;

- Τρία χρόνια έμεινα εκεί. Αλλά με αγαπούσαν, είχα ανθρώπους που με νοιάζονταν. Αυτό που έχω να πω είναι ότι εμείς στο οικοτροφείο ήμασταν παρά πολύ καλοί μαθητές και ερχόταν τα παιδιά της Παραμυθιάς για να συμβουλευτούν εμάς για όποιες απορίες είχαν σχετικά με τις εργασίες.

- Επομένως αδράξατε την ευκαιρία που σας δόθηκε μέσω της διαμονής σας στο οικοτροφείο.

- Ναι αλλά είχαμε και πολλές ελλείψεις. Τη νύχτα μας έσβηναν νωρίς τα φώτα και βγαίναμε έξω με τις λάμπες για να διαβάσουμε αν δεν προλαβαίναμε. Μια ζωή αν μη τι άλλο δύσκολη. Να ξεκινάμε πολλές φορές με άσχημο καιρό από το χωριό για το οικοτροφείο, εγώ κατάγομαι από το Παλαιοχώρι της Θεσπρωτίας που είναι προς τη Μενίνα. Ήταν καλή η ζωή όμως εκεί. Μάλιστα, γνωρίζω κάποιους ανθρώπους και επικοινωνώ με κάνα δυο ακόμα και τώρα που είμαι στην Αθήνα. Ιδιαίτερα με τον θαλαμάρχη που ήταν ο μεγαλύτερος της τάξης και μέσα στον θάλαμο που μέναμε είχε την ευθύνη να μας επιτηρεί. Ωραία ήταν, αδιαμφισβήτητα αποτελούσε μια προσφορά το οικοτροφείο.

Τώρα γιατί με διώξανε... Εγώ ήμουν καλός στα μαθηματικά. Βγαίναμε λοιπόν έξω και διαβάζαμε, εκεί, ένας μαθητής λέει σε έναν συγχωριανό μου καλό μαθητή: <<Γράφεις το όνομά μου στη δική σου κόλλα στο διαγώνισμα μεθαύριο και να γράψω εγώ το δικό σου; Θα σου δώσω λεφτά>>. Είχαμε και τέτοια. Εγώ αυτό που άκουσα το εκμυστηρεύτηκα σε δύο αδέρφια. Ο ένας αδερφός ήταν καλός μαθητής ενώ ο άλλος κακός. Πηγαίνουν λοιπόν και το εφαρμόζουν! Ο καθηγητής αναγνώρισε τον γραφικό χαρακτήρα, καταλαβαίνει τι έκαναν και τους καλεί. Στη συνέχεια τους καλεί ο Γυμνασιάρχης και τους ρωτά: <<Ποιος σας τα είπε αυτά τα πράγματα; Από που τα μάθατε>>; Αυτοί απάντησαν πως ο Σοκόλης ήταν αυτός που τους έδωσε την ιδέα. Πηγαίνω εγώ στην τάξη, ήταν η τελευταία μέρα που είχαμε διαγωνίσματα. Μόλις φτάνω, ο Γυμνασιάρχης μου λέει: <<Κύριε Σοκόλη, όταν τελειώσεις να περάσεις από το γραφείο>>. Μόλις τελείωσα, λοιπόν, πήγα εκεί όπου συνάντησα τον Μαθηματικό. Αυτός ο Μαθηματικός, ένας Σακκάς, ήταν πολύ καλός καθηγητής. Αυτός με πείραζε και εκείνη τη μέρα του ζήτησα να λύσω μια άσκηση γιατί ήμουν άριστος μαθητής. Εφόσον ήμουν σταθερά στα μαθηματικά στο 18 με 19 και άνετα περνούσα την τάξη αποφάσισε να με αφήσει να λύσω εκείνη την άσκηση. Εκεί ένας Οικονόμου που ήταν Θεολόγος μου έλεγε πως: <<Δεν μπορώ να σε βοηθήσω ρε παιδί μου>>! Εγώ τότε δείχνοντας επιδεικτικά την κόλλα λέω στον Μαθηματικό: <<Κύριε καθηγητά, ορίστε η άσκηση>>! Μετά από αυτό πάω μέσα στον Γυμνασιάρχη κι εκεί ήταν το τραγικό... Μου λέει: <<Άκουσα πως είπατε αυτό...>>. Του απάντησα πως: <<Κύριε Γυμνασιάρχα, εγώ το άκουσα από

δύο αλλά παιδιά, από έναν συγχωριανό μου που του το πρότεινε ένας άλλος. Αυτοί βρίσκονται στην ογδόη τάξη. Εγώ ουδέποτε το εφήρμοσα. Μου το ζήτησαν, αλλά δεν το εφήρμοσα>>. Η απάντηση του Γυμνασιάρχη ήταν προσβλητική και δεν ταίριαζε με την ιδεολογία του. Αυτή είναι η πορεία μου εκεί.

Παρ' όλα αυτά τα κατάφερα! Έχω μια αναγνώριση, είμαι ευτυχισμένος που πέτυχα αρκετά! Είμαι περήφανος για τα τρία παιδιά μου, ο μεγαλύτερος γιος μου ο Δημήτριος που είναι καθηγητής και ερευνητής στην ιατρική και στο πολυτεχνείο, η Αθήνα που είναι φιλόλογος και έχει αναλάβει τον εκδοτικό οίκο και την Μαρία – Ελένη που είναι δικαστής στο στρατοδικείο. Εγώ πλέον έχω συνταξιοδοτηθεί και ασχολούμαι με το αρχείο μου. Η σκέψη μου τώρα είναι στο τι θα κάνω με τη βιβλιοθήκη μου.

- Είναι λυπηρό το γεγονός πως για μια παρεξήγηση και λόγω της αυστηρότητας των καθηγητών αναγκαστήκατε να αφήσετε το Γυμνάσιο αλλά απ' ότι βλέπω τίποτα δε στάθηκε ικανό για να σας εμποδίσει από το να επιτύχετε.

- Κοίτα να δεις, εγώ δεν είχα την τύχη να σπουδάσω, δεν είχα τα χρήματα.

- Και πάλι τα καταφέρατε όμως.

- Πάντα τα καταφέρνεις, όταν έχεις θέληση όλα μπορείς να τα πετύχεις. Μετά, σημαντικό είναι και το τι άνθρωπος θα γνωρίσεις. Υπήρξα και καλός μαθητής βέβαια αλλά όχι άριστος. Πιστεύω πως όλα αυτά μαζί μπορούν να βοηθήσουν στο να τα καταφέρεις. Αγαπάω τα βιβλία και τα θεωρώ ως ένα απόκτημα το οποίο μένει στον χρόνο, κάτι θα προσφέρω κι εγώ.

- Σίγουρα θα μείνουν για πολλές γενιές ακόμα, ειδικά σήμερα που υπάρχουν διαθέσιμα ακόμα περισσότερα εργαλεία για να τα διαδώσουμε όπως τα ψηφιοποιημένα αντίγραφα.

- Δυστυχώς όμως άλλαξαν τα πράγματα, οι άνθρωποι σήμερα δεν αφιερώνουν χρόνο στο διάβασμα και δεν γνωρίζουν ούτε ακουστά σπουδαίες προσωπικότητες των ελληνικών γραμμάτων όπως τον Μανώλη Τριανταφυλλίδη. Και δυστυχώς όσοι νέοι έχουν δυνατότητες μπορούν να εξελιχθούν μόνο στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη. Εγώ δεν έχω παράπονο. Εδώ γνώρισα καταπληκτικούς και αξιόλογους ανθρώπους. Πρώτον από όλους τον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο. Και τότε μάλιστα με τίμησαν οι εκδότες για την προσφορά μου στα γράμματα και στον σύλλογο εκδοτών. Εμένα μου έλειπαν τα βιβλία, μου έλειπαν τα πάντα και με επηρέασε το ότι δεν είχα βιβλία ως παιδί. Ο πατέρας μου ήταν βοσκός, είχε καμιά δεκαπενταριά πρόβατα μαζί κι ένας άλλος ανιψιός του, ε με αυτά ζούσαμε μέχρι το 1960. Όμως και η μομποτότα πήγαινε μια χαρά! Ήμασταν ολιγαρκείς. Τα πρώτα βιβλία που διάβασα ήταν όταν πήγα στα Καλάβρυτα σε μια θεία μου όπου και τέλειωσα το Γυμνάσιο. Εκεί διάβασα τα πρώτα μου βιβλία. Δεν είχα την τύχη να σπουδάσω. Τώρα μάλιστα υπάρχει μια εκδοχή να κάνω μια βιβλιοθήκη και να χαρίσω κάποια βιβλία στο ίδρυμα που είχε ο Αβέρωφ εδώ στην Αθήνα. Αυτό είναι ένα ίδρυμα που το είχε ο Αβέρωφ και το οποίο δεχόταν παιδιά τα οποία σπούδαζαν εδώ πέρα.

- Ακούγεται ως μια εξαιρετικά ευεργετική πράξη. Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί πως παρά τις δυσκολίες και ξεκινώντας ουσιαστικά ως ένα παιδί του οικοτροφείου, είχατε εν τέλει μια πολύ πετυχημένη σταδιοδρομία.

- Με βοήθησε πάρα πολύ και η σύζυγός μου στο να τα πετύχω όλα αυτά και την ευχαριστώ δημόσια γι' αυτό! Τη μνημονεύω σε μια ομιλία μου όπως επίσης και σε μια εγγραφή που έγινε στην πεζογραφία όπου στο τέλος αναφέρω πως οφείλω πάρα πολλά σε αυτή και το εννοώ!

- Σας τιμά ιδιαίτερα το γεγονός πως αναγνωρίζετε την προσφορά όλων των ανθρώπων που βρέθηκαν στη ζωή σας και αυτό θεωρώ πως είναι η μεγαλύτερή σας επιτυχία. Σας ευχαριστώ θερμά για την ενδιαφέρουσα και περιεκτική αυτή συνέντευξη!

Τζούμας Χαρίσης - Εκπαιδευτικός

Κατάγεται από τη Νεράιδα Παραμυθιάς και παρέμεινε στο οικοτροφείο από το 1951 έως το 1957 δηλαδή καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής του στο Γυμνάσιο της κωμόπολης. Τόσο ο ίδιος όσο και ο αδερφός του ως παιδιά ιερέα είχαν το οικοτροφείο ως τη μοναδική ευκαιρία για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα στο σχολείο της περιοχής δίχως να χρειαστεί να νοικιάσουν κάποιο οίκημα. Εργάστηκε ως εκπαιδευτικός και σήμερα κατοικεί στον τόπο καταγωγής του.

- **Ποιες χρονιές διαμείνατε στο οικοτροφείο Παραμυθιάς και σε ποιες τάξεις φοιτούσατε κατά το διάστημα αυτό;**

- Το 1951. Όταν ξεκίνησα να φοιτώ στο Γυμνάσιο, ως παιδί ιερέα πήγα κατευθείαν στο οικοτροφείο. Παρέμεινα εκεί για έξι χρόνια, δηλαδή μέχρι να τελειώσω το Γυμνάσιο. Το οικοτροφείο ήταν την εποχή εκείνη μετά τον πόλεμο μεγάλη ευεργεσία. Ωστόσο, εμείς πληρώναμε για να μείνουμε εκεί. Όμως, φιλοξενήθηκαν και παιδιά που δεν είχαν κυριολεκτικά ούτε φαγητό στο σπίτι τους. Παρ' όλα αυτά, το οικοτροφείο λειτουργούσε κανονικά. Πολλοί προόδευαν στη ζωή τους μετά από αυτό. Άλλοι έγιναν καθηγητές, άλλοι δάσκαλοι, άλλοι αξιωματικοί και κάποιοι έγιναν γιατροί.

- **Όπως κι εσείς προοδεύσατε άλλωστε.**

- Ναι και εγώ και ο αδερφός μου ο συγχωρεμένος... Αυτός τελείωσε τη Βιομηχανική κι εγώ φοίτησα στην Παιδαγωγική Ακαδημία.

- **Για τα δεδομένα της εποχής αυτό ήταν μεγάλο κατόρθωμα!**

- Βέβαια! Αν είχαμε χρήματα μπορεί να νοικιάζαμε κάποιο σπίτι για να είχαμε την ελευθερία μας γιατί στο οικοτροφείο είχαμε ένα πρόγραμμα το οποίο έπρεπε να το τηρούμε.

- Πώς θα περιγράφατε, με λίγα λόγια, την καθημερινότητά σας σε αυτό και ποιο είναι το γενικότερο αίσθημα που σας αφήνει η διαμονή σας εκεί ως ανάμνηση πια;

- Είχαμε ένα πρόγραμμα. Πρωινό κανονικό με το γάλα μας κάθε μέρα και πηγαίναμε έπειτα στο σχολείο μέχρι τις 2 το μεσημέρι. Έπειτα επιστρέφαμε στο οικοτροφείο. Δεν βγαίναμε έξω γιατί διαβάζαμε. Υπήρχε απόλυτη πειθαρχία. Είχαμε και επιτήρηση βέβαια. Εκεί γινόταν όλα: φαγητό, ύπνος, μελέτη και τα λοιπά. Εγώ, ο αδερφός μου, οι συγχωριανοί και οι φίλοι μου λειτουργούσαμε κανονικά με βάση τους κανόνες. Βέβαια, υπήρχαν και αυτοί που εγκατέλειψαν το οικοτροφείο γιατί δεν ταίριαζε με τον χαρακτήρα τους αυτός ο τρόπος ζωής.

- Υπάρχει κάποια ανάμνηση σχετικά με κάποιο πολύ καλό γεγονός ή με κάποιο πολύ κακό αντίστοιχα;

- Όλες οι μέρες ήταν όπως σου τις περιέγραψα. Λειτουργούσε όπως όλα τα οικοτροφεία εκείνη την εποχή. Υπήρχε κατά κάποιον τρόπο μια στρατιωτική πειθαρχία.

- Άρα δεν αντιμετωπίσατε κάποια ιδιαίτερη δυσκολία;

- Όχι. Και να αντιμετωπίζαμε κάποια δυσκολία μπορούσαμε να απευθυνθούμε στον Διευθυντή που μας επιτηρούσε. Το οικοτροφείο λειτουργούσε ομαλά. Το φαγητό στην ώρα του, η μελέτη γινόταν κανονικά και γενικότερα εφαρμόζαμε τους κανόνες για την επίτευξη μιας καλής κοινής συμβίωσης.

- Επομένως, οι αναμνήσεις σας από αυτό είναι καλές σε γενικές γραμμές.

- Μπορώ να πω πως ναι! Παιδιά από χωριά ήμασταν... Εκεί είχαμε το φαγητό μας, την κουβέντα, δημιουργήσαμε φιλίες, ζούσαμε ομαδικά και γενικά ακολουθούσαμε ένα καθημερινό πρόγραμμα. Όποιος ήταν <<βελζεβούλης>> επανέρχονταν στην τάξη από τον επιστάτη του οικοτροφείου.

- Αφού αποχωρήσατε από το οικοτροφείο κρατήσατε επαφές με κάποιους από τους συγκατοίκους σας;

- Ναι είχα κρατήσει επαφές με όλους όχι μόνο από το οικοτροφείο αλλά και με συμμαθητές γενικότερα. Πλέον, άλλοι έχουν μεταναστεύσει, άλλοι κατοικούν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, άλλοι χάθηκαν...

- Επομένως, αν γινόταν να γυρίσετε τον χρόνο πίσω, θα αλλάζατε απόφαση ή θα επιλέγατε και πάλι να μείνετε σε αυτό;

- Όχι δε θα το άλλαζα! Υπήρχε μια πειθαρχία εντός λογικού πλαισίου. Τώρα που το συζητώ ως ώριμος άνθρωπος πλέον καταλαβαίνω πως όλα αυτά ήταν χρήσιμα τότε ακόμα και η αυστηρότητα. Και αυτό γιατί πώς θα ήταν εφικτό 100 με 150 παιδιά να ζήσουν αρμονικά μέσα σε έναν περιορισμένο χώρο; Χρειαζόταν πιστή τήρηση των μέτρων. Σε γενικές γραμμές

δείχναμε καλή συμπεριφορά, υπήρχαν βέβαια και οι μικροτιμωρίες όταν δεν υπήρχε απόλυτη συμμόρφωση με τους κανόνες.

- Και μια τελευταία ερώτηση. Εσείς ως ένα παιδί του Οικοτροφείου, που παρά τις δυσκολίες κατάφερε να υπερκεράσει τα εμπόδια και να ακολουθήσει τα όνειρά του, θα θέλατε να δώσετε μια συμβουλή προς τη νέα γενιά; Εάν ναι, ποια θα ήταν αυτή;

- Να ακολουθούν μια μέση οδό, να αποφεύγονται οι ακρότητες στη συμπεριφορά τους. Όπως κι εμείς άλλωστε ως μαθητές γνωρίζαμε τα όριά μας και όταν κάναμε κάποιο παράπτωμα το αναγνωρίζαμε και ζητούσαμε συγγνώμη. Αν κάποιος είναι επιμελής και προσηλωμένος στον στόχο του μπορεί και να τον επιτύχει!

- Πολύ χρήσιμη αυτή η συμβουλή και αντιπροσωπευτική του ήθους σας! Σας ευχαριστώ πολύ για τις χρήσιμες πληροφορίες που μοιραστήκατε μαζί μου!

Τσάης Χρήστος – Δημόσιος Υπάλληλος

Κατάγεται από το Παγκράτι Παραμυθιάς και βρέθηκε στο οικοτροφείο μόνο για το 1953 που φοιτούσε στην Πρώτη Γυμνασίου εφόσον μετά κατόρθωσε να βρει προς ενοικίαση ένα κατάλυμα στην κωμόπολη. Εργάστηκε ως Δημόσιος Υπάλληλος και σήμερα κατοικεί στα Ιωάννινα.

- Πότε φιλοξενηθήκατε στο Οικοτροφείο της Παραμυθιάς;

- Το 1953.

- Ωραία! Και πόσα χρόνια παραμείνατε εκεί;

- Μονό ένα, τότε ήμουν Πρώτη Γυμνασίου.

- Πώς θα περιγράφατε την καθημερινότητα σας εκεί; Θυμάστε κάτι έντονα;

- Ήμουν ένα παιδάκι από το χωριό που βρέθηκε στο Οικοτροφείο. Εκεί ήταν συνηθισμένα τα πράγματα. Το πρωί είχαμε το τσάι μας, το μεσημέρι το φαγητό μας, το ίδιο και το βράδυ. Εκεί κοιμόμασταν και το πρωί πηγαίναμε σχολείο.

- Μάλιστα, ώστε αυτές είναι οι αναμνήσεις σας σε γενικές γραμμές. Δε θυμάστε κάποια δυσκολία;

- Όχι, τα πράγματα σε γενικές γραμμές ήταν καλά.

- Ωραία. Πώς ήταν η συμβίωση; Είχατε καλές σχέσεις με τους συγκατοίκους σας;

- Τα πηγαίναμε αρκετά καλά. Σε κάθε δωμάτιο μέναμε περίπου 25 παιδιά και στα κρεβάτια να είμαστε ένας πάνω κι ένας κάτω, σαν τους στρατώνες.

- Κάπως έτσι ήταν δηλαδή η καθημερινότητά σας;

- Ναι, τα απογεύματα διαβάζαμε στο αναγνωστήριο που είχαμε και κάπως έτσι κυλούσαν οι μέρες. Δύο άτομα που θυμάμαι καλά ήταν ένας Βασίλης μάγειρας και ένας Κώστας που ήταν βοηθός μάγειρα.

- Εσείς μετά το Οικοτροφείο, τι πορεία ακολουθήσατε;

- Συνέχισα στο Γυμνάσιο και της Παραμυθιάς απ' όπου και αποφοίτησα, απλώς μετά νοίκιαζα στην πόλη. Τελειώνοντας το Γυμνάσιο έπειτα πήγα φαντάρος και στη συνέχεια διορίστηκα ως Δημόσιος Υπάλληλος.

- Πάρα πολύ ωραία! Άρα με δύο λόγια οι αναμνήσεις που είχατε από το Οικοτροφείο ήταν καλές με μια ομαλή καθημερινότητα;

- Ακριβώς! Μια απλή και όμορφη καθημερινότητα.

Τσιγγέλης Ζώης - Δημόσιος Υπάλληλος

Κατάγεται από τον Αμπελώνα Φιλιατών και φιλοξενήθηκε στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς από το 1958 έως το 1963. Στη συνέντευξή του προσφέρει επιπλέον πληροφορίες για τις επιτυχίες των μαθητών του Γυμνασίου της Παραμυθιάς σε πανελλαδικούς διαγωνισμούς δίνοντας έτσι μια επιπλέον παράμετρο για την επιτυχία που γνώρισαν οι περισσότεροι οικότροφοι. Εργάστηκε ως υπάλληλος στο οικονομικό επιμελητήριο και σήμερα κατοικεί στα Ιωάννινα.

- Τι θα θέλατε να πείτε για το Οικοτροφείο;

- Εκείνη την εποχή πολλά παιδιά έμειναν στο οικοτροφείο και τους δόθηκε η ευκαιρία να σπουδάσουν. Αυτό γιατί εκεί τρώγανε, κοιμόταν και μελετούσαν κάτω από την επίβλεψη των υπευθύνων. Δεν άφησε άσχημα βιώματα, τουλάχιστον για μένα. Τα ιδρύματα είναι πάντα ιδρύματα όμως.

- Εσείς ποιες χρονιές παραμείνατε στο Οικοτροφείο;

- Πήγα το 1958 και παρέμεινα πέντε χρόνια εκεί.

- Έχετε ευχάριστες αναμνήσεις από τη διαμονή σας σε αυτό ή ήταν μια δύσκολη κατάσταση;

- Εδώ στα Γιάννενα όταν ανταμώνω με τους παλιούς συμμαθητές μου τα συζητάμε ακόμα και τώρα. Ήταν χρήσιμα τα ιδρύματα τότε. Γιατί πολλά παιδιά είτε ήταν ορφανά είτε δεν είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν το σχολείο καθώς τότε δεν είχε κάθε πόλη το δικό της Γυμνάσιο. Στη Θεσπρωτία μάλιστα υπήρχε μόνο ένα Γυμνάσιο, αυτό της Παραμυθιάς. Δεν είχαν ούτε οι Φιλιάτες, ούτε η Ηγουμενίτσα, ούτε το Καναλάκι. Μόνο η Πρέβεζα είχε. Εμείς τότε ήμασταν 700 μαθητές στο Γυμνάσιο της Παραμυθιάς! Στην τάξη μου ήμασταν γύρω στα 120 παιδιά και καταλήξαμε μόνο οι 60 να τελειώσουμε το Γυμνάσιο. Αυτό συνέβαινε επειδή στη διαδρομή άλλοι έμεναν στην ίδια τάξη και γενικότερα τότε οι βαθμοί δεν ήταν πλασματικοί όπως τώρα. Οι καθηγητές έδιναν στον κάθε μαθητή ό,τι βαθμό άξιζε. Μάλιστα, εκεί στο Οικοτροφείο, υπήρχε κι ένας κανόνας ότι αν κάποιος έβγαζε μέσο όρο κάτω από 15 θα έπρεπε να αποχωρήσει!

- Αλήθεια; Αυτό δεν το γνώριζα! Ήταν όντως τόσο αυστηρά τα πράγματα;

- Ναι και για τον λόγο αυτόν εξαναγκαζόμασταν να διαβάζουμε εάν θέλαμε να παραμείνουμε σε αυτό δίχως όμως να έχουμε βοηθητικά βιβλία ούτε τίποτα. Έχουν βγει επιστήμονες από εκεί μέσα! Πάρα πολλοί διέπρεψαν ως στρατηγοί, πήγαν στην Ευελπίδων ως παιδιά κι έφτασαν στο αξίωμα του στρατηγού! Όπως και πάρα πολλοί καθηγητές έχουν βγει από αυτό. Τότε, είχε πάρα πολύ ισχυρή θέση το Γυμνάσιο Παραμυθιάς γιατί είχε και πολύ καλούς καθηγητές όπως ο Γυμνασιάρχης ο Περδικάρης, ο Μαθηματικός ο Σακκάς, ο καθηγητής Φυσικών Επιστημών ο Σατρίκης και πολλοί άλλοι. Ξεχώριζαν γιατί ήταν αφοσιωμένοι στα διδακτικά τους αντικείμενα και δεν αναλώνονταν με το να μιλούν για πολιτική ιδεολογία. Εμείς δε γνωρίζαμε από αυτά! Δεν ήθελαν να μας επηρεάσουν ούτε να μας δείξουν σε ποια παράταξη ανήκουν, δηλαδή αν ήταν δεξιόι ή αριστεροί, δεν είχαν τέτοιες βλέψεις. Κοιτούσαν να κάνουν τη δουλειά τους σωστά κι ό,τι είχαν μας το έδιναν. Ό,τι γνώσεις είχαν μας τις έδιναν με απλοχεριά! Θυμάμαι είχε βγει ένας νόμος να γραφούν εκθέσεις από κάθε Γυμνάσιο με θέμα την αποταμίευση και όποιοι θα έβγαιναν πρώτοι θα τους έστελναν στην Αθήνα. Από εκεί λοιπόν βγήκαν τρεις από όλα τα Γυμνάσια με την Παραμυθιά να βγάζει τους δύο που μπήκαν και στην Εθνική Τράπεζα. Αυτό λογικά θα πρέπει να υπάρχει ακόμα καταγεγραμμένο στο αρχείο.

- Αυτό δεν το γνώριζα! Ήξερα πως το Γυμνάσιο της Παραμυθιάς ανέδειξε λαμπρά μυαλά αλλά η συγκεκριμένη λεπτομέρεια μου διέφευγε.

- Αφού έζησα εκεί! Δεν τα ξεχνάω αυτά, όχι μόνο εγώ αλλά και όλοι όσοι ζήσαμε εκεί. Από εκεί αναδείχθηκαν ιατροί, καθηγητές, ιερείς και γενικότερα καλύφθηκε μια μεγάλη γκάμα επαγγελματών.

- Εσείς με τι ασχοληθήκατε;

- Εγώ διορίστηκα ως υπάλληλος στο οικονομικό επιμελητήριο.

- Αυτό ακούγεται πολύ ενδιαφέρον. Θα μπορούσατε να μου πείτε πώς ήταν οι σχέσεις σας με τους υπόλοιπους συμμαθητές σας;

- Με αυτούς που έμεναν εκτός του Οικοτροφείου δεν είχαμε και πολλές παρτίδες είναι η αλήθεια. Γι' αυτό ευθύνονταν και το ότι δε μας έδιναν πολλές ελευθερίες. Το πρωί μας έβαζαν στη γραμμή ανά τάξη. Δημιουργούνταν μια μεγάλη γραμμή όπου ο ένας ήταν ομαδάρχης και πηγαίναμε έτσι στη σειρά μέχρι το Γυμνάσιο. Αφού τελειώναμε το Γυμνάσιο, μπαίναμε πάλι στη γραμμή κι επιστροφή στο Οικοτροφείο. Δεν είχαμε εξόδους και συναναστροφές με παιδιά που ήταν εκτός οικοτροφείου. Αυτά ήταν τα βιώματα μας σε γενικές γραμμές. Μπορεί να φαινόταν λίγο αυστηρά αλλά δεν μπορούσε να λειτουργήσει και αλλιώς το ίδρυμα το οποίο τότε νομίζω πως φιλοξενούσε γύρω στα 300 παιδιά!

- Αδιαμφισβήτητα αυτός ήταν ένας πολύ μεγάλος αριθμός παιδιών που θα έπρεπε να συνυπάρξουν κάτω από την ίδια στέγη. Παρ' όλα αυτά βλέπω πως ο στόχος επετεύχθη και με το παραπάνω!

- Ναι και είναι λάθος που δεν αξιοποιούνται αυτές οι εγκαταστάσεις. Αν και το μεγαλύτερο λάθος πιστεύω πως ήταν ότι μεταφέρθηκε η Μητρόπολη εκεί που βρίσκεται σήμερα. Εκεί που στεγάζονταν παλιότερα ήταν πολύ ωραία. Εμείς που μέναμε στο οικοτροφείο και περνούσαμε για να πάμε στο Γυμνάσιο στεκότανε στον οντά ο Μητροπολίτης και μας ευλογούσε. Αυτές είναι οι αναμνήσεις μου από το Οικοτροφείο!

Τσιγγέλης Σπυρίδων - Δημόσιος Υπάλληλος

Κατάγεται από τον Αμπελώνα Φιλιατών και φιλοξενήθηκε στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς από το 1952 έως το 1958 δηλαδή όσο βρισκόταν από την Τρίτη μέχρι και την Όγδοη τάξη. Μετά την αποφοίτησή του έδωσε εξετάσεις όπου και επέτυχε με αποτέλεσμα να αρχίσει να εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος. Πλέον κατοικεί στα Ιωάννινα.

- Ποιο χρονικό διάστημα παραμείνατε στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς;

- Από το 1952 έως το 1958.

- Δηλαδή καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής σας στο Γυμνάσιο;

- Τότε υπήρχε οκτατάξιο Γυμνάσιο, στο Οικοτροφείο έμεινα από την τρίτη μέχρι την όγδοη τάξη.

- Πολύ ωραία!

- Φυσικά το Γυμνάσιο δεν είχε κάποια σχέση με το Οικοτροφείο. Το Οικοτροφείο ήταν σα να νοικιάζαμε ένα δωμάτιο για να μπορούμε να πάμε στο Γυμνάσιο. Αυτή είναι η διαφορά, δε διέθετε κάποιο δικό του ξεχωριστό σχολείο.

- Το γνωρίζω. Ήταν ένα άσυλο στο οποίο μπορούσατε να μείνετε για να μεταβαίνετε πιο εύκολα στο Γυμνάσιο της περιοχής.

- Ακριβώς κι εννοείται πως πληρώναμε ένα ποσό για να μείνουμε εκεί, δεν ήμασταν δωρεάν.

- Ναι, απ' ότι είδα σε ελάχιστες περιπτώσεις μπορούσε κάποιος να φιλοξενηθεί δωρεάν. Θα μπορούσατε να μου πείτε πώς ήταν η καθημερινότητά σας στο Οικοτροφείο;

- Τα δύο πρώτα χρόνια που έμεινα εκεί, τότε ήμουν μαθητής της Τρίτης και Τετάρτης τάξης, μπορώ να πω πως ήταν ανυπόφορα!

- Δηλαδή; Ποιοι λόγοι σας έκαναν να αισθάνεστε έτσι;

- Δηλαδή οι συνθήκες δεν ήταν καθόλου καλές. Μέναμε σε ένα κτίριο στο οποίο μαγείρευε από κάτω ο μάγειρας και δεν είχε καπνοδόχο. Έτσι, γινόταν οι κάπνες σταλακτίτες! Τα πατώματα από πάνω ήταν παλιά κι εάν κάποιος περπατούσε ή σκούπιζε εκεί μπορεί αυτές οι κάπνες ή σκόνες να έπεφταν μέσα στα φλιτζάνια μας. Είχαμε την караβάνα μας και κάθε μεσημέρι ο μάγειρας μας έβαζε μια κουτάλα φαγητό σε αυτή. Επίσης, μας έδιναν μισό καρβέλι ψωμί. Αυτό το καρβέλι ψωμί ήταν για να φάμε το μεσημέρι, το βράδυ και την επόμενη μέρα το πρωί. Ακόμη, δεν είχαμε που να τοποθετήσουμε τα πράγματά μας. Δεν είχαμε καν ράφι εκεί που κοιμόμασταν. Τα κρεβάτια ήταν ξύλινα και δίκλινα. Έτσι, δεν είχαμε ούτε που να αφήσουμε τα βιβλία. Ο καθένας είχε ένα βαλιτσάκι με ρούχα και κλινοσκεπάσματα. Τα σεντόνια ήταν ανύπαρκτα όπως και η θέρμανση.

Είχαμε έναν θαλαμάρχη που κάθε πρωί καθόριζε τις αρμοδιότητες ανάλογα με τα κρεβάτια που κοιμόμασταν. Για παράδειγμα έλεγε: από το πρώτο κρεβάτι να σκουπίσουν τον θάλαμο, από το δεύτερο κρεβάτι θα φέρουν νερό στα γκιούμια, όπως τα λέγαμε, για να πιούμε από μια βρύση που βρισκόταν πολύ μακριά, το τρίτο κρεβάτι θα αναλάβει να καθαρίσει τις τουαλέτες και ούτω καθεξής. Όλοι μαζί βοηθούσαμε, ειδικότερα οι μικρότερες τάξεις, όταν έπρεπε να καθαρίσουν κρεμμύδια ή πατάτες. Όμως, δεν υπήρχε νερό. Ένα πηγάδι που είχε εκεί μέσα ο μάγειρας δεν είχε αρκετή ποσότητα και δεν ήταν πόσιμο. Από αυτό το πηγάδι το νερό το είχαν μόνο για μαγείρεμα γιατί έβραζε και υποτίθεται δεν υπήρχε πρόβλημα μετά. Η πιο συνηθισμένη δουλειά ήταν να καθαρίζουμε κρεμμύδια ή πατάτες ανάλογα με το φαγητό και θυμάμαι που ο μάγειρας φώναζε: <<όσο πιο βαθιά παίρνετε τις φλούδες από τις πατάτες τόσο λιγότερο θα φάτε>>! Και όλα αυτά χωρίς να έχουμε νερό να πλύνουμε τα χέρια ή να σαπουνίσουμε το στιδήποτε. Ούτε μακριά και ζεστά παντελόνια είχαμε. Αυτό το θυμάμαι πολύ έντονα, είχαμε τα κοντά τα παντελονάκια όπως τα μωρά τα παιδιά και μετά από αυτές τις δουλειές όταν πηγαίναμε στο σχολείο και μπαίναμε μέσα στην τάξη τα χέρια μας μύριζαν κρεμμυδίλα! Καταλαβαίνετε λοιπόν πόσο δύσκολες ήταν οι συνθήκες εκείνα τα χρόνια, ειδικά για τις δύο πρώτες τάξεις, μια ζωή στρατιωτική και ανυπόφορη θα μπορούσα να πω. Άλλη μια χαρακτηριστική σκηνή της καθημερινότητας ήταν που μπαίναμε στη σειρά σε γραμμή για να πάρουμε την караβάνα με το φαγητό όπως οι στρατιώτες, μόνο που εκείνοι το βρίσκουν έτοιμο τουλάχιστον. Εκεί μπαίναμε στη γραμμή όλες και οι τάξεις για να πάρουμε το συσσίτιο. Ήμασταν γύρω στα 200 παιδιά, δεν ήμασταν και λίγοι.

- Όντως ήταν πολύ μεγάλος ο αριθμός των φιλοξενούμενων.

- Ακριβώς! Από προσωπικό είχαμε τον Διευθυντή και τον Διαχειριστή στον οποίο δίναμε και τα λεφτά για να κάνουν το κουμάντο για τα έξοδα λειτουργίας. Φυσικά υπήρχε και ο μάγειρας όπως επίσης και ένας βοηθός μάγειρα. Δεν είχαν να μας προσφέρουν και πολλά, ειδικά το πρωί μόνο ένα τσάι σκέτο είχαμε. Όμως, μόνο τις Κυριακές μας έδιναν κανονικά τσάι το πρωί αλλά γυρνώντας από την εκκλησία μας προσέφεραν και κακάο. Τότε τρελαινόμασταν για να πιούμε ένα ρόφημα, αλλά πάντοτε στη γραμμή! Έτσι λοιπόν κύλησαν οι δύο πρώτες τάξεις. Για τις υπόλοιπες τάξεις, αργότερα, πήγαμε σε ένα καινούριο κτίριο. Εκεί τουλάχιστον είχαμε τραπεζαρία και μας έβαζαν το φαγητό στο πιάτο και δε χρειαζόταν να πηγαίνουμε για να πλύνουμε τα σκεύη μετά. Ξέχασα να αναφέρω ότι τα προηγούμενα χρόνια την караβάνα στην οποία τρώγαμε έπρεπε να την πάμε σε μια βρύση που κι εκεί δεν ήταν πόσιμο το νερό. Το πλύσιμο ήταν δύσκολη υπόθεση επειδή χρησιμοποιούσαν λίπος από παλιά βούτυρα που μας έδιναν. Έτσι λοιπόν, τις караβάνες τις καθαρίζαμε με μολόχες, αν τις γνωρίζετε, ώστε να τις πλύνουμε καλά και να τις έχουμε έτοιμες για το βράδυ αλλά και για το πρωί. Μεγάλο πρόβλημα το να μην έχεις νερό ούτε για να ρίξεις μια σταγόνα στο πρόσωπό σου. Νερό αντλούσαμε από το πηγάδι με χειροκίνητη τρόμπα για ό, τι χρειαζόμασταν.

- Βλέπω πως περάσατε πολλές δυσκολίες.

- Ναι και απλά όταν πήγαμε στο καινούριο κτίριο η πολυτέλεια ήταν ότι δεν πλέναμε πιάτα, μας είχανε κάτι τσίγκινα εμαγιέ τα οποία τα βρίσκαμε στην τραπεζαρία μαζί με μία φέτα ψωμί κάθε πρωί και βράδυ. Τα πρωινά, όμως, είχαμε το κύπελό μας στο οποίο πηγαίναμε και παίρναμε το τσάι. Κι εκεί τον πρώτο χρόνο το οικοτροφείο δεν είχε νερό αλλά ούτε και ρεύμα. Για νερό είχαν επιστρατεύσει κάποιον με ένα μουλάρι για να μεταφέρει νερό που το έβαζαν μέσα σε δύο μεγάλους κάδους. Από εκεί παίρναμε νερό για να πιούμε. Αυτά τον πρώτο χρόνο, τον δεύτερο χρόνο ευτυχώς ήρθε το ρεύμα. Την πρώτη χρονιά για φως είχαμε λουξ, αυτά δεν ξέρω αν τα γνωρίζετε φώτιζαν με αμίαντο. Επίσης, για το ρεύμα, όταν ήμασταν κάτω τις δέκα το βράδυ το έκλειναν για να μην πληρώνουν πολύ, από εκεί και ύστερα σιωπητήριο στο λεπτό! Όποιος ήθελε να διαβάσει χρησιμοποιούσε μικρές λάμπες πετρελαίου που τις άναβε κρυφά για να διαβάσει ώστε να μην μείνει αδιάβαστος. Το διάβασμα ήταν πολύ σημαντικό γιατί αν έμενε κάποιος στην ίδια τάξη την επόμενη χρονιά δεν θα τον δέχονταν στο οικοτροφείο! Υπήρχε και αυτός ο περιορισμός που μας πείζε να μελετάμε ακόμα περισσότερο.

- Ωστε ήταν τόσο αυστηρά τα πράγματα;

- Φυσικά! Σχετικά με τις συνθήκες διαμονής, μπορώ να πω ότι αργότερα βελτιώθηκαν λίγο. Είχαμε ρεύμα, είχαμε μία πλύστρα που μας έπλενε τα ρούχα μια φορά την εβδομάδα και απορώ πώς τα κατάφερνε αυτή η γυναίκα να βάλει μπουγάδα για τόσα άτομα. Από την άλλη, είχαμε και τους καθηγητές στο Γυμνάσιο που ήταν λίαν αυστηροί, όχι απλά αυστηροί. Θυμάμαι που είχαμε το καπέλο και τους χαιρετούσαμε στρατιωτικά, κάναμε αποκάλυψη όταν τους βλέπαμε. Η αλήθεια είναι πως μερικές φορές προσπαθούσαμε να τους αποφύγουμε για διάφορους λόγους αλλά μπορώ να πω ότι ήταν πολύ ωραία εκείνα τα χρόνια και τα θυμόμαστε με νοσταλγία. Εγώ

κάθε φορά που θα επισκεφθώ των Παραμυθιά πηγαίνω εκεί και νιώθω πως είμαι 18 χρονών όπως τότε που έφυγα!

- Αυτό είναι πολύ συγκινητικό και αποδεικνύει το πόσο καλή δουλειά έγινε τελικά μέσα σε αυτό το άσυλο. Μία ερώτηση που παρέλειψα να σας κάνω στην αρχή είναι για την πορεία που ακολουθήσατε μετά το οικοτροφείο. Θα θέλατε να μας πείτε λίγα λόγια σχετικά με τη σταδιοδρομία σας;

- Εν ολίγοις, τελικά έγινα υπάλληλος του δημοσίου δίνοντας εξετάσεις φυσικά.

- Συγχαρητήρια που καταφέρατε να ακολουθήσετε μια αξιόλογη καριέρα παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίσατε.

- Ναι, δεν έχω παράπονο. Είχαμε κάποια βασική μόρφωση και εγώ πήγα να δώσω εξετάσεις στην Αθήνα σε έναν διαγωνισμό που ήμασταν 2.950 άτομα και ήρθα 96ος!

- Πάρα πολύ εντυπωσιακό! Τελικά οι κόποι σας ανταμείφθηκαν.

- Ναι, αλλά 4 με 5 χρόνια πριν από αυτό δούλευα σε εστιατόρια στην Αθήνα για να τρώω τουλάχιστον.

- Παρ' όλα αυτά το προσπαθήσατε και τα καταφέρατε. Μπορώ να πω ότι η συντριπτική πλειοψηφία των τροφίμων τα καταφέρατε πολύ καλά σε επαγγελματικό επίπεδο.

- Πραγματικά! Όλα τα παιδιά του οικοτροφείου τα πήγαμε πάρα πολύ καλά γιατί είχαμε αυστηρή πειθαρχία. Έπρεπε να πάμε διαβασμένοι στο σχολείο και να μη δώσουμε δικαιώματα για το οτιδήποτε. Βέβαια, ήμασταν πολύ περιορισμένοι γιατί δεν είχαμε έξοδο. Χαρακτηριστικό του πόσο αυστηρά ήταν τα πράγματα είναι ότι το πρωί πηγαίναμε στο σχολείο μπαίνοντας σε μία γραμμή, δεν μπορούσε να πάει ο καθένας όπως θέλει.

- Επομένως θυμάστε ένα πλαίσιο λειτουργίας πολύ αυστηρό;

- Ναι και αυτό συνεχιζόταν και στο σχολείο. Οι τάξεις ήταν πολύ δύσκολες, ειδικότερα η αντίστοιχη Δευτέρα Λυκείου, με τα σημερινά δεδομένα, ήταν η πιο αυστηρή και όποιος την περνούσε κυριολεκτικά έσωζε τον εαυτό του. Ξέρετε, ήμουν απουσιολόγος και πέραν του ότι έξι ημέρες την εβδομάδα είχαμε μάθημα αξίζει να παρατηρήσουμε ότι οι καθηγητές είχαν πεντάωρα ή εξάωρα καθημερινά, δηλαδή την εβδομάδα θα είχαν συνολικά 30 ή 36 ώρες.

- Μεγάλος φόρτος εργασίας και για τους ίδιους δηλαδή.

- Και ξέρετε πόσα παιδιά ήμασταν στην αντίστοιχη Δευτέρα Λυκείου; Ήμασταν 57 παιδιά! Τότε είχα το απουσιολόγιο και κρατάω ακόμα και τώρα το βιβλιαράκι για να τους θυμάμαι.

- Ήσασταν πάρα πολλά άτομα αλλά βλέπω πως μόνο τα καλύτερα έχετε να θυμάστε.

- Φυσικά! Τότε τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Ήμασταν και τα 56 άτομα στην ίδια αίθουσα και τηρούνταν η τάξη ενώ σήμερα με τα 25 ως όριο και πάλι θεωρείται δύσκολο το να τα διαχειριστούν. Αλλά για τότε σκεφτείτε πως όταν ήταν να γράψουμε έκθεση εγώ για να πάρω όλα τα τετράδια και να τα πάω στο σπίτι του καθηγητή για να τα διορθώσει με πονούσαν τα χέρια!

- Διαφορετικές εποχές και διαφορετικές απαιτήσεις. Χρειαζόταν μεγάλη πειθαρχία για να μην εκτροχιαστεί η κατάσταση σε ένα τόσο μεγάλο τμήμα.

- Εννοείται! Χωρίς την πειθαρχία δεν μπορούσε να λειτουργήσει ούτε το Γυμνάσιο αλλά ούτε και το οικοτροφείο. Δείτε όμως τη σύγκριση με τη σημερινή εποχή, οι καθηγητές τότε όσο αυστηροί και να ήταν είχαν κερδίσει τον σεβασμό όλων μας! Μάλιστα, είχε συμβεί να κάθομαι εδώ στα Ιωάννινα σε ένα ζαχαροπλαστείο και έτυχε να δω έναν από τους καθηγητές μου να ψάχνει θέση και εγώ χωρίς δεύτερη σκέψη του παραχώρησα τη δική μου παρόλο που περίμενα τους φίλους μου. Τότε τον άκουσα να λέει όλο καμάρι στην παρέα του πως υπήρξα μαθητής του! Θέλω να πω μέσα από αυτό το παράδειγμα πως αυτός ο σεβασμός δεν έπαψε να υπάρχει, ήταν και θα είναι αιώνιος!

- Ο σεβασμός είναι μεγάλη υπόθεση γιατί είναι κάτι που το κατακτούμε με τη συμπεριφορά και τις πράξεις μας, δεν μπορούμε να τον επιβάλουμε.

- Σε αυτό συμφωνώ. Ήθελα να αποδείξω τη διαφορά που υπάρχει γιατί τότε με τόσα παιδιά στην τάξη και 30 με 36 ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα και παρ' όλα αυτά υπήρχε μια αρμονία, ενώ σήμερα με 25 παιδιά χάνεται ο έλεγχος. Πέρα από αυτή τη σύγκριση θέλω να πω ότι σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου ήμασταν πάνω από 50 παιδιά ενώ στην τελευταία φτάσαμε μόλις οι 39. Σε όλες τις τάξεις κοβόταν πάρα πολλοί, συνήθως γύρω στο 60%. Μπορούσαμε να λειτουργήσουμε όμως γιατί υπήρχε σεβασμός σε όλα τα επίπεδα. Φυσικά και η πειθαρχία ήταν πάρα πολύ αυστηρή. Για παράδειγμα κάθε Κυριακή πηγαίναμε στην εκκλησία στη γραμμή με απουσία μάλιστα για όποιον δεν πήγαινε! Εάν κανένας έφευγε για να πάει στο χωριό του που ήταν κοντά, έπρεπε να φέρει χαρτί από τον ιερέα ότι εκκλησιάστηκε για να αποφύγει την απουσία. Βλέπετε πόσο διαφορετική ήταν η ζωή τότε; Βέβαια, δεν λέω να φτάσουμε ξανά σε αυτό το σημείο γιατί εμείς ήμασταν παιδιά του πολέμου με χιλιάδες στερήσεις αλλά και ευτυχισμένοι συνάμα γιατί βρίσκαμε τουλάχιστον ένα πιάτο φαγητό. Έτσι βρίσκαμε τη δύναμη για να διαβάσουμε και να πάμε να εξεταστούμε. Άλλη μια λεπτομέρεια που θυμάμαι από τα μαθητικά μου χρόνια είναι πως στην τελευταία τάξη για να πάρουμε απολυτήριο θα έπρεπε πέρα από τις εξετάσεις, να γράψουμε στα αρχαία για γνωστό κείμενο αλλά και για άγνωστο την ερμηνεία και γραμματικές παρατηρήσεις. Δεν μπορούσες να πάρεις τότε απολυτήριο εύκολα, ήταν εντελώς διαφορετικά. Δεν είπα βέβαια να φτάσουμε ξανά στις καταστάσεις εκείνης της εποχής, χαίρομαι πολύ που σήμερα υπάρχει αυτή η ελευθερία αλλά από την άλλη στενοχωριέμαι κιόλας που δεν υπάρχει σεβασμός πια. Έτσι το βλέπω εγώ βέβαια.

- Ισχύει σε πολύ μεγάλο βαθμό αυτό που λέτε, υπάρχουν βέβαια και οι εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα αλλά σε γενικές γραμμές μοιάζει πως έχουμε φτάσει στην ασυδοσία σε πολλούς τομείς. Εσείς είχατε εξαιρετικά δύσκολα βιώματα και καταφέρατε να εκφράσετε τις στερήσεις και τις δυσκολίες σας σε έναν απέραντο σεβασμό απέναντι σε όσους σας στήριξαν. Η πειθαρχία σε συνδυασμό με τη θέλησή σας φαίνεται πως σας βοήθησαν να υλοποιήσετε τους στόχους σας και γι' αυτό θα πρέπει όλοι σας να αισθάνεστε περήφανοι. Αναφερόμενη λοιπόν και στους άλλους τροφίμους, θα ήθελα να σας ρωτήσω σχετικά με τις σχέσεις σας με τους υπόλοιπους συγκατοίκους τι θα θέλατε να πείτε;

- Α ήμασταν άριστοι! Ποτέ δεν είχαμε λογοφέρει, σπάνια μπορεί να συνέβαινε κάτι αλλά χωρίς καμία σημασία. Ήμασταν πολύ αγαπημένοι. Εγώ ειδικά διατηρώ ακόμα επαφές με κάποιους από τους συμμαθητές μου και γενικά τους θυμάμαι με πολλή αγάπη.

- Αυτό είναι το πιο ουσιαστικό.

- Ναι, υπήρχε μεγάλη σύμπνοια για να το πω έτσι, ο ένας βοηθούσε τον άλλο. Δηλαδή, αν ήθελαν για παράδειγμα κάποια βοήθεια στα μαθήματα από εμένα που ήμουν σε μεγαλύτερη τάξη τους την παρείχα με μεγάλη ικανοποίηση και χαρά!

- Σας τιμά αυτή η στάση που κρατούσατε και εξακολουθείτε να έχετε.

- Ήμασταν μια κοινότητα πολύ ωραία!

- Συνεπώς από το οικοτροφείο έχετε θετικές αναμνήσεις σε γενικές γραμμές αν εξαιρέσουμε τις δυσκολίες των πρώτων ετών;

- Οπωσδήποτε! Αν δεν υπήρχε το οικοτροφείο δε θα είχα μάθει το οτιδήποτε, αυτό δεν μπορώ να μην το αναγνωρίσω! Ήταν ένα Μητροπολιτικό Οικοτροφείο που αν δεν υπήρχε, όπως κι εγώ, χιλιάδες άλλα παιδιά δε θα μπορούσαν να μορφωθούν. Κατά συνέπεια, όποιος κατηγορήσει το οικοτροφείο δε θα είναι σωστός!

- Εννοείται πως θα επρόκειτο για μεγάλη αχαριστία.

- Ακριβώς αυτό!

- Και κάτι τελευταίο, εσείς ως ένα παιδί του οικοτροφείου που κατάφερε να ξεπεράσει τις δυσκολίες και πέτυχε στη ζωή του, θα θέλατε να δώσετε μια συμβουλή στη νέα γενιά;

- Να υπάρχει κάποιος σεβασμός προς όλους, ειδικά στους μεγαλύτερους αλλά και σε οποιονδήποτε συναντούν μέσα στο κοινωνικό σύνολο που κινούνται.

- Αρκετά χρήσιμη συμβουλή γιατί μερικές φορές είναι κάτι που λείπει από τη σημερινή κοινωνία με τα αποτελέσματα να είναι ορατά σε πολλούς τομείς. Σας ευχαριστώ θερμά για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου δώσατε!

Τσώνης Γεράσιμος - Ιατρός: Διευθυντής Παθολογικής Κλινικής Γ.Ν.Φ.

Κατάγεται από τους Άγιους Πάντες Φιλιατών και διένειμε στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς από το 1961 έως το 1963 ενώ φοιτούσε από την Τετάρτη έως το πρώτο τρίμηνο της Έκτης τάξης του Γυμνασίου. Έπειτα, πέρασε στην ιατρική από την οποία αποφοίτησε το 1970. Ακολούθησε μια αξιόλογη καριέρα διατελώντας για περίπου 35 χρόνια διευθυντής της παθολογικής κλινικής στο νοσοκομείο Φιλιατών. Σήμερα κατοικεί στην Ηγουμενίτσα.

- Μπορείτε να μου πείτε, στο περίπου έστω, ποιο χρονικό διάστημα φιλοξενηθήκατε στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς;

- Ήμουν από το 1961 έως το 1963.

- Και σε ποιες τάξεις του Γυμνασίου φοιτούσατε τότε;

- Ήμουν στην Τετάρτη, την Πέμπτη και το πρώτο τρίμηνο της Έκτης τάξης.

- Πώς θα περιγράφατε τη διαμονή σας στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς; Έχετε ακόμα αναμνήσεις από αυτό;

- Είναι έντονη η ανάμνηση γιατί ήτανε από τις καλύτερες!

- Είναι πολύ ωραίο αυτό!

- Βέβαια, δεν είχε την πολυτέλεια των χώρων όπως είναι σήμερα, δεν ήταν μεγάλοι οι θάλαμοι αλλά ήταν καλά οργανωμένο. Ξυπνούσαμε το πρωί, παίρναμε το πρωινό μας και πηγαίναμε στο Γυμνάσιο της πόλης. Το μεσημέρι γυρίζαμε στο οικοτροφείο και τρώγαμε το φαγητό μας. Μετά είχαμε κάνα δίωρο ελεύθερο χρόνο κι έπειτα μαζευόμασταν κατά τις 4 με 5 η ώρα το απόγευμα στο αναγνωστήριο και μελετούσαμε μέχρι αργά το βράδυ υπό την επίβλεψη των υπαλλήλων του ιδρύματος. Ήταν δύο οι υπάλληλοι, ο ένας ήταν ο Μπέλλος που ήταν ο Διευθυντής και ο Στέλιος ο Γιώγος ο οποίος ήταν ο <<κέρβερους του οικοτροφείου>> και στον οποίο οφείλουμε πολλά!

- Δηλαδή ήταν απαραίτητη η πειθαρχία;

- Ναι, βέβαια υπήρχε ένας βαθμός πειθαρχίας. Άλλωστε, χωρίς πειθαρχία δε γίνεται τίποτα. Όλα όμως ήταν με μέτρο. Υπήρχε χρόνος για να παίζουμε, χρόνος για να διαβάσουμε αλλά και χρόνος για να ξεκουραστούμε.

- Υπήρχαν δυσκολίες στην καθημερινότητά σας ή όλα κυλούσαν ομαλά;

- Κοιτάζετε, τότε υπήρχε φτώχεια. Στην καθημερινότητά μας δεν είχαμε πολυτέλειες αλλά ζούσαμε μια χαρά!

- Δηλαδή υπήρχε επάρκεια σε τρόφιμα και σε είδη πρώτης ανάγκης;

- Εννοείται! Και σε τρόφιμα αλλά και πολλές φορές μας έδιναν από τη Μητρόπολη ρούχα και παπούτσια.

- Πολύ ωραία. Άρα σας κάλυπταν τις βασικές σας ανάγκες.

- Και βέβαια, απόλυτα θα μπορούσα να πω! Εγώ το βλέπω πια ως μια καλή ανάμνηση όταν έρχομαι στην Παραμυθιά. Μόνο που στενοχωριέμαι βλέποντάς το έτσι εγκαταλελειμμένο γιατί προσέφερε πολλά.

- Σε αυτό έχετε απόλυτο δίκιο. Γίνονται κάποιες προσπάθειες για αξιοποίηση του χώρου ως γηροκομείο.

- Μακάρι! Θα μπορούσαν να γίνουν κι άλλα πράγματα εκεί, όχι μόνο γηροκομείο.

- Δυστυχώς υπάρχει μια διχογνωμία για την ιδιοκτησία του κτιρίου με αποτέλεσμα να παραμένει ακόμη ανεκμετάλλευτο. Τέλος πάντων, θα ήθελα να ρωτήσω κάτι ακόμα σχετικά με την καθημερινότητά σας στο ίδρυμα. Πώς ήταν οι σχέσεις σας με τους άλλους φιλοξενούμενους; Υπήρχαν διαμάχες ή επρόκειτο για μια αρμονική συμβίωση;

- Μικροδιαμάχες υπήρχαν αλλά όχι κάτι το σημαντικό. Μέναμε σε δύο ορόφους και κοιμόμασταν σε κρεβάτια δίχως χωρίσματα. Όπως είναι λογικό, όπου υπάρχουν πολλά παιδιά υπάρχουν ζαβολιές και αταξίες. Αλλά δε θυμάμαι να έχει γίνει κάτι το σοβαρό.

- Κατάλαβα. Υπήρχαν τα κλασικά γνωρίσματα της εφηβικής συμπεριφοράς.

- Δεν είχαμε παράπονο για να γίνει κάτι πιο σοβαρό. Είχε καλούς μάγειρες, καλά φαγητά, υπήρχε και μια πλύστρα που μας έπλενε τα ρούχα.... Εντάξει, μπορώ να πω ότι ήταν πολύ ωραία σαν εμπειρία!

- Είναι πολύ θετικό το να τα βλέπετε όλα ως μια καλή ανάμνηση. Εσείς μετά το Οικοτροφείο, τι πορεία ακολουθήσατε;

- Εγώ έδωσα εξετάσεις για το πανεπιστήμιο και πέρασα στην ιατρική από την οποία απεφοίτησα το 1970.

- Πάρα πολύ ωραία! Επομένως τα καταφέρατε, αξιοποιήσατε την αρωγή του Οικοτροφείου και σε συνδυασμό με τη δική σας προσπάθεια πραγματοποιήσατε τα όνειρά σας και διαπρέψατε!

- Έτσι είναι. Είμαι ικανοποιημένος από την πορεία μου. Διετέλεσα για περίπου 35 χρόνια διευθυντής της παθολογικής κλινικής στο νοσοκομείο Φιλιατών.

- Σας αξίζουν ακόμα περισσότερα συγχαρητήρια γιατί αδράξατε την ευκαιρία και ακολουθήσατε μια τόσο αξιόπαινη πορεία. Θα ήθελα και κάτι τελευταίο, εσείς ως ένα παιδί

του οικοτροφείου που κατάφερε να εκπληρώσει τα όνειρά του παρά τις όποιες δυσκολίες, αν δίνετε μια συμβουλή στη νέα γενιά ποια θα ήταν αυτή;

- Τώρα έχουν αλλάξει εντελώς τα πράγματα δεν είναι όπως εκείνη την εποχή που υπήρχε τόση φτώχεια και ανέχεια. Υπήρχαν πολλά παιδιά από πολύτεκνες οικογένειες που δεν μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα. Τώρα έχουν αλλάξει εντελώς τα πράγματα. Το μόνο σίγουρο είναι πως τα παιδιά θα πρέπει να καταβάλουν προσπάθεια για να πετύχουν τους στόχους τους.

- Και αυτό είναι πολύ σημαντικό. Σας ευχαριστώ θερμά που διαθέσετε τον πολύτιμο χρόνο σας για να μοιραστείτε αυτές σας τις αναμνήσεις.

1. Ανάλυση των συνεντεύξεων

Το περιεχόμενο των συνεντεύξεων είναι μεστό και καλύπτει ένα μεγάλο εύρος πληροφοριών. Βέβαια, όπως είναι αναμενόμενο υπήρξαν και θέματα στα οποία αναφέρθηκε η πλειοψηφία όλων των ερωτώμενων. Ωστόσο, αποφεύγεται η μονοτονία διότι επιβεβαιώνεται αφενός η εγκυρότητα των πληροφοριών και αφετέρου σε κάθε περίπτωση προστίθενται λεπτομέρειες για το ίδιο θέμα μέσω της ανάλυσης από διαφορετική οπτική γωνία κάθε φορά. Τα κοινά ζητήματα στα οποία αναφέρθηκαν όλοι οι ερωτώμενοι είναι τα ακόλουθα. Αρχικά, όλες οι συνεντεύξεις βρίθουν από περιγραφές των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης εντός αλλά και εκτός του οικοτροφείου. Επιπρόσθετα, αποτελούσε κοινή παραδοχή ότι επικρατούσε ένα κλίμα αυστηρής πειθαρχίας στο ίδρυμα όπως επίσης και στο Γυμνάσιο της κωμόπολης. Άλλο ένα κομμάτι της καθημερινότητας στο οποίο αναφέρθηκαν όλοι ήταν η ποσότητα και το είδος των γευμάτων που καταλάωναν όσο διέμεναν στο ίδρυμα. Στην προκειμένη, κάποιοι στάθηκαν και στη λεπτομέρεια πως θα έπρεπε να βοηθήσουν στην προετοιμασία του φαγητού καθαρίζοντας τα φρούτα και τα λαχανικά που χρησιμοποιούνταν στο μαγείρεμα. Επιπλέον, όλοι άφησαν ένα με άμεσο ή έμμεσο τρόπο για το πώς βίωσε ο καθένας τα σχολικά του χρόνια και το είδος των αναμνήσεων που τους άφησαν οι εμπειρίες που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς. Όμως, το πιο ενδιαφέρον είναι πως όλοι τους παραδέχθηκαν ότι αποκόμισαν θετικές εντυπώσεις σε γενικές γραμμές από τη διαμονή τους στο οικοτροφείο.

Αναλύοντας περισσότερο τις συνεντεύξεις και κάνοντας μια σύντομη ανασκόπηση του περιεχομένου τους γίνεται αντιληπτό πως ο καθένας επιθυμούσε να δώσει βαρύτητα σε ξεχωριστά ζητήματα. Πιο συγκεκριμένα, ο Σπυρίδων Τσιγγέλης πρόεβη σε μία συγκριτική ανάλυση των συνθηκών που επικρατούσαν στις αρχικές εγκαταστάσεις του οικοτροφείου και στο πώς αυτές επηρεάστηκαν από τη μετακόμιση, το 1954, στο νέο και πιο ευρύχωρο οίκημα που βρισκόταν δίπλα στο κτίριο που στεγάζει ακόμη και σήμερα τη Μητρόπολη. Ο ίδιος συνεντευξιαζόμενος σχολίασε εμφατικά τις διαφορές που παρουσιάζει το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα με το αντίστοιχο εκείνης της εποχής καταδεικνύοντας τα κακώς κείμενα που συνοδεύουν και τις δύο περιπτώσεις. Άλλοι, όπως ο Γεράσιμος Τσώνης, κινούμενοι στο ίδιο μήκος κύματος εξήραν την προσφορά του προσωπικού του ιδρύματος που ευθύνονταν σε μεγάλο βαθμό για την επιτυχία του εγχειρήματος.

Παράλληλα, ένα από τα πιο συνηθισμένα γεγονότα που συνέβησαν κατά κύριο λόγο τα πρώτα έτη της λειτουργίας του ήταν τα παιδιά να αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το άσυλο για διάφορες αιτίες. Μελετώντας τις συνεντεύξεις υπάρχουν τα παραδείγματα του Παύλου Έξαρχου, του Παναγιώτη Σοκόλη και του Θεόδωρου Κώτσιου που διέμειναν στο ίδρυμα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και ο καθένας έφυγε από αυτό ωθούμενος από ξεχωριστούς παράγοντες. Ο Παύλος Έξαρχος λόγω της οικονομικής δυσπραγίας αναγκάστηκε να εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο και να βγει στη βιοπάλη, ο Παναγιώτης Σοκόλης έφυγε από το Γυμνάσιο και κατ' επέκταση από το ίδρυμα εξαιτίας μιας παρεξήγησης που ξεκίνησε από συκοφαντίες και τέλος, ο Θεόδωρος Κώτσιος αποχώρησε από το ίδρυμα λόγω των δύσκολων συνθηκών που είχε δημιουργήσει ο εμφύλιος πόλεμος. Παρ' όλα αυτά και οι τρεις κατάφεραν να επιτύχουν τους στόχους τους και να εκπληρώσουν τα όνειρά τους. Έτσι, ο Παναγιώτης Σοκόλης συνέχισε τη φοίτησή του λίγο αργότερα στο Γυμνάσιο των Καλαβρύτων θέτωντας κατά αυτόν τον τρόπο ουσιαστικά τα θεμέλια για την εξαιρετικά επιτυχημένη πορεία που ακολούθησε στη συνέχεια. Παρόμοια περίπτωση ήταν και αυτή του Παύλου Έξαρχου ο οποίος συνέχισε το Γυμνάσιο και προχώρησε μάλιστα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Για τον Θεόδωρο Κώτσιο τα πράγματα ήταν αρκετά διαφορετικά διότι εγκαταλείποντας το Γυμνάσιο της Παραμυθιάς συνέχισε αμέσως μετά τη φοίτησή του στο αντίστοιχο εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ηγουμενίτσας όμως, παρουσιάζει τεράστιο ενδιαφέρον το γεγονός πως στις αναμνήσεις του από το Οικοτροφείο έκανε ιδιαίτερη μνεία στην αγάπη που είχαν για το διάβασμα αυτά τα παιδιά.

Επιπρόσθετα, κάποιοι μαθητές παρέμειναν στο ίδρυμα για πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Ως τέτοιου είδους παραδείγματα έχουμε τον Χρήστο Σιώζο που έγινε δεκτός στο οικοτροφείο μόνο τους τελευταίους μήνες της φοίτησής του, το 1961, στο Γυμνάσιο της κωμόπολης αλλά και τον Χρήστο Τσάη που φιλοξενήθηκε στο άσυλο μόνο κατά το έτος 1953 όσο βρισκόταν στην Πρώτη Γυμνασίου βρίσκοντας στη συνέχεια κάποιο κατάλυμα στην Παραμυθιά. Παρ' όλο που παρέμειναν για τόσο λίγο στο οικοτροφείο και οι δύο κράτησαν τις καλύτερες αναμνήσεις από εκείνες τις ημέρες. Ο Χρήστος Τσάης αναφέρθηκε με λεπτομέρειες στις παροχές του ιδρύματος αλλά και σε κάποια άτομα που θυμόταν από το προσωπικό, ενώ ο Χρήστος Σιώζος με αυτή την αφορμή επανέφερε στη μνήμη του τα μαθητικά του χρόνια αλλά και τη συγκινητική επανένωση των παλιών συμμαθητών το 2001 όταν συμπληρώθηκαν 40 χρόνια μετά την αποφοίτησή τους.

Ένας από τους οικοτρόφους των πρώτων ετών της λειτουργίας του ιδρύματος είναι και ο Σωτήριος Λίκκας ο οποίος αναφέρθηκε λεπτομερώς σε όλα τα ζητήματα που άπτονται της καθημερινότητας μέσα σε ένα οικοτροφείο. Καλύφθηκε θεματολογία όπως ήταν οι υποχρεώσεις των φιλοξενούμενων, η βοήθεια στην προετοιμασία και το είδος του φαγητού, οι ελλείψεις που υπήρχαν αλλά και ο τρόπος με τον οποίο χειρίζονταν η διοίκηση αυτές τις δυσλειτουργίες. Επίσης, από τον ίδιο συνεντευξιαζόμενο έγινε εκτενής αναφορά στις εμπειρίες που αποκόμισαν οι οικοτρόφοι από τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο Παραμυθιάς. Το δυσάρεστο είναι πως κάποιες από αυτές τις αναμνήσεις αμαυρώνονται κατά κάποιον τρόπο από την αυστηρότητα και την αναλγησία κάποιων καθηγητών αλλά και από την υπεροπτική στάση που κρατούσαν απέναντι στα παιδιά του οικοτροφείου κάποιοι προνομιούχοι μαθητές από εύπορες οικογένειες της περιοχής. Ακόμη, μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα προσθήκη σε αυτή τη συνέντευξη είναι η περιγραφή των γεγονότων που διαδραματίστηκαν τον Νοέμβριο του 1948 με την απαγωγή κάποιων οικοτρόφων από τους αντάρτες. Μάλιστα, ο Βύρων Κάτσιος παρέθεσε στοιχεία για την τύχη που είχε το ένα από τα δύο παιδιά που δεν κατάφεραν να διαφύγουν από τους αντάρτες.

Τα χρόνια που ακολούθησαν οι προτεραιότητες των μαθητών άλλαξαν. Παρατηρώντας τη συνέντευξη του Χαρίση Τζούμα γίνεται αντιληπτό πως γενικότερα οι συνθήκες ζωής είχαν αλλάξει. Αναφέρεται βέβαια πως φιλοξενούνταν και παιδιά που προέρχονταν από οικογένειες που βρισκόταν κάτω από το όριο της φτώχειας, ωστόσο φαίνεται πως οι περισσότεροι τρόφιμοι επεδίωκαν να νοικιάσουν κάποιο οίκημα ώστε να διαθέτουν την ελευθερία τους και να αποφύγουν τον ασφυκτικό κλοιό στον οποίο τους περιόριζε η αυστηρή πειθαρχία που εφαρμόζονταν. Όπως ήταν λογικό η πειθαρχία και η αυστηρότητα ήταν απαραίτητες για να τηρηθεί η τάξη και η αρμονία σε ένα ίδρυμα που φιλοξενούσε εκατοντάδες εφήβους. Τέλος, όπως διαφαίνεται μέσα από τη συνέντευξη του Ζώη Τσιγγέλη που διέμεινε στο ίδρυμα αρκετά χρόνια μετά την έναρξη της λειτουργίας του, το άσυλο φαίνεται πως έδωσε μια μοναδική ευκαιρία στους οικοτρόφους. Αυτό συνέβη διότι το Γυμνάσιο της Παραμυθιάς θεωρούνταν ως ένα από τα καλύτερα της χώρας, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τις επιτυχίες των μαθητών σε διαγωνισμούς πανελλαδικής εμβέλειας. Έτσι, η διευκόλυνση για παρακολούθηση μαθημάτων σε ένα τόσο αξιόλογο εκπαιδευτικό ίδρυμα αιτιολογεί εν μέρει και την επιτυχία που γνώρισαν οι περισσότεροι τρόφιμοι όπως παρατηρεί και ο συνεντευξιαζόμενος.

Σταχυολογώντας, μέσω αυτής της σύντομης ανασκόπησης του περιεχομένου των συνεντεύξεων καθίσταται σαφές πως όλοι οι τρόφιμοι διατύπωσαν μόνο θετικές εντυπώσεις ανεξάρτητα από τη χρονική στιγμή και τη διάρκεια της διαμονής τους στο οικοτροφείο. Παράλληλα, ο καθένας αναφέρθηκε στα βιώματά του υπό το πρίσμα της δικής του ιδιοσυγκρασίας, αξιολογώντας ποια από αυτά θεωρούσε μείζονος και ποια ελάσσονος σημασίας. Κάποιοι έδωσαν βαρύτητα στην καθημερινότητά τους στο ίδρυμα, αρκετοί αναπόλησαν κυρίως αναμνήσεις από τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο, άλλοι αναφέρθηκαν στις επικρατούσες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, ενώ μερικοί προτίμησαν να περιγράψουν κυρίως τη μετέπειτα πορεία τους. Μέσα αλλά και πέρα από όλες αυτές τις πληροφορίες αναδύεται ένα διαχρονικό και πανανθρώπινο μήνυμα · η παροχή βοήθειας στους ασθενέστερους δεν ευεργετεί μόνο τους ίδιους αλλά και ολόκληρη την κοινωνία μελλοντικά. Επεξηγώντας, όπως τα παιδιά του οικοτροφείου αξιοποίησαν αυτή την ευκαιρία που τους δόθηκε, ουσιαστικά ανταπέδωσαν αυτή την ευεργεσία μέσα από την πορεία και την προσφορά τους στην κοινωνία. Επομένως, το επιστέγασμα αυτής της αναβίωσης μιας εντελώς διαφορετικής εποχής είναι πως η ανιδιοτελής προσφορά μόνο θετικά μπορεί να επιδράσει για κάθε μέλος του συνόλου. Αυτή η παραδοχή δε θα πρέπει να λησμονηθεί κυρίως στην εποχή που διανύουμε διότι γίνονται πλέον έκδηλα τα αποτελέσματα της διογκούμενης ανθρωπιστικής κρίσης.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί πως επαληθεύεται ο ισχυρισμός ότι το οικοτροφείο Παραμυθιάς αποτέλεσε στήριγμα για την ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου για πολλές δεκαετίες. Τα γεγονότα που οδηγούν σε αυτή τη διαπίστωση είναι πολυάριθμα. Επεξηγώντας, οι δύσκολες ιστορικές συγκυρίες που στιγμάτισαν την πολύπαθη Ελλάδα κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη για ίδρυση δομών που θα προσέφεραν αρωγή σε όσους είχαν πληγεί. Έτσι και η περιοχή της Θεσπρωτίας μετά την τριπλή κατοχή, έμοιαζε σαν ένα μέρος δίχως μέλλον με όλες τις δομές της να έχουν καταστραφεί ολοσχερώς. Από αυτήν την τραγική κατάσταση περισσότερο από όλους επλήγη η νέα γενιά της εποχής. Τα παιδιά είχαν σταματήσει το σχολείο λόγω του πολέμου και σε πολλές περιπτώσεις το να επανέλθουν στα θρανία έμοιαζε ακατόρθωτο. Το Οικοτροφείο Παραμυθιάς αποτέλεσε τη λύση για πολλά από αυτά τα ζητήματα καθώς παρείχε στέγαση σε όσους μαθητές είχαν τη μεγαλύτερη ανάγκη ενώ στην αρχή συνέδραμε για τη σίτιση όλων των μαθητών του Γυμνασίου.

Το κυριότερο συμπέρασμα που προέκυψε μέσα από την έρευνα είναι πως η πλειοψηφία των οικότροφων αποκόμισε θετικές εντυπώσεις παρά τις όποιες δυσκολίες. Επιπρόσθετα, μέσα από τις αναφορές των συνεντευξιαζόμενων διαφαίνεται πως οι διαπροσωπικές σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί ανάμεσα στους φιλοξενούμενους του ιδρύματος ήταν άριστες και μάλιστα πολλοί από αυτούς διατήρησαν για πολλά χρόνια ακόμα τις ισχυρές φιλίες που είχαν κτίσει μέσα στο άσυλο. Επιπλέον, η συμβίωση εφήβων μέσα σε ένα Οικοτροφείο παρουσιάζει κάποια στοιχεία συμπεριφοράς που παραμένουν αμετάβλητα από τις επικρατούσες συνθήκες και το χωροχρονικό πλαίσιο. Ωστόσο, στην περίπτωση του Οικοτροφείου Παραμυθιάς, παρά τις ευχάριστες αναμνήσεις που άφησε αυτή η εμπειρία, όλοι οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν στις δυσκολίες που συνάντησαν κατά τη διαμονή τους στο ίδρυμα. Όπως διαπιστώνεται μέσω μιας σύντομης ανασκόπησης των συνεντεύξεων, οι ελλείψεις ήταν πολύ πιο έντονες για τους οικότροφους των πρώτων ετών. Η κρίση κορυφώθηκε με το ξέσπασμα του Εμφυλίου Πολέμου με τις νέες συνθήκες να αναιρούν την πρόοδο που είχε σημειωθεί στο ίδρυμα κατά τους προηγούμενους μήνες. Έτσι, οι τρόφιμοι πέρασαν μια σειρά από οδυνηρές περιπέτειες. Λίγο πριν τη λήξη του εμφυλίου αλλά και μετά από αυτή, η ζωή στο οικοτροφείο άρχισε και πάλι να μπαίνει σε κανονικούς ρυθμούς χάρη στην αποφασιστικότητα και την εργατικότητα όχι μόνο των υπευθύνων αλλά και των ίδιων των μαθητών. Η καθημερινότητα πλέον είχε αρχίσει να λαμβάνει

μια μορφή η οποία όπως φαίνεται από τις μαρτυρίες παρέμεινε σταθερή σε όλη τη διάρκεια κατά την οποία το άσυλο φιλοξενούσε μαθητές.

Επιπρόσθετα, μέσω της αναφοράς στο Οικοτροφείο Παραμυθιάς είναι εφικτό να δοθεί ένα πιο βαθύ και ουσιαστικό μήνυμα. Μπορεί να λεχθεί πως μέσω αυτού του παραδείγματος καθίσταται σαφές πως η ανιδιοτελής προσφορά, τις περισσότερες φορές, δρα ανταποδοτικά για ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Δηλαδή, η παροχή στήριξης σε όσους το χρειάζονται λειτουργεί, συνήθως, θετικά διότι οι ευεργετηθέντες προσφέρουν τα μέγιστα στην κοινωνία όταν εξασφαλίζεται η ισότητα των ευκαιριών. Μόνο κατά αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί η απρόσκοπτη εξέλιξη της κοινωνίας μακροπρόθεσμα. Με την αλληλεγγύη ως ακρογωνιαίο λίθο, το μέλλον θα κρίνεται πάντοτε ευοίωνο. Επιπλέον, εκφράζεται η ελπίδα για διεξαγωγή ερευνών για τη λειτουργία παρόμοιων ιδρυμάτων ώστε να αναδειχθεί αφενός η τοπική ιστορία πολλών άγνωστων για το ευρύ κοινό περιοχών και αφετέρου για να αποδοθεί η δέουσα τιμή σε αυτά τα ιδρύματα. Όμως, θα πρέπει όμως να αναφερθούν και τα κακώς κείμενα της υπόθεσης. Στην προκειμένη, η μεγαλύτερη αδικία που συντελέστηκε εκείνη την εποχή ήταν πως δυστυχώς δεν υπήρξε μέριμνα ώστε να δοθεί η ευκαιρία και στα κορίτσια για να διεκδικήσουν ένα καλύτερο μέλλον. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να αποφύγουμε τα λάθη του παρελθόντος και να υπάρξει μια επί ίσοις όροις μεταχείριση όλων των παιδιών ανεξαιρέτως. Επομένως, σήμερα θα πρέπει κάθε ενέργεια να αποβλέπει στο να ευεργετηθούν όλοι δίχως να συνθλίβεται η ισότητα ευκαιριών στη μέγγενη κάθε λογής διακρίσεων.

Καταληκτικά, στην παρούσα μελέτη η πιο μεγάλη έλλειψη σε ερευνητικό επίπεδο είναι πως δεν κατέστη εφικτό να εντοπιστούν καταγραφές και σχετικές μαρτυρίες για την τελευταία δεκαετία της λειτουργίας του ιδρύματος. Βέβαια, το γεγονός πως δεν έγινε εκτενής αναφορά για τα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι τον οριστικό τερματισμό της λειτουργίας του ιδρύματος δε σημαίνει επ' ουδενί ότι στερούνται ερευνητικής αξίας. Μάλιστα, αυτή η έλλειψη θα μπορούσε να αποτελέσει το έναυσμα για τη διεξαγωγή μιας έρευνας που θα αφορά αποκλειστικά μόνο αυτή τη χρονική περίοδο της λειτουργίας του Οικοτροφείου Παραμυθιάς. Τέλος, μπορεί να λεχθεί πως με βάση τα συμπεράσματα που παρουσιάστηκαν θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια εμπειρισταωμένη μελέτη για τα αντίστοιχα ιδρύματα που λειτούργησαν σε όλους του νομούς της Ηπείρου ώστε να δημιουργηθεί μια πιο εναργής εικόνα για τις δομές που λειτούργησαν υποστηρικτικά για την πνευματική άνθηση της περιοχής.

Επίλογος

Όπως συνέβη και σε πολλές ακόμη περιοχές στην Ελλάδα έτσι και στην Παραμυθιά μετά την κατοχή λειτούργησε ένα ίδρυμα που συνέβαλε τα μέγιστα για την ανάπτυξη του τόπου. Τα κακώς κείμενα της συγκεκριμένης εποχής δεν αναιρούν την αξιόλογη δουλειά που έγινε από κάποιους φορείς της περιοχής ώστε να ανατραπεί το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε. Όχι μόνο η Ήπειρος αλλά και ολόκληρη η χώρα είχε ανάγκη από καλλιεργημένους ανθρώπους οι οποίοι σπάνιζαν λόγω των αντίξωων συνθηκών που δεν επέτρεπαν την ενασχόληση με τη μελέτη. Ειδικότερα για την ύπαιθρο εκείνη την εποχή το πιο σύνηθες ήταν τα παιδιά να εγκαταλείπουν το σχολείο μετά την αποφοίτησή τους από το Δημοτικό προκειμένου να εργαστούν και να ενισχύσουν οικονομικά τις οικογένειές τους. Με την ίδρυση του Οικοτροφείου, η Θεσπρωτία τοποθέτησε ακόμη ένα από τα κομμάτια που έλειπαν στο ψηφιδωτό του κοινωνικού συνόλου της, τους μορφωμένους νέους. Όσοι μαθητές επωφελήθηκαν από αυτού του είδους τις δράσεις ανά την Ελλάδα απέδειξαν περίτρανα ότι μπορούσαν να δώσουν μια νέα πνοή στον τόπο και να οδηγήσουν σε βελτίωση της κατάστασης αν και δυστυχώς αυτό δε στάθηκε ικανό από μόνο του για να αλλάξει εκ θεμελίων η σύσταση του κράτους ώστε να επιτευχθούν ακόμα πιο αξιόλογα αποτελέσματα. Ανεξαρτήτως της πορείας που ακολούθησαν οι μαθητές εκείνης της εποχής, αυτοί έμελλε να είναι οι πρωτεργάτες για τον επαναπροσδιορισμό πολλών αναχρονιστικών θεωριών και πρακτικών χάρη στους διευρυμένους πνευματικούς ορίζοντες που απέκτησαν μέσω της εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Baerentzen Lars, «*Το ‘παιδομάζωμα’ και οι παιδονόμοι της βασίλισσας*», *Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1992.
- Baev Jordan, *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα. Διεθνείς διαστάσεις*, εκδ. Φιλίστωρ, Αθήνα 1997.
- Breakwell Glynis, *Η Συνέντευξη*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.
- Collie Rebecca J., Martin Andrew J., Papworth Brad & Ginns Paul, *Students' interpersonal relationships, personal best (PB) goals, and academic engagement*, Article at: <<*Learning and Individual Differences*>>, vol 45, 2016, p. 65-76.
- De Vaus David A., *Surveys in social research*. 3rd edition, Published by: Allen and Unwin, Sydney 1991.
- Dunn Kevin, *Interviewing*, Chapter at: <<*Qualitative Research Methods in Human Geography*>>, Edited by Iain Hay, Published by: Oxford University Press, South Melbourne 2000.
- Kvale Steinar, *Interviews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Published by: Sage Publications, Thousand Oaks 1996.
- Martin Andrew J., Papworth Brad, Ginns Paul & Liem Arief D., *Boarding School, Academic Motivation and Engagement, and Psychological Well-Being: A Large-Scale Investigation*, Article at: <<*American Educational Research Journal*>>, 10/2014.
<https://doi.org/10.3102/0002831214532164>
- Martin Andrew J., *Interpersonal relationships and students' academic and non-academic development: What outcomes peers, parents, and teachers do and do not impact*, Chapter at: <<*Interpersonal Relationships in Education*>>, 2014, p. 9-24.
- Mishler Elliott G. *Συνέντευξη Έρευνας*, Μετάφραση: Ρόντα Ντενίτζ, Επιμέλεια: Καλομοίρης Γιώργος, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.

Pfeiffer Jens P., Piquart Martin & Krick Kathrin, *Social relationships, prosocial behaviour, and perceived social support in students from boarding schools*, Article at: <<*Canadian Journal of School Psychology*>> vol. 31 (4), 2016, p. 279-289. <https://doi.org/10.1177/0829573516630303>

Robson Colin, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές. Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη*, Επιστημονική επιμέλεια: Μιχαλοπούλου Καίτη, Επιμέλεια Μετάφρασης: Καλύβα Φρόσω, Μετάφραση: Νταλάκου Βασιλική και Βασιλικού Κατερίνα, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2010.

Stewart Charles J. & Cash William B., *Interviewing, Principles and Practices*, Published by: Wm. C. Brown Publishers, Dubuque 1991.

Ανδρέου Ανδρέας, Ηλιάδου Σοφία & Μπέτσας Ιωάννης, *Από το “παιδομάζωμα” στο βασιλικό “παιδοφύλαγμα”*: μεταπολεμικές όψεις κοινωνικής δικαιοσύνης στις Βόρειες Επαρχίες της χώρας. Από το 5^ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης (με διεθνή συμμετοχή): «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη», 2008.

Μαγκλάρας Βαγγέλης & Πάνου Γάκης, άρθρο στην εφημερίδα: <<*Αντίλαλοι του Συρράκου*>>, στήλη <<*Πρόσωπο με πρόσωπο*>>, αρ. φ. 119/1995, σ. 6-7.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., *Ο χαρακτήρας των Ελλήνων. Ανιχνεύοντας την εθνική μας ταυτότητα (έρευνα, πορίσματα, διδάγματα)*, Β' έκδοση, εκδ. Θεσσαλονίκη 1983.

Βαρκός Αλέξης, *Η εφηβεία στην Ήπειρο*, Διαθέσιμο στο: <http://www.oanagnostis.gr/efivia-stin-ipiro/>
Ημ. ανάκτησης: 28/03/2021.

Γιαννακού Μαρία, *Εκπαίδευση και πόλεμος: η περίπτωση του εκπαιδευτικού προβλήματος στην πόλη των Ιωαννίνων κατά τα έτη 1940 έως 1949*, Άρθρο στο περιοδικό: <<*Έρευνα στην Εκπαίδευση*>>, Τεύχος 4, Ημ. Κυκλοφορίας: 2015, σ. 253. Doi: <http://dx.doi.org/10.12681/hjre.8863>

Γκαγκούλιας Γεώργιος Δ., *«Παιδομάζωμα»*. Τα παιδιά στη θύελλα του Εμφυλίου Πολέμου και μετά, εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 2004.

Γύζη Ελένη Π., *Βασίλης Κραυίτης: ο φιλόσοφος ποιητής και άνθρωπος: μελέτη*, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 1978.

Δημαράς Αλέξης, *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τομ. Α': Τεκμήρια Ιστορίας 1821-1894, εκδ. Εστία, Αθήνα 1973.

Δημαράς Αλέξης, *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, Τομ. Β': 1895-1967, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1974.

Δήμας Γιώργος, *Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων – Χρήση Ερωτηματολογίων – Μέθοδοι και τεχνικές δειγματοληψίας*, Διαθέσιμο στο:

<http://eclass.teiion.gr/modules/document/file.php/DSE274/%CE%9C%CE%95%CE%98%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%99%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A4%CE%95%CE%A7%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%94%CE%95%CE%99%CE%93%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%97%CE%A8%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf> Ημ. ανάκτησης: 10/02/2021.

Δήμος Σουλίου: *Η απόφαση για αξιοποίηση του παλιού Γυμνασίου*. Διαθέσιμο στο:

<https://dimossouliou.gov.gr/anakinosis/nea/deltio-typou-ika/> Ημ. ανάκτησης: 01/04/2021.

Δήμος Σουλίου: *Το Δημοτικό Σχολείο Βούλγαρη*. Διαθέσιμο στο:

<https://dimossouliou.gov.gr/building/dimotiko-scholio-voulgari/> Ημ. ανάκτησης: 01/04/2021.

Ηπειρώτικος Αστήρ (περιοδικό), 1904.

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: *Η Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο*. Ημερομηνία ανάκτησης 11/03/2021. Για τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο:

http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/b_world_war/index.html

Για το 1950: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1945_1950/index.html

Για το 1960: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1950_1960/01.html

Για το 1970: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1960_1970/index.html

Για το 1980: http://www.fhw.gr/chronos/15/gr/1970_1980/index.html

Ιερά Μητρόπολις Ιωαννίνων: http://www.imioanninon.gr/main/?page_id=192 Ημερομηνία ανάκτησης: 02/03/2021.

Καινούργιος Χρήστος, *Δάφνες και Δάκρυα*, εκδ. Ιωλκός, Αθήνα 1981.

Καλύβας Στάθης Ν. & Μαραντζίδης Νίκος Α., *Εμφύλια πάθη: 23 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2015.

Καραγιάννης Γιάννης, *Να γίνει Γηροκομείο της Μητρόπολης το παλαιό Οικοτροφείο στην Παραμυθιά*,
Ημ. Δημοσίευσης: 18/01/2019. Διαθέσιμο στο: [https://www.epirusblog.gr/2019/01/blog-
post_560.html?m=0](https://www.epirusblog.gr/2019/01/blog-post_560.html?m=0) Ημ. ανάκτησης: 03/04/2021.

Καψάλης Γεώργιος Δ., *Οι δάσκαλοι πεθύμησαν τους μαθητές τους*. Διαθέσιμο στο:
<https://www.esos.gr/arthra/67767/oi-daskaloi-pethymisan-toys-mathites-toys>, Δημοσίευση:
24/05/2020, Ημ. ανάκτησης: 08/01/2021.

Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Ηπείρου: [https://kkppe.gr/pronoia/paidi/monada-
prostasias-paidiou-filiates/](https://kkppe.gr/pronoia/paidi/monada-prostasias-paidiou-filiates/) Ημ. ανάκτησης: 05/02/2021.

Κρασίτης Βασίλης, *Η ιστορία της Παραμυθιάς*, Β΄ έκδοση, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 1991.

Κρασίτης Βασίλης, *Η Ιστορία της Παραμυθιάς*, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 1985.

Κρασίτης Βασίλης, *Θεσπρωτικά*, Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 1972.

Κρασίτης Βασίλης, *Σύγχρονοι ηπειρώτες ευεργέτες (1913-1986)*, εκδ. Οι φίλοι του Σουλίου, Αθήνα
1987.

Κυπριανός Παντελής, *Συγκριτική Ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης 1770-2004*, εκδ. Βιβλιόραμα,
Αθήνα 2004.

Κωστόπουλος Τάσος, *Η Εθνοκάθαρση των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας (1944-1945). Μια
ανεπιθύμητη μειονότητα*, άρθρο στην <<Εφημερίδα των Συντακτών>>, ένθετο: «Το φάντασμα της
Ιστορίας», Ημ. 25-26.6.2016, σ. 31-32 & 73-74.

Κώτσιος Θεόδωρος Ν., *Τα παιδιά του Οικοτροφείου*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της εστίας, Αθήνα 2014, σ.
45-46.

Κώτσιος Θεόδωρος, «*Τα βιώματα και οι εμπειρίες είναι το στημόνι και το υφάδι, πάνω στα οποία ο
συγγραφέας σχεδιάζει το υφαντό του*», Συνέντευξη στον Ελπιδοφόρο Ιντζέμπελη, Ημ.
Δημοσίευσης: 14/05/2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.fractalart.gr/theodoros-kotsios/> Ημ.
Ανάκτησης: 02/04/2021.

Λαλάγκου Αναστασία & Αλυσανδράτου Καλή, *Η Εκκλησιαστική Εκπαίδευση σε Περίοδο
Οικονομικής Κρίσης στην Ελλάδα: Από την Οικοτροφειακή Πολιτική στην Εστία Εκκλησιαστικής*

Εκπαίδευσης, άρθρο στο περιοδικό <<Κοινωνική Πολιτική>>, τεύχος 4, Ιούνιος 2015, σ. 58 – 78.
Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.12681/sp.10597>

Λυμπεράτος Μιχάλης, <<Η Παιδεία στην Αντίσταση: Σταθμός στην ιστορία του εκπαιδευτικού κινήματος στην Ελλάδα>>, Ένθετο της εφημερίδας <<Αυγή >>, Δημοσίευση 17/11/2013
Διαθέσιμο εδώ. https://www-avgi-gr.cdn.ampproject.org/v/s/www.avgi.gr/entheta/74988_i-paideia-stin-antistasi-stathmos-stin-istoria-toy-ekpaideytikoy-kinimatos-stin?amp_js_v=a6&_gsa=1&&usqp=mq331AQHKAFQArABIA%3D%3D#aoh=16098737846923&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&_tf=%CE%91%CF%80%CF%8C%20%251%24s&share=https%3A%2F%2Fwww.avgi.gr%2Fentheta%2F74988_i-paideia-stin-antistasi-stathmos-stin-istoria-toy-ekpaideytikoy-kinimatos-stin. Ημ. ανάκτησης: 20/02/2021.

Μαραντζίδης Νίκος, *Το «παιδομάζωμα» στον Εμφύλιο*, Άρθρο στην εφημερίδα: <<Η Καθημερινή>>. Δημοσίευση: 12/08/2012.

Μαργαρίτης Γιώργος, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, τόμος 2, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2001.

Μάρκου Γρηγόριος, *Η αλήθεια για το οικοτροφείο, το ΠΙΚΠΑ και την Μητρόπολη Παραμυθιάς*. Ημ. Δημοσίευσης: 21/03/2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/16513/h-109/> Ημ. Ανάκτησης: 08/01/2021.

Μάρκου Μάρκος, *Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών κυρός Δωρόθεος. (1905-1959). (Εκκλησία της Ελλάδος)*, Αναθεώρηση κειμένου: 07/03/2021. Διαθέσιμο στο: http://users.sch.gr/markmarkou/1931_1959/1959/koim/dorotheos_naskaris.htm Ημερομηνία ανάκτησης: 02/04/2021.

Μουσελίμης Σπύρος, *Ιστορικοί περίπατοι ανά τη Θεσπρωτία*, Γ΄ έκδοση, εκδ. (αυτοέκδοση), Γιάννινα 1997.

Μπίκας Μάριος Α., *Προσκύνημα μαθητών του Γυμνασίου Παραμυθιάς στο Σούλι το 1962*, Ημ. Δημοσίευσης: 30/05/2020. Διαθέσιμο στο: <https://katoci.blogspot.com/2020/05/1962.html?m=1> Ημ. Ανάκτησης: 28/03/2021.

Παπαδημητρίου Έλλη, *Ο κοινός λόγος*, 3^{ος} τόμος, εκδ. Εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 2003.

Παραμυθιά online, *Δωρόθεος: Ο Μητροπολίτης Παραμυθιάς με τα χακί και η δράση του σε Παραμυθιά και Κέρκυρα*, Δημοσίευση: 09/01/2016. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/8637/dorotheos-o-mitropolitis-paramythias-me-ta-chaki-kai-i-drasi-toy-se-paramythia-kai-kerkyra/> Ημερομηνία ανάκτησης: 01/04/2021.

Παραμυθιά online: *Θέμα ιδιοκτησιακού του οικοτροφείου Παραμυθιάς έθεσε η δήμαρχος*, Ημ. Δημοσίευσης: 11/02/2019. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/24082/thema-idioktisiakou-tou-ikotrofiou-paramythias-ethese-i-dimarchos/> Ημ. ανάκτησης: 18/01/2021.

Παραμυθιά online: *Κίνηση πολιτών της Παραμυθιάς, ζητά την παραχώρηση του οικοτροφείου στον Δήμο με σκοπό την ίδρυση γηροκομείου*, Ημ. Δημοσίευσης 18/03/2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/11575/kinisi-politon-tis-paramythias-zita-tin-parachorisi-toy-oikotrofeioy-ston-dimo-me-skopo-tin-idrysi-girokeiomy/> Ημ. ανάκτησης: 05/04/2021.

Παραμυθιά online: *Στις καλένδες η δέσμευση της Μητρόπολης για “άμεση” απάντηση στον Δήμο σχετικά με το οικοτροφείο*, Διαθέσιμο στο: <https://www.google.com/amp/s/www.paramythia-online.gr/33792/stis-kalendes-desmefsi-tis-mitropolis-gia-amesi-apantisi-ston-dimo-schetika-me-to-oikotrofeio-1/amp/> Ημ. ανάκτησης: 04/04/2021.

Πασσιά Ελένη Π., *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς κατά τη διάρκεια του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949)*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Πτυχιακή εργασία), Ιωάννινα 2019.

Παυλίδου Θωμά Αλεξάνδρα, *Οι ιστορίες της βάβως | Αποκρίες στην Παραμυθιά στο τέλος του εμφυλίου*, Ημ. Δημοσίευσης: 07/03/2021. Διαθέσιμο στο: <https://www.paramythia-online.gr/25086/i-istories-tis-vavos-apokries-stin-paramythia-sto-telos-tou-emfyliou/> Ημ. ανάκτησης: 03/04/2021.

Πολιτιστική ένωση Παραμυθιωτών Αθήνας, *Η Παραμυθιά μας*, εκδ. (αυτοέκδοση), Αθήνα 2017.

Πρώτο Επαγγελματικό Λύκειο Φιλιατών, *Οικοτροφείο Φιλιατών: Προσφορά – Προκλήσεις – Προοπτικές*, Ερευνητική Εργασία (Project), Φιλιάτες 2015. Διαθέσιμο εδώ: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://1epal-filiat.thesp.sch.gr/Documents/Project_A_B_tetramhnou_2014-

[2015.pdf&ved=2ahUKEwidray84s3wAhWXH-](#)

[wKHZzLAFkQFjAbegQIlhAC&usg=AOvVaw3ebuQfAPyh2Pz1XR8a6G_H](#) Ημ. ανάκτησης:

27/03/2021.

Ράπτης Δημήτρης Ελ., *Το εκπαιδευτικό οικοτροφείο Συρράκου «ο Γιαννιώτης» (1922-1977)*, εκδ. Σύλλογος Συρρακιωτών Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2017.

Ροδίτσας Νίκος, *Το δεύτερο παιδομάζωμα (1948)*, Αθήνα, εκδ. Ι.Σιδέρης, Αθήνα 1977.

Σπυριδωνάκης Βασίλειος Γ., *Περί ιστορίας και ιστορικής μεθοδολογίας*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2006.

Στούκας Μιχάλης, *Η αρχή του Εμφυλίου στην Ελλάδα*, άρθρο στο <<Πρώτο Θέμα>>, Ημ. 05/04/2018.

Διαθέσιμο στο: <https://www.protothema.gr/stories/article/776540/i-arhi-tou-emfuliou-stin-ellada/>.

Ημ ανάκτησης: 29/03/2021.

Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, *Το Μητροπολιτικό Οικοτροφείο Παραμυθιάς και η προσφορά του*, εκδ. (αυτοέκδοση), Ιωάννινα 2000.

Συμβούλιο Επιμορφώσεως στην κοινωνική εργασία. *Πρακτικά Πανελλήνιου Συμποσίου με θέμα προβλήματα προστασίας του παιδιού: η ιδρυματική περίθαλψη, 16-20 Μαΐου 1977 Αθήνα / υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών*, επιμέλεια: Μαρκουλάκη Ειρήνη, Αθήνα 1977.

Σωτηρίου Κώστας, *Η Παιδεία μιας Σήμερα*, εκδ. Τα Νέα Βιβλία, Αθήνα 1946. Διαθέσιμο και στο:

<http://arxeiokdsotiriou.blogspot.com/2013/02/blog-post.html?m=1>

Τσαμάτος Παναγιώτης Χρ., *Ενθύμηση για ένα κοινό μέλλον*, εκδ. από τον Walter Bachsteffel και τη Sylvia Loser, Paramythia 2009.

Τσαμάτος Παναγιώτης Χρ., *Η σφαγή των 49 προκρίτων της Παραμυθιάς από τους Τσάμηδες που συνεργάστηκαν με την αιματοβαμμένη μεραρχία Εντελβάντ των Ναζί*, Συνέντευξη στην εκπομπή: <<Μηχανή του Χρόνου>>. Διαθέσιμο εδώ. <http://www.mixanitouxronou.gr/o-papa-vangelis-prin-ektelesti-epsalle-o-idios-tin-nekrosimi-akolouthia-i-sfagi-ton-49-prokriton-tis-paramithias-apo-tous-tsamides-sinergates-ton-nazi-vinteo-me-martiries/>

Τσόδουλος Κωνσταντίνος Χ., «*Η περιοχή της Παραμυθιάς (Φωτική – Άγιος Δονάτος) στους μέσους χρόνους*», Μέρος Πρώτο, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων: Φιλοσοφική Σχολή – Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας (διδακτορική διατριβή), Ιωάννινα 2015.

Χαρίσης Κώστας Ι., *Θεωρία δειματοληψίας και εφαρμογές*, εκδ. Interbooks Αθήνα 1997.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ

ΛΕΥΚΩΜΑ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ				
Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΗΓΟΡΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
1	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Ελαταριά	Δ/ντής Νομ. Ταμ.	Απεβίωσε
2	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚ.	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Ηγού/τσα
3	ΠΑΝΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Σχ. Σύμβ. Π.Ε.	Αθήνα
4	ΓΙΑΚΗΣ ΧΑΡΙΣΗΣ	»	Σχ. Σύμβ. Δ.Ε.	Αθήνα
5	ΡΙΖΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Δάσκαλος	Παραπόταμ.
6	ΜΩΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	»	Λογιστής	Απεβίωσε
7	ΜΩΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Αξ. Αστυνομίας	Αθήνα
8	ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΠΑΝΤΑΖΗΣ	»	Οδηγός	Φιλιάτες
9	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΛΑΖΑΡΟΣ	»	Υπάλ. Ο.Τ.Ε.	Ηγού/τσα
10	ΤΖΑΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Δάσκαλος	Παραπόταμ.
11	ΒΕΝΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Ιατρός	Ηγού/τσα
12	ΒΕΝΕΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Αξιω/κός	Αθήνα
13	ΤΖΑΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
14	ΡΑΠΤΗΣ ΚΟΣΜΑΣ	»	Υπάλ. Δ.Ε.Η.	Παραπόταμ.
15	ΤΖΑΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Παραπόταμ.
16	ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΗΛΙΑΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
17	ΜΠΡΕΣΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	»	Επιχ/τίας	Παραπόταμ.
18	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Κοιν. Γραμματ.	Ηγού/τσα
19	ΤΖΑΝΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ	»	Καθηγητής Τ.Σ.	Ηγού/τσα
20	ΚΑΡΑΚΙΤΣΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Βέροια
21	ΚΑΡΑΚΙΤΣΟΣ ΧΑΡΙΣΗΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Ιωάννινα
22	ΜΠΡΕΣΤΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
23	ΠΑΝΤΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
24	ΧΡΗΣΤΟΥ ΘΩΜΑΣ	»	Τοπογράφος Μ.	Ηγού/νίτσα
25	ΠΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	Τραπεζικός	Τρίπολη
26	ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Καλλιθέα	Ιδ. Υπάλληλος	Ηγού/νίτσα
27	ΚΑΤΣΑΠΑΣ ΒΥΡΩΝ	»	Δάσκαλος	Νεράιδα
28	ΠΕΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Δάσκαλος	;
29	ΠΕΤΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
30	ΠΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Τοπογράφος	Θεσ/νίκη
31	ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΙΚ.	»	Τοπογράφος	Ηγού/νίτσα
32	ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛΕΥΘ.	»	Δημ. Υπάλληλος	Κέρκυρα
33	ΠΑΝΤΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Καλλιθέα	Ιδ. Υπάλληλος	Αθήνα
34	ΚΥΡΑΝΑΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	»	Ιερέας	Απεβίωσε
35	ΤΖΟΥΜΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Τραπεζικός	Απεβίωσε
36	ΤΖΟΥΜΑΣ ΧΑΡΙΣΗΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
37	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΣΠΥΡΟΣ	»	Δάσκαλος	Νεράιδα
38	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Τοπογράφος	Ιωάννινα
39	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΘΩΜΑΣ	»	Μετανάστης	Γερμανία
40	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	»	Αξ/κός	Απεβίωσε
41	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Απεβίωσε
42	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
43	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
44	ΖΩΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Ιδ. Υπάλληλος	Απεβίωσε
45	ΠΕΤΣΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	»	Στρατιωτικός	Αθήνα
46	ΚΥΡΑΝΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	;	;
47	ΜΗΤΣΕΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Πέντε Εκκ.	Υοστράτηγος	Αθήνα
48	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΣ	»	Δάσκαλος	Πέντε Εκκλησ.
49	ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ ΘΩΜΑΣ	»	Ταχυδρομικός	Αθήνα
50	ΖΑΚΚΑΣ	»	Δάσκαλος	Θεσ/νίκη
51	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	Πλακωτή	Δάσκαλος	Ηγ/νίτσα
52	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓ.	»	Τραπεζικός	Ηγ/νίτσα
53	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ.	»	Τραπεζικός	Ιωάννινα
54	ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
55	ΠΑΠΠΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	»	Φιλολόγος	Αθήνα
56	ΠΑΠΠΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	Πλακωτή	Δικαστ. Υπάλ.	Αθήνα
57	ΕΞΑΡΧΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Πολύδροσο	Δάσκαλος	Αθήνα
58	ΣΟΥΛΟΥΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
59	ΦΩΤΣΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
60	ΦΩΤΣΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Πλοίαρχος	Αθήνα
61	ΜΑΚΟΣ ΝΕΣΤΟΡΑΣ	»	Ιερέας	Αφρική
62	ΜΑΚΟΣ ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ	»	Επιχ/τίας	Πολύδροσο
63	ΜΑΡΤΙΝΗΣ ΘΩΜΑΣ	»	Μηχ. Αεροσκαφ.	Αθήνα
64	ΜΑΡΤΙΝΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Δικηγόρος	Αθήνα
65	ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Πολύδροσο	;	;
66	ΔΙΟΧΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	»	;	;
67	ΜΑΚΟΣ ΘΩΜΑΣ	»	;	;
68	ΠΑΣΧΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Σέλιανη	;	;
69	ΓΡΕΚΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	»	;	;
70	ΓΙΩΓΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	»	;	;
71	ΜΩΚΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
72	ΤΣΟΥΜΕΤΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Τραπεζικός	Κατερίνη
73	ΤΣΟΥΜΕΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	»	Ταχυδρομικός	Κρυσ/πηγή
74	ΜΗΤΣΙΑΚΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡ.	»	Δημ. Υπάλλ.	;
75	ΤΣΙΝΑΣ ΘΩΜΑΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
76	ΤΣΙΝΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	»	Υπ. Αεροπορίας	Απεβίωσε
77	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΩΝ.	Κορύτιανη	Κοιν. Γραμματ.	Κορύτιανη
78	ΛΩΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	»	Δάσκαλος	Κεφαλονιά
79	ΓΚΡΕΚΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Σαλονίκη	Δάσκαλος	Γερμανία
80	ΓΚΡΕΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	»	;
81	ΑΛΕΞΙΟΥ ΧΑΡΙΣΗΣ	»	»	Ιωάννινα
82	ΤΣΑΚΙΡΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	»	Πράκτ. ΠΡΟ-ΠΟ	Ιωάννινα
83	ΤΣΑΚΙΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Δικηγόρος	Αθήνα
84	ΜΠΕΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Ιδ. Υπάλλ.	Αθήνα
85	ΝΙΚΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Υπ/λος Δ.Ε.Η.	Αθήνα
86	ΛΙΟΝΤΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	Βερενίκη	Αεροδίκης	Απεβίωσε
87	ΝΙΚΟΛΑΤΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Δημ. Υπάλλ.	Ιωάννινα
88	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	Πετροβίτσα	Δικηγόρος	Απεβίωσε
89	ΓΙΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	»	;	;
90	ΤΖΩΡΤΖΗΣ	»	;	;
91	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Ταχυδρομικός	Ιωάννινα
92	ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΘ.	Φροσύνη	Τραπεζικός	Ηγ/νίτσα
93	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	Αυλότοπος	Δικαστής Αηλ.	Ιωάννινα
94	ΠΑΠΠΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	Εργοδηγός	Αθήνα
95	ΠΑΠΠΑΣ ΜΙΧΑΗΛ	»	Οικονομολόγος	Φιλιάτες
96	ΜΠΑΛΛΑΣ ΝΙΚΗΤΑΣ	Σαμονίβα	Δημ. Υπάλλ.	Αθήνα
97	ΤΟΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Ιερέας	Σούλι
98	ΠΑΠΠΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Σαμονίβα	οντίατρος	Ιωάννινα
99	ΤΣΕΠΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Αγ. Κυριακή	Υποστράτηγος	Ιωάννινα
100	ΤΕΛΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Τελωνειακός	Αθήνα
101	ΡΟΥΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Δάσκαλος	Ιωάννινα
102	ΡΑΠΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	Δάσκαλος	Παραμυθιά
103	ΝΑΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Στρατιωτικός	Αθήνα
104	ΒΛΑΝΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	»	Επιχειρηματίας	Γερμανία
105	ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΙΩΑΝ.	»	Επιχειρηματίας	Γερμανία
107	ΣΜΠΗΛΙΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	»	Αυτοκινητιστής	Μαζαράκια
108	ΚΟΥΡΤΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Δάσκαλος	Ηγού/νίτσα
109	ΤΖΑΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Παγκράτι	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννινα
110	ΚΩΤΣΗΣ ΗΛΙΑΣ	Νεοχώρι	Στρατιωτικός	Αθήνα
111	ΚΩΤΣΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	Τραπεζικός	Ηγού/νίτσα
112	ΚΩΤΣΗΣ ΧΑΡΙΣΗΣ	»	Τραπεζικός	Νεοχώρι
113	ΜΠΟΥΣΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Στρατιωτικός	Βέροια
114	ΚΟΛΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Ρίζανη	;	;
115	ΦΩΤΙΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Γεωπόνος	Η.Π.Α.
116	ΚΟΥΜΠΟΥΡΑΣ	Ρίζανη	;	;
117	ΑΛΕΞΙΟΥ ΘΩΜΑΣ	Σκορπιώνα	;	;
118	ΠΑΠΠΑΣ ΜΗΝΑΣ	»	Τραπεζικός	Αθήνα
119	ΜΙΧΑΗΛ ΜΙΧΑΗΛ	Γλυκή	;	;
120	ΜΑΡΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	;	;
121	ΜΠΟΥΡΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	;	Απεβίωσε
122	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	Δάσκαλος	Ιωάννινα
123	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Επιχ/τίας	Ποταμιά
124	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΦΩΤΙΟΣ	»	Δάσκαλος	Ποταμιά
125	ΚΟΤΖΑΜΑΝΗΣ ΚΟΣΜΑΣ	Γκρίκα	Αξ. Πυροσβεστ.	Ιωάννινα
126	ΤΣΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	;	Γκρίκα
127	ΛΙΚΚΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	Αμπελιά	Αγρονόμος	Ιωάννινα
128	ΔΟΥΛΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	»	Πυροσβέστης	Απεβίωσε
129	ΔΟΥΛΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	»	Δάσκαλος	Άρτα
130	ΛΙΚΚΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Δικαστ. Υπάλ.	Αθήνα
131	ΛΙΚΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	;	;

Σύλλογος Αποφοίτων Μητροπολιτικού Οικοτροφείου Παραμυθιάς, ό.π., σσ. 62-78.

132	ΔΟΥΚΑΣ	Αμπελιά	Δάσκαλος	
133	ΦΙΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"		
134	ΦΙΛΟΣ	"		
135	ΤΡΑΠΕΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Μανδρόποπος	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννινα
136	ΚΟΝΤΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Εηρότοπος	Οδοντίατρος	Παραμυθιά
137	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡ.	Ζερβοχώρι	Κοιν. Γραμ.	Ζερβοχώρι
138	ΛΟΥΤΣΗΣ ΧΑΡΙΣΗΣ	Γαρδίκι	Υπάλ. Ο.Τ.Ε	
139	ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ			
140	ΤΣΙΟΥΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Χόικα		
141	ΣΠΥΡΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	Τσαγγαρι	—	Απεβίωσε
142	ΖΙΑΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Κουκλίσι		
143	ΚΩΛΕΤΣΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	"		
144	ΓΚΟΓΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"		

ΕΠΑΡΧΙΑ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

145	ΣΟΡΟΓΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Φιλιάτες	Δημοτ. Υπάλ.	Φιλιάτες
146	ΜΠΕΜΠΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ	"	Δικηγόρος	Ηγουμ/τσα
147	ΔΟΓΟΡΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	ΑΕ/κός Αεροπ.	Αθήνα
148	ΔΗΜΟΥ ΛΑΖΑΡΟΣ	"	Δάσκαλος	Κατερίνη
149	ΣΤΡΟΥΓΓΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ.	Φιλιάτες
150	ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	"	Δάσκαλος	Πειραιάς
151	ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ ΑΘΑΝ.	"	Έμπορος	Φιλιάτες
152	ΚΑΛΕΣΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ	"	Ελαιοχρ/στής	Αθήνα
153	ΛΙΑΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	"	Δάσκαλος	Πάτρα
154	ΜΑΚΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Ιατρός	Φιλιάτες
155	ΔΗΜΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Καθηγ. Παιδαγ.	Θεσ/νίκη
156	ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓ.	Σίδηρη	Λογιστής	Αθήνα
157	ΚΟΛΙΟΥΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Κοιν. Γραμματ.	Σίδηρη
158	ΠΑΣΧΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ	"	Υπ/λος ΕΥΔΑΠ	Αθήνα
159	ΣΤΡΑΒΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	Δάσκαλος	Σίδηρη
160	ΦΙΛΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"	Επιχειρηματίας	Αθήνα
161	ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Λογιστής	Αθήνα
162	ΤΣΟΥΛΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	"	Δημόσ. Υπάλλ.	Ιωάννινα

196	ΤΣΙΓΚΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Αμπελώνας	Ιδ. Υπάλληλος	Ηγουμ/τσα
197	ΤΣΙΓΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Γεωπόνος	Βρυξέλλες
198	ΤΣΙΓΚΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	"	Δάσκαλος	Σπάτα
199	ΤΣΙΓΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	"		Αθήνα
200	ΤΣΙΓΓΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	"	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννινα
201	ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Επιχειρηματίας	Η.Π.Α.
202	ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΣ	"	Επιχειρηματίας	Η.Π.Α.
203	ΜΑΝΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	"	Δάσκαλος	Αθήνα
204	ΤΣΙΓΓΕΛΗΣ ΖΩΗΣ	"	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννινα
205	ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛ.	"		Γερμανία
206	ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Σχ. Σύμβουλος	Αθήνα
207	ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓ.	"	Καλλιτέχνης	Αθήνα
208	ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Γ.	"	Ζαχαρ/στής	Αθήνα
209	ΦΕΙΔΕΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΡΙΚ.	"		Αθήνα
210	ΓΚΙΚΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	"		Αθήνα
211	ΙΩΑΝΝΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ	"	Επιχ/τίας	Ηγουμ/τσα
212	ΤΣΙΓΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"		Αμπελώνας
213	ΤΣΙΓΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"		Ηράκλειο
214	ΓΑΤΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Βαβούρι	Επιχ/τίας	Η.Π.Α.
215	ΤΣΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Δάσκαλος	Ιωάννινα
216	ΜΑΝΤΖΟΥΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ/ος	Φιλιάτες
217	ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Δικηγόρος	Αθήνα
218	ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΦΩΤΙΟΣ	"	Δάσκαλος	Κέρκυρα
219	ΠΑΛΑΒΑΤΣΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ/ος	Αθήνα
220	ΠΑΛΑΒΑΤΣΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Τρίκορφο	Επαγγελματίας	Απεβίωσε
221	ΣΚΟΡΔΑΣ ΠΑΥΛΟΣ			Κεστρίνη
222	ΓΚΙΚΑΣ	Κεστρίνη		Κεστρίνη
223	ΣΙΟΥΛΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Τσαμαντά	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
224	ΣΙΟΥΛΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Ιατρός	Αθήνα
225	ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡ.	"	Δικαστικός	Λάρισα
226	ΕΞΑΡΧΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	"	Δάσκαλος	Αθήνα
227	ΛΑΓΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ/ος	Αθήνα
228	ΙΑΤΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"	Στρατηγός	Θεσ/νίκη

163	ΤΣΕΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Σίδηρη	Ιδιωτ. υπάλλ.	Ιωάννινα
164	ΦΙΛΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	Αστυνομικός	Κέρκυρα
165	ΦΙΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ	"	Ηλεκτρολόγος	Απεβίωσε
166	ΦΙΛΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Λογιστής	Αθήνα
167	ΒΑΣΟΒΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛ.	"		Γερμανία
168	ΚΩΤΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"	Καθηγ. Μαθ.	Φλώρινα
169	ΤΣΑΤΣΑΣ ΔΟΝΑΤΟΣ	"	Τεχνικός ΕΡΤ	Αθήνα
170	ΤΑΣΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Εμποροπλοίαρχ.	Ηγουμ/τσα
171	ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Φοινίκι	Τραπ. Υπ/λος	Αθήνα
172	ΛΑΓΓΑΡΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	"	Δημοτ. Υπ/λος	Θεσ/νίκη
173	ΚΑΡΑΜΠΙΝΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Έμπορος	Απεβίωσε
174	ΚΑΡΑΜΠΙΝΑΣ ΔΟΝΑΤΟΣ	"	Δημοσ. Υπ/λος	Απεβίωσε
175	ΤΑΣΣΗΣ ΜΗΝΑΣ	"	Καθ. Μαθηματ.	Αθήνα
176	ΓΚΙΟΛΕΚΑΣ ΗΛΙΑΣ	"	Επιπλοποιός	Η.Π.Α.
177	ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"	Γεωπόνος	Ηγουμ/τσα
178	ΜΟΣΧΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"	Εργοδηγός	Αθήνα
179	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Φανερωμένη	Στρατηγός	Αθήνα
180	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΝΙΚΗΤΑΣ	"		Απεβίωσε
181	ΛΕΒΕΤΣΙΟΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ	Γιρομέρι	Καθηγητής Μ.Ε.	Πάτρα
182	ΒΑΣΙΛΙΚΩΤΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Οδοντίατρος	Ηγουμ/τσα
183	ΜΑΓΓΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ	"	Δημοσ. Υπάλ.	Απεβίωσε
184	ΒΟΛΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"	—	εβίωσε
185	ΤΣΙΑΒΟΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ	Βρύσηλλα	Ιδιωτ. Υπαλλ/ος	Βρύσηλλα
186	ΜΑΝΤΖΟΥΚΗΣ ΕΛΕΥΘ.	Αγ. Νικολ.		Αθήνα
187	ΖΑΦΕΙΡΗΣ	"		Αθήνα
188	ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ	"	Δημ. Υπαλλ/ος	Φιλιάτες
189	ΒΡΑΚΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	"	Τεχνολογικός	Κέρκυρα
190	ΣΙΟΥΤΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	Κερασσοχώρι	Δάσκαλος	Απεβίωσε
191	ΣΙΟΥΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ/ος	Αθήνα
192	ΚΥΡΚΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ	"		
193	ΒΗΤΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	Παλαμπάς		Γερμανία
194	ΒΗΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Ιδ. Υπάλλ/ος	Αθήνα
195	ΒΗΤΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	"	Δικ. Κλητήρας	Ηγουμ/τσα

229	ΜΗΛΙΩΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	Τσαμαντά	πεζικός	Ιωάννινα
230	ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ ΜΙΧΑΗΛ	"	Ταχυδρομικός	Ηγουμ/τσα
231	ΝΤΑΤΣΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"	Δάσκαλος	Ηγουμ/τσα
232	ΓΚΑΝΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"		Η.Π.Α.
233	ΤΟΜΠΟΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	"		Βέλγιο
234	ΣΤΟΛΑΚΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	"	Έμπορος	Αθήνα
235	ΖΩΤΟΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	"	Γεωπόνος	Αθήνα
236	ΤΑΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Αγ. Πάντες	Δάσκαλος	Αθήνα
237	ΣΟΥΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	Επαγγελματίας	Αθήνα
238	ΡΟΥΜΠΗΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	"	Ταχυδρομικός	Αθήνα
239	ΡΟΥΜΠΗΣ ΠΑΥΛΟΣ	"	Υποστρ/γος Αστ.	Αθήνα
240	ΡΟΥΜΠΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"		Αθήνα
241	ΤΣΩΝΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	"	Ιατρός	Ηγουμ/τσα
242	ΠΕΤΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Λογιστής	Αθήνα
243	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΜΗΝΑΣ	Αγ. Μαρίνα		
244	ΣΑΚΟΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Δάσκαλος	Απεβίωσε
245	ΔΗΜΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΣ	Σίταινα	Οικονομολόγος	Αθήνα
246	ΒΕΝΕΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Λιά	Δάσκαλος	Φιλιάτες
247	ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ/ος	Αθήνα
248	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Αστυνομικός	Αθήνα
249	ΤΖΙΕΛΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"	Δημ. Υπάλλ/ος	Αθήνα
250	ΔΕΠΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	"		
251	ΛΩΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	"		Αθήνα
252	ΣΚΕΥΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	"		
253	ΣΤΑΜΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"		
254	ΣΟΥΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"		
255	ΣΙΑΝΗΣ - ΝΤΟΥΡΟΣ	"	Φιλολόγος	Βόλος
256	ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ	Κρυονέρι		Αυστραλία
257	ΜΑΓΚΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	"		
258	ΚΑΙΣΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	"		Φιλιάτες
259	ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ ΒΥΡΩΝ	Κοκκινιά		
260	ΤΖΟΒΑΡΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	"	Αστυνομικός	Αθήνα
261	ΚΑΡΑΜΠΙΝΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"	Τραπεζικός	Αθήνα

262	ΝΤΑΣΚΑΣ ΜΗΝΑΣ	Κοκκινιά	Αστυνομικός	Ηγου/τσα
263	ΝΤΑΣΚΑΣ ΗΛΙΑΣ	»	Αστυνομικός	Ηγου/τσα
264	ΖΕΡΒΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Ηγου/τσα
265	ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	Ταχυδρομικός	Φιλιάτες
266	ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡ.	»	Ταχυδρομικός	Κοκκινιά
267	ΕΞΑΡΧΟΣ ΠΑΥΛΟΣ	»	Τελωνειακός	Ηγου/τσα
268	ΜΠΑΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	»	»
269	ΖΩΓΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννινα
270	ΣΤΑΥΡΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Γολά	Τραπεζικός	Αθήνα
271	ΣΤΑΥΡΟΥ ΘΕΟΦΑΝΗΣ	»	Δικηγόρος	Αθήνα
272	ΖΩΓΑΚΗΣ ΖΩΗΣ	»	Ηλεκτρολόγος	Ηγ/τσα
273	ΓΚΟΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Γόλα
274	ΓΚΟΡΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	»	Επιχειρηματίας	Αθήνα
275	ΤΣΑΤΣΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Φιλιάτες
276	ΖΗΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Στρατιωτικός	Γόλα
277	ΓΚΑΤΖΙΩΝΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
278	ΜΠΟΓΔΑΝΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	Μηχ/κός	Απεβίωσε
279	ΝΤΟΥΜΑΖΙΟΣ ΗΛΙΑΣ	»	Επιχειρηματίας	Η.Π.Α.
280	ΝΤΟΥΜΑΖΙΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	»	Δάσκαλος	»
281	ΝΤΟΥΜΑΖΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	»	Γόλα
282	ΓΚΟΡΟΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ	»	»	Γόλα
283	ΚΑΤΣΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Παλαιχώρι	Επαγγελματίας	Νεράιδα
284	ΚΑΤΣΙΟΣ ΒΥΡΩΝ	»	Αξ. Αστυνομίας	Ηγου/τσα
285	ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
286	ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΘΩΜΑΣ	»	Δάσκαλος	Απεβίωσε
287	ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Αθήνα
288	ΓΚΙΖΑΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	»	Ταξίαρχος	Αθήνα
289	ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Παλαιχώρι	Στρατιωτικός	Αθήνα
290	ΚΛΕΦΤΑΚΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ	»	»	»
291	ΣΟΚΟΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	»	Εκδότης	Αθήνα
292	ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	»	»
293	ΚΑΛΥΒΑΣ ΘΩΜΑΣ	»	»	»
294	ΜΟΥΛΙΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	Λίστα	»	Αθήνα

328	ΠΑΠΠΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Κ. Ξέχωρο	»	»
329	ΝΑΣΤΟΣ	»	»	»
330	ΜΑΚΑΤΣΩΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	»	»	»
331	ΜΑΚΑΤΣΩΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Πλαίσιο	Δημοσ. Υπάλ.	Αθήνα
332	ΜΑΚΑΤΣΩΡΗΣ ΘΩΜΑΣ	»	Καθ. Μαθηματ.	»
333	ΜΑΚΑΤΣΩΡΗΣ ΣΥΜΕΩΝ	»	Έμπορος	»
334	ΜΑΚΑΤΣΩΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ	»	Χρυσοχόος	Ιωάννινα
335	ΝΙΝΟΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ	»	Καθ. Θεολόγος	Βόλος
336	ΔΟΒΡΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Ασφαλιστής	Αθήνα
337	ΔΟΒΡΑΣ ΜΙΧΑΗΛ	»	Δάσκαλος	Ν. Ηράκλειο
338	ΠΕΓΚΑΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ	»	Επαγγελματίας	Η.Π.Α.
339	ΡΑΓΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Δάσκαλος	Απεβίωσε
340	ΒΗΤΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	»	Καθηγητής Μ.Ε.	Σαλαμίνα
341	ΖΗΣΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	»	Επιχειρηματίας	Κηφισιά
342	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡΙΣΤ.	»	Επιχειρηματίας	Αθήνα
343	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	Επαγγελματίας	Αθήνα
344	ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	»	Θεολόγος	Αθήνα
345	ΓΚΛΑΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Ασπροκλήσι	»	»
346	ΖΩΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Γεωπόνος	Απεβίωσε
347	ΝΤΑΙΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
348	ΓΚΩΓΚΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	Σαγιάδα	Δάσκαλος	Γερμανία
349	ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ ΒΑΣΙΛ.	»	Δάσκαλος	Θεσ/νίκη
350	ΜΠΕΣΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	»	Δάσκαλος	Ηγου/τσα
351	ΣΚΕΝΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Δάσκαλος	Σαγιάδα
352	ΧΑΛΑΣΤΑΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	»	Δάσκαλος	Γερμανία
353	ΖΗΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	»	»
354	ΜΠΟΡΟΔΗΜΟΣ ΓΕΩΡΓ.	»	Εισαγγελέας	Ιωάννινα
355	ΑΥΓΕΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Δάσκαλος	Ιωάννινα
356	ΑΥΓΕΡΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	»	Δάσκαλος	»
357	ΠΛΙΑΤΣΙΚΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ	»	»	Παλαιοκλήσι
358	ΝΟΥΣΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Αετός	Κοιν. Γραμμ.	Αετός
359	ΚΟΜΙΝΗΣ	Αχλαδιά	»	»
360	ΜΕΣΧΟΙΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Κυπαρισσός	»	»

295	ΜΟΥΛΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	Λίστα	»	Αθήνα
296	ΤΣΟΥΒΑΛΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	»	»	Αθήνα
297	ΜΠΟΥΡΔΟΥΚΗΣ ΧΡΗΣ.	Μηλέα	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
298	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Ιδ. Υπάλληλος	Απεβίωσε
299	ΣΟΡΟΓΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	»	Φιλολόγος	Ιωάννινα
300	ΣΜΠΗΤΑΣ ΘΩΜΑΣ	»	»	Αθήνα
301	ΤΣΟΠΟΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Κεφαλοχώρι	»	Αθήνα
302	ΒΕΝΕΤΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Λεπτοκαριά	Δάσκαλος	Λεπτοκαριά
303	ΚΥΡΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	»	Υπ/τος Αστυν.	Αθήνα
304	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΣ	»	Δάσκαλος	Απεβίωσε
305	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	»	Δάσκαλος	Φιλιάτες
306	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΕΥΑΓΓ.	»	Υπάλληλος Ο.Τ.Ε.	Αθήνα
307	ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓ.	Ξέχωρο	Φιλολόγος	Αθήνα
308	ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛ.	»	Τελωνειακός	Απεβίωσε
309	ΝΑΣΤΟΣ ΜΙΧΑΗΛ	»	Δάσκαλος	Θεσ/νίκη
310	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡ.	»	»	Απεβίωσε
311	ΠΙΚΟΥΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Κεραμίτσα	»	Αθήνα
312	ΒΕΤΤΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
313	ΚΟΤΣΩΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Αστυνομικός	Αθήνα
314	ΜΠΟΥΚΟΥΜΑΝΗΣ ΗΛΙΑΣ	»	Εκδότης	Αθήνα
315	ΒΑΣΑΡΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	»	Αθήνα
316	ΚΟΤΣΩΝΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Δάσκαλος	Αθήνα
317	ΖΩΤΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	Νεροχώρι	Ταχυδρομικός	Κέρκυρα
318	ΖΩΤΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Νεροχώρι	»	Απεβίωσε
319	ΣΕΡΑΦΙΓΚΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	»	Φιλολόγος	Αθήνα
320	ΜΑΣΤΟΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Κόκ. Λιθάρι	Φιλολόγος	Αθήνα
321	ΣΟΥΚΑΣ ΠΕΤΡΟΣ	Μαλούι	Ιατρός	Αθήνα
322	ΓΚΟΓΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	»	Δικηγόρος	Αθήνα
323	ΜΠΑΛΑΟΥΡΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Ριζό(Αράχθρα)	»	»
324	ΑΛΕΞΙΟΥ ΘΩΜΑΣ	Ανάβρυτος	Δικηγόρος	Αθήνα
325	ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Αναβρυτός	Τελωνειακός	Πάτρα
326	ΜΠΟΥΡΜΠΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ	Κ. Ξέχωρο	»	Αθήνα
327	ΜΠΟΥΡΜΠΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡ.	»	Αξ. Αεροπορίας	Αθήνα

361	ΜΑΚΡΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ	Κυπαρισσός	»	»
362	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΗΛΙΑΣ	»	Δάσκαλος	Απεβίωσε
363	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	»	»	»
364	ΓΕΩΡΓΙΟΥ	»	»	»

ΕΠΑΡΧΙΑ ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
365	ΔΟΣΗΣ ΔΟΝΑΤΟΣ	Αγ. Βλάσιος	Ιερέας	Αθήνα
366	ΔΟΣΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	»	Τραπεζικός	Αθήνα
367	ΚΑΤΣΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Πλαίσιο	Δικ. Υπάλληλος	Αθήνα
368	ΣΑΡΡΑΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	Καστρί	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
369	ΣΑΡΡΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	»	Οδοντίατρος	Ηγου/τσα
370	ΜΠΟΤΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Πράκτορας Ταξ.	Ηγου/τσα
371	ΣΑΧΠΕΛΙΔΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡ.	Ν. Σελεύκεια	Δικηγόρος	Αθήνα
372	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Μαυρούδι	»	»

ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟΥ

Α/Α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
373	ΚΑΚΟΥΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Μαργαρίτι	Έμπορος	Ηγου/τσα
374	ΜΗΤΣΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Μαργαρίτι
375	ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΘΕΟΦ.	»	Ταχυδρομικός	Μαργαρίτι
376	ΠΑΣΧΟΣ - ΚΙΤΣΟΣ ΓΕΩΡ.	»	Στρατιωτικός	Αθήνα
377	ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	»	»
378	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΗΔΟΝΗΣ	»	Επιχ/τίας	Γερμανία
379	ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Καρτέρι	Καλλιτέχνης	Αθήνα
380	ΔΟΥΚΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	Ελευθέριο	Αστυνομικός	»
381	ΔΟΥΚΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	Ελευθέριο	Εκπαιδευτικός	Απεβίωσε
382	ΜΠΑΚΑΣ ΜΑΡΚΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	»
383	ΝΑΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Φιλιάτες
384	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	»	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
385	ΑΗΔΟΝΗΣ - ΝΑΚΗΣ ΑΘ.	»	Δάσκαλος	Αγρίνιο

386	ΛΑΛΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Πέρδικα		Πέρδικα
387	ΤΣΙΝΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"		Απεβίωσε
388	ΚΑΡΙΜΑΛΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ	"		Απεβίωσε
389	ΜΑΚΡΗΣ ΖΗΣΗΣ	"	Επιταλοποιός	Ιωάννινα
390	ΚΑΤΕΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"	Στρατιωτικός	
391	ΜΩΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"	Έμπορος	Πέρδικα
392	ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΣΩΤΗΡ.	"	Ιδ. Υπάλλος	
393	ΜΕΛΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	"		Γερμανία
394	ΜΗΛΙΩΝΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦ.	"		
395	ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ	Σπαθαραίοι	Δάσκαλος	Ιωάννινα
396	ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	"	Δάσκαλος	Αθήνα

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
Α. Περιοχή Πάργας

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
397	ΔΡΑΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Πάργα	Επιχειρηματίας	Αθήνα
398	ΔΡΑΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	"	Στρατιωτικός	Απεβίωσε
399	ΚΟΛΩΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"	Υπάλ. Ι.Κ.Α.	Πάργα
400	ΠΩΡΓΑΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	"	Υπάλ. Δ.Ε.Η.	Πάργα
401	ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	"	Υπάλ. Δ.Ε.Η.	Απεβίωσε
402	ΔΕΣΣΥΛΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	"		Απεβίωσε
403	ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	Θεολόγος	Απεβίωσε
404	ΓΚΙΩΝΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"	Υπάλ. Ο.Τ.Ε.	
405	ΔΕΣΚΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	"	Επιχειρηματίας	Πάργα
406	ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	"	Δημ. Υπάλλος	Αθήνα
407	ΠΑΠΑΘΑΝΑΚΟΣ ΔΗΜ.	Αγιά	Δάσκαλος	Πάτρα
408	ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"	Δικαστής	Απεβίωσε
409	ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝ.	"	Στρατιωτικός	Αγιά
410	ΚΥΡΟΥΣΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	"	Θεολόγος	Αθήνα
411	ΚΥΡΟΥΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"	Δάσκαλος	Θήβα
412	ΣΚΑΡΠΟΣ ΗΛΙΑΣ	"		Γερμανία

413	ΔΙΑΛΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Αγιά		Αθήνα
414	ΖΩΤΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	"	Δάσκαλος	Αθήνα
415	ΖΩΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"	Μηχανικός	Αθήνα
416	ΖΩΤΟΣ ΗΛΙΑΣ	"	Υποστράτηγος	Αθήνα
417	ΖΩΤΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	"		Απεβίωσε
418	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛ.	"	Δάσκαλος	Πάργα
419	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΠΟΣΤ.	"	Υδραυλικός	Ανθούσα
420	ΜΠΕΛΛΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	"	Υπάλ. Δ.Ε.Η.	Ιωάννινα
421	ΛΙΑΚΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"	Επιχειρηματίας	Αθήνα
422	ΛΑΜΠΡΟΥΣΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ	"		
423	ΓΚΙΖΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Αγιά	Δημ. Υπάλλος	Αθήνα
424	ΒΑΣΣΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	"	Ναυτικός	Αθήνα
425	ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓ.	"	Ναυτικός	Αθήνα
426	ΠΑΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Υπάλ. Ε. Γ. Σ.	Αθήνα

Β. Περιοχή Θεσπρωτικού

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
427	ΚΑΛΔΑΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Θεσπρωτικό	Δάσκαλος	Ιωάννινα
428	ΚΑΛΔΑΝΗΣ ΘΗΛΕΜΑΧΟΣ	"	Ιδ. Υπάλλος	Άρτα
429	ΚΑΛΔΑΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	Δάσκαλος	Σέρρες
430	ΚΑΛΔΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	"	Ιδ. Υπάλλος	Αθήνα
431	ΚΑΛΔΑΝΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	"	Δημ. Υπάλλος	Ναύπακτος
432	ΡΕΜΠΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ	"	Δάσκαλος	Απεβίωσε
433	ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ ΘΩΜΑΣ	"	Δάσκαλος	Αθήνα
434	ΤΖΙΜΑΣ ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ	"	Φιλολόγος	Θεσπρ/κό
435	ΤΖΙΜΑΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ	"	Φιλολόγος	Ιωάννινα
436	ΜΠΑΛΟΥΜΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	"		
437	ΠΑΠΠΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Κυψέλη	Καθ. Παιδαγωγ.	Αθήνα
438	ΜΑΤΣΙΡΑΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	"	Ταξίαρχος	Αθήνα
439	ΓΚΑΤΖΙΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Σκαφιδωτή	Θεολόγ.-Ιερέας	Πρέβεζα
440	ΛΟΥΚΟΥΜΗΣ ΔΟΝΑΤΟΣ	Μεσοπόταμ		Μεσοπότ.
441	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΘΩΜΑΣ	Μουζακέικα	Οικονομολόγος	Αθήνα
442	ΝΑΣΤΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ	"	Παιδίατρος	Σπάτα

443	ΠΑΝΟΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ	Μουζακέικα		
444	ΤΖΙΜΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Καναλάκι	Υπάλ. Εν. Γ. Συν.	Καναλάκι
445	ΣΟΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	"		
446	ΘΑΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Νάρκισσος	Μηχανικός	Ιωάννινα
447	ΠΑΠΠΑΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ	Κορωνόπουλο	Τραπεζικός	Πρέβεζα
448	ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΩΜΑΣ			

ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
449	ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	Κεντρικό	Υπ/λος Ο.Τ.Ε.	Αθήνα
450	ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"	Θεολόγος	Ιωάννινα
451	ΑΜΒΡΑΖΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Άρτα	Τραπεζικός	Άρτα
452	ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ ΘΩΜΑΣ	Πηγές	Φιλολόγος	Απεβίωσε
453	ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ ΘΩΜΑΣ	Φλωριάδα		Απεβίωσε
454	ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ	Ροδαυγή	Θεολόγος	Απεβίωσε
455	ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Άρτα		
456	ΚΑΣΣΕΛΟΥΡΗΣ ΒΑΣΙΛ.	Φλωριάδα	Στρατιωτικός	Φλωριάδα
457	ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ			
458	ΛΙΟΓΚΑΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ	Μενίδι	Δάσκαλος	Μενίδι

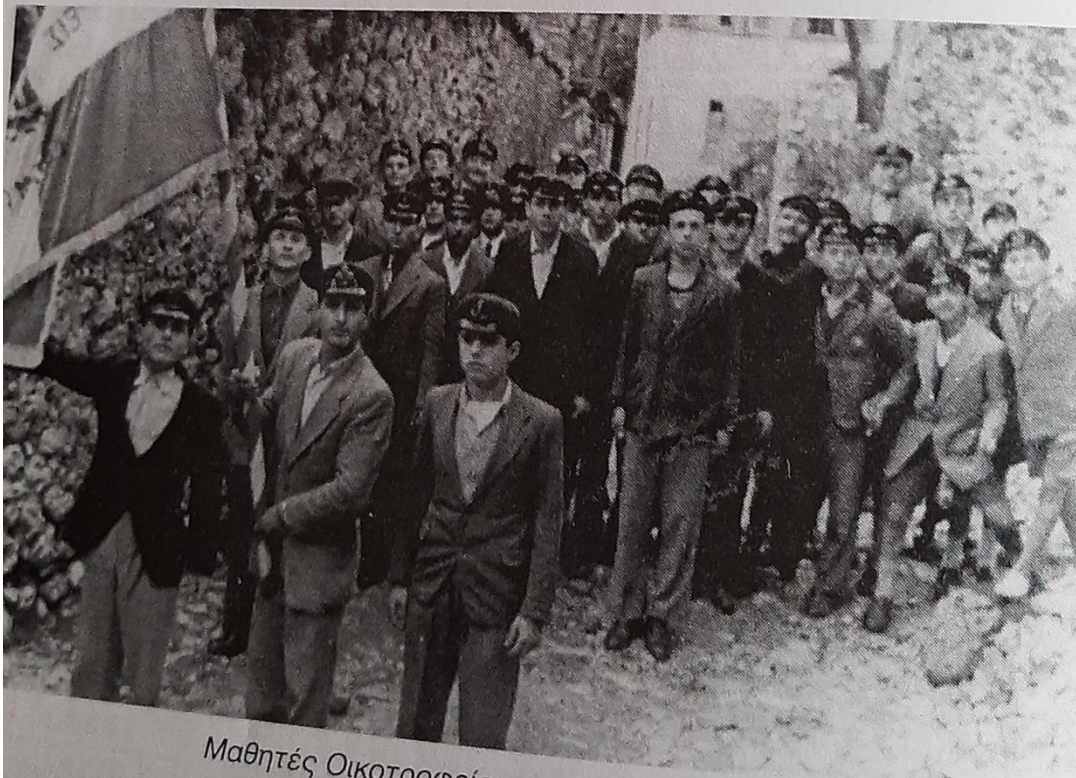
ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΛΛΙΠΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
449	ΔΟΥΜΗΣ ΜΕΝΕΛΑΟΣ	Β. Ήπειρος	Δάσκαλος	Αθήνα
460	ΓΚΙΚΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ	"	Θεολόγος	Απεβίωσε
461	ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	"		
462	ΣΤΟΥΠΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	"	Θεολόγος	Η.Π.Α
463	ΛΕΚΚΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	"	Θεολόγος	Απεβίωσε
464	ΛΕΚΚΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	"		
465	ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ	Αμφιλοχία		
466	ΜΠΕΛΛΟΣ ΚΟΣΜΑΣ			
467	ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ			
468	ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ			
469	ΜΠΙΝΙΕΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Κυψέλη	Ταχυδρομικός	

ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ	ΔΙΑΜΟΝΗ
470	ΦΩΤΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	Ζίτσα	Φιλολόγος Μ.Ε.	Ιωάννινα
471	ΦΩΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Σκλίβανη	Δικηγόρος	Αθήνα
472	ΡΑΔΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ	"		Αθήνα
473	ΤΣΑΛΑΠΑΤΗΣ ΜΠΟΥΚΑΣ Ν.		Δημ. Υπάλ.	Ιωάννινα
474	ΤΣΑΡΠΕΛΑΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ	"		
475	ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Ιωάννινα	Δάσκαλος	Ιωάννινα
476	ΓΚΟΡΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	"		Ιωάννινα
477	ΣΙΟΝΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"		
478	ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	Δερβιζιάνα	Υπάλ. Ο.Τ.Ε.	Δερβιζιάνα
479	ΤΟΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Πολύδωρο	Δάσκαλος	Ηγ/τσα
480	ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ ΔΗΜ.	"		Απεβίωσε
481	ΛΕΠΤΑΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	"	Δάσκαλος	Πάτρα
482	ΜΑΝΤΖΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	"	Υπάλ. Ο.Τ.Ε.	Αθήνα
483	ΖΩΤΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	"		Η.Π.Α.
484	ΖΩΤΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	"	Φιλολόγος Μ.Ε.	Αθήνα
485	ΡΟΥΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	"	Δημοσιογράφος	Πολύδωρο
486	ΧΡΗΣΤΟΥ ΘΩΜΑΣ	"	Ιατρός-Βουλευτ.	Ιωάννινα
487	ΜΑΛΕΣΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"		Απεβίωσε
488	ΜΑΛΕΣΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	"		
489	ΣΟΥΓΛΕΣ	"		
490	ΠΕΤΣΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	"	Οικονομολόγος	Αθήνα
491	ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Δάσκαλος	
492	ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	"	Υπάλ. Δ.Ε.Η.	Αθήνα
493	ΣΑΡΑΚΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	"	Ταξίαρχος Ε.Α.	Αθήνα
494	ΠΑΠΑΘΩΜΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Εκκλησοχώρι	Έμπορος	Ιωάννινα
495	ΤΟΥΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Μπεσιά	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
496	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Καλπάκι	Επαγγελματίας	Απεβίωσε
497	ΡΕΝΤΖΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Βροσύνα	Δικηγόρος	Αθήνα
498	ΣΑΚΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Ελεύθερο	Δημ. Υπάλληλος	Ιωάννινα
499	ΤΑΣΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	Βουσαρά		Αθήνα
500	ΧΑΡΙΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Βαλανιδιά	Φιλολόγος	Ιωάννινα

501	ΧΑΡΙΤΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Βαλανιδιά	Δάσκαλος	Ιωάννινα
502	ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	Παρδαλίτσα	Δημ. Υπάλληλος	Αθήνα
503	ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Κοπάνη	—	—
504	ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	»	—	—
505	ΦΕΥΓΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	—	—	—
506	ΚΥΡΑΝΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Καλλιθέα	Επιχειρηματίας	Καλλιθέα
507	ΚΥΡΑΝΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	»	Αυτοκιν/στής	Αθήνα
508	ΤΖΟΥΜΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	»	Δάσκαλος	Νεράιδα
509	ΠΑΝΤΑΚΗΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ	»	Δικηγόρος	Αθήνα
510	ΠΑΝΤΑΚΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	»	—	Αθήνα
511	ΠΑΝΤΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	»	—	Αθήνα
512	ΚΑΤΣΟΥΡΑΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ	Νεράιδα	Οικονομολόγος	Αθήνα
513	ΣΙΩΖΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Προδρόμι	Ιατρός	Ιωάννινα
514	ΦΙΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	»	Φιλολόγος	Αθήνα
515	ΦΙΛΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	»	Αυτοκ/στής	Αθήνα

Μαθητές Οικοτροφείου μετά την Παρέλαση.